

ئەزموون و کەس

خوێندنەوێهێک بۆ کۆمەڵێک کەسایەتی

ریبوار سیوھیلی

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

ئەزموون و كەس

(خویندنه و میهك بو كۆمهلیك كەسایهتی)

ریبوار سیومیلی

کوردستان ۲۰۱۳

ناوی بهرهم: نه زموون و کهس
(خویندنه و دهیه ک بو کومه لیک که سایه تی)
نوسه ر: ریپوار سیوه یلی (۱۹۶۹-)
دیزاین: لوقمان ره شیدی
تایپ: نوسه ر
تیراژ: ۷۵۰ دانه
توره ی چاپ: چاپی یه کهم، بهرگی یه کهم، زنجیره: (۷)

بلاوکردنه وهی: ده زگای زه ریاب. Zeryab Publisher
به هاوکاری گوڤاری (سځیل)
چاپخانه: پروژه ه لآت، هه ولیتر
له بهر یوه به رایه تی گشتی کتبخانه گشتیه کان
ژماره ی سپاردنی (۲۵۰۹) سالی ۲۰۱۳ ی دراوده تی.

Rebwar H. Amin Siwayli:

Person and experience

Some Persons in my life, Vol: 1

Salahadden University,

Philosophy department

Kurdistan, Iraq

First Edition 2013

Published by: Zeryab Publisher& Civil Magazine

Printed at: Rojhalat printer, Hawler

پیرست

- پیشه کی ۷
- ناشتکردنه وهی سیاست و عه شق ئیحسان نووری پاشا: ۱۱
- ئه ستیره یه کی کشاو: د. که مال مه زهر ۲۳
- هتمن: ئه ییووبی شیعر ۳۱
- گه رانه وه بۆ نیشتمانی مندالییه کان: ئیبراهیم بالدار ۴۱
- خودایه، ئه و حه سه ن زیره که ت بۆ لیسه ندینه وه؟! ۵۹
- له ستایشی ژنانه ییدا که ژال ئه حمه د: ۶۹
- پیکه نین و ئازادی: عه لادین سه جادی ۷۹
- پانتاییه ک بۆ تراژیا و که رنه قال ئه حمه د سالار ۹۱
- دره وشانه وهی ناو تاریکه سه لات.. مه لا عه بدولکه ریمی موده پریس ۱۰۳
- میراتی لیبوورده یی: د. ئه و ره حمانی قاسملوو ۱۱۳
- میژوو: له یه که پارچه خوازییه وه بۆ خالی هاوبه ش
- پروفسور د. موحسین محمه د حسین ۱۲۵
- کاتی حه قیه قه ده بیته راز (رازی ته نیایی) ئه حمه د هه ردی ۱۳۹
- پنویستیمان پیت نیه، تو سوورییت! د. سه ره به ست نه بی: ۱۴۹
- ده ستیک له سیاسه تی کوردیدا: نه وشیروان مسته فا ۱۵۷
- مروقه بیرکو تیه که: عه بدولا په شیوی شاعیر ۱۶۵
- مه لا مسته فای بارزان وه ک خوی ۱۷۳
- پیاوی له جینی هه مووان و له که سیش ناچیت! عه بدولا ئو جالان ۱۸۳
- عه تر و فه لسه فه حه مید عه زیز ۱۹۱
- محمه د عارف: کوردیکی فریشه تی. فریشه یه کی کورد.. ۱۹۹
- ژنیک له سه رده می چینه درکوژیدا هیرۆخان ۲۰۷
- خانمیک له سه ر شانویه: «ست به دیعه» ۲۱۵

- ۲۲۳ پیاوه په ننگاوره ننگه که پیرئ له مالی ئیمه بوو: ریښوار سه عید
 ۲۳۱ چونه تا ئیستا ماویت؟ عه بدولای حه سه نزاده:
 ۲۳۹ تارماییه ک به ریښویه: کچی له کوردستانه وه له یلا فیریقی
 ۲۴۷ رابه ری شوړشی کویله کان: بورهان قانع
 ۲۵۵ ژنانی بناری سیوهیل
 ۲۶۳ دهنگیکی ئاسمانی: عه زیزی شاروخ
 ۲۷۱ ئیستاتیکای نویوونه وه و یاخیکه ری هومر دزه یی
 ۲۸۵ له به غداوه بؤ کویه کاکه حه مه ی مه لاکه ریم:
 ۲۹۳ مندالییه کی نه مر له سه رده می رقاد: له تیف هه لمهت:
 ۳۰۱ ئه ستیره کی دوور، دره وشانه وه یه کی نزیك.. جه مال نه به ز:
 ۳۰۹ من نازانم (زامدار) ئیسته له کوئییه
 ۳۱۷ شار، له گیزانه وه ی (مه نگوړی) دا
 ۳۲۷ نازانم بؤ له بیرمان کرد؟ مه هدی خوشناو
 ۳۳۵ بیرکه ره وه یه کی دانسقه .. مه سعود محه مه د:
 ۳۴۵ قه لا گه وره که ی ژنان: پووناک خان
 ۳۵۳ گه رانه وه بؤ: حه مه عومر عوسمان
 ۳۶۱ ژنی له وپه ری تاراوگه وه، له م نزیکانه ی نیشتمان .. نه زه ندبه گیخانی
 ۳۷۱ زانست و کوردایه تی: پروفیسور کامل حه سەن به سیر
 ۳۸۳ شاعیره نیانده رتالییه که! قوبادی جه لیزاده!
 ۳۹۱ قوربانیه کی سوژهی بیوه فا: فره اد پیربال
 ۴۰۱ هیله سووفیک به وینه ی مانگ .. دکتور محه مه د که مال
 ۴۱۱ شیرکو بیکه س: هه سته وهریکی جیهانگه را
 ۴۱۹ جه مال غه مبار: غه میک به کولی بارانه وه، تک.. تک
 ۴۲۹ عه تا نه هایي

پېښه کی

مروڦ بوونه وهریکی کراوه یه. هم له به خشین و هم له وهرگر تندا. سرووشتیتیرین دؤخی مروڦبوون ئه وه یانه که ده به خشین و وهرده گری. مندالی، به پیچه وانه ی تیگه یشتنی باوه وه، ئه و قوناغه یه که مروڦ زیاتر ده به خشین و که متر وهرده گری. به خشینه کانی بیمه رجن و ته نیا ئه و کاته ش وهرده گری که پیویستی پییه تی، یان بوخوی ناتوانی ئه و شته ی ده یه وی، به دهستی بهینی. به خشینی بیمه رج، بنه مای یه که می هاوچه شندؤستی و ئه ویندارین. ئه وه ی له گه وره ییدا زور ده به خشین، یان له مندالیدا مه حرووم بووه، یان زوری وهرگرتووه. وه لی له گه وره سالیدا مروڦ، به پیی ئه و ئه زمونانه ی له ژیان و واقیعه وه فیریان بووه، که می مه یلی به لای وهرگر تندا زیاد ده بی. بویه خو پاریزی وه ک دؤخیکی سایکولؤژی و کونپاریزی (کونسیرفاتیزم) وه ک ئایدیولؤژییه ک، له ویدا مه ترسیدار نین، که هر یه که یان به جیا مروڦه کان رام و دهسته مق بکن، به لکو

ئەو كاتە مەترسىدارن كە مرۇف، يان تاكەكەس لە يەك كاتدا ھەم خۇپاريز بىن و ھەم كۆنپاريز.

ئەوانەى لە گەورەسالىي خۇياندا بەردەوام دەبەخشن، پەرگىكى قوول دەيانبەستى بە مندالييەو، چونكە وەك گوتم: لەناو قۇناغەكانى تەمەندا، تەنيا لە سەردەمى منداليدا مرۇف بيمەرچ، بى چاوەروانى بى ھىچ پاداشتىك دەبەخشن. بەمجۆرەش لە مندالى و لە دايكايەتيدا يەك گەورەيى ھەيە كە مرۇف دەگەيەنيتە پلەى كەمال، ئەویش ئەو بەخشينەيە كە مندال و دايك ليكدى نزيكەخاتەو. ئەگەرچى ھەموومان پۇژگارىك مندال بووين و بەخشندە، وەلى ھەموومان نابينە دايىك. دايىك بوونەوهرىكى ئەوەندە ئۆرگىنال و دانسقىيە، كە خەسلەتى كەسايەتییەكەى تەنيا لەگەل سيفەتى يەزدان و سرووشتدا، بەراوورد دەكرين: ئەوان ئافەريدە و بەديھينەرن. بۆيە بەلاى منەو دايكايەتى پلەى يەكەمى مرۇقبوونە و مندالييتيش پلەى سەرەتا. مرۇف لە سەرەتادا مندالە و لە دايكايەتیشدا، دانسقى و بينمىونە. ئيمە كاتى كړنووش بۇ يەزدان و سرووشت و دايىك دەبەين، ھىچ كړدەيەكى ملكەچانەمان ئەنجام نەداو، لەبەردەم دانسقى و تاك و بينمىونەدا، لەبەردەم خولقيتەردا، سەرى دانەويو، خۇى لە كەمال و جوانيى پەرھا نزيكەخاتەو. مرۇفى سەرەتا و سەرخستنه سەر بەدى پەق، مندال و سەر خستنه سەر كۆشى دايىك و ئيماندار و سەر خستنه سەر تاتەنويز و جۆرەكانى، لە بنەمادا يەك كړدە ئەنجام دەدەن: ستايشى گەورەيى و مەستبوون بە عەشقى كەمال و دانسقىيەو.

دايكايەتى پلەى يەكەمى مرۇقبوون و مندالييتيش پلەى سەرەتا. بەلام لە نيوان دايك و منداليدا جياوازي ھەرە سەرەكى ئەوہيە، كە قۇناغى مندالى كوتايى پيڊيت و دايكايەتى، بيكوتا. بۆيە ئەوانەى لە

گه وره سالی خویاندا له به خشین ناکه ون، نه و مرقانه ن که هم
سیفه تی دایکیان تیدایه و هم مندالی.

من له زنجیره و تارهدا، سه ری کرنوش بو نه و که سایه تیانه
داده نه وینم که هر کامیکیان به گویره ی خوی و به شیوه ی جیاوان،
به هوی که سایه تی و به ره م و بیریا نه وه، یارمه تیاندوم تا به شی له
مرقوبوونی خوم له هموو نه و خوپاریزی و کونپاریزیانه رزگار
بکم، که ده شیا به م یان به و پاسا و یه خه م بگرن. نه و که سایه تیانه ی
له م زنجیره و تارانه دا به سه ریان ده که مه وه، هه ندیکیانم له نزیکه وه
ناسیون و هه ندیکیانیشم له ریگه ی به ره مه کانیا نه وه دوزیونه ته وه
و هه رگیز نه مدیتون. چونکه زور پیشته وه ی بیانیینم، کزچیانکر دووه.
به لام قسه ی هیچ که س و زه مانیک له سه ریان، نه چوته میتشکه مه.
من نه و که سانه به وجوره ستاییش ده که م که بخوم ناسیومن و
پیموایه له شیواز به خشین به پوچ و که لتوری نیمه ی کورد و
مرقایه تی، له سه ده ی بیستم و ئیستاشدا، دانسقه ن. من ده مه وی
باس له و په یوه ندیه ناسکه ی نیوان خوم و نه وان بکم، که له
سه دان و بگره هه زاران سه رچاوه وه پایه ل بووه. نامه وی نه وه ی
من به نه وانه وه ده به ستیه ته وه به سه ر په یوه ندی گشت خوینه ره کانم
و نه واند، بگشتینم، به لام مه به ستمه له میانه ی گپرا نه وه کاند
سوودیک به و که سانه بگه یه نم که پینانوا یه پیگه یشتی خویان به نده
به به خشنده یی نه وانیتره وه.

نه و که سایه تیانه ی له م به رگه دا ناویان هاتوو، ته وای نه و
که سایه تیانه نین که له پیگه یاندن و به خشین له ژیا نی مندا ناماده بیان
هه بووه، نه مه ته نیا سه ره تایه بو دروستکدرنی فره نه گیک
که سناسی، که پیویسته زور فراوانتر بیت.
نه وه ی زیاتر وایکرد من کار له م کتیبه دا بکم، نه م خالانه ی

خوارەوھى:

۱. پىكەوھەنانى كۆلتۈۈرىكى پۇشنىبىرى ئاشتىخۈۈزەنە كە فېرمان بىكەت، ھېچ مەۋقەك لەۋ پىگەھى ۋ لەۋ ناۋنىشان ۋ سىفەتەنەدا كۆرت ۋ بچۈك نەكەينەۋە، كە پىۋەى ناسراۋن ۋ بەھۋىەۋە لە پۈۋى مەنەۋىەۋە چەۋسىنراۋنەتەۋە. دەكرى زىاد لە گۆشەيەكمان ھەبىت بۇ ئەۋەى لىۋەى تەماشى مەۋقەك بىكەين.

۲. پىكەوھەنان ۋ درۈستكردنى كۆلتۈۈرىكى دىمكراتىك بەتايىبەتى لە بۈۋرى پۇشنىبىرىدا بە پەتكردنەۋەى ھەر ھۈكمىكى پىشنىنە لەسەر كەسەكان ۋ لايەنەكان ۋ بىرۈپا ۋ ئايىنەكان دادەمەزى. دىمۈكراتىزەكردنى بۈۋرى پۇشنىبىرى سەرەتايە بۇ كەردنەۋەى كۆمەلگا ۋ پۇشنىبىرىكەى ۋ دامەزاندنى فرەى ۋ جىۋازى. ئەمە ئەۋ بۇچۈۋنەيە كە لەم كىتەبەدا كارى پىكرەۋە.

۳. رەنگە ئەم كىتەبە بىەۋىت يارمەتىدەرىك بىت بۇ ئەۋەى نەۋەى نۆى ئاگادارى كۆمەلنى كەسايەتى ۋ ئەۋ پۇشنىبىرى ۋ چالاكىانە بىت، كە ئەم كەسايەتىانە لە چۈۋرچىۋەياندا خەباتيان كەردۈۋە.

پىبۈۋر سىۋەىلى

۲۰۱۳

ناشتکر دنده و هی سیاست و عه شق
ئیحسان نووری پاشا:

ئەو کاتەي لە زستانی ئەمسالدا (۲۰۰۸)، لە شكري تورک دەستدریژی کردەووە سەر خاکی کوردان، کەس ئەوی لەبیر نەبوو. کەس نەیدەزانی ئەو نیوسەدە زیاتر بەر لە ئیستا، پووبەپووی هەمان لەشکر ببۆو و بەچاوی خۆی و لە نزیکەووە شەپانییەتی سووپایەکی دیتبوو، کە لەسەر هەر شتی هەلوێستەي کردبە، لەسەر بەلاشەکردنی مەوۆفی کورد، نەیدەکرد. ئەومان لەبیر نەبوو کە چۆن باسی ئەو ئەزموونانەي خۆي بە جوانترین و ئێنسائیتین زمان کردبوو، بەبێ ئەوێ پق و کینە لە قسەکانیدا بچینی و بەبێ ئەوێ وەک سەرکردە خۆ بەکەمزانەکانی ئەمەق، دیپلۆماسیەت و شەرمینی سیاسی، مافی میللەتەکەي و گەورەي نەتەوێي خۆي بیر بباتەو و لەبەردەم خەلکیشدا بە دروشمی هەستبزوین، لیمان بچنە سەنگەرەو. ئەو زۆر هەولیدابوو، لەجیاتی کوشتنی سەربازانی تورک و کورد بە دەستی یەکتەر، خۆي و سەرۆک کۆماری تورک

له مهيدانى جهنگدا پووبهپووى يهكتر ببنهوه. هر بويهشه له زورينهى كتيبهكانى ميژووى سياسىي كوردا، ناوى هاتووه بهين ئهوهى ئهوانههينان و باسانه ببنه هوئى ئهوهى بيناسى. ئهوت نه له كتيبهكاندا بو دهناسرئ و نه له مهيدانى جهنگ و نه له ناوبانگيدا وهك شوپشگيژ و رابهري شوپشى ئاگرى داغ، له چيائى ئارارات. ئهوان، پيشتر له سووپايى توركددا بهپلهى بهرزهوه، دژايهتى جهندرمهئى عوسمانىي كردووه و پاشان كه بيوهفايى حكومهتى نوئىيى توركيائى بو ئاشكرا دهبن، پهنا بو ئاگر و رابهريين دهبات و ياخى دهبن و ئالاي نيشتيमानهكهئى لهسهر چيائى ئارارات، ههلهكا. ئهوان له دواى كشانهوهئى لهشكرى توركان، بهپيچهوانهئى سياسيه دووپوو و ترسنوكهكانى ئيستامانهوه، ههرگيز سوپاسى ئهوان حكومهته شهپانييهئى نهدهكرد، چونكه ئهوان سهركرده مهزنه ههرگيز بهرزهوهندي نهتهوهئىي ميللهتهكهئى نهكرده قوربانى بهرزهوهندي گريپهستى كومپانياكان. لهسهردهمى ئهوان، هيشتا شهراكهتى ئابوورى سنوورى بو ئهخلاقى سياسى دانهناوو.

زور پيشتر و له سالئى ١٨٩٢ له شارى بهتليس، له كولان و مالئى ئهلى قولئى سهر به تيرهئى حسه سوورى جبرانى، له دايك دهبن. له ئهرزجان و ئهستهمبول خويندنى سهربازى تهواو دهكا، دهچيته نيو سوپايى عوسمانلييهوه، دهچيته يهمن و له جهنگى يهكهمى جيهانى و شهري گورجستاندا بهشدارى دهكات. بهلام ئهوان دواچار له «كومارى نوئىيى توركيائى مهزن» و پهيمانهكانى بو نهتهوهئى كورد، بيتوميد دهبيت و پهيوهندي به شوپشگيژانى ميللهتهكهيهوه دهكات و لهويشهوه ژيانى پر دهبن له بهسهرهات و ئاوارهئى و تهنيائى. دواچاريش، مهرگ تاكو دوورترين كوچهكانى غوربهت و تاراوگه شوئينى دهكهويت و له تاران، له كولانيكى نيوان شهقامى

(جمهوری) و (ئینقلاب)دا و له مالیکی کریتشیندا، یه خه ی دهگری. ئه و ئیوارهییه که دهچیته دهری بۆ پیاسه و شتکرین، ماتوریک له و پیاهه ناسک و عاشقه ده دات و ئیتر ههرگیز ناگه پیته وه ناو ئه و ژووره ی که تیایدا، به پشت سه رییه وه، (درووشمی خۆییوون) ی هه لواسیبوو. به لام ئه و ئالایه ی له سه ر ئارارات هه لیده کا، ئه مووستیله کانی په نجه یی و خه ونی سه ره بخۆیی به میرات بۆ دوا پوژ جیده هیلی..

ئیحسان نووری پاشا، یه کیکه له مرقفه زۆر گه و ره کانی نه ته وه ی کورد. گه و ره، به مانا مه عنه وی و سیاسی و مروییه که ی. ئه و هه ر له تافی لاویتییه وه شه ی دای خانمیکی توورک ئه سمه ر ده بی و تا مردن لی جیانابیته وه و ههرگیز ناچاری ناکات زمانی کوردی فیر بی. ئیحسان نووری له شوپشه که یدا تیکده شکێ و دواچار له باوهش و ئامیزی یاشارخانمدا خۆی دهگریته وه. میژوو فرپی ده داته ده ره وه و به مه رگ و ناو میدی ده سپیری و یاشارخاتوون ده یه ینیته وه ناو ژیان و ئومیدی پنده به خشینته وه. بایه خی چیرۆکی خوشه ویستی و هوگری ئیحسان نووری پاشا و ئه م خانمه به یه کتر، هیچ که متر نییه له به سه رهاتی خه باته سیاسییه که یان. ئه و یه که مین سه رکرده یه کی کورده، که به خوشه ویستی ئینسانیا نه ی هاوسه ره که یه وه ده چه سپی و له باوهشی ئه ودا چیرۆکه دوو و درێژه که ی خوشه ویستی خۆی بۆ نیشتمان و کورده کان ده و ینیته وه. من ههرگیز نه مده زانی سیاسه ت و عه شق ده توانن ئه وه نده تیکه ل و ئه وه نده بۆ یه کتر پیویست و ئه وه ندهش به یه که وه جوان بن. به بی ناسینی یاشارخانم له ژیا نی ئیحسان نووری پاشادا، له مانای خوشه ویستی بۆ مرقف و خوشه ویستی بۆ نیشتمان تیناگه یین و له گه ل ناسینی ئه و دوو مرقفه شدا، هه م بیرو پامان له سه ر سه رکرده ی سیاسی له نمونه ی

ئىحسان نوورى و ھەم لەسەر مرقۇى توركى ۋەك ياشارخانم، بەتەۋاۋى دەگۆپى. ھەر بۆيەشە لەبۇ ئەۋانەى سەركرده پەرستى خۇيان و عەبدايەتيان بۇ سەركردهى سىياسى بەبى ناسىنى راستەقىنەى كەسايەتى ئىنسانىيەنى ئەو سەركردانە بىناكردوۋە، بۇ ئەۋانەش كە نىشتىمانپەرستى خۇيان لەسەر بنەماى پقبوۋنەۋە لە نەتەۋەكانىتر دامەزراندوۋە، ئىحسان نوورى پاشا و ياشارخانم، دوو قومبەلەن و بەپرووياندا دەتەقنەۋە. ئەۋانەى كە لىبۈوردەيى لە سىياسەت و مرقۇف لە ئەخلاق داپر دەكەن، بەو ھەموو قىنەۋە، ناتوانن بەرگەى ئەو تەبايى و ھەلكردنە بگرن، كە لە پىكەۋەبوۋنى راستەقىنەى مرقۇفانەدا بەرجەستە دەبى و لەسەرۋوى ھەر سنوورىكى سىياسى و پەرگەزى و ئايدىۋلۇژىيەۋەيە.

ئەۋكاتەى يەكەم بەرھەمى ئىحسان نوورى پاشام خويندەۋە، لە سەفەرىكى دوورودرىژى خۆشەويستىيەكى بە ئاكام نەگەيشتوۋ، گەپابوۋمەۋە. شىكىست و دلشكان و تەنبايى، ۋەك سىيەرىكى قوورس لىم جيا نەدەبوۋنەۋە. ئا لەۋكاتەدا ئىحسان نوورى پاشا، بە ھانامەۋە ھات و لە «بىرەۋەريەكان» يدا باسى سەرگەۋتن و تىكشكانەكان و ئىرادەى خۇى بۇ دەكرىم. سال ۲۰۰۱ و شوۋىن پىرە ھەۋلىز و دنياش گەرم. لەسەر بەرگى كىتتەكەشى وىتەيەكى دوو قوللى خۇى و ياشارخانمى لىدراۋو، كە سالەھا لەۋەدۋا زانىم ئەو وىتەيەيان سالى ۱۹۶۲دا، لە ورمىن گرتوۋە و ئەو جلوبەرگەى بەريشيان لەۋ مالەى لە ورمىن تيايدا ميۋان بوۋن، خواستوۋە. ئەۋان لە ئەستەمبوۋل يەكتر دەناسن و لەۋىش وىتەيەك دەگرن، پاشان لە چىاي ئاگرى وىتەى تر و لە تارانش چەندانىتر: لە ھەموو وىتەكاندا، بە پىچەۋانەى چاۋەپروانى زەبرى پۇژگارەۋە، قىچ و بېروابەخۇبوۋ، سىنەيان كەمى ھىناۋەتە پىش و دەستيان بۇ دۋاۋە و بزەيەكى

شاراوه له سهر لیویان. نمونه یی دوو ئه قینداری راسته قینه، که دواى تیکشکان و پشتر استگردنه وه، پیمانده لاین: (ئهمه ئیمه یین پیکه وه). ئه خلاقى عاشقانه، ئه وهیه هه میسه دهرده کانی خوی بشاریته وه تاكو ئه وانیتړ له عه شق بیزار و نامۆ نه بن. عاشقان قوربانین و عه شقه که یان سهرمه شق. ئه وکاته ش که وه فدی حکومه تی تورکیا ده چن بۆ ئارارات تاكو قه ناعهت به ئیحسان نووری و هاو له خه باتگیزه کانی بهیئن بۆ ته سلیم بوونه وه، ئه وان یه ک وه لامیان هه یه: ئیمه ده مانه وئ وه ک کورد بژین، نه ک کویله. «شه کانه وه یی ئالای کوردستانی ئازاد». کاتیکیش له کوتایى دیداره که دا له خودی ئیحسان نووری پاشا ده پرسن: «به چ شیوه یه ک ده توانین راسته وخو یارمه تیت بده یین؟ ئیحسان نووری له وه رامدا وتبووی: هاوسه ره که م ره وانیه ی سووریه بکه ن». له وپه یی سیاسه ته وه بۆ ئه و په یی عه شق و دروستکردنی پردیک له نیوان ئه رکی نه ته وایه تی و وه فای تاییه تی، له نیوان ئه خلاق و سیاسه تد، که پاشتر له نه ریتی سیاسیه یی سهرکرده کورده کاند چ له ئاست نیشتیمان و چ له ئاست هاوسه ره کانیا دا به ده گمه ن دووباره بۆ وه.

بیره وه رییه کانی ئیحسان نووری پاشام وه ک ده قیکی دانسقه ی سیاسى خوینده وه که چاوه پوان بووم سهرکرده یه کی کورد، تیایدا باسی خه باتی خویی و هاوسه نگه ره کانیم بۆ بکات. نمونه یی ئه و جوړه ئه ده بیات و بیره وه یی نووسینه له راپه رین به دواوه ئه وه نده زۆر بووه، که نه ده کرا چاوه پوانیه کی ترم هه بی. به لام هه ر زوو تیگه یشتم ئه م کتیه زۆر تاییه تمه نده و نووسه ره که یشی ته واو جیاوازه له و سهرکرده یی که پشتر ناسیبوومن و ده بوو بیاناسم. چونکه من ناسینی سهرکرده، به ناسینی سایکولوژیایه کی کومه لایه تی نه خو شه وه ده به ستمه وه، که دوا جار قه بوولی ده کات

سەر كرده بېيتە ستەمكار و جەللاد و ئەو سايكولوژىيەش ھەر چەپلەي بۆ لىتدات. مىللەتلىك لەسەر رېتىمى ئەو چەپلەنەي بۆ سەر كرده كانى خۆي لىيان دەدا، قەبرى خۆي ھەلدەكەنى و پۇجى خۇبە كۆيلە كردن لەو چاوپۆشىنەي مىللەتەو دەروستەبى، كە لە ئاست ھەلەي سەر كرده كانىدا، نابىناي دەكات..

وھلى بە پىچەوانەي زۆرىنەي بىرەوھەري نووسەكانى ئەم پۇژگارەو، نووسەري ئەو كىتەبە بە ئەخلاىقى سىياسىيەنەي بەرزەو، كە پرە لە لىبئوردەيى و ھاوچەشندۇستى، لە وىتەي گىرەرەوھەيەكى مەزندا دەردەكەوي، كە باوھشى بە دنيايەكدا كردووە و دەيەوي رېتىگرى لە ھەلۆھشانەو و لىكترازان. بۆيە ئەو كىتەبە بەر لەوھى كىتەبىكى سىياسى بىت، كىتەبىكى ئەدەبىيە و لەناو ژانرە ئەدەبىيەكانىشدا لە پۇمانەو زۆر نزيكتەر. وەسفەكانى ئىحسان نوورى، پالەوانە سەير و سەمەرەكانى، مېتافۆرە زۆر و دىمەن و نۇرپىنەكانى لە دىدى سرووشت و بىگيان و پالەوانەكانىەو، خەسلەتلىكى شعريانەي بەرزى پىدەبەخشن:

«لە يەكلىك لە پۇژەكانى كۆتايى زستاندا بوو. چىاي ئاگرى كراسنە سىپىيەكەي لەبەر كردبوو. دەتوت كفى ئەو ژن و مندالانەيە كە لە بىباباندا سىنگى زىوينيان بە نووكى نيزە شەق كراو. لاشەي زىوينيان ببوو خۇراكى دېندە و بالندەكانى كە لە خۆي كۆكردبوونەو و ئەويش لە ژوور ھەورە كەلەكەبوو خۆلەمىشپىيەكانەو تەماشاي كوشتارگايەكى خويناوىي دوورى دەكرد و فرمىسكە سىپىيە درشتەكانى بەسەر زەويدا دەپژاندن. ھاوارە ترسناك و نارېكوپىكەكەكانى، كە لەبەرەكەوتنى بايە توندەكان بە دىواری درزە قوول و ترسىنەرەكاندا لە دايك دەبوون و لە گەرووى گىراوېەو دەھاتنە دەرەو، نەفرەتى لە چەرخى

کهردوون دهکرد».

ئیحسان نووری له گهل ئهوهشدا که پیاویکی جهنگاروهر بوو، بهلام شهیدای شهپرکردن نهبوو. ئهوه بهردهوام پنی وابوو دهکرا گفتوگو و دانوستان رینگه به دروستکردنی سهنگرهکان بگرن. ههر بویهشه «تهقهی تفهنگ و دهستریژی شهستیرهکان»، ئارامیان له بهر دهبری و کاتی وهسفی ئهوه بارودوخانه دهکا، وهک ئهوهیه له میانهی باسکردنی پژانی بهیانیهانی دلۆپیک شهونمی پاییزانهوه، باسی ئاخیرهتی بههاری دنیات بۆ بکات:

«بهیانیهکی پایز بوو. ههوا به یادی بهره بهیانیهی بههار، شهونمهکانی به زهویدا دهپژاند، چیمه نه ژاکاوهکان شهونمهکانیان وهکو دلۆپی مرواری و فرمیسک له سههر پوومهتی زهردهه لگه پراویان به ره وخوار خلۆر دهکرده وه. خۆر تازه تیشکهکانی به ره وه زهوی داشکانبوو، که چه نه تهقه تفهنگیک . بهرز بوونه وه. بهدوای ئهوهشدا دهستریژی شهستیرهکان بیسرا».

له ههناوی ئهم دیرانه دا وهپرسییهکی پر له کۆژانی کوردیانه بهرام بهر به جهنگه سهپاوهکان و ناچاری بهرگریکردن له خۆ، دهبینرئ. ئهم هه موو تیکه لکردنی ههسته به شتهکان و زهردهه لگه پراوی و شۆر بوونه وهیه، له ویزدانی کوردیانه وه نه بیته له کوپوه دیت، که بهو په ری جوانیه وه ناهاوسهنگیهک له نیوان بهرزبوونه وهی گووله و بارینی شهونمدا دروسته دکات؟ ئیحسان نووری پاشا، له یادگاره پۆمانه کهیدا، ههچ کاتیک هونه ری جوانکاری گیرانه وه ناکاته قوربانی بیروباوه پهکانی. ئهوه کاری دهکات سیاسه تمان خۆش بوئ و له گیرانه وه سیاسی و سهربازییهکانیدا، ههقیهقهتی جوانی و ههستی مرۆفانه نهشاریته وه. له بنه مادا ئیحسان نووری پاشا له سیاسه تی کوردیدا، په پرهوکاری نه ریتهی سیاسه ت بۆ ئاشتییه نهک

بەقوربانیکردنی ئاشتی لە پێناوی ئایدیۆلۆژیای سیاسیدا. ئیحسان نووری، وەک پەشید نەجیب ئەو دوو کەسایەتییە کوردن، کە دەکرێ پێیان بگوترێ پێش گاندی، «گاندیانە بیریان دەکردەو». ئەو لە چاوەڕوانیکردنی لیبووردەیی سەمکارد و پرسی خۆی لە خەباتەکی نەدەشاردەو، چاوەڕێی دەستکەوت نەبوو، نەیدەویست پەیکەری بۆ بکری، بەلکو بەلای ئەو و ئاراراتیەکانی هاوێڵییەو: «لیبووردن بۆ تاوانباران شایستە، بەلام ئێمە تاوانبار نین. ئێمە مافی داگیرکراوی مەرویی خۆمان دەوێت، نەک لیبووردن. بەلکو ئێمە دەسەلاتی بەخشینمان هەیە».

ئەمەیه خالی هەرەگرنگی جیاوازی نێوان ئیحسان نووری و سەرکردەکانی ئێستمان سەبارەت بە لیبووردەیی و پیشاندانی گیانی بڕایەتی و سەنگەراوانی و ئاشتەواپی: ئەو لە بڕوایە خۆبوونەو بڕوای بە ئاشتەواپی هەیە و ئەمان لە ترس و شەرمەو. ئەو بەراستی و بە کردەو لە گەل هاوڵاتیانی خۆیدا دەژیا و لە نزیکەو وەسفیدەکردن، ئەمانە ئێستا پتر سەرکردە سەر شاشەن و لە بۆنەکاندا خەڵکیان بیر دیتەو. ئەو لە دڵدا جێگەی خۆی کردبۆو، ئەمان لە تەماشادا. ئەو دواجار وەک کریچییەک، وەک ساکارترین مەزفیک، وەک عاشقیەک و وەفاداریک، کۆتایی بەژیانی هات و ئەمان وەک ئەو خاوەنمالە پیرانە کە لە سەرەتای مانگەو داوای کرێ دەکەن. ئیحسان نووری پاشا لە پووی سیاسیشەو، پتر لە سەرکردەکانی ئێستا لە ڕۆحی ئێمەو نزیکە، چونکە ئەو بەر لە چەندین دەیه، بە ئامارەدان بە ناوەرۆکی راپۆرتی نەتەو یە کگرتووکان لە سەر کوردی عێراق و بۆ پیزگرتن لە هەستی نەتەوایی کورد، دەینووسی: «هەستی کوردەکان بەتەواوی مانا کوردانەیه و هیچ پەهەندیکی عێراقیانە نیه»، کەچی ئەمانە

ئىستا لهم نزيكه وه، ناتوانن شعووری بريندارى ميلله تى خوڤان له ئاست عيراقئىكدا، ببينن، كه هيچ مژده يه كي، نهك هر بۆ كورده كان، بهلكو بۆ نه ته وه كانيتريش پيئييه. ئيhsan نوورى پاشا له و دووره وه چهنده زيندووه و سهركرده كانى ئىستاش لهم نزيكه وه، چهنده مردو.

ئو هه تا مرد له مالىكى به كرندا بوو، كه لوپه لى ماله كه ي بریتبون له: به فرخه ريک، ته له فزيونىک، چهند پارچه يه ك قالى، هه ندى مؤبيليات و شتى ديكى ئاسايى، له گه ل راديؤيه كي بچكوله دا، كه به رده وام له لای خوڤه و دايناه و وهك نه وه ي باوكمان چاوه پروان بووه، ئاخو هه واله كان چ شتىكى له سه ر چاره نووسى نه ته وه كه ي بلاو ده كه نه وه. ئيhsan نوورى بهر له وه ي له ۲۵ى نه ورؤزى ۱۹۷۶دا، له نه خوڤخانه ي (سينا) ي تاران، كوچى دوايى بكا، پيشتر ميراتييه كه ي خوڤى به مجوره به شكر دبوو: ئالاي نيشتيما و شوڤشه كه ي بۆ كورده كان و هه موو داراييه كه شى كه ته نيا بریتييووه له هه زار و سه د و په نجا رپيالاً، بدریته هاوسه ره ميهره بانه كه ي: ياشار توكتامش جبرانى، ئو خانمهي، ئيhsan نوورى پاشا توانييووى له باوه شي دا سياست و عه شق پيئكه وه ئاشتبكاته وه..

هه وليئ ۲۰۰۸.۳.۱۱

ئو سه رچاوه پرپايه خانه له پشت نووسيني ئهم وتاره وه ن: - بيره وه رييه كانى ئيhsan نوري پاشا. و. وريا قانع، ده زگاي چاپ و بلاو كرده وه ي موكرىانى، هه وليئ ۲۰۰۱

- ژنرال احسان نوري پاشا. رحيم شتويى محمودزاده. چاپخانه ايليا،

تهران؟، ۲۰۰۷

- وقايع ارارات: كاوه بيات. نشر شيرازه، تهران.

نہستیرہ یہ کی کشاؤ:
د. کہ مال مہ زہر

هېشتا هېچ کتیبیکیم نه خویندېووه، به لām له ریگه ی به ره مه کانیه وه، که له گوځاری (کاروان) ی هشتاکاندا بلاویده کردنه وه، ناسیم و هر زوو زانیم یه کیکه له و نوسه رانه ی ده توانم بۆ پیگه یانندی خوم، هانای بۆ ببه م. پیشتی هندی به ره مه میم هه بوو، وهک (تیگه یشتنی راستی و شوینی له رۆژنامه گهری کوردیدا)، به لām یه که م به ره مه ی که خویندمه وه و زوری پیته خشییم بریتیبوو له (کوردستان له ساله کانی جهنگی یه که می جیهانیدا)، پاشان (میژووه که ی و (پنیسانس) و ئه و نامیلکه یه ی له سهر ئافره تانی کورد، نووسی. وهلی به بروای من ئه و بۆمبایه ی له و کاته دا ته قانديه وه و که سی نه هه ژاند، بریتیبوو له و پیته که یه شاکاره ی بۆ کتیبی (میری) نووسی و تیایدا ستایشی هزری مه کیافیللی کرد، وهک مژده یه ک بۆ سهره لدان ی فه لسه فه ی سیاسیی مۆدیرن. من ساله ها له وه دوا کتیب و بابته ی زۆرم له سهر مه کیافیللی و هزری سیاسیی ئه و

بیرمەندەى ئىتالىا خویندەنەو، لە وانەى چەند پرۆفیسۆرىكى بوارى
سیاسەتدا بەشداریم کرد و گویم بۆ گرتن، بەلام هیچیان ئەوەندەى
میژوونووسەکەمان نەیانتوانى لە نىيەت و گوتارى سیاسى
مەکیافىللى نزیك بکەوئەو. ئەو لەوئ، چرایەکی بۆ بیرى سیاسى
داگیرساند، کە نادانى هیچ سیاسەتمەدارىكى ئىستای کورد، نەیتوانى
بیکوژىنیتەو. من کە ئىستا بیر لە رەوتى سیاسى ئەو سالانەى
دواى ئەو نووسینەى میژوونووسەکەمان دەکەمەو، کاتى بیر لەئو
نشووستىيە ئابرووبەرە یەکبەدواى یەکانەى کایەى سیاسى کوردی
دەکەمەو، کاتى بیر لەو پەيامانەى مەکیافىللى دەکەمەو، کە میرى
میژوونووسەکانمان لەو نووسینەیدا بەبیرمان دەهینیتەو، یەك
راستیم بۆ ئاشکرا دەبى: سیاسەت لە ولاتى ئیمەدا لە جەهالەتیکى
تاریکدا ئەو پروناکایەى نەبینیو کە میژوونووس لە تاریکترین
بارودۆخەکاندا هەلیکردبوو. نەخویندەنەوئە ئەو پىشەکییەى کەمال
مەزھەر بە بیر و بۆچوونى هەموو سیاسەتمەدارەکانى ئیمەو ديارە،
ئەوان هینشتا لە حوجرەى سیاسەتى پىش (میر)دان و هەر لەبەر
ئەوئەشە ئەمان سیاسەت ناکەن. بەلام ئەمە لە بایەخى ئەو دەقە
کەمناکاتەو و ئىستا لەهەر وەختى زیاتر پىوستان پىتەتى.

کەمال مەزھەر ئەحمەد: بۆ من لە ئەستىرەیهک دەچى لەسەر وەختى
کشانا. دیمەنى ئەم ئەستىرانەم لە ئاسمانى سامالى شەوانەى
گونددەکەماندا زۆر بینون. من چەندە پابەندم بەو گونددە و ئەستىرە
کشاوەکانیەو، کە فێریانکردم دەبى بەردەوام سەفەر بکەم و
بەدواى پانتایى ئاسمانى تردا بکشیم، ئەوەندەش زیاتر خۆم
بە قەرزدارى هەر دێرىکى ئەم پیاو مەزنەى کورد دەزانم، کە
هەرگیز کوردایەتى بەوجۆرە نەکرد، کە دواجار کوێرم کات و نە لە
مروڤدۆستیشدا کوردبوونى خۆى بیرچۆو. سرووشتى ئەستىرەى

کشاو، دروستکردنی په یوه نډییه کی پووناکه له نیوان دوو پنتی تاریکدا و پاشان دیار نه مان. که مال مه زهر به هر به ره میکی که خویند بیتمه وه، چرایه کی بۆ هه لکردووم و تا به ره میکی دیکه ی، نه مدیوه ته وه.

من، هه رگیز له نزیکه وه به خزمه تی نه گه یشتووم، له به ره مه کانی نه ودا، جگه له میژوونووسینکی دیده فراوان، بیرمه نډیکی لیبوورده و ریوایه تگه ریککی سه رنجراکتشم ناسیوه. من به خویندنه وه ی به ره مه کانی نه و، به پیاسه کردن به ناو پرسته و دهر پرینه پروونه کانیدا به رده وام هیمن بوومه ته وه. نه و له سه ر زور کاره سات و قوئانی میژوویی خویناوی نووسیوه، به لام لیوانلیو له هیمنی و به دوور له گرژی و هاندانی خوینهر بۆ توند په وی. پرۆسه ی خویندنه وه ی نووسینه کانی نه م پیاوه بلنده، جگه له و زانیارییه زوره فره دهنگانه ی له سه رچاوه زوره کانییه وه، پتیمی به خشیوه، به رده وام هاوشانیش بووه به راهینانیککی پوچی و کاریگه ریی بۆسه ر ناخم. من له نه نجامی خو ته سلیمکردن به هه زار به هه زاری گپانه وه کانی، هه رگیز ههستم به نادلنیایی نه کردووه و به توور په یی و بوغزه وه لیان نه هاوومه ته دهره وه. نووسه ری مه زن له عه ودا لبوونیدا بۆ گه یشتن به حه قه یقه ت، پتر پتویستی به خسته نه پرووی به لگه ی عه قلانی هه یه، تاکو هاندان و چاوبه سترکردن.

له سلیمانی هه شتاکاندا، له ته نیاییه خویناوییه که ی شه وانی به عسدا، نهوم ناسی و هه رگیز له نزیکه وه نه میینیوه: به لام نه ودهم به خویندنه وه ی کتیبی: (کوردستان له ساله کانی..)، تیگه یشتم دهیه وی نه و دهسته ئاشکرا بکات، که کورد له هاوده رده کانی داپر دهکات. نه و بهر له وه ی بیه وی پاساو بۆ پوولی کورد له کوشتاری نه رمه ندا بهینیته وه، میژوویه کی هاوبه شی بۆ نه رمه ن و کورده کان نووسییه وه:

میژووی هاوهدردی و به قوربانیبوونی هاوبەش. ئەو، لەو کتیبەدا زیاتر ئەرمەنیه تا کورد، بەلام کوردبوونەکە ی مرقودۆستی و هاوچەشندۆستی لێدەباری. من پوژگاری ئاواتم دەخواست ئەم بیرمەندە مەزنە بەو زمان و گێرانیەوێی شاکاریکمان بۆ بنووسی لەسەر (گاندی) و ئیستاش ئاواتم ئەوێیە خودا لە عومری من هەلگری و بیخاتە سەر هی ئەو، بەلام بەو مەرجە ی ئەوێندەم تەمەن بمینی که گاندییەکە ی بخوینمەو.

نەوێ نوێ بەبی خویندەوێ بەرھەمەکانی ئەم مرقو، بەشی لە ناسنامە ی خوێ بۆ نادۆزیتەو، که لە میژووی هاوبەشدا بۆ پاراستووین. من زۆر بەدەگمەن نووسینیکیم خویندۆتەو، که تیایدا خوێ بە بریاری پیشینەو بەستیتەو، ئەو نەریتخواز نیە و نەریتشکینە، بەلام دوا ی توێژینەو و پامان. لە چینی دەقەکانیدا، لە پستەبەندی و تیکەهەلکیشانی بابەت و هێنانەوێ گوتهزای کەسانیتردا، ئەوێندە کارامە یە که خوینەر وا هەستبات لە یەک کاتدا دەقیکی میژوویی بە دیدیکی ئیستاتیکیانە ی بەرزەو دەخوینیتەو. میژوو بۆخوێ بەدوا ی راستیدا ویلە، بەلام هەرگیز پەهەندی ئیستاتیکی لە نووسینەوێ میژوو بە زمانی ئیتم، دابەر نەبوو: میر شەرەفخان بۆخوێ دەستپیشخەری یەکەمە، ئەم پەوتە لەلای گەرە میژوونووسانی وەکو: ئەمین زەکی بەگ و حوسین حوزنی و عەلایەدین سەجادی (لە میژووی ئەدەبەکەیدا)، بەردەوامی وەرگرتوو، بەلام بەرجهستەکردنی راستی بە زمانیکی ئیستاتیکیانە، هونەری کەمال مەزھەر ئەحمەدە.

بەراستی خۆبینینەو وەک خوینەری بەرھەمەکانی ئەم میژوونووسە، خۆبینینەوێکی چێژبەخشە: بەپێچەوانە ی زۆربە ی نووسینە ئەکادیمیه وشکەکانی زانکۆکانی کوردستان، میژوو لەسەر زاری

ئەم ھەکاھتخوانە ئەوھندە تەردەبیتەو، کە مەلەکردن تیایدا زۆر
خۆش بێت: ئەو لە لاپەرە جیاواژەکانی میژووی کوردا، ھەر جارە
دەمانباتەوہ بۆ لای نیشانەیەک، کە لە شیوہبەخشین بە شوناسی
ئەم نەتەوہیە گرنگی تایبەت بەخۆیان ھەیە..

من بە منداڵی لە شەوانی گوندەکە ی خۆماندا: (باریی بچووک)،
ئەستێرە ی کشاوم زۆر بینوون. سرووشتی ئەستێرە ی کشاو، جگە
لە جوانییە پر جموجوولەکیان، بریتیە لە ڕووناککردنەوہ ی نێوان
دوو پنت. میژوونووسە کە مان ھەمیشە لە نێوان نەزانییە زۆرەکانم
و بەخشینە مەزنەکانیدا، چرایەکی گەشی بۆ ھەلکردووم. چرایەک،
کە ڕووناکاییەکی لە ڕۆحی گەورە ی مرقۆیکەوہ دیت، کە پەرە لە
سنگفراوانی و متمانە و ھاوچەشندۆستی..

هَيْمَن:

نَهْيُووبِي شِيعَر

چەند جارېك و له چەند قوناغيتكي تەمەنمدا شيعره كاني هېمن و به تايبه تي ئه و پيشه كييه ي كه بو (تاريك و پروون) له كه ي به ناوي (له كويوه بو كوي؟)، نوو سيويه تي، خويندو ته وه. يه كه مجار كه خويندمه وه، كه مي ئه و پياوهم زياتر ناسي كه ناويكي دوور و دريژي هه بوو: (سه يد موحه مه د ئه ميني شيخه ليسلامي موكري) و دواجار وه كخوي ده لي: شاعيري ئه و سو بو ئه و پياوه هه يه، ئه و ناوه دوور و دريژه ي له كول ده كاته وه و ده يكاته (هېمن)، به لام هېمني ناكاته وه.

هېمن له سه رده ميكي زور جه نالدا ناويك بو خوي ده دوزيته وه تا كه مي ئارام بيته وه. به لام دواجار ئه و ناوه ئه وه نده به ناوبانگ و كاريگه ر ده بي و ياساخ، كه خاوه نه كه ي شار به ده ر و قاچاخ بكا. ناو، زور جار نه ك قه ده ري مرو ف ده ستني شانده كات، به لكو بو خوي شيوه ژيانك به سه ر تاكه مرو فدا ده سه پيني، كه ته واو پيچه وانه ي

ماناي خۆيەتى. من مەۋقۇ زۆرم ناسيون ناويان بەختيار، شاد و خەندە بوو و كەچى لە ژيانى خوياندا زۆركەم بەختيار و شادمان و خەندەدار بوون. ھىمەن پياويكە لە خۆشەويستى ژندا ناكام، لە پىگەي كۆمەلايەتى و سامانداريدا: بىتەماق و لە ژياندا تاسەر ئىسكان لادى پەرسىت: (خەلكى كانگاي وەفا) و لە خۆشەويستى بۇ شيعر و نىشتاماندا: پادشا و لە دەرد و ئازارچەشتىشدا: ئەيىوويىك بوو. بەلام ھەرگىز چىژى لە ئازار نەدەيىنى:

ستەمكارى منى دوور خستەو لەو يارە شىرىنەم

ئىتر من چۆن رقى زۆرم لە ئازار و ستەم نابى؟

كە دلىام ئەگەر لە ئىستا و لەگەل ئىمەدا بژيابايە، لەو ھاوشارىيانەي زياتر رىزمان لىنەدەگرت، كە لە ولاتى خوياندا كردووماننە بىگانە. باش بوو ھىمەن بەر لەو نامۆبوونە كۆچى دوايى كرد، كە ئازادى و نىشتىمان و دىموكراسىيەتى درۆزن، دروستىدەكەن. وەلى ئەو زمانىكى غەربىيانەي بۇ ھەموو ھاوشارى و ھاوئىشتىمانىيەكانى خۆي بەجىھىشت، كە پاشتر لە ولاتى خوياندا، بە دەردى ھىمەن چوون:

خەم رەۋىنىك لىرە من ناكەم بەدى

چۆن پەنا بۇ مەي نەبەم ساقى ئەدى؟!

نابىنم ناسياو و دوست و يارى خۆم

روو لە ھەر لايەك دەكەم نامۆيە بۆم.

شيعرى ھىمەن، ھەم شيعرى دلىكى ناسك و ھەم شيعرى مەسەلەيەكى ئىنسانى و نەتەوايەتى گەورەيە. ھەم بۆنى ھەناسەكانى ھىمەن لىدەيت و ھەم رەنگى ناؤمىدى و ھىواي سەركەوتنەكانى نەتەو:

چۆن نەئالى ئەو دلى پىر ھەستى من؟!

چۆن لە ئەژنۇ بىنەو دوو دەستى من؟!

شیوهنی من شیوهنی ئینسانیه
بانگی ئازادی و گرووی بهکسانیه
شیوهنی من شینی کوردی بن بهشه
ئو گهلهی حاشا دهکن لئی و ههشه.

هیمن له بنه مادا شاعیریکی په رته وازهیه، شه پرتوه، نا ئارامه و ده لئی
میژوو وهک مورتازیکی هیندوسی به زور مه حکومی کردوه،
له سهر سهدان نووکی تیژی (شه) یهک رابکشی به بیئوهی بیهوی،
یان بخوازی وه پرسی و کۆلنه دانی پتوه دیاربج. له ئه نجامی ئه و
هه دادان و سه بره ئه ییوب ئاسایه شه وه، هیمن هه موو گیانی
و سه راپای پۆحی کون کوون بووه. ئه و میژووی ئینسانیکی
بریندار کراو، بیناز کراو، دلشکینراو، له قومارا دۆراو به رجه سته
دهکات. کاتیکیش قوما رکه ران له ئاواره ییدا ویلی دهکن، ئه و ته نیا
یادوه ری خۆی به ده سته وه ماوه. بۆیه وهک مندالیک دهیه وی خۆی
ژیر بکاته وه و به یاد هیتانه وه و چه پککردنی پنچی گیا و گۆله نیرگز
و وه نه وشه ی لیره واران کوردستان و دانانیان له سهر برینه کانی،
پۆحی خۆی هیور دهکاته وه. ئه وهنده نیشتیما و مروقی ولاتی خۆی
خۆشده ویست، که دهیتوانی به ئاسانی «هه موو باغی به هه شتی خودا
بکاته قوربانی ئه و که چه لادییه ی که بۆ نویژ پاده خا به ره له یینی».
ئاماده یی ئه و هه موو گژ و گیا و ناوی پروهک و گۆل و کانیا وانه،
ئه و هه موو ئه شکه و ت و زه ندۆل و په سیوانه، ئه و هه موو لیر و
چر و به ستین و چۆمانه، له شیعی هیمندا، ئاماره یه به وه ی که
ئه م شاعیره هه سستیکی قوولی هه بوو به رامبه ر به سته مکاری و
داگیرکردن و په رته وازه یی و له و ریگه یه شه وه دهیویست پانتاییه ک
دروست بکاته وه، که بۆنی نیشتیما و قه له مپه و یکی خۆمانه یی لییت.
ئه و به یانکه ری جوانیناسی شکسته له شیعی ئیمه دا. هیمن دهیویست

لە پێگەی ئامادەکردنەوهی زۆرترین شتگەلی کە پەيوەندییان بە کوردستانەوه هەبوو، تەقەل تەقەل پارچە لەتوپەتەکانی پۆحی خۆی و پەرتەوازییەکانی خۆی بدووریتهوه. لێرهشەوه زۆر لە جودایی و داپان و دوورکەوتنەوه دەرترسا و لە ئاستی جوداییدا زمانی دەشکا، بۆیە دەینالاند. نالین دۆخیکی زمانە، کە تیایدا زمان مانا پوژانەییەکانی خۆی لە دەست دەدات و دەبێتە زمانی ئازار و دەردی پەتی. نالەیی جودایی، نالەیی مەوقییکە لە دەمی پوچوونیدا بەناو تاریکییە کدا کە دەیگەیهنێ بە جودایی و ئەویش نەیدەویست جودا بێت. ئەو دەیویست لە نێوان (تاریک و پوون)ی ژياندا، بەشی پوونکی بەرکەوێ.

نابی قەت نالەیی جودایی بی ئەسەر
جا چ نەیی بیک، چ پیاوی دەر بەدەر
بۆیە نالەم تیکەلی نەیی کردووه
شیوەنیکم پێیە، نەیی، نەیکردووه.

چەند پەهەندیک لە شیعر و ژيانی هێمندا هەن، کە ویکچوونێکی سەر سوور هێنەری لەگەڵ مەوقی کێاکە گۆردی، فەیلەسووفی دانمارکیدا بۆ دروستدەکەن. ئەو فەیلەسووفە، کە بۆخۆی لەتوپەتبووی سەردەمیکی دلۆق بوو، ئەزموونی ژيانی مەوق دابەشەدەکاتە سەر سێ قوناغ، یان پلەیی ژيان، کە بریتین لە قوناغی: ئیستاتیکی، قوناغی: ئەخلاقیی و قوناغی: دینی. هەریەکی لەم سێ قوناغە جۆرە شیوازیکی ژيانکردن بۆ تاک دیاری دەکەن و هەریەکیان پەیرەوکار و بەرجەستەکەری فەلسەفەییەکی ژيانن. لە قوناغی ئیستاتیکیدا، چێژ و ئارەزووپەرستی و گەپان بەدوای حەزە هەنووکەییەکاندا دەبێتە خولای سەرەکی تاک، بەبێ ئەوهی بیر لە داھاتوو بکاتەوه. ئەو ئارەزووپەرستیە تاک لەتوپەت دەکات

و دواچار ته نیا و وه پرسی دهکات، سه ره تا له دنیای دهوروبه ری و پاشان وه پرسی ده بی له خودی خوئی و نه مهش سه ره تایه بۆ خو ویرانکردن و له ده ستدانی ژیان. له قوناغی نه خلاقیدا، تاک هه موو وزه ی خوئی له ئامانجیکی نه خلاقی و وه نه ستوگرنتی دهر وه سستی و بهر پر سیاریتیدا چر ده کاته وه. تاک له م قوناغدا هه رده م له گهل مه رگدا ده ستوپه نجه ی نه رمه ده کات و هه ر پوژه ی به و جوړه ده ژی که دوا یین پوژی ژیانیتسی. له قوناغی دینیشدا، تاک نه و بهر پر سیاریتیه، له بهر پر سیارییه وه بهرامه بهر به ژیان و خودی خوئی، هه لده گپرتیه وه بۆ بهر پر سیاریتی و دهر وه سستی له ئاست خودا دا و نه و ده کاته ئامانجی خوئی..

هیمن هه ر زو و له ژیر هه لومه رجه کانی ژیان و به ئاره زووی خوئی قوناغی ئیستاتیکی و ژیانیکی پرووت و پوواله تپه رستی، جیده هیلی و له ئاست خودی خوئی و نه وانیتردا خوئی بهر پر سیار ده کات. له قوناغی دواتریشدا نه و بهر پر سیاریه تیه له بهر پر سیارییه وه بهرامه بهر به خودا، هه لده گپرتیه وه بۆ بهر پر سیاری و دهر وه سستی له ئاست کیشه یه کی ئینسانی و مرویددا، به مجورهش له لای هیمن، نیشتمان جیگه ی خودا ده گریتیه وه.

بۆ یه که مجار ناوی هیمنم نه و کاته بهر گوئی که وت که هیشتا له کولان به دوا ی تایه ی عه ره بانه دا پامانده کرد. شوینی چه قاوه سوو بیمان سه ر سه ده که ی مه جید به گ بوو، له سلیمانی. ساله که م بیر نییه، به لام نه و پوژه ی به دوا ی پیچکه ی گارییه کدا، که به هوئی پارچه ته لی که وه پالمان پیوه ده ناو بۆ خو شمان که هیشتا پاته ی لاستیکی گوندمان له پیدا بوو، به دوایدا پامانده کرد، بۆ یه که مجار ناوی (هیمن)م هاته بهر گوئی. له قوتابخانه ی نه مین زه کی به گ په تماندا بوو، گه یشتبووینه لای نه و دیواره ی که ئیستا بینایه ی کولێژی زانسته مروییه کانی

زانكۆى سلېمانىيە. ئەوسا ئەوئ گۆرەپانئىكى قوراوى بوو. دىوارى زانكۆ لە خوارتر و بىنيمان خەلكانئىكى زۆر بەمدىوى دىوارەكەدا و پروو لە مەيدانى زانكۆ، خۆيان ھەلواسىوۈ. دىمەنئىكى سەرنجراكئىش بوو. برسيمان نەبوو، ھەلى واما نزانى شتى لەوئ دابەشەكەرى و بەپەلە خۇمان گەياندى و چەپ و چىر، دواى ئەوھى تايەكانمان لە ملمانكرد و تەلى لىخوپىن بەدەستمانەو، بەدەستەكەى ترمان لەناو رىزى ئەوانەى خۆيان بە دىوارەكەو ھەلواسىبوو، بەدىوار ھەلگەراين و پرسيمان ئەو چىيە؟

ھىمن شىعرى دەخويندەو. ھىمن چەپەلى بۆ لىدەدرا و ئەو شتەش كە دابەشەكرا و دەشيا ھەريگىر، سۆزى بىپىرانەوھى شاعىرىك بوو، كە سالەھا لەو ھەدوا زانيم نىشتىمانئىكى بە كۆلەوھى. نازانم چەندە بەو جۆرە ماينەو، بەلام بۆ ئىمەى منداڵ ئاسان نەبوو زۆر لەو شوئىنە سەختە بمىننەو. سالانىتر، لە شىوئىتىرىش شىعرى ھىمنم بەرگوى كەوتن. ھەمەجەزاي گورانىيىژ، نالەى جودايىيەكەى بەسۆزەو ھەوئىدبوو، ھەلى ھىچ سۆزى نەدەگەيشتە دەنگە تەلخەكەى ھىمن خۆى. نامۆى و خەم ئەو ھەندە پۆخى ھىمنيان پىكابوو، كاتى ئەو پۆخە دەيوست لە زىندانى جەستە ماندوو و پىربوو ھەكەى بىتەدەرى، لە خىزەى سنگى مندالىكى سەرما بىردەلە دەچوو. لە راستىشدا ھىمن ھەتا ما، پۆخى مندالانەى خۆى لەدەست نەدا، ئەگەرچى سەردەمى پىرى ئەو تا دەھات ئەو ھەندە پىاوانە و نىزانە و توندوتىژاوى دەبوو، كە ئىدى بە ئاسانى پىگەى نەدەدا پۆخىكى جوانپەرسەت و مندالانە و ئەيىوبىانە تىايدا بمىنئىتەو.

ھىمن لەسەردەمىكدا ژيا كە ئەو نەقشى مرويانەى خۆى تىدا بىنى، بەلام ئەو ھەرگىز سەردەمەكەى خۆى نەژيا، ئەو ژيانى راستەقىنەى ھەلگرتبوو بۆ پۆژگارئك كە تىايدا بە ئازادى راستەقىنە بگات. ھىمن

خهونی خوشی دهبینین، خۆزگهی زۆری هه‌بوون و ئاره‌زووی فرینی ده‌کرد. ئەو مڕۆف بوو بە هه‌ستیاریه‌کی قووله‌وه، گه‌لیکی پۆژگاری تال و شیرین پابواردبوو، ده‌یویست که‌رامه‌تی ئینسانیه‌ی خۆی و په‌گه‌زه‌که‌ی له‌ سه‌وداپه‌رستی پۆژگار قوتار بکات، به‌لام هه‌رده‌م ئەم پرسیاره‌ی له‌ زه‌ییندا بوو: ئاخۆ مه‌رگ مه‌ودای ده‌دا بیینی سه‌رده‌میکی تر؟

ئیمه‌ له‌ سه‌رده‌مه‌دا ده‌ژین که‌ هیمن خۆزگهی بۆ ده‌خواست و پرسیارێ له‌ باره‌وه‌ ده‌کرد، به‌لام لانیکه‌م ده‌توانین به‌ دلناییه‌وه‌ بلین: ئەو سۆزه‌ مڕویه‌ی ئەو له‌م سه‌رده‌مه‌ لیخن و دوورپوویه‌دا هیمنیان ده‌کوشت. هه‌روه‌کو چۆن شیعرێ راسته‌قینه‌شی کوشتووه. هیمن نه‌یده‌توانی به‌و پۆحه‌ ئه‌یوبیه‌وه‌، به‌و مووچه‌یه‌ی نووسه‌ران بژی، که‌ دوا‌جار بریان..

گهراڻه وه يو نيشتماني منڊالييه ڪان
ٽيبراهيم بالدار

ٺهگر ٺهو ٻڙچوونه ڀاست ٻڀٽ ڪه دهلڀٽ: ڪٽڀ ڀه نجه رهي ڪي تره
 ٻڙ ٺاشنا ٻوون له گهل جيهان، ٺهوه له دايڪووني ٺيمه و ٺاشنا
 ٻوونمان به جيهان و ڙيانمان له ناو جيهاندا، له خوڀندنه وهي
 يه ڪم ڪٽڀيه وه دهسٽڀڀده ڪات. به مانايه ڪي تر: ٺيمه ڪاتڀڪ له دايڪ
 ده ٻڀڀن له ڀرووي ٻايڙلڙڀيه وه دڀڀنه ناو جيهانه وه، به لام ٺهوه يه ڪم
 ڪٽڀيه ڪه ٺيمه به جيهان ٺاشنا ده ڪات و ڙيانمان ڀڀڀده ناسٽڀڀي. له م
 تڀڙوانڀڀنه وه ٺيمه ڇهنده ڪڇ و ڪوڀي دايڪ و ٻاوڪمانڀڀن له ڀرووي
 ٻايڙلڙڀيه وه، ٺهوه ندهش له ڀرووي ٺاشنا ٻوونمان به جيهان، نه وهي
 مروڦڀڀڪڀڀن ڪه يه ڪم ڪٽڀڀي ڙيانڀي زور به مان له به رهه مي خامه ي
 ٺهوه: (ٺڀڀراهڀم ٺه ٻڀڀن ٻالڀڀار) ناوي ٺهو ڪه سهيه و ڪٽڀيه ڪه ڀشي:
 (ٺهلف و ٻڀي ي نوڀي)يه. ٺهلف و ٻڀي نوڀي به رله وهي ٺهلف و ٻڀي
 نوڀي زمانڀڀڪ و ڪه لتوورڀڀڪ ٻڀڀڀ، ٺهلف و ٻڀي نوڀي ٺاشنا ٻوون به
 جيهانڀڀيڪه و دهروازهيه ڪه ٻڙ هاتنه ناو ڙيانڀڀيڪي منڌالانه وه. ٻڙيه

خویندنه‌وه‌ی ئەم کتێبه به‌بێ ئەو هه‌ستیاریه‌ مندا‌لانه‌یه‌ کارێکی
 وشک دهرده‌چیت و پێویسته‌ له‌ هه‌موو خویندنه‌وه‌یه‌کی ئەم
 کتێبه‌دا، به‌شی له‌ ئیشکردنمان بریتیی له‌ گه‌ران به‌ دوا‌ی مندا‌لی
 له‌ده‌ست دهرچووی خۆماندا، مندا‌لییه‌ک، که‌ بۆی هه‌یه‌ نیشانه‌کانی
 له‌ناو لاپه‌ره‌ ره‌نگاو‌ره‌نگه‌کانی ئەو کتێبه‌دا پارێزراو بن، ده‌نا له‌
 هیچ شوێنێکی بیکه‌ی ئەم جیهانه‌دا پاشماوه‌یه‌کی لێ به‌جێ نه‌ماوه‌.
 ئەگه‌ر وه‌ک داهیتان ته‌ماشای کتێبه‌که‌ی با‌لدا‌ری نه‌مر بکه‌ین، ئەوه‌
 ئەم کتێبه‌ له‌ ژیا‌نی مرۆقی کوردا هه‌مان گرنگی هه‌یه‌، که‌
 ساته‌وه‌ختی ئاده‌م هه‌یه‌تی له‌ ناو‌لی‌نانی بوونه‌وه‌ر و شته‌کاندا.
 به‌مانایه‌کی تر، ئەگه‌ر شته‌کان و بوونه‌وه‌ره‌کان له‌و کاته‌وه‌ بوونی
 خۆیان به‌ده‌ست هێنا‌یت، که‌ ئاده‌م له‌ پۆلی یه‌که‌می سه‌ره‌تایی
 ژیا‌نی خۆیدا ناوی بۆ دۆزینه‌وه‌، ئەوه‌ بوونی ئیمه‌ له‌ ژیا‌نی
 خۆماندا ئەو کاته‌ ده‌ستیپێکردووه‌، که‌ کتێبه‌که‌ی با‌لدا‌ر دهر‌وا‌زه‌ی
 جیهانمان به‌سه‌ردا ده‌کاته‌وه‌ و شته‌کان و بوونه‌وه‌ره‌کانمان بۆ
 ناو ده‌نیت. کرده‌ی با‌لدا‌ر له‌ ژیا‌نی ئیمه‌دا، کرده‌یه‌کی داهینه‌رانه‌یه‌
 که‌ ده‌یه‌ویت به‌ (ئه‌لف و بێه‌کی نوێ) له‌ جیهاندا له‌ دایک‌بین و
 ژیا‌نمان پێ ئاشنا بکات. کرده‌ی داهینه‌رانه‌ هه‌میشه‌ پێویستی به‌
 زمانێکی نوێ و ئه‌لف و بێه‌کی نوێ هه‌یه‌، بێگومان ئه‌لف و
 بێه‌کی نوێ له‌به‌رامبه‌ر زمان و ئه‌لف و بێه‌کی کوندا، که‌ چیدی
 ناتوانیت بێته‌ پرده‌ له‌نیوان ئیمه‌ و جیهاندا. ئەو که‌سانه‌ش که‌
 هه‌له‌ستن به‌ داهیتان، واته‌ به‌ رزگارکردنی ئیمه‌ له‌ زمانێکی کۆن
 و کۆچپێکردنمان به‌ره‌و ئه‌لف و بێی زمانێکی نوێ، هه‌لگری
 خه‌ونی فزین و دهر‌باز‌بوون و چاره‌نووسیشیان به‌پێی لێک‌دانه‌وه‌ی
 (گاستۆن باش‌لار) بۆ ره‌گه‌ز و توخمه‌ پێکه‌ینه‌ره‌کانی سرووشت:
 (ئاگر، خاک، ئاو، با)، ده‌چێته‌وه‌ سه‌ر ره‌گه‌زی (با). له‌لای باش‌لار

توخمه سرووشتیەکان رهنځدانه وهیه کی قول و پر مانایان له
ژیانى مروځدا ههیه و داهینه ریش ئه وه کسهیه، که سرووشتی
داهینه که ی له گه له خهسله تهکانى یه کیک له و توخمه سرووشتیانه
بگونجینى. ئیبراهیم بالدار، چ له ناوه کهیدا و چ له داهینه کهیدا،
هه لگرى خهسله تهکانى (با)یه. خه یالى ئه وه، خه یاله له سه ر بنه ماى
سرووشتی (با) وه دروستبووه و یه کیک له و وینایانه ی ره گه زى
(با)ش له زهینى مروځدا دهیان سازینى، خه ونى فرینه. هه وا ئازادییه
و ئازادبوونیش جوړیکه له فرین و خو گواستنه وه له شتیکی
کونه وه به ره و شتیکی نوئى. له شوینىکی ئاشناو دیاره وه بۆ
جیگه یه کی نااشنا و نادیار، تاكو له وئى سه ر له نوئى ژیان
دهستپینیکاته وه. (ئه مه یه سیحرى سه فه رى توئى گولاله سووره
له سه ر پشتى (با) بۆ ناو بهینى دوو تاشه بهردا). له بهر ئه وه ئه لف
و بیى نوئى زمانى خولقینه ریکه، دهیه وئى له کونه وه بمانگویریته وه
بۆ دنیا یه کی نوئى، له شوینه بهرته سه کهکانى واقیعه وه بۆ کهلین و
قوژبنه فرمه وداکانى خه یال، بۆ ناو ئازادییه کی فراوانتر.. سهیر
نیه که ئه رکی ئه وه گواستنه وه و فرینه له داهینه ان و کرده ی
خولقینه ردا، یاخود له کرده یه کدا که نزیکه له کرده ی یه زدانیه وه،
به زمان سپێردراوه. واته زمان کراوه ته پردى په یوه ندی و
خولقینه ر له ریگه ی ئه لف و بی و ووشه کانه وه په یامى خوئى
ئاراسته ده کات. زمانیش هه لگرى هه موو ئه وه په یامانه بووه، که
له لایه ن داهینه ره کانه وه ئاراسته ی مروځ کراون و وشه کان کلیلى
کردنه وه ی ده رگاکانى جیهان بوون: (ووشه کان سه ره تا بوون)
وهک له ته وراتدا هاتووه. ئه وه جیهانه ی بالدار له ریگه ی ئه لف و
بی نوئیکه یه وه ده رگا که یمان به سه ردا ده کاته وه، راسته جیهانیکه
که سمان تیایدا نه ژیاوین و که سمان له قاره مانه کانى ناوی

نەچۈۋىن، بەلام ئەۋەش راستە كە ئەۋ كىتتە خەيالى ھەموۋمانى
 بزوۋند تا ھەۋلبدەين، تا ژيانى خۇمان لەۋ ژيانە پەنگاۋرەنگە نرىك
 بخەينەۋە كە لە (ئەلف و بىيى نوئى) دا ھەيە. لە راستىدا ژيان بۆ
 مندالەكانى ناۋ كىتتەكەي بالدار، لە چاۋ ئەۋ ژيانەدا كە ئىمە
 مندالىيى خۇمانى تيا ژيائىن، ژيانىكى نمونەيى و يۆتۈپيايىە. ئىمە
 كەسمان لە مندالىماندا جلۈبەرگى ۋەك مندالەكانى ناۋ جىھانى
 ئەلف و بىيى نويمان لەبەردا نەبوۋ، ۋەلى خۆزگە خواستىن بۆ
 لەبەركردنى ئەۋ جلۈبەرگانە، بوۋ بە خۆزگەي ناۋ سەرە
 بچكۆلەكەي ھەموۋمان. درەخت و ميوە و سەگ و دۆ و دادە و
 پشيلە و ريشۆلە و مامۇستا و باۋك و مال و ياريىەكانى ناۋ ئەلف
 و بىيى بالدار، ھىچيان لەۋ درەخت و ميوە و سەگ و پشيلە و
 ريشۆلانە نەدەچوۋن، كە لەژيانى ئىمەدا ھەبوۋن. ھەرۋەھا بە
 رىكەۋت دادە و باۋە و مامۇستاكانى ناۋ ژيانى خۇمان ھىندەي
 ئەۋانەي ناۋ جىھانى ئەلف و بىيى بالدار، ميھرەبان بوۋن، بەلام
 جىھان و شت و كەسەكانى ناۋ كىتتەكە نمونە و خۆزگەيەك بوۋن
 لەبەر دەمماندا. ئەۋ كىتتە فيرى نەكردىن چۆن جىھانى خۇمان
 بناسىنەۋە، بەلكو جىھانى خۇمانى لەلا نامۆكردىن چونكە ھىچ
 شتىكى، تەنانت پەنگى سەۋزايى چيا و پەنگاۋرەنگى تۆپ و
 پەپولەكانىشى لە ھى جىھانى خۇمان نەدەچوۋن. كەۋاتە ئەم
 كىتتە بەجۆرى لە جۆرەكان فيرى كىردوۋىن بە دۋاي جىھانىكى
 ئەلئەرناتىقدا بگەرپىين و لىرەشەۋە يەكىك لە ئامانجە
 پەرۋەردەيىەكانى خۆي پىكاۋە كە برىتيە لە پۆشەنگەركردنى
 مروڭف و ھاندانى بەرەۋ دۆزىنەۋەي دنيايەكى تر، جياۋاز بىت
 لەۋەي تيايدا دەرژى. ئەم كىتتە لەۋىدا جەۋھەرى پەرۋەردەيىبوۋنى
 خۆي ئاشكرا دەكات، كە نەك ھەر تەنيا مندالىيى ئىمەي دنە دا بۆ

خویندنه وه، به لکو هانیشیداین تیایدا بژین وهکو جیهانیکي جیاواز
 له واقعی دهوروبه ری خوْمان. (هه موو له بیرمانه کاتی له
 قوتابخانه دهگه راینه وه، به هه لمی په نجه ره که ده ماننووسی: دارا
 دوو داری دی!) و ئیدی له شوینی ئه و پیتانه وه که ئه و رسته یه مان
 له سهر هه لمه که پیده نووسین، ته ماشای دنیای دهر وه مان ده کرد.
 به مانایه کی تر: ئه گهر ئه م کتیبه به تیروانینی بالدار بو ژیان و
 بوون له قه لم بدهین، ئه وه ده توانین هه وله داهینه رانه که ی بالدار
 له چهند ته وه ریکدا بخهینه به رباس. واته ئه گهر ئه م کتیبه
 په نجه ره یه ک بیت بو ئاشنا بوون له گه ل جیهان، ئه وه جیهانی
 پیتشیارکراوی بالدار، به شیوه یه کی زور په روه رده بیانه و له ئاستی
 دهرککردنی مندال بو ماناکانی ژیان، ئه م خه سله تانه ی هه یه که
 هه ولده دهم لیژدها به کورتی به ره هه میان به ینمه وه و ته ئویلیان
 بکه م: یه که م: بوون له جیهاندا له لای بالدار، ژیانی ناو سرووشت
 ده گریته وه. به خوْرای نیه یه که م وانه ی ناو ئه م جیهانه بریتیه له
 ئاشناکردنی مندال به (دار). هه لبت دار وهک نوینه ری سرووشت
 و پاشانیش ورده ورده ئاژهل و بالنده و چیاکانیش وهک به شیک
 له سرووشت ده ناسیتنی و مه ودای دهرککردنی مندال له جیهانی
 دهوروبه ری خوْی به رفراوان دهکات. که واته بالدار باس له
 جیهانیکي نامومکین ناکات، به لکو ده ستیشانکردنی ئه و بو ئه و
 شوینه ی که ده شیت بوونی راسته قینه ی خوْمانی تیدا به رینه سهر،
 ده ستیشانکردنیکي واقعی بانه یه نهک ئایدیالیستانه. ئه و شوینه
 جیهانی سرووشته نهک به هه شت، دنیایه که ده شیت ئه زموونی
 بکهین، نهک دنیایه کی ویناکراو که گریمانه ی ئه زموونکردنی له
 ئارادا نیه و بیگومان له پشت ئه مه وه ئامانجیکي په روه رده یی
 عه قلانیانه هه یه، ئه مه ش وایکردوه زمانی کتیبه که ی بالداریش

زمانیکی واقعیانەى پۆژانەىى بێت، نەک زمانیکی ئایینیانەى ئایدیالیزە کراو. دووهم: بوونی واقعی، بوونە لەگەڵ ئەوانیتر و لەگەڵ مەوقەکانى تر. بۆیە وانەى دووهمى ناو کتیبى ئەلف و بى نۆی بریتىە لە ئاشناکردنى ئیمە بە (دارا) و ئاستکردنەوہى لەگەڵ (دار)دا: دارا دارى دى (ل: ٦). واتە دروستکردنەوہى پەيوەندى لە نىوان مەوق و سرووشتدا. ھەلبەت لە ئاستى دیدارىدا (مرئى) پەيوەندى نىوان ھەردوو پەرگەزى نىر و مى، لە وێنەى سەر بەرگى کتیبەکەوہ دانى پێدا نراو، بەلام لە ئاستى نووسین و تیکستەکەدا، (مى) ھەتا وانەى ھەشتەم ناوى نیە! تەنیا لەویداىە کە (زارا)مان لەسەر ئىقاعى ناوى (دارا) پێدەناسیتى. لێرەدا دوو خال تێبینى دەکړیت، کە لە واقعیبوونى جیھانیى کتیبەکە کەم دەکەنەوہ: ئەلف: جیھانى ناو کتیبەکەى بالدار بە وێنەى جیھانى بەھەشتى ناو کتیبە ئایینیە مەزنەکانى وەک تەورات و ئینجیل و قورئان، جیھانىکە یەکەمجار ماف بە نۆرینە دەدات تیاىدا بژى و جیھانىکى پیاوسالارىە. بوون یەکەمجار بوونى نۆرە و پاشان دەبیتە بوونى مى. شەرعیەت یەکەمجار ھى پیاوہ پاشان ئاڤرەت شەرعیەتى بوونى خۆى وەرەگرئ و بوونى ئەو دەبیتە بوونىکى پەراوێزى. بئ: لە نىوان گوکردنى ناوى (دارا) و (زارا) و موسیقای ھەردوو ناوى (ئادەم) و (حەوا)، یان (ئىفا)دا، لیکچوون و نزیکایەتى ھەيە و لە ھەردوو حالەتیشدا مێیینە دەکەوێتە پاش نۆرینەوہ. سێھەم: بوون لەناو جیھاندا، بوونە لەناو ژيانىکى سرووشتیدا و بوون و ژيانە لەگەڵ ئەوانیتر و ئاژەل و بالندەکاندا. بەلام خۆشترین ئاست و ساتەوہختى ژيان بۆ منداڵ، ئەوہیە کە ئەو ژيانە پر بێت لە یارى. یارى بەشىکى گرنگ و چێژبەخشە لە ژيانى دارا و زارا و ھاوڕیکانیاندا، کە دەتوانین ئەم راستیەش ھەر لە

وینەى بەرگی کتیبه‌که‌وه تیبینی بکهین و پاشان له وانه‌کانی (۲، ۳، ۴، ۶، ۸ هتد.) و گەلی وانه‌ی تردا به‌لگەى بۆ بهینینه‌وه. که‌واته له تیروانینه په‌روه‌رده‌یه‌که‌ی بالداردا یاری و وازی‌کردن هه‌م به‌شیکه له ژیان و هه‌م جۆری‌کیشه له په‌یوه‌ندی نیوان مروقه‌کان پیکه‌وه. به‌لام هه‌موو ژیان وازی نییه و بۆی هه‌یه ژیان (داو) و (راو)یشی تیدا بیت، وه‌ک له (لاپه‌ره: ۷ و ۲۱) دا ده‌بینریت. سه‌یر له‌وه‌دا‌یه ئه‌وه‌ی داو ده‌نیت‌ه‌وه و راو ده‌کات، دارایه نه‌ک زارا. واته په‌گه‌زی نێره نه‌ک په‌گه‌زی مێ و لێره‌شدا جیهانبینی بالدار له‌سه‌ر مێ، له جیهانبینی ناو چیرۆکی ئاده‌م و حه‌واى کتیبه ئاسمانیه‌کان جیا ده‌بیت‌ه‌وه. چونکه له‌و به‌سه‌ره‌اته‌دا ئه‌وه‌ی ده‌بیت‌ه سه‌رچاوه‌ی خراپه، یان هه‌له‌کردن، حه‌وايه نه‌ک ئاده‌م. جێی سه‌رنجه که بالدار له تیروانینه په‌روه‌رده‌یه‌که‌ی خۆیدا تیروانینیکی پیاو/نێرسالارانه له‌سه‌ر مێ فی‌ری مندال ناکات، که بیگومان ئه‌و تیروانینه له‌کاتی نووسینی به‌ره‌مه‌که‌ی و هه‌تا ئیستاش له کۆمه‌لگای ئیمه‌دا له‌سه‌ر مێ بالا ده‌سته. که‌واته ئه‌وه مه‌رجیکی په‌روه‌رده‌ییانه‌ی بالداره بۆ به‌ره‌مه‌یتانی تیکست بۆ مندال، که نابیت لایه‌نگیرانه بیت و فه‌زلی په‌گه‌زیک بدات به‌سه‌ر ئه‌ویت‌ردا. چواره‌م: له‌لای بالدار یه‌کیک له ئه‌رکه گرنگه‌کانی فه‌لسه‌فه‌ی په‌روه‌رده بریتیه له به‌ره‌مه‌یتانی مه‌عریفه له‌سه‌ر جیهان و ده‌ست‌نیشان‌کردنی گۆرانکاری و جموجووله‌کانی ناو دنیای ده‌وروبه‌ر. (لێره‌دا بالدار به‌ئاراسته‌ی ئه‌و کۆمه‌له فه‌یله‌سووفانه‌دا کار ده‌کات، که له می‌ژووی فه‌لسه‌فه‌دا به‌فه‌یله‌سووفانی سرووشت ناو ده‌برێن و کاریان ئه‌وه بوو له سرووشت و دیارده و ده‌رکه‌وته‌کانی ورد‌بینه‌وه و له‌وی‌وه مه‌عریفه‌یه‌ک له‌باره‌ی سه‌ره‌تای گه‌ردوونه‌وه به‌ره‌م به‌ینن). ژماره‌ی ئه‌و باب‌ه‌تانه‌ی کتیبه‌که‌ی بالدار، که تیا‌ياندا وه‌سف و

دەستنىشنى دىاردە و گۆرەنەكان دەكرىت، لە ئەلف و بىنى نويدا
 كەم نىن و ھەر يەك لە وانەكانى: (دۇ پڑاوه ل: ۵۱، دارى دريژ ل:
 ۷۱، باران دەبارىت ل: ۴۲، گۆڤەگۆڤى با ل: ۸۴) بەلگەى ئەم
 بۆچوونەن. واتە منداڵ لەرپى ئەم وانەو ھەو گۆرەنەكانى
 ئاگادار دەكرىتەو ھەو كە لە دەوروبەرى ڤوو دەدەن و ئەمەش دەبىتە
 ھۆى دروستكردى پەيوەندىيەك لە نىوان منداڵ و دەوروبەرى.
 پىنجەم: بوون لەناو جىھاندا، بوونىكى بى ئامانج نى و ھەر تەنيا
 لە سەرگەرمبوونى تاكەكەس بە يارى و ناسىن و دەستنىشانكردى
 مەرۆڤ بۆ دىاردەكان و گۆرەنەكاندا، كورتناىتەو. بۆيە ئەگەر
 يەككە لە ئەركە گرنگەكانى پەرورەدەكردى، دروستكردى مەعريفە
 بىت لەسەر ژيان لەلاى منداڵ، ئەو ئامانجى ئەو مەعريفە
 پىويستە پەرورەدەكردى ھەستى بەرپرسىارى و دەروەستى بىت
 لەلاى ئەو منداڵە. بالدار ئەم ھەستە لەسەر پرانسىپى (تىگەيشتن)
 و (پىويستىيەو) دروستدەكا، نەك لەسەر پرانسىپى ترس و
 گوناھباركردى و سزادانەو. واتە بالدار، وەزىفەى پەرورەدە بە
 دروستكردى ترس و گوناھ و سزا بپىنەو دەستنىشان ناكات.
 بەلكو منداڵ ھاندەدات پەيوەندىيەكى ھاوکارانە لەگەڵ سرووشتى
 دەوروبەرىدا دروستبكات و ئەم پەيوەندىيەش بىتە ھۆى تىگەيشتنى
 مەرۆڤ، يان منداڵ لە دەوروبەركەى. لە وانەى (ئاودان، ل: ۸۱)دا،
 زارا و ئازاد دەڤۆن دار ئاو دەدەن، لە وانەى (نازى: ل ۸۱) و (دار
 دەڤوینم ل: ۹۱)دا، نەورۆز و نازى دەچن دار بپوینن. لە وانەى
 (پشە سپى، ل: ۳۳)دا، زەينەب نان و پەنیر دەداتە پشە سپى و
 داواى لىدەكات لى نەترسى. لە وانەى (ووسبە ل: ۶۲) و لە وانەى
 (مەرۆڤ ل: ۷۴)دا، ھەريەك لە دارا و ئازاد (دىسانەو ھەو نىژ!)
 دەيانەوئى ئازارى مەلەكان بەدەن، بەلام ھەردووکیان دەست لەو

کاره هه‌لده‌گرن چونکه وه‌ک (نه‌سرین / په‌گه‌زی می) پتیا ن ده‌لئت:
 (برام مروڤ و ناکات، مروڤ ئازاری مه‌ل نادات). له هه‌ندی
 وانه‌ی دیکه‌دا، مروڤ نه‌ک هه‌ر ته‌نیا ئازاری گیانداره‌کانی دی
 نادات، به‌لکو پۆلی ناو‌بژیکه‌ریش له نیوانیاندا ده‌گیریت و
 به‌رپرسیارییه‌کی زیاتر ده‌گریته ئه‌ستوی خوی، که بالدار به
 زمانیکی شه‌ففاف و نزیک له دنیای مندالییه‌وه، ده‌ری بریوه. یاخود
 منداڵ فێر ده‌کات خوی تی‌که‌ل به‌هه‌موو ناکۆکیه‌ک نه‌کات و مه‌رج
 نیه ب‌ب‌یتته لایه‌نیک له لایه‌نه‌کانی ناکۆکی: له وانه‌ی (شه‌ره‌ مریشک
 ل: ۳۰) و له وانه‌ی (قه‌له‌ره‌ش ل: ۹۵) دا مروڤ ناو‌بژێ ده‌کات و له
 وانه‌ی (سی سه‌گ ل: ۴۲) دا، که به‌هه‌رس‌تیکیان که‌رویش‌کیک پاو
 ده‌نیتن، ب‌ی لایه‌ن دوه‌ستیت و ته‌نیا داوا ده‌کات له‌و دیمه‌نه
 رابم‌نین و هیچ‌یت. شه‌شه‌م: له جیهانه‌ په‌روه‌رده‌یه‌که‌ی بالداردا،
 منداڵ هه‌ر ته‌نیا بوویکی پاسیف و وازی‌که‌ر و به‌رپرسیار نیه.
 به‌لکو که‌سیکی چالاک و بکه‌ریکی خاوه‌ن هه‌لو‌یست و به‌ره‌مه.
 واته‌ بالدار به‌ ئه‌رکی په‌روه‌رده‌ی ده‌زانێ که منداڵ هان‌بدات بۆ
 نواندنی چالاک‌ی و کار‌کردن، چونکه ئه‌و ئه‌رکی په‌روه‌رده‌کردن
 هه‌ر له‌و خه‌سه‌له‌تانه‌دا کورت‌ناکاته‌وه، که پیشتر باس‌مان‌کردن. به‌لکو
 وه‌ک ده‌رده‌که‌وێ، په‌روه‌رده‌ له‌لای بالدار ه‌یزیکی هاند‌ه‌ریشه‌ بۆ
 چالاک‌ی و دروست‌کردنی پۆ‌حی یارمه‌تیدان. له وانه‌ی (سیو ل: ۷۲)
 ئازاد سیو بۆ نه‌سرین لی‌ده‌کاته‌وه و له وانه‌ی (نانی ساج ل: ۹۴) دا،
 نه‌سرین نان ده‌کات و له وانه‌ی (کاری ناو مال ل: ۶۶) دا، نه‌سرین
 چا لی‌ده‌نی و نیر‌گز به‌ده‌م ستران‌ب‌یژییه‌وه پیا‌له‌کان ده‌شوات و له
 وانه‌ی (گول چاندن ل: ۳۷) دا، جوام‌یر داوا له نیر‌گز ده‌کات ر‌ینگ‌ی
 بدات یارمه‌تی بدات و گوله‌کانی ده‌ستی بۆ هه‌ل‌گرێ. به‌مجۆره‌ش
 بالدار بوونی ناو جیهانه‌ تایبه‌تی و مندا‌لانه‌که‌ی ده‌کاته‌ بوونیکی.

چالاک و بەرھەمھێن و پۇحى يارمەتيدانىش دەكاتە خەسلەتى
بنەرەتى ناو ئەو جىھانە.

حەوتەم: ئەگەرچى پەرگەزى حەكايەتکردن و گىژانەو (Narration)
لە كىتیبە نایابەكەى بالداردا زۆر ئاشكرا و دیارە و دەكرى ئەم كىتیبە
وەك پىوایەتیک لەسەر ژيانى كۆمەلە كاراكتەرێك بخوێننەو،
بەلام ژمارەى ئەو وانانەى تىياندا گىژانەو (سەرد) دەبێتە بابەتى
سەرەكى، لە هەموو وانەكانى تر زیاترە. پۆلى گىژانەو لەلای بالدار
هەرتهنیا مەسەلەیهكى تەكنىكى نیه، كە ئەو وەك پەرورەدەكارێك
تىايدا شارەزایى تەواوى هەیه. بەلكو گىژانەو بەشىكى گرنگە
لە سازدانى ئەو جىهانەدا كە بالدار وەك جىهانىكى پەرورەدەى
ئەلتەرناتىف پىشنىارى كردووە. گىژانەو لەم بەرھەمەدا ئەركىكى
پەرورەدەى جىبەجى دەكات، كە بریتىە لە پەيوەندى دروستکردن
لە نێوان پابردوو، ئىستە و داھاتوودا. بە مانایەكى دى: بۆن لە
فەلسەفە پەرورەدەىبەكەى بالداردا خاوەنى مێژوویەكى تايبەت بە
خۆیەتى كە پەرە لە بەسەرھات و ئەزمون، كە دەشییت مندال
لێیانەو فێر ببیت و بەھۆیانەو بەرچا و پوون بیت. بالدار بە
پێچەوانەى حەكايەتە فۆلكلۆرى و باوەكانەو، لە گىژانەوكانیدا
(بە دەگمەن نەبیت) پشت بە ئامۆژگارىکردن و پەند دادانى مندالان
نابەستیت. بەلكو ئەو لە گىژانەوكانیدا پووداویك، یان زەمەنىك
بەیانەدەكات بەبى ئەوێ بە باش، یان بە خراپ حوكمى بەسەردا
دەر بكات. ئەمەش ئەو دەگەیهنیت كە بالدار، خەسلەتێكى گرنكى
فەلسەفەى پەرورەدە پەچا و دەكات، كە بریتىە لە دروستکردنى
ئیمكاناتى ھەلبژاردن لەبەردەم مندالدا و خستەپووى پووداویك
لەبەردەم لێكدانەوكانیدا. وەلى بریارى ھەلبژاردن بۆ مندالەكە خۆى
دەھێلێتەو: ئایا ئەو پووداوە، یان كردەوێە دووبارە دەكاتەو،

یان نه؟ له وانهی (گوندی ئیمه ل: ۳۶) دا، گیرانه وه که هاندان و
 حوکمدانی تیدایه و باس له گوندی ئیمه دهکات که: (گه لیک جوانه،
 چونکه گوندیکی په نګینی کوردستانه)، به لام له وانهی (سه ردان
 ل: ۸۶) و له وانهی (ترئ ل: ۹۶) و هروه ها له وانهی (نیگار هکانی
 نیرگز: ل ۸۷.۷۷) دا، که باس له چیروکی گورگ و بز ن دهکات، هاندان
 و حوکمدانی تیدا نیه و گیرانه وه که ته نیا به به یانکردنی بارودوخه که
 گیرساوه ته وه. به هیترترین دوخی گیرانه وه له دواین وانهی کتیبی
 ئلف و بی نویدا به دی دهکین، که بریتیه له پیداپوونه وه یه کی
 گشتی به کوی ئه و ماوه یه دا، که وهک (میژووی هاوبه ش) ی
 منداله کان دروستبوه. منداله کان له یادکردنه وهی ئه و میژووه دا،
 ژیانیکیان به بیردینه وه که پره له په یوهندی و یاریکردن و ناشنایه تی
 و بهرپرسیاریتی و چالاکی نواندن، که ئه وانی له توندوتیژی دوور
 خستوته وه. هه ربویه شه لیژده دا، بالدار به وریاییه وه بابته کی کوتای
 سال دهکاته وانهی خوشه ویستی و ئه مه گداری. واته له پینگی
 ریوایه تکرده وهی رابردووی هاوبه شه وه، پوخی لیبوورده یی
 له لای مندا لپته و دهکات. بینگومان ئه مه ش ئه و خاله جه وه ره یه
 په روه رده یه که ئیستا له سیستهمی په روه رده یی ئیمه دا به ته وای
 ونبوه، چونکه ئه وه خوزگهی هه ر قوتابی و فیترخواریکه، زو و
 کوتای سال بیت و بزگاری بیت له و په یوه ندیه گرژانه ی که
 ده بیه ستن به و شوینه وه که ناوی: قوتا بخانه یه! هه رچونیک بیت
 بالدار به داهیتانی ئه م به ره مه ده رگای جیهانیکي تاییه تی له سه ر
 مندالیی هه موومان کرده وه. راسته به ره مه که هه ندی ناکوکی له
 خوی گرتوه و که م کوپی هه یه که له خواره وه به کورتی ئاماژیه یان
 پیده ده م، به لام چه ندین نه وه له کومه لگای کوردیدا (پولی یه که می
 سه ره تایی ژیانی خو یان) له م به ره مه وه ده سته پیکرد. له کتیبه که ی

بالداردا، هەندى ناكۆكى هەستيان پێدەكرێت كە دەمەوى بەم شىوێه ئاماژەيان پێدەم: - يەكەم ناكۆكى لە نێوان دەقەكان و ئەو نىگارانهدا بەرچاو دەكەوێت كە بۆ وانهكان كىشراون. لە كىشانى نىگارى جل و بەرگەكاندا، بەزۆرى كەش و هەوايەكى مۆدىرنى شارىانە لە پىشچاو گىراوە، لە كاتىكدا كە شوێنى پووداوەكان لادى و گوند و سرووشتە. ئێمە ئىستا پاش چەندىن سال تىدەگەين، ئەو خانمەى نىگارەكانى كىشاون، كورد نەبوو و ئەوروپى بوو و بە هەمان بونىادى زەينى خۆيەو تەماشای ژيانى كوردهوارى كردوو كە شوێنى پووداوەكانى ناو ئەلف و بى نويە. يەكێك لە خەسلەتە باشەكانى ئەم ناكۆكىە ئەوێه كە نىگارەكان بەهۆى جوانى پەنگ و گۆشەى پوانى (پىرسپىكتىف) و هىلى پىك و هتد وە، كە مالىكىيان بەخشیو بە هەموو شتىك و ئەمەش واىكردوو، خەيالى منداڵ زۆر بەهيزتر بکەوێتە كار، لەوێ كە دەقە نووسراوەكان دەيخوازن. ئەمە جگە لەوێ كە سرووشت و دەورووبەر لەو نىگارانهدا ئەوندە پاكۆ ديارە، كە مرقى بىنەر ناىوێت بۆ ساتىك لى دوور بکەوێتەو و حەزى كۆپىكردنەو و لەبەرا پەسمكردنەوێ تىدا دروست دەكات. (يەكێك لە ساتەو مخته خۆشەكانى مندايم ئەو بوو، بەهۆى نەوتاوىكردنى پەپەيەك كاغەز و دانانى لەسەر نىگارەكانى ئەلف و بى نوي، بکەومە خەتكىشانەوێ نىگارەكان و پەنگكردنەوێيان، پەنگە ئەمە يەكەمىن مەشقردن بوو بىت بۆ فىربوونى قۆپىكردن و دزى و بەمولكايەتىكردنىش!).. - ناكۆكى نێوان وێنەى جل و بەرگى قارەمانەكانى ناو ئەلف و بى و دەورووبەرى سرووشتىيان، دەمانباتە سەر ناكۆكىەكى تر، كە ئەویش خۆ ساخ نەكردنەوێ بالدارە لە نێوان كەلتوورى لادى و كەلتوورى شاردا. ئايا بالدار لە كوێ ئەم دوو كەلتوورەدا وەستاو و دەيەوێت لە پىگەى بەرەمەكەيەو،

نرخ و بهای کامیان فیزی منداڤ بکات؟ - ئەگەرچی ئەم کتیبه به پوچکی پهروهردهیهوه نووسراوه و دهقیکی سکولاریانه و عقلانیانهیه و لیره شهوه زمانی ئایینی تیایدا ونه، بهلام جهسته تیایدا ئامادهیی نیه، که ئیمه دهزانی ونبوونی جهستهش په یوهندی بهو سانسورهوه هیه که ئایین له کومه لگای ئیمه دا له سهر جهسته دایناوه. پوچی لهم کتیبه دا، جهسته وهک بابه تیکی پهروهردهیی و مه عریفی ونه؟ پوچی وانهیه کی تیادا نیه باس له جهسته ی نیر و می و جیاوازییه کانیان بکات؟ پوچی پیمان نالیت ئیمه چون له دایک بووین و له کوپوه هاتووینه ته جیهانه وه و میکانیزمه کانی دروستبوونی مروفتیک کامانه؟ بیگومان به شیکی ئەم پرسیارانهش لهو قوناغهی ته مه نی منداڤا سهر هه لده دن که بالدار کتیبه که ی ئاراسته کردوون و که چی له قوناغی زانکوبیشتا و له وانه ی ئەناتومی به شی پزیشکیشتا، بی وهلام ده میننه وه.. - ئەگەرچی له کوی وانه کانی ناو کتیبه که ی بالدار دا، دارا، به و جوړه دهر ده که ویت و دهناسیتنریت، تا بیته مروفتیکی نمونه یی و چاولیکراو، بهلام پرۆسه ی گه شه کردنی که سایه تی (دارا) به رهو شوینی مه ترسیدارمان ده بات. دارا له زور شویندا کاراکته ریکی پیچه وانه ی چاوه پوانیه کان وهرده گریت و له هه ندیک شوینیشدا ته و او شه پانی خوی دهناسیتنی. بۆ نمونه: له وانه ی (ته یاره ل: ۵۲) دا، دارا ته یاره که ی ده باته ناو داره کانه وه و ئەوانیتر هانده دات بیدوزنه وه تاکو بیته هی خویان. له وانه ی (ووس به ل: ۶۲) دا، دیسانه وه دارایه که دهیه ویت ئازاد دنه بدات بۆ دهره یانی تهیره کان له هیلانه که یان. له وانه ی (هیلکه ل: ۸۳) دا، نه سرین داوا له دارا ده کات هیلکه یه کی بۆ بهیتیت، بهلام ئەو دهیه ویت بۆی بهاویژی! ههروه ها له وانه ی (که له باب و قاز ل: ۲۴) دا، دارا خه ریکی به شه پدانی که له باب و قازه کانه! ئەمه جگه له وه ی

لە وانەى (گا بەلەك ل: ۵۵) دا، بەناوى پاسەوانىكردنى گولەكانەو
 دەيهوئىت گورىس بكاتە مى ئەو گايەى كە ئەو بە (بلىج) ناوى دەبات.
 راستە دارا لە ھەموو وانەكاندا دارايەكى شەپانى نىيە، وەلى زۆربەى
 ئەو مىكانىزمانەى شەپانىيەتى دارايان لەسەرەو دەستبوو،
 لە كەسايەتى ئىمەدا پەنگيان ناوئەو! دواچار دەتوانم بلىم:
 ئەگەرچى پەرژەكەى بالدار بە پلەى يەكەم پەرژەيەكى پەرورەدەى
 و فێركارىانەى، وەلى لەویدا كە ئەم بەرھەمە دنيای ھاوبەشى
 مندالىي چەند نەوئەيەكى مرقى كورد بوو، توانى زۆر لەو ئامانجە
 سياسىيانەش بەدى بەئىت كە شۆرشەكانى كورد ھەوليان بۆ دەدا.
 بالدار نەك لە پىگەى سياسەتەو، بەلكو لە پىگای ھوشياركردنەو
 و پەرورەدەو، شۆرشى خۆى بەرپا كرد. بەم مانايەش پۆلى
 ئەو كەمتر نىيە لە پۆلى ھىچ شۆرشگيرىكى دى سەدەى بىستەمى
 ئىمەى كورد، بەتاييەتیش لە سازدانى ناسنامە و زەمىنەيەكى
 ھاوبەشى گەشەكردنى عەقلى لەسەر بنەماى يادوھرىيەكى
 بەكۆمەلى. وازھىنان و بەلاوہ نانى ئەو كىتیبە، ھىچ ناگەيەنیت جگە
 لە سەپىنەوئەى ئەو يادوھرىيە ھاوبەشانەو تىكدانى ئەو زەمىنەيەى
 كە ناسنامەيەكى بە بوونى ئىنسانىيانە و كوردانەمان دەبەخشى.
 بەبروای من كاركردن و مشتومال كردن و گۆرانكارى لە كىتیبەكەى
 بالداردا، كارىكى پىويستە، بەلام لاگردن و پاسىفكردنى، وەكئەوئەى
 لە لەلایەن ھەردوو وەزارەتى پەرورەدەى دوو ئىدارەكەى حكومەتى
 ھەرىم و ھەندى ناوھند و كەسايەتى ئەكادىمىيەو كارى بۆ كراو،
 جگە لە (ھەلەيەكى پەرورەدەى)، ھىچىتر ناگەيەنیت و ئەمەش
 دەرىدەخات كە سىستەمى پەرورەدەى و ھزرى پەرورەدەى لە
 ولاتى ئىمەدا، لە چ تەنگزەيەكدايە. واچاكە نەوئەى ئىمە، لە پىگەى
 خويندەوئەى پەخنەييانەى ئەم كىتیبەو و بەدوور لە ئۆستالىزىيا

و پابردوو په رستي، نه هيليت (نیشتيمني منډاليه کانمان) ليزه وت
بکريت و هيزي بالگرتن و فرينمان لينسه نريته وه. ليگه پي نه مه ش
جياوازيه کی دیکه ی نیاوان نیمه و نه وان بیت..

هه ولتر: ۲۰۰۳

خودايه،

ئەو ھەسەن زيرەكەت بۆ

لەسەندىنەو؟!

پینچ سال پیشته وهی له داییک بېم، سهردانی گونده که ی ئیمه ی کردووه و چند شه ویک له وی میوان بووه و گورانی گوتووه. به لام من بوخوم له ته مه نیکي زور زوی مندا لیمدا، له رادیوی دهنگی کرماشانه وه ناسیم، کاتی له دوا ی دهنگه سیحریه که ی کابرایه ک، که جگه له شوکرو لای بابان که سیتز نه بوو، گورانی ده چری. زیره ک، زور پیش له دایکبوونی من هاواری کردبوو، به لام دلنیا م تا بمیتم دهنگی نه و له رۆحمدا دهرینگیته وه. نه و مرقئیک بوو، هه ژاری و کوژان و ئازار دروستیانکرد، که چی نه ته وه که ی خوی به جوری دهوله مه ند کرد، میراتیکی رۆحیی نه وتوی بۆ به جیهیشتین، که له میژوودا نمونه ی نه بوو. له وه ده چی حه سه ن زیره ک به مانایه کی سیمبولیکیانه نه و دهنگه ئومید به خشه بیت، پووبه پرووی سنووریکی دهستکرد، که له شه پی چال دیرانه وه له نیوان کوردی خۆر هه لات و باشووردا دروستکرا بوو، به رز ده بیته وه. نه و له سه رده میکدا که

کوردی خۆرەلەت لەمدیو قاچاخ و هی ئێرە، لەوئ قاچاخرابوون و سنوورەکان پڕکرابوون لە گوزارشچی و جاسووس و تادەهات و لاتى ئیمە بەهۆی سیاسەتی شۆڤینیانەى پڕییمی ئێرانى و عێراقى، دوولەت و پارچەپارچە دەکرا و کوردانیان لیکتر دوور دەخستەوه، حەسەن زیرەک پردیکی لە ئاواز دروستکرد و بە گۆرانى و ئامادەییەکانى خۆى لەمدیو لەو دیو، هەولیدا تاكو ئەو دابراڤانە سیاسى و دەستکردە، نەبیته دابراڤانیکى پۆحى و کەلتوورى و مەعنەوى.

میراتی حەسەن زیرەک بە پلەى یەكەم میراتیکى ئیستاتیکی و ھونەرییە، ناوەرۆکی ئەم ھونەرە باس لەو بارودۆخانەى پۆحى مەرۆڤ دەکات، کە بە پلەى یەكەم زادەى ژیان و ژینگەییەکی کۆمەلایەتیانەى ھونەرمەندەکیە و بە پلەى دووھمیش ئەو ناوەرۆکە باس لە ناخى مەرۆڤ دەکات وەكئەوێ کە کائینیکی ھەستەوەرە. ئیمە لە ئیستادا ئەو شیوہ ژیان و بارودۆخە کۆمەلایەتیەمان تێپەراندووہ کە بۆتە ناوەرۆکی بەشیکی زۆرى ھونەرەکەى حەسەن زیرەک. ئیمە ناچار نین عەودالى گەرانەوہیین بۆ ئەو شیوازە ژیانە. ئەو شیوازە ژیانە بەھای خۆى لە سەرەدمى خۆیدا بوو، وەلى لە پۆژگارى ئەمڕۆدا ھەندى بەھای دیکە، چ لە ژیان و چ لە ھونەر و گۆرانیدا، خۆیان سەپاندووہ. بەم مانایە پۆژگارى ناو گۆرانییەکانى حەسەن زیرەک و خودى ئەم ھونەرمەندە بۆ ئیمە بەسەر چووہ، ئەگەرچى لە ھەرلای دەیین و گویمان لەدەنگى ئەوانەش دەبیته کە بە شیوازیکی ئۆستالیژیانە یاد و لاسایى حەسەن زیرەک دەکەنەوہ. وەلى ئەوێ کە ئیستاتیکای حەسەن زیرەک تا ھەنووکەش لەگەلماندایە دەژى و بۆ حالەتە پۆحییەکانمان پێویستە، بەلگەى ئەوہیە کە ئەو بەشەى دیکەى ھونەرەکەى ئەم پیاوہ، تا لووتکە لە ناخیکى

مروغانه وه هه لقولاوه و بهردهوام گفټوگو له گهل ټه و په هه نده ي ناخماندا ده کات، که وازه ټنان لټي ټاسان نيه. بهم مانايه شيان بيت، هه سهن زيرهک تا ټه و کاته ي ټټمه ناخمان زيندووه، ټاماده ييه کي بهردهوامي له ژياني ټټمه دا هه يه..

هه سهن زيرهک يه که مين نيه، باسکردني ټه و وهک «يه که مين هونه رمنه ند» که وايکرد و واچوو، بټمانايه، چونکه اه گهل گريمانه کردني ټه و دا وهک «يه که مين»، ده بيت باس له دووه مين و سيټه مينه کانيش بکه ين و ټه و کاته ش بريقه و باقي «يه که مين» کال و کالتر ده بيت هه. به لام ټه و بهردهوام و له گهل ټټپه پيني پوژگار و وردبووني زه وقي تا بيه تيمان له ژير زه بري هونه ري بازار يي بټپوژحدا، بريسه که و کاريگه ري زياتر و بايه خدارتر ده بيت. هه موو ټه م قسانه پټمانده لټن: هه سهن زيرهک، ټه و پياوه «نه خو ټټنده واره»، «شايه ره»، «لوټيه» ي پوژگاري کي دوور و درټز له پټناوي نان و ژيان و هونه ردا ټه مديو او ديوي ده کرد، ټه و مروقه ي پوټيسه کاني سه رسنووري عټراق و ټټراني ده سټکرد، له سه ر خا کي کوردستان، که له بچه يان له ده سټده کرد و ټه و که سه ي عه قليه تي هه په مه کي کو مه لايه تي کورد، سه دان توانج و ټيديعا يه يان بو هه لبه سټتبوو، له مه جليسه کاندا سووکايه تيان پټده کرد و که سا يه تي خوي و هاوسه ره که يان بريندار ده کرد، به عاره قخور و سووک ناويان ده برد، هونه رمنه نديکي دانسقه و بينمونه و ټوريگينال بوو. ټه و ساته وه ختي دانسقه يي له موسي قا و گو راني کورديدا چه سپاند، به ده گمن نه بي، لاسايي که سي تري نه کرده وه، به لام له شکر ټ له لاسايي که ره وه ي دروست کرد و خه سه لتي چيا ييانه و به هاريانه ي له گو راني کورديدا به جو ري چه سپاند، که هه ميشه و ابا زانين لو تکه يه که هه يه پټويسټه بچينه سه ري و به هاريک به پټويه په ره له سه يران..

ئەو لە پێدەشت و گەرمە سێردا خەيالی ئەوەت دەخاتە زەینەو کە
 ھەست بە فینکایەتی بکە. لە بەردەلانی چیاکان و بایەرترین عەردا،
 بیرۆکەیی ھەلقوولانی کانیاویکت لەلا دروستدەکات. بە نەچووبیتە
 کرماشان، وەلێ ئەو کرماشانت لەلا شیرین دەکا. لە تەنیا ییەکانی
 غەریبا یەتی، ھاو دەمیکە پەرت دەکات لە ئیرادە و نۆستالیژیا. لە
 بیکەسی و زویربوونەکاندا ھەمیشە دەتەنیتە سەر ئەو بزوا یە
 کە ھەمیشە (سەبری و لەیلا و خاتوونیک) ھەن تۆراون و دەبی
 ئاشتیا ن بکەینەو. زیرەک لە لوتکەیی ناوبانگیدا و لەناو کۆمەلگایەکی
 نێرسالار و ئافەرەتکوژی داخراودا، لای لایە بۆ خانمیککی سەوورە
 گۆل دەکات و داوای لێدەکات ببیتە خوڵامی تاکو بەسەر پەنجەیی
 جۆلانەیی بۆ رابژینێ بە جۆری کە لە خەوی ھەلنەستینێ. ئەو لە
 جیاتیی پارانەو لە خودا بۆ چوونە بەھەشت، ھاوار دەکا: (خوا یە
 ھەلکەیی بای شەمالی/با دەرکەوێ خەت و خالی)، و لە خەلۆتەکانی
 رۆحیشدا پەنا بۆ مانگ دەبات و باسی ھاو دەردی خۆی و ئاسمان
 دەکات و کاتی بیرۆکەیی مەرگیش یەخەیی دەگری: دەچیتەو سەر
 گردی (نالە شکینێ) بەرامبەر بە بۆکانی، لەوێ ئارامگایەکی بۆخۆی
 چێدەکات.

یۆنانیە کۆنەکان سی جۆر پۆلیتکردنیا ن بۆ کاری ھونەری ھەبوو:
 تەخنە، میمیسس و پۆیسس. تەخنە لەلای ئەوان زاراو یە کە،
 ئاماژە دەکات بۆ پرۆسەیی کارکردن و دروستکردنی شتیکی بە
 تەمای ئامانجیک. بۆ نمونە دارتاش کورسی بە ئامانجی ئەو
 دروستدەکات کە لەبار بیت بۆ ئەو یە لەسەری دابنیشین. کورسی
 باش، ئەنجامی تەخنە و پیشەیی باشە و ئامانجی کەسیکیش کە
 پیشەکەیی کورسیی دروستکردنە، ئەو یە کە کورسی بکاتە ئامراز
 و شوینیکی ئاسوودە بۆ دانیشتن. بەم پێیە زاراو یە تەخنە ئاماژە یە

به مه هارټ و لښهاتوویی ته څنه کار (مروځی پېشه یی) له کاره که ی خویدا. پوښتی دووهم (میمیسیس) ه: نیمه له زمانې خو ماندا له جیاتی زار او هی میمیسیس، وشه ی لاساییکردنه وه، یان گټرانه وه به کار دهیټن. لاساییکردنه وه و گټرانه وه له مانای کومه لایه تیانه ی خویاندا خوش بهرگوځ ناکه ون. ته نانه ت بوی هیه به که مایه سی بؤ لاساییکه ره وه دابنری و بیټه شوینی گالته جاری. پیکه نین له م باره دا، زیاتر له وهی دهر برینی دڅنکی سایکولوژی بیټ، ده بیټه نامرازیک بؤ شکاندنی نه وهی پی پیده که نین. له تیگه یشتنه یونانیه کونه که دا، میمیسیس دوو جوړی هیه: یه که م، هه موو بهرهمیکی هونه ری جوړیکه له میمیسیس، واته دوو باره کردنه وه. به تاییه تی دوو باره کردنه وهی، یاخود ته قلید کردنه وهی شته ئاساییه کان، وهک ته قلید کردنه وهی په یکه ری له وینه کیشاندا، یان دهنگیکی سرووشتی له گورانی و موسیقادا. به لام میمیسیس له مانای دوو همیدا بریټیه له خستنه پرووی کاراکتهر و که سایه تی ناو بهرهمه هونه رییه کان وهکته وهی که گوايه راسته قینه ن.

هرچی زار او هی پویسیسه، له لای یونانه کونه کان به مانای (نه فراندن) دیت له په یوهندی به کاری هونه رییه وه. نه وان دهیانگوت هونه ر وهک (پویسیس) واته نه فراندنی کاری هونه ری له نه بوونه وه بؤ بوون. شتی که نه بیټ و نمونه ی نه بی و هرگیز بوونی نه بوو بیټ، دابهټنریټ و بوونی پیټبه خشری و بکریټه نمونه ی نه فراندن و داهیتان، نه وه (پویسیسه). هونه رمه نده گوره کان، یان داهیتنه ره کان نه واننه که به هو ی کاری هونه رییه وه، ژیانیک، بهرهمیک له نه بوونه وه، له نادیاره وه بهرهم دهیټن و بوون و ئاشکرایي و بهرجه سته یی پیده به خشن. به پیټی نه م تیگه یشتنه بیټ، هونه رمه ند له ساته وهختی داهیتان و خه لفرکدندا، هیچ نمونه یه کی پیشتري نه و بابه ته ی نییه که

لە بەرھەمە کەیدا دایدەھیتی و مانای پێدەبەخشی. پێدەچیت و شەه
ئەفراندن، یان داھیتان و بەدیھیتان، لەمانای پۆسیسەوہ نزیکتر
بن. کەواتە دەتوانین بڵین: وشە (پۆسیس) ئاماژە بە داھیتان،
وشە (تەخنە) ئاماژە بە پیشەیک و وشە (میمیس)یش
ئاماژە بە کاری ھونەری.

بەپێی ئەم پۆلینکردنە ھەسەن زیرەک، کەمتر لاساییکەرەوہیە و
ئەوکاتە لاسایی دەکاتەوہ، لاسایی کەسایەتیکەکی وەکو سە
عەلی ئەسغەری گەرە ھونەرەمەند دەکاتەوہ: (ئەو پەفیکانی
تەریقەت دەردی عیشقم چارەکەن..)، بەلام لاساییکەرەوہیکە
خراپە. لەبەرەمبەر ئەمەشدا، ئەو لە بەشیکی ھەرە زۆری کارەکانیدا،
تەخنەکاریکی کارامەییە و بەدنیاییشەوہ بەردەوام: ئەفرینەریکی
مەزنە. ئەو بەدیھیتەری پەوتیکی نوێیە لە گۆرانی و موسیقای
کوردیدا، کە بۆ قسەکردن لەسەر لایەنە موسیقیییەکی پێویستە
گوێ لە پسپۆرانی ئەو بوارە بگرین. وەلێ ھەموومان دەتوانین
سەبارەت بە کاریگەری دەنگ و موزیک و گۆرانیەکانی ئەم مەرقە
لەسەر ناخی خۆمان، قسە بکەین. ئەم قسەکردنەش
لەسەر ھەسەن زیرەک، لەلایەکەوہ گرنگی و بایەخ و پێویستی
ھونەری ئەو بۆ سەر پۆح و جیھانی ناوہکیمان ئاشکرا دەکات و
لەلایەکیتریشەوہ، وەرپسی ئەم ساتەوہختەمان لەلافاوی ئەو ھەموو
بەرھەمە بۆ ئاشکرا دەکات، کە تەنیا بۆ مەسەرەفکردنی پۆژانە
بەرھەمەتوون و بەدەگمەن تینۆتیمان دەشکێن. پشتگوێخستنی
ھونەری ھەسەن زیرەک بە کەنال و میدیا بە کلیپ مەستبوو و
بێھۆشکراوەکانی کوردستانەوہ، زۆر دیارە. ئەوان بە نومایشدانەوہ
گیرۆدەبوون و لە زۆرینەکی کاتدا لە ھونەر و جوانی بەتال. من
ئەوھندەکی گۆرانییێز دەبینم کە گرێ و ھەستکردن بە کەمایەتیکەکانی

خوی نومایش دهکات و له که نار سیمای «کچه جوانه که ی ناو کلیپ» دا سیمای و سه لیکه ی خوی ده خاته په راویزه وه، به زه یم به داهینه ریکی گه وره ی وهک زیره کدا دیته وه، که نه دهنگی له و که نال و میدیایانه وه ده بیستم و نه سیمایشی دهرده که وئ. باشت، چونکه بیرکردنی ئه و ناچارم دهکات، خوم له و ته له فزیون و رادیویانه بدزمه وه و له گه ل ناوازهکانی ئه و دا گه شتیک له گه ل دهنگیکدا بکه م، که بیگومان له سه دهیه کدا به رجه سته که ر و په روه رده که ری ههستی جوانیناسانه ی مروثیکه، که سه ده ی کوشتن و هیرشیکي هه مه لایه نه یه بوسه ر ئه م مروثه. به لام دواچار زیره ک جهنگی خوی ده باته وه، ئه و جیهانی ئیمه وهک جیهانی هونه ری خوی په نگاوپه نگ دهکات: جاری دهژی و چه ندجار دهمری، گاه ی دهگری و گاه ی ده توری و گاه هه لده په ری، جاری وایه ناومید و زورینه ی جارانش پر له مه سستی و هیوا. ئه و کوری سه رده م و نه ته وه که ی خوی بوو: به رگری له به رامبه ر ناهه مواری ژیانیدا کرد و هه ره سی له گه ل هیچ هه ره سینکا نه هینا و مایه وه. به لام هه میسه ژیان په رست و له عه شقدا مه ست و بیئوقره و نامو مایه وه. دلنایام حه سه ن زیره ک ئیستا له ناوماندا ژیا بایه، یان به ته واوی له هونه ر دوور ده که و ته وه، یانیش هونه ری بازاری و شاشه، ده یقوسته وه و له گه ل «کچه که ی کلیپ» دا، که بیگومان کورد نه ده بوو، خه ریکی توران و ئاشتبوونه وه و جیا بوونه وه ده بوو. ئه و ئیستا لیږه بایه، دهمرد. به لام نه ک شوققه و هوتیلیان به ناووه نه ده کرد، به لکو ناوه که شیان له سه ر کویره شه قام و دیږه ر پارکیکیش نه ده نووسی، چونکه له گه نده لکردنی گورانی و موسیقای نه ته وه که یدا به شداری نه کردووه.

خودایه که تو له سه رده می هه ره س و هیرشه کاندا بوسه ر

نیشتمان، حەسەن زیرەکت بەو کوردانە بەخشی، چۆنە ئاوا
لەسەردەمی هەرهەسی پوچ و بیژەوقیدا، لیت سەندنهوه و کلیپ
بارانت کردن؟ خودایه غەزەبی ئەو کلیپانەیان لەسەر هەلگرە، که
هونەری راستەقینە ی بیر بردوونەتەوه و لەهەر کات زیاتر تەنیاتری
کردوون. خودایه، با ئەو حەسەن زیرەکه بێتەوه.

له ستایشی ژنانه پیدا
که ژال ئه حمه د:

میژووی ولاتہ کہمان تا سہدہی بیستہم چہند خانمہ ناوداریکی
 پیہہ خشیوین، کہ بہ دووبارہ و چہند بارہ کردنہ وہی ناوہ کانیاں لہ
 بونہ کاند، ہم یادیان کراوہ تہوہ و ہم ئوہندہش بہ گویمان
 ناشنا بوون، کہ ئیتر تہنیا لہ پرووی عادہ تہوہ ناوہ کانیاں دووبارہ
 دہکہینہوہ و یادگارہ کانیشیان فہرامؤش. وہلی لہ نیوہی دووہمی
 سہدہی بیستہمہوہ، بہ تاییہ تی لہ ہشتاکانی ہمان سہدہوہ،
 چہند ناویکی دیکہ بہ ناوہ ہزار بہ ہزاری یادوہری پیوانہی ئیمہدا،
 خویان دہگہیہننہ سہدہی بیست و یہکم و شایہ تی لہ سہر قہر
 و ستہمکاریہ کی بیوینہ دہدن کہ لہ ناو میژووی نہ تہوہی ئیمہدا،
 بہ سہر ہاوپرہ گزہ کانیاںدا سہ پینراوہ. ئہم دہنگانہ لہ پوژگاری
 ئہم پوکہدا ئوہندہ زال و زولالن، کہ مروڤ، یان (من)ی نیرینہی
 میرانگری باوکسالاری، بہ گوپرا دیران بویان، لہ قورسایئو ستہمہ
 تیدہگہم کہ لہ ناو میژوویہ کدا بہ سہریاندا سہپاوہ، بہ بیئوہی

بەشدارىم تىدا كىردى، بەلام مىژۋى ھاورەگەزەكانى مەن. مى
 نىزىنەيى مىراتىكى خوينى ۋ شەرمەزارانەي بۇ بەجىھىشتووين،
 كە تەنبا گەورەيى ۋ خۆگرى ئافرەتانى كورد بەرگەي دەگىن.
 لەو پۇزانەي پىشۋودا لە بەشىكى ئەو گىتوگۇيانەدا ئامادەبووم كە
 لە ئەنجومەنى ۋەزىران سەبارەت بە گۇپىنى ياساى بارى كەسى
 ھاتنە ئەنجام. لەۋىبووم ۋ بە گۇيى خۇم گۇيم بۇ ئەو خانمە كوردانە
 گىرتبوو كە لەدەنگياندا حوزنى سەدان سالاى چەوساندەن ۋەيان
 بەرجەستە دەكرد. ئەوان لەۋى پووبەپرووى ھىرشىك دەبوونەۋە
 كە پەنگە ھەزاران سال بىت، لەۋانەيە لە سەردەمى ئىمىراتورىيەتى
 (مىدىا) ۋە، كرايىتە سەريان ۋ تا ئەم ساتەۋەختەش بەردەوام بىت.
 بەبىنىن ۋ گۇيگرتن لەو خانمانە، لەلایەكەۋە ھەستى شاگەشكەبوون
 ۋ لەلایەكىترەۋە ھەستى بچووكبوونەۋەي ھىۋاش ھىۋاشى ئەو
 (مە) مىژۋىيەي نىزىنەيم لەلا دروستدەبوو، كە ھەمىشە دوورى
 خىستومەتەۋە لە بىنىن ۋ ناسىن ۋ پووبەپرووبوونەۋەي ئافرەتانى
 ۋلات ۋ خانمە ھاوزمانەكانم. مەن لە ناۋەرەستى گىتوگۇكاندا
 ھۆلەكەم بەجىھىشت ۋ تا بلىنى مەست ۋ شاگەشكە، چۈنكە دەمزانى
 ئىدى سەردەمى نۆينەرايەتىكردنى مېنىنەيى لەلایەن پىاۋەۋە، لە
 كۆمەلگا ۋ لە پۇشنىبىرى ئىمەدا بەرەۋ كۆتايى دەچىت ۋ ئەگەر
 نىزىنەيى باوكسالارانە لە سەدەي بىستەمدا پۇچى مۇقەنەي ئىمەي
 كوردى بە زۆر شىۋە كوشىتى، ئەۋە لەم سەدەيەدا كوردەكان
 بە تەسلىمبوونىان بە ئەقلى مېنىنەيى، چانىسىكى گەورەي بوونەۋە
 بە مۇقۇيان لەبەر دەمدايە. سەدەي بىست ۋ يەكەم سەدەي
 سەرھەلدانەۋەي مۇقۇيكى دىكەي كوردە، كە ئەمجارەيان بەدەستى
 مېنىنەكان لەو مىراتە كوشندەيە پىزگارى دەيى، كە نىرسالارى بۇي
 بەجىھىشتوۋە.

(حه کایه ته کان ده گینه وه، دواينه وهی کورده کان له نه زمونکردنی هه موو نهو به لایانه بوونه وه که خودا و ئاسمانان بۆیان ناردبوونه خواره وه، که وتنه دروستکردنی دۆزه خیک بۆ ئافره تانیان و نه وهی له میراته دیرینه کهی نیرسسالاری و باوکسالاری بۆیان مابوو و نه وهشی له توانایاندا هه بوو، به سهر ژنان و ئافره تانی خویاندا هیتا. هه زارانیان خه ته نه کردن، هه زارانی تریان به زۆر به شوودان و به سه دانیان ناچارکردن خویان بسووتینن و سه دانی تریان تیزا بریژ کردن و چه ندانی تریشیان ناچارکردن له ژیر دهواری پهشی کویلايه تی بیهاوسه ری (بیوه ژنکوشی) دا بمیننه وه و نه وانه شیان که بیده نگییان هه لێژاردبوو، ناچاربوون له کاتی جوتبووندا به کرۆشتنی لیوی خویان نهو ئازاره له بیرى خویان به رنه وه، که له نه جامی هیژشی پیاوه ترسنۆکه کانی ناو جیگاوه، دوو چاری ده بوون. هه به مه شه وه نه وه ستان و نه وان که وتنه شکاندنی ئاوینه کان، کویرکردنه وهی کانییه کان و ته قاندنه وهی ئارایشگاگان و دواچار یاسایه کیان دارشت تاکو زۆرترینیان به ناوی فره ژنییه وه، بکه نه کویله).

له ناو نهو ژناندا که له ئاست نهو شالاوانه دا هه ولی پزگارکردنی خویاندا، چه ند دانه یه کیان سه نگه ری شیعیان هه لێژاردبوو و نهو هونه رهیان کرده پانتاییه ک بۆ به رجه سه ته کردنی خودی خویان، که پرېوو له خۆزگه و ویستی توانه وه له ناو کوپیک قاوه دا. باسی که ژال نه حمه ده کهم، نهو خانمهی که قسه له سهر هه ر شتی بکات، وهک ماچه کانی بۆ ژیان، شیرینتری ده کات و وهک پرانسیپیکی بنه مایی، هه موو حوزنیک ده گه رینیته وه سه ر بنه چه ی خنده یه ک تاکو پیشکه شی توی بکات. نه م خاتونی ږوو خوشییه، له سه رده میکدا شیعی کرده سه کوی په رینه وه بۆ ناسینی (نهو)،

بۇ مېھرەبان كىردىنە ۋە بە مۇڭ كىردىنە ۋە، كە ئىتر پىاۋ بېۋە
ئاسىن ۋە بەرد. ھەر لەبەر ئەۋەشە كە من بەردەۋام كە ژالە ۋەك
تەن ئاتىر تىن مېنە ۋە ئەم ۋە لاتە بىر دەكە ۋە تە ۋە، كە عەشق ۋە باجىك
ئە ۋە لە پىناۋى بەر جەستە كىردى دەنگى مېنە ۋە ۋە ۋە، بە
تېپە پىنى سالا كەن كىردىنە ئەنفا كىر تىن شاعىر.

نازانم كە ۋە چۈن يەكترمان ناسى ۋە ھەرگىز لە نىۋا كىر تىر
زىاتر پىكە ۋە دانە نىشتىن، بە لام دەزانم ئىمە سەر بە ھەمان نە ۋە
كەرنە قال ۋە خوتىن. سەر بە ۋە نە ۋە يەن كە ئە ۋە پۇر ۋە دە چۈ ۋە
ژۋانى خۇشە ۋە سىتە كە مان، بە سەر مەرگىدا دەكە ۋە تىن ۋە ئە ۋە كاتەش
لە كەرنە قالدا ۋە لە رىزى شايدىدا دەرياندە ھىتەنە دەردە ۋە، بۇ ئە ۋە
بۈۋ غەرقى ناۋ خەمىكى خوتىن ۋە مان بىكەن. كە سىش لە ۋە نە ۋە يە
لە كە ژالە ۋە دىر ۋە كچانە تر ۋە راستگۈيانە تر باسى ئە ۋە كەرنە قال ۋە
خوتىنە ۋە لە شىعەرە كەنە بۇ نە كىردىن. ئە ۋە كە ھەر «بە بەرسىلە ۋە
عاشق بو»، شىعەرە ئىمە ۋە پىر كىرد لە دلخۇشى كورتخاين ۋە
لە كۆزنى بالابەرز. لە نىۋان ئازارى مېنە ۋە ۋە ۋە خۇ ۋە خۇزگە ۋە
مۇقەنەدا، پىر دىكى لە ۋە شە ۋە بۈ ۋە دىر ۋە سىر كىرد. ئە ۋە پىاۋى
خۇشۋىست ۋە پىاۋەتى لە پىكە. ئە ۋە ستايشى مېرۋى ۋە ۋە ۋە
كىرد ۋە لە نۋە سىنە ۋە مېرۋى مېنە ۋە يىدا، پىسۋا كىردىن. ئە ۋە
لە سەردەمى بە سىدا دەستى بە دەمىيە ۋە نە گىرت ۋە لە سەردەمى
ئازادىشدا خۇ شەرمكۈر نە كىرد. لە شىعەرە كە ژالەدا گۈيمان
لە نۋە ۋە پىر ۋە نىيە، ھىندە ۋە ئە ۋە مۇڭ پىر ۋە ۋە ۋە
دەبىتە ۋە، كە ۋە ۋە پىر ۋە سىمەن بە دەستە مېرەبانە كەنى ھە ۋە تا
سارپىرمان كەتە ۋە لە خۇشە ۋە سىتى.

نازانم كە ۋە چۈن ۋە لە كۈ ۋە بۇ يەكەمجار يەكترمان ناسى، ۋە ۋە ۋە

له ژووره که ی خوی بوو له (پاشکوی کوردستانی نوئ) ی سالی دوو ههزار و دوو؟ به لام زور پیش یه کتر ناسین بۆ یه که مجار له پاسیکدا بینیم. له پاسیکی پۆلۆنیدا که به جاده ی سه هۆله که دا ده یگواستینه وه بۆ په یمانگای هونه ره جوانه کان. پاسه که فۆرمی ئیمه ی گرتبوو، نیرینه یی له بهر ده رزا و یه ک ئافره تی تیا نه بوو، جیگه ش نه مابوو. که چی نه وهنده مان نه زانی وه ستا و دهنگی وتی: ئا زحمه ت نه بی جینی ئه و ئافره ته بکه نه وه. ئه و به هیمنی و له سه رخۆ و هووشیار هاته سه ر و له کورسییه سی نه فهریه که ی پالی ددها به پشتی شو فیره که وه، دانیش ت و منیش وهک هه میشه، هه سستی غه ربایه تیم له شاری سلیمانی و ترسی خۆشاردنه وه م له مه فزه کانی ته فتیش، به کراسه سپی و پانتۆله په ساسیه که ی په یمانگامه وه، رایانپچابوومه کورسیی دوا ی دواوه ی پاسه که وه. دیمه نی لادیوار و سه قفی پاسه که پر بوون له وینه ی گۆرانپیژه تورک و فارس و هیندییه کان و سه رده مه که ش عاشقی ئه و پۆستکار تانه بوو، به تاییه تی ئه وانه یان که ئه گه ر له لاهه ته ماشا ت کردبان، تیه ی چاویان لیداده گرتی. سه رده مه که سه رده می قسه کردن نه بوو، به عس زمانی ئاماژه ی زالکردبوو به سه ر زمانی گۆکراودا: ده می کراوه پر ده کرا له فیشه ک. بۆیه سه فهری ناو ئه و پاسانه چیژکی تاییه تیان هه بوو. هه میشه ده تتوانی له ته نیش ت ئه و کورسییه ی له ناو پاسه که دا له سه ری دانیش ت بوویت، به ته ماشا کردنی وینه ی کچی، گووگووشی، سپیلکانیک و مه هه ستیه ک و به یئدهنگی خه می ته نیایی خۆت بره وینیه وه. ئه و وینانه ئه وهنده ی ئاماده یی ئه و که سانه ی له پوژگاری گهنجیتی و ناوبانگی خویاندا به رجه سته ده کرد، ئه وهنده ش زیاتر خۆزگه و چه پاوه کانی نیرینه ی سه رده میکی به رجه سته ده کرد، که نمونه ئایدیالیه کانی مامه ریشه و مام رۆسته م

و داریوش، ستار و ئیبراهیم تاتلیساز بوون و ناسری پەزائیش بەجۆری پۇحی کردبوو بە بەری «بیست و حەوت سالاھە» کە (بیکەس) دا، کە باری گرانی بیست و حەوت سەدە دیلتی بەبیر دەهینایتەو.

بە هاتنی کە ژال بۇناو پاسەکە، شەپۆلی لە بێدەنگی هەموومانی لە لیژایی بەردەم تەلاری ژووری بازارگانی شۆپکردهو خوار. هەستەم بە نەرمبوونەو هە پاسەکە دەکرد. ئەو کەمێ نەرمە عارەق لە گەردنی نیشتبوو، ملوانکە یەک لە ملی و جووتی گوارە ی شۆپ لە گویدا و بزە یەکی هەمیشەیی لەسەر لیۆ. پاش کەمێ زۆر بە لەسەر خۆییەو کە قەفە پارە کە ی کردەو و ویستی خۆی باداتەو تاکو کریی پاسەکە بدات، بە لام لەو کاتە دا دەستی ئەو پیاو هە کە ئیتر دەبوو تا ویستگە ی داها تەو بە پێو لە لای دەرگا کەو بوەستی، لە شێو هە ی پارانە وە دا کریکە ی لە کە ژال وەرگرت و دایە دەستی شۆفێرە کە. (لە بەرامبەر بە خەشەندی مێینە دا، دەستگرتەو، پیاو لە نێریتی و هەتیوی پزگار دەکات). کە ژال، وە ک ئەو هە ی هەستیکردبێ تازە بە هاتنی ئەو، کەس تەماشای وینەکانی ناو پاسەکە ناکات، کە قەفە ی داخست و لە پەنجەرە کەو بە ئارامی نیگای بپێیە دەرەو. نازانم ئەو هەموو تەماشایە دلی خۆشکردبوو، یان نەیدەتوانی لە بەرامبەر نیگای داریوش و ستارە دڵشکاوەکانی ناو پاسەکە دا، بەرگە ی ئەو هەموو بۆکرووسی ئاھە بگری..

سالاھە لەو دەو، ئەو کاتە نە ی لە دانمارک لە ناو شەمەندەفەرەکاندا شیعری کە ژال دەخویندەو و هەستەمە کرد ئەوانە ی ئەمبەرەو بەرم لە سیمای خۆرە لاتیانە و غەریبانە ی لاویتییم دەروان، بە نیگای کە ژالی ناو پاسەکەو، دەمروانییە ئەو دیو پەنجەرە ی شەمەندەفەرە کە. نازانم ئەو چی دەبینی و تەماشای چیدە کرد، بە لام ویدەچی نیگای

تاقه کچیکی ناو پاسه پۆلۆنیه کانی ئه وسای سلیمانی، زۆر دوور نه بی له نیگای په نابهریکی شهرم له خۆ کردوو له شه مه نه فه ریکی ولاتی غوربه تدا. ئه گهرچی ئه وان له ره گه زدا جیا ده بنه وه و میژوو په کینیکانی کردۆته جه لاد و ئه ویتیشیان به قوربانی، وهلی له ئاستی تاکه که سیدا نیشتمانی راسته قینه ی ههردووکیان و کچ و کوره هاو شیوه کانیان غه ربایه تیه و هه ستردنیانه به نامۆیه کی کوشنده، که وایان لیده کات هه میشه له ده ره وه ی ئه و واقع و ده ور به ره ی تیایدا ده ژین، له ده ره وه ی په نجه ره کان، بۆ نیشتمانی راسته قینه ی پۆحیی خویان بگه رین. که ژال ئه حمه د نیگایه کی به رده وامه له ناخیکی هه ستیاره وه بۆ ده ره وه ی واقعیک، بۆ ئه و دیو په نجه ره کانی سه فه ر، که حورمه ت و ئازادیی ئه و تیایدا ناگاته که مترین ئاستی ئه و مافانه ی هه ر په نابهریک له هه نده ران به ده ستیان ده هیئ. که ژال هه رگیز نه بووه په نابهری هیچ ولاتیکی تر، شیعیی ئه و له چوارچیوه ی ئه و ئازادیه شه رمنانه ی (به نده ری به رمۆدا) و (نیشتمانی تیرۆر) هدا له شه قه ی بالیدا، که پر بوو له واده کانی نه هاتن و ناوازه ترین ئازاره کان و پیاوه ئاسنینه کان. کهس له پاسه که دا ئه وی نه ده بیئی، چونکه هه مووان ته ماشایان ده کرد. کاتی له سالی دوو هه زار و دووشدا له ژووره که ی خۆی، له کوردستانی نوێ بینیمه وه، ئه و به چاوه گه شه کانییه وه، له پشت میزه که یه وه هاته به رامبه رم دانیش و جاروبار ده ستی خۆی به عه لادینه که گه رم ده کرده وه. بۆساتی بیرمکرده وه: ئه وه هه مان ئه و چاوه پر نیگیاننه که ساله ها له وه پیش له په نجه ره ی پاسه پۆلۆنیه که دا قه تیس مابوون و ئه وهش هه مان ئه و ده ستانه که هه رگیز واژووی شه ریکیان نه کرد. که ژال ئه حمه د، ئه و کچه ی له پۆژگاریکا که ده مانویست زۆرترین درۆمان له گه ل بکری، ئه و راستگویی هه لبژارد.

بیکه‌نین و ئازادی:
عه‌ل‌دین سه‌جادی

يه که م ناسينم بۇ مامۇستا عەلادین سەجادی و (پشته‌ی مرواری) ییه‌که‌ی، رېکه‌وتی قۇناغی موو لیهاتن و دەنگ گپری و زیپکه دەر‌هاویشتم بوو. ئەو قۇناغەش قۇناغیکی ئاسایی گەرەبوون و سەرەتای شەرمکردنە‌و‌ه‌یه لہ گۆرانیک، که هەر‌و‌ه‌کچۆن قەبوولکردنی لہ‌لایەن دە‌و‌ر‌و‌بە‌ر‌ه‌و‌ه بیکیشە نیه، ئا بە‌و‌جۆرەش شاردنە‌و‌ه‌ی لہ که‌سانیتەر، ئاسان نییه. ئاخر، مەرۆف تا دوینی دە‌نگیکی ناسک و ئاسایی هەبوو، که‌چی ئە‌م‌رۆ که قسان دە‌کا وەک ئە‌و‌ه‌یه داریک لہ تە‌نە‌که‌ی بخشینی. جاران پوو‌خ‌ساریکی ئارام و ساف و ئە‌م‌ی‌ستاش زیپکه و دوومەل بە‌جۆرئ دایانپۆشیوه، که مەرۆف فریای تە‌قاندن و س‌ر‌پ‌نە‌و‌ه‌یان ناکە‌و‌ئ و زۆرجارانی‌ش لہ پیناوی شاردنە‌و‌ه و ئاساییکردنە‌و‌ه‌یان، لہ‌گەل لہ‌تە ئا‌و‌ینە‌یه‌کی شکاو، پە‌نا بۆ ئا‌و‌دە‌ستی مزگە‌وتیک یان کونجیکی مال دە‌بات تا لہ‌خۆی و گۆر‌انە نا‌و‌ە‌ختە‌کانی لہ‌شی خۆی ب‌ر‌وانی. ئە‌و‌ه دۆ‌خ‌یکی

ناكۆمەلايەتى گووشارەينەرە، كە ھەموو ھەرزەكارىك پايىدا
 تىدەپەرئى، ئەگەرچى ھەموومان نامانەوئىت بىرمان بكەوئىتەو. وەلى
 من ئەو پۇژگارە تەنبايىيە دوور لە كۆمەليانەى گۆشەو كەنارەكانى
 مال و ناو ئاودەستى مزگەوت و كەلئىن و پاسارەكان بەبىرى خۆم
 دەھىنمەو، تا بزانم چۆن توانىم خۆم لە شوناسىك پزگار بكم
 كە دەرگا بەسەرمدە بسەپى و شوناسى دروست بكم، كە بۆخۆم
 پئويستىم پئى ھەبوو دروستىبكەم. ئا لەو قوناغەى ژيانمدا، لە نيوان
 تىروانىنى خۆم بۆخۆم و تانە و تەشەرى ئەوانىتر لە سىما و دەنگ و
 رووخسارم، لەلادىن سەجادىم ناسى و ھەر زوو زانىم ئەو مەلايەكى
 خۆشخوان و دەورو بەر ئاودەدان و زانايەكى گەورەى ولاتەكەمە. لە
 پىش (مىژووى ئەدەبى كوردى) يەكەى و پاشان بەرھەمەكانىترىدا،
 لەگەل (رشتەى مروارى) يەكەى گۆشەگىرىم كەردبوو پىشە و بەو
 پىكەنىنەى لە ئەنجامى خويندەنەوەى ئەو زنجىرە كىتەپەو لە ناخمدە
 دروستدەبوو، ھەم خۆم و ھەم قسەى ئەوانىترم بىر دەچۆو. ئەو
 پىكەنىنە دەستىك بوو، فرىادەسىك بوو منى لە ناخى تراژىدىيەى
 گۆرپانە بايۆلۆژىيەكانى لەشى خۆم و ئەو ساتەو ەختانە دەردەھىنا
 كە بەھۆيانەو ئەم دەبوو مەقەشمەجار و جىگەى گالە پىكردن
 و توانج لىدانى ئەوانىتر. من بەو گۆشەگىرىيەم، لە ناخدا گەورە
 دەبووم و وردە وردە كەوتەم سەرئەوەى نەك ھەر تەنبا پىكەنم
 و لەو ەبووسىيەى شەرمكردنەو لەخۆم، تيامدا دروستىكەردبوو،
 پزگارم ببى، بەلكو ئىدى دەمتوانى قاقا بەخۆشم پىكەنم و بوئىرى
 ئەو ھەبى، قسە و توانجى ئەوانىتر لە ھەرەشەى دەرەكەيەو،
 بكمە ساتەو ەختىكى شادى ناو ناخى خۆم، كە تىايدا منىش وەك
 ئەوانىتر ھەم پىكەنم و ھەم بەخۆشم پىكەنىنم بىت. ئىتر بىر كەردنەو
 لە تانە و تەشەرى ئەوانىتر، دلى ئازار نەدەدام و خەفەتم بەخۆم

نه ده خوار، به لکو له ناڅي ناخووه دهمدايه پيکه نين و «حیلکه حیلک».

ئوکاته ش پنيانده گوتم: لينيگه رين، شيت بووه..

ئوهه سرووشتي مرقه که ده تواني پيکه نئ. به لام من پيموايه

پيکه نين، ئه ونده ي توانايه کي سرووشتي مرقه بو دهربريني

شادي ئه ونده ش زياتر که لتووريک هه يه ستايشي پيکه نين دهکات و

مرقه کان له سهر رووخوشي و شادي و پيکه نين، په روه رده دهکا.

من بروام وايه مرقه به زور بهنريته پيکه نين جوانتره له وه ي به

سرووشتي خوي مرموچ و رووگرژ و عه بووس بيت. هه موو ئه و

فيله سووف و بيرمه ندانه ي له باره ي پيکه نينه وه بيريانکردوته وه و

نوسيو يانه و له وانه يه پيکه نين شيان گرتي: (هوژن، شوپنهاور،

فرؤيد و برگسون..)، باس له و راستيه مروييه دهکن و له هه ولي

وه لامدانه وه ي پرسياي له م بابه تن: ئايا چ شتي ئيمه به پيکه نين

دهه نئ؟. پيکه نين له ئه نجامي پوچي و بيتماناي و شتي ناکوک

و چاوه پروانته کراوه وه بيت، يان په رچه کرداريکي عه قلاني ياخود

سوژگه رايانه ي مرقه بيت، يانژي له ئه نجامي بيده سه لاتي و

بيتماناي و هه رشتيکي تره وه بيت، به شيکه له سروشت و ناڅي

هه ر مرقه ک. ته نانه ت ئه و مرقه انه ي هه رگيز نايانه وي پيکه نين

و حه زناکن پيکه نينه که يان ئاشکرا بيت، ده توانن پيکه نين. به لام

وهک کولاکو فسکي فيله سووفي پولوني دهنوسن: خوشته بع،

قوشمهي و شيرينزماي، ديارده يه کي ده گمه نه و په يوه سته به وه ي

تاکه که س چهنده ده تواني مه ودايه کي گالته جارانه له خوي بگري و

له دووره وه به خوي پيکه نيته وه: «جياوازي که سيکي قوشمه و

قسه خوش له هه رکه سيکي تر که ده تواني پيکه نيته، ئه وه يه که

هه ر مرقه ده تواني به و نوکتانه ي گويي ليان ده بن، يان بوخوي

ده يانگيريته وه بداته قاقاي پيکه نين، وه لي ته نيا ژماره يه کي که م

دەتوانن و بويىرى ئەو ھەيان ھەيە بەخۇيان پېكەنن». ئەمەيان ھونەرە..

عەلادىن سەجادى، ستايىشكەرى بېنمونەي كەلتوورى پېكەننە لە دىئاي ئىمەدا. لە پېش ئەودا، دەنگى قاقاي شىخ رەزاي تالەباني و مەلا ئەحمەدى نالەند، لە بادىنان، ھاتوونەتە گويم و گەلىكىش لە گەلىاندا پېكەنيوم. ھەلى لە سەدەي بېستەمدا كەسكى دىكەي ھەك عەلادىن سەجادى لە بواری تۆماركردن و بەرجەستەكردنى گوتاری پېكەنندا، نايەتەو ھەيىرم. پەيكەرى ئەو پېويستە بەرجەستەكەرى كەسايەتەك بېت كە بە گىزانەو ھەكەنى، بە رشتەي مروارىيەكەنى، نەتەو ھەي خۇي ھىناو ھەتە پېكەنن، بەجۆرى كە بە تەماشاكردنى ئەو پەيكەرى ھەي ھەي بەردەوامى و ويستى ئازادبوونمان لە دووبارەبوونەو ھەي ھەي پووخان، تىدا زىندوو بكاتەو..

لەپاشاندا و لە قوناغىكى دىكەي تەمەندا، كە دەبوو پېكەنن بۆ ئەو ھەي نەرم، كاتى ھەمديسان رشتەي مروارىم دەخوئندەو، عەلادىن سەجادىم ھەك يەكەمىن مەزۇئىك دەھاتەو پېشچا و كە بە رېوايەتكردنى ئەزموونە رۆژانەيەكەنى ژيانى كوردى پىدەكەنى و لە ھەمان كاتىشدا دەمانخاتە پېكەنن و بەخۇمانپېكەنن دەكاتە سەرچا ھەي شادىي و خوشتەبەي و خوشحالىمان. لىزەشەو، رشتەي مروارى رەوايەتدەنە بە رەھەندى كۆمىكەنەي ژيان و گىزانەو ھەي ئەزموونە لە قۆرمىكى شادىبەخش و كۆمىدەندا. عەلادىن سەجادى بە تۆماركردنى رەھەندى كۆمىكەنەي ژيانى كوردەواری، ئەو گۆشەگىرىيەي كوردەمان بە دەست تراژىدىاكەنى ژيانى مېژوويى خۇيەو پېشانەندا، كە لە قوناغى تىپەرىن لە شوناسىكەو ھەي بۆ بە دەستەينانى شوناسىكىتر، لە جياتى ئەو ھەي دووچارى خەمۇكى بكات، دەبىتە قاقا و پېكەنن و خوشتەبەي.

ئەو ئەزموونانەى سەجادی تۆماریان دەکات، ئەزموونی ئاسایی مەرقى ئاسایی ناو واقعیکی تال و ژیانیکی جەبریانهن، کە تەنیا کار و زەحمەتکیشان و عەرەقشستن، سەرچاوەى مانەوەى نین، بەلکو پێکەنین و گالته جاپیش بەو ژیانە و لەناو ئەزموونەکانى ئەو ژیانەدا، بەشیکی گرنگن لە بەرگریکردن لە خۆ و بەرزکردنەوێ وەرەى مەرقى بۆ بەردەوامى و مانەوە. پێکەنینى میللەتیک لە پۆژگارە تال و لەناو ئەزموونە تراژیدیاکانییەو، ئیرادەى ئەو میللەتەمان بۆ گەیشتن بە ئازادى بۆ ئاشکرا دەکات: پێکەنین و کەلتورى شادی، بەشیکی گرنگن لە ڕێگای گەیشتن بە ئازادى، چونکە دۆخى عەبووسى و توورەبى و خۆ مۆنکردنەو، دۆخى نائازادانەن و مەرقى لەسەر بوون بە ستەمکار پادەهیتن. لە کاتیکدا پێکەنین و شادی و خۆشروویى، سرووشتیکی کۆمەلایەتیانەى هەیه و بانگهێشتیکی هەمەلایەنەیه بۆ پێکەووبوون و لەگەڵ یەکتەر بوون. هەر لێرەشەو، خەندە و ئەو شتانەى دەمانهیننە پێکەنین، فرە پەهەندن و عەبووسى و گرژوومۆنیش تاکرەهەند. پێکەنین گەرمکەر، خرۆشینەر و کۆکەرەو و تەبابى دروستکەر. مۆنى و عەبووسى، ساردکەرەو و چەپینەر و پەرتەوازیی دروستکەرن. هەموو ئەوانەى لە ساتەوختیکدا پۆخى شەپانگیز و ستەمکارانەى چەپاوى خویان بەشیوەیهکی نائاگایانە بەیان و بەرجەستە دەکەن، قریوەى پێکەنین بە «حیلکەحیلک» و «هەراهرە» و «قزیووھوو» وەسف دەکەن. لەکاتیکدا ئەوانەى لە مانای ئازادى و تەبابى تێدەگەن، هەمیشە پێکەنین و پێکەنیناویکردن و بەشادی ژیان، بەشیکی لە خەباتەکیان. لەناو سەنگەرەکانى جەنگ و ژیانى پێشمەرگەى جاراند، بەردەوام پانتاییهکی فراوانى دروستکردنى نوکته و قسەى خۆش و پێکەنیننێتەر ئامادەبى هەبوو و ئەو کەلتورى وەرە

و وزەيەكى زۆرى پىيەخشيون تاكو بەرگەي مەرگەساتەكانى ئەزموونەكەيان بگرن.

سەبارەت بە پەيوەندىي پىكەنين و ئازادى، مىكايىل باختىن لە ياداشتەكانىدا نووسىيويەتى: «تەنيا كەلتوورە دەقبەستوو و ستەمكارىيەكان بەشيۆەيەكى تاكرەهەند شىلگىرن. توندوتىژى پىكەنين ناناسى. پىكەنين رىگاي مرقۇف داناخات، بەلكو مرقۇف ئازاد دەكات». با پىرسىن: ئاخۇ پىكەنين چ پەيوەندىيەكى بە ئازادىيەو ەبىي؟ پىكەنين دەنگى كەرناقال و شايى و ئاھەنگەكانە و ماناى ئازادىش لەو بۆنانەدا فراوانترە وەك لە ماناى ئەو چەمكە لە ژيانى پوژانەدا. مرقۇف ناتوانى ەموو پوژىكى شايى و ئاھەنگ بىت، بەلام بۆى ەيە قوناغىكى رەنجكىشان لە ئاھەنگىكا، كە تەنيا پوژىك دەخايەنى، كورتىتەو. وەلى ئەو پوژە لە ژيانى مرقۇفەكاندا مەزن و بەنرخە. باختىن نووسىيويەتى: «ەرشىتى بەراستى مەزن بىت، دەبى پەگەزىكى لە پىكەنين تىدائى، دەنا ەپەشەئامىز، مەترسىدار و بە ئەرەك، يان سنووردار دەبى».

ەيچ كەس لە كوردەكان، لەسەدەي بىستەمدا وەك سەجادی لە ماناى پەيوەندىي پىكەنين و ئازادى تىنەگەشىت و ەيچ كەسىش وەك ئەو، ئەو پوژانەي لە ژيانى مرقۇفى كوردا نەمرنەكردن، كە تىيائندا ئەو مىللەتە پىكەنيو و ئازاد بوو. سەجادی مېژوويەكى دىكەي كوردەكانى نووسىيەو، كە تىيادا ئەوانى نەك وەك مرقۇفى ەبووس و تووپە و تۆلەستىن بەرجەستە كردوو، بەلكو وەك بوونەوەرى قوشمە و قسەخۆش و بەرھەمەينەرانى پىكەنين و شادى ناساند، وەك تىنووە راستەقىنەكانى ئازادى و وەك ئەو مرقۇفانەي كە بە ەوى كەلتوورى پىكەنينەو لەناو ژيانىكى داگىركراودا، ئىرادەي خۆيان بۆ ژيان ئاشكرا دەكرد. نرخى رشتەي مروارى لە پوژگارى

ئەمروكەدا، كه پيكنه نينمان بيرچوته وه، له ههر كات زياتره. ئەویش به پينج به لگه:

يه كه م: پيكنه نين له زه مه ني نايه كسانيدا، به ديهينه ري جورى له يه كسانيه، به تاييه تي له ئاستى دهرووني و مه عنه ويدا. من بوخوم پيموايه هه ميشه هه ژاران له پيناوى ژيانى ماديدا، له هه ولى گه يشتن به يه كسانيدان له گه ل دهوله مه ندان، وه لى دلنiam هه ژاران له دهوله مه نده كان زياتر پيئده كه نن. بويه ئەوه دهوله مه نده كانن كه پيوسته له پيناوى ژيانى مه عنه ويدا فيرى پيكنه نين و تريقه ي هه ژاران ببن و خويان يه كسان بكه نه وه. به هه مان شينه له كومه لگاي ئيمه دا هه ميشه دهنگى پيكنه نيني پياوان به رزتره له قاقاي خه نده ي ئافره تان، وه لى ئەگه ر خانمه كانى ئيمه زياتر له وه ي ده گرین، پيئكه نن، ده نگیان ئاوه دانی به ويرانه ده به خشی.

دووهم: له پوژگارى دروکردن و دوو پرووى و مه رايبکردندا، كه هه موويان بواری ئاشتی ته سكه ده كه نه وه و فيتته يى و دوو به ره كى و په رته وازه يى له ژيانى مروفا ده خولقنين، پيكنه نين يارمه تيده ري مروقه بو کرانه وه ي به ره و ئەوانيترو راستگويى و متمانه دروستکردن. مروف كه پيئده كه نى جوانه و جوانييش به خشينه وه و به خشنده يى ئەو هه سته راستگويا نه يه كه مروفى پيئده ناسرپته وه. مروف له ناسينه وه دا، له وه ي كه چون مروقه و ماهيه تي چيه، ده بپته جيگه ي متمانه و يه كرووى جيگه ي دوو پرووى ده گرپته وه و ئەوكاته ش ده توانين به و جوړه له گه ل يه كتردا بژين، كه بويه كتر پيوستين، نه ك زياده. به هه شتى يه كترين، نه ك دۆزه خ.

سپينه م: له پوژگار و پاشماوه ي پوژه كانى جهنگ و شه ره كان (شه رى سه نگه ر و شه رى دهروونى)، مروف پيوستيه كى زورى هه يه به پيئكه نين. چونكه ئاشتى له پيئكه نين، له و بزه و خه نده يه وه

دەستپېندەكەت، كە لايەنەكان دەيىبەخسەنە يەكتەر و زمانى پېكەنېن،
قۇرمىكى زمانى پېش ئاخوتن و گوتنە. مندال بەرلەوۋى قسان
بكا، بۇ پركردنەوۋى ئازارە بايۇلۇژىيەكانى و بېدەسەلاتى خۇى،
دەگرى، وەلى بۇ سەلماندنى خۇى وەك ھەستەوۋەرىك، پېدەكەنى
و دەترىقىتەوۋە و بەوۋەش ژيانى ئىمە دەولەمەند دەكا و ئاشتى و
ئاوۋەدانىمان بەسەردا دەبەخشىتەوۋە..

چوارەم: كۆمەلگاي ماته مگىر، ئەو كۆمەلگايەى بەھايەك بۇ
عەبووسى و توورەيى دادەنى، كۆمەلگايەكى تاكرەھەند و تاك
دەنگە، وەلى پېكەنېن كرانەوۋى كۆمەلگايە بەرەو فرەرەھەندى و
فرەدەنگى. وەك كۇلاكوۋسكى دەلى: ئەوكاتە پېكەنېن گرنگى خۇى
ھەيە كە دلىمان كاتەوۋە لەوۋى ئەگەر واقع ھىندە بە جىدى نەگرىن
و بەردەوام لە پرسەكانىدا دانەنىشىن، ئەوۋەندەش ھەرەشەئامىز
و مەترسىدار نىە. نوكتەكانى سەردەمى بەعس و ئوردوگاكانى
ستالېن و قوشمەيى زىندانىە سىياسىيەكان لە ژوورەكانى چاۋەرۋانى
سىدارەدا، بەلگەى ئەو قسەيەن.

پېنجەم: ئىمان و برۋاھىتانىش پەيوەستىيەكى جەوھەرىيان بە
پېكەنېنەوۋە ھەيە. لە ئايىندا جىهان شۋىنى تاقىكرەنەوۋە و دەرد و
ئازارە و ئەگەر خۇمانى بەدەستەوۋە بدەين، زۇر بوارى شادى و
پېكەنېنمان بۇ ناھىيەتەوۋە. بەپىي تەۋرەت و قورئان، يەزدان و خودا
بۇخۇى جەوھەرىكى خۇشروو و شادمانانەى ھەيە: (قل بفجل الله
و برحمتە فبزالك فلىفرحوا). شاعىرانىش گوتويانە:

(بە جھان خرم از انم كە جھان خرم از اوست
عاشقم بر همه عالم كە همه عالم از اوست).

بۆيە ئەگەر ئەمىرۇ لە كۆمەلگاي ئىمەدا عەبووسان بە ناۋى ئايىنەوۋە،
پېكەنېنمان لىقەدەخە دەكەن، پىۋىستە ئەسلى شادمانى يەزدانىيان

بیر بخهینه وه و به پیکه نینه وه، له باری قورسی ژیان و ئازاره کانمان که مبهکینه وه. له گوتاری سه جادی نه مردا، ستاییشکردنی پیکه نین، به شیکه له ستاییشکردن و په یوه ندیی نیوان یه زدان و مروڤ. مروڤی برواداری راسته قینه، پیش هه مووشتی خوشته یع و قسه خوش و پیکه نینه یته ره. ریگای په یوه ندیگرتن و چوونه وه لای خوا، بۆ سه جادی زۆرن، پیکه نین خستنه سهر زار و شادومانکردنی خه لک یه کیکه له و ریگایانه که سه جادی ئه و په یوه ندیی نه ناوه ناوه: پرشته ی مرواری.

۲۰۰۸/۴/۲۸ هه ولێر

پانتاييهک يو تراژيا و کهرنه قال
نه حمهه سالار

پیشئەوہی لە پەیمانگای ھونەرە جوانەکانی سلیمانی بەدیداری شاد بۆم، لە مەجلیسەکانی مالی خۆماندا، شەوانە ناوی دەھات و لە مەدحەوہ تا ھێرشێ دەکرایە سەر. پاشان لە نومایشی (پیسکەیی تەپپیر) دا ناسیم و دوايئەوہش لە ھۆلی نەقابەیی کریکاران گویم بۆ کۆریکی گرتبوو لەسەر میژووی شانۆ، یان بابەتیکی تر بوو، کە ئیتر لەبیرم نەماوہ.

ئەحمەد سالار ناویکی ئەوہندە درەوشاوەیە، کە مەرۆف پاش گوئیستبوونی چەندجارەیی ئەم ناوہ، پووناکییەکی ئەوہندە بە تینی بیزدەکەوێتەوہ، گەرمايي دەخاتەوہ ناو تاریکترین دایک، کە برۆای بە داھاتوو نەماوہ. ھیچ شتی لەو مەرۆفە سەلارەدا ئەوہندەیی ئیرادە مەزنەکەیی بۆ بەردەوامی و ماندوونەناسییەکەیی لە کارکردندا، سەرنجڕاناکیشیی. ئەو تاقگەییەکە، نە کەمدەکا، نە لیل دەبی و نە بەدەوری خۆیدا پۆنگ دەخواتەوہ، ئەو لە پیکردنی بەردەوامی

خۇيدا، پاكىزى بە ھەموو ئەو گيانانە دەبەخشى، كە گەرد لە پۇحيان نىشتوو و ئومىد لە داياندا نەماو. لە پەيمانگاي ھونەرە جوانەكان، كاتى لە ژوورى مامۇستاكانەو بە پليكانەكاندا دەھاتە سەر، ھەستمدەكرد زەويەكەى ژىرپىيشى وەك ئىمەى قوتابى، دلى خوى راگرتوو، تا ئەو مامۇستايە بەسەريدا بروات. پىششەوہى لە دەرگا بىتە ژوورەو، دەنگ و (نوور) و قورسايىبەكەى لە دل و نىگاماندا بوو، كاتى بۇخوشى دەرەكەوت، وەك ئەو و ابوو، دىمەنەكە بچىتە ناو چوارچىو و قاپى خويەو. يەكەم قسەى (پۇرتان باش) بوو، كە ئىمە واماندەزانى ئەو دەستەواژەيش لەو پۇزگارى بەسەدا، مانايەكى بەرگرىكەرانەى ھەيە چونكە لە زمانى ئەو و ھە دەيبىستىن..

لە پۇلدا وانەى (مىژووى شانوى) پىدەگوتىن، بەتايبەتیش جەغدى دەكردەو سەر شانوى گرىكىي كۆن، كە بەلای ئەو و ھە لوتكەى ئەو ھونەرە بوو. ئەو ھەمىشە لە ئاستى لوتكەشدا قسەى دەكرد. سالارى مامۇستا، ئەو ھەندە دلسۆزى ھونەرەكەى و شارەزاي بەھرەى خوى بوو، كاتى باسى يۇنانى كۆنى بۇ دەكردين، ئىمەى دەبردە كەشو ھەوايەكى ئەو ھەندە ئەفسووناويىيەو، كە ھەزبەكەين ھەر لەوى نەيەينەو بەشكەم ئەسخلیۆس، يان سۇفۇكلىس لىمان پەيدا بىي و باسى فەلسەفەى تراژىدىمان بۇ بكات. مەن ئەگەر بۇخۆم لەو سەفەرە خەيالىيەمدا نووسەرى شانوى (ئۇدىب پاشا)م دەبىنى، لىمدەپرسى: باشە كاتى چارەنوس بۇ ئۇدىبى برىو ھەتەو كە باوكى بكورئى و لەجىي ئەو بىتە پاشا و دايكى خوى مارە بكاتەو، بۇچى ئەو دەمەى غەيبگۇكان ئاشكراى دەكەن كە تاوانبار لە كۆشكدايە، ئۇدىب ئەو ھەندە سوورە لەسەر گەپان بەدواى راستىدا؟ ئاخى راستىي سەرت دەخوات. ئىستە تۆ كە پادشاى،

ژیان و گوزهرانت دہسووپږ، ژن و مندالی خۆت ههیه و میلله‌تیکي دہسته‌مؤی ملکه‌چت بۆ هاتۆته سهر چۆک، وه‌ک ههر پاشایه‌کی تر، بخۆ و بکه و بژی، چتداوه له‌ حه‌قیقه‌ت و دۆزینه‌وه‌ی؟ کوا له‌ میژووی پاشاکاندا پیشینه‌ی گهران به‌دوای راستیدا هه‌یه؟ من دهمه‌وئ بزانه‌ی نوسه‌ری ئه‌و تراژیدیایه له‌ خۆشه‌ویستییه‌وه بۆ حه‌قیقه‌ت ئه‌وکاره ده‌کات، یان له‌ خۆشه‌ویستییه‌وه بۆ ئۆدیب وه‌ک پاشایه‌کی نمونه‌یی؟

ههرگیز ئه‌وه‌نده له‌ ژیا‌نی تایبه‌تی ئه‌حمه‌د سالار نزیک نه‌بوومه‌وه، تا بتوانم له‌و هاوسه‌نگیه‌ی تییگه‌م که ئه‌و له‌ نیوان کۆنی شانو و بۆنی عه‌تره‌کانیدا دروستیکردبوو. له‌ نیوان تراژیدیاکان و خه‌نده و قوشمه‌یه‌یه‌کانی خۆیدا. له‌ نیوان شکست و که‌رنه‌قاله‌کانیدا. ئه‌و هه‌میشه باسی قاره‌مان و ئه‌فسانه و تراژیدیا کۆنه‌کانی بۆ ده‌کردین، به‌لام به‌رده‌وام بۆنی خۆش و ئه‌مرویی و گه‌نجانیه‌ی له‌خۆی ده‌دا و وه‌ک مامۆستایه‌کی که‌شخه، سه‌ره‌مان ده‌به‌ست تا‌کو له‌ میانه‌ی گویگرنتمان بۆ زانست و گوته‌کانی، به‌ بۆنی شه‌مالی عه‌تر و هاژه‌ی سنگفراوانیه‌که‌ی، مه‌ست بین.

ئه‌و کاتانه‌ی بیر له‌ یه‌که‌مین یه‌کترناسینم له‌گه‌ل ئه‌حمه‌د سالار، ده‌که‌مه‌وه، سه‌رم دہسووپم‌ی له‌وه‌ی ئه‌و هه‌موو ئومیده‌ چیبوو له‌ ناخی مندا چاندی. دلنایام به‌شیکي په‌یوه‌ندی هه‌بوو به‌ دۆخی عاشقی ئه‌وه‌وه: هه‌نده نه‌بوو نه‌جیه‌خانی کردبووه ده‌زگیران، یان هاوسه‌ری خۆی. من پاشتر زانیم هه‌موو عاشقه‌کان ئومیده‌به‌خش و لایکه‌ره‌وه‌ن. به‌شیکیشی په‌یوه‌ست بوو به‌ سرووشتی خۆیه‌وه که‌هزی له‌ پوو‌خاندن و ساردکردنه‌وه‌ی که‌سه‌کان و به‌تایبه‌تی گه‌نجه‌کان نه‌ده‌کرد. له‌ پۆژگاریکدا که‌هیچ داها‌توویه‌ک نه‌بوو، من نامیلکه‌ی (ئه‌فسانه‌ی خۆشه‌ویستی)م پێشکه‌شکرد و ئه‌و به‌

قەسەکانی پریکردم لە داھاتوو. پێشنیاری کرد فیلمنامەی (پایسکل دز)ی (فیتوریۆ دیسیکا)م بۆ بهێنێ و منیش بیکەم بە کوردی. ئەگەرچی بێگومان پێشنیارەکەم پەسەند کرد، بەلام لە سەرەتادا لەمانای گەرەبی ئەم پێشنیارە تێنەگەیشتم کە خرابووە بەردەم منی شازدە، حەفدە سالاً. پاشتریش کاتی بیرم لێدەکردووە، ئەوەی بەلامووە خۆش بوو تەرجمەکردنی شاکاریکی سێنەمای ئیتالیا نەبوو، بەلکو ئەوە بوو کە ناوی من و ئەو دەچوونە پال یەکتەرەووە. کاتی دەقەکەشم تەرجمە کرد، ئەو پێشەکییەکی ناسکی بۆ نووسی، کە پر بوو لە وشەی جوان و ستایشکردنی ھونەری سێنەما، بە تاییبەتی ریاڵیزی ئیتالیا. من ئەو دەقەم بەدریژایی سەفەرێکی سیازدە سالان پاراست، ئەگەرچی ھەرگیز دەرفەتی بلاوکردنەووەی بۆ نەھاتە پیش..

ئەو پۆلەی ئەو وانەی تیدا دەگوێتەووە، مامۆستای جیاوازی بۆ دەھاتن: ھەیانبوو بە ھەرەشەیی ئەووەی ئەگەر بیسمیلا لەسەر کاغەزی تاقیکردنەووەکان نەنووسین، سفرمان دەداتی، دەمکۆتی دەکردین. ھەیانبوو بە درووشمەکانی بەعس دەیتوقاندین، تیاشیاندا بوو ئەوێندە لە خۆی بایی بوو، لاساییکردنەووەی زۆر ئاسان بوو..

مامۆستاكان جوړاو جوړن، ھەیانە بە تووڕەبوون و گرژی، نەزانیی خۆی دەشاریتەووە. تیایاندا یە دیواری ئەوێندە پان و بلندت لەگەڵدا دروستدەکات، کە وابزانیت وەستای خانەنشینکراوی دیواری چین، یان ھەرەمەکانی میسر بوو. بەلام ئەحمەد سالار نووقلی بوو کە دەتخستە زارتەووە، حەزت نەدەکرد ھەرگیز تامەکەیی لە زمانت دەرچن. لە قەسەکردندا ھێمن، لە گوێگرتندا قوول تەماشای دەکردی و لە پەرسفدانەووەدا پەيامبەرانە دەھاتە زمان. ئەو لە یەک کاتدا کاریگەری ھونەری، ئەخلاق و سیاسیشی لەسەر ئێمە دانا بوو،

به لām له سه رووی هه موو ئه وانه شه وه، من شه یدای سنگفراوانیه که ی بووم و سهاله ها له وه دواش له سه ر زاری فه یله سووفیکی ئیرانییه وه زانیم، ئه و خه سه له ته یان په یوه ندیی به دانایی و به خشنده بییه وه هه یه. دانا راسته قینه کان سوکراتیانه بیر له ژیان ده که نه وه: ئه وان ده زانن که نه زانن، به لām له ناو ئه وانه دا ده ژین که نازانن نه زانن. بویه ماموستا سالار زور وریایانه و به ئیحتیاته وه قسه ی ده کرد و که متریش بیروپای راسته قینه ی خوی ده رده بری. ئه و هه میشه وایده کرد و وایپیشانده دا که ته نیا په هه ندی هونه ریا نه ی شانۆ بۆ ئه و گرنگی هه یه و واتده زانی به زور ده یه وی سیاست و شانۆ له یه کتر دابری، به لām ئه و له پال ئه م دروشمه گوتارده دا، شانۆی وه ک پانتاییه کی هوشیار کردنه وه و بیدار که ره وه و په روه رده کار به کار ده هینا. سالار به بی ئه وه ی بیه وی هونه ر بکاته قوربانیی سیاست و داییه زینیه سه ر ئاستیکی بازاری، به جوړیکی دیکه که مه ی سیاسه تی له شانۆدا په ره پێدا: ئه و ده یویست ده نگ و له شی مروفی کورد له سه ر شانۆ، که وره تر له قه باره ی خوی پیشانبدات، تا کو بتوانی به رگه ی ئه و بچوو ککرده وه و پیشیلکارییانه بگری که پوژگاره که سه پاندبووی. ئه و کاتی له سه ر شه قامه کان و له ناو شوینه گشتیه کاند ده یینی، گهردی به رزی مروف ناچار به ملکه چی و سه ره ره ژیری ده کری، له سه ر شانۆ گهردی مروفی به رز و قنج و بر وابه خو بوو، پیشانده دا. ئه و پوژگاره په شانیه رقیان له به رجه سته یی له ش و سنگی ده ره په رپو ده نگی هه لبرپو، ده کرد، که چی ئه و له سه ر شانۆکانی جه سته یه کی قه به و سنگی پان و پوپ و ده نگیکی به رزتر له ئاسایی به کار ده هینا و چپه چپ و سه ر برده ژیرسه ری یه کتر و له ژیر لیوه وه ورته وریکردن، له نومایشه کانیدا نه بوو، یان زور که مبوو.

پۇژگار يېڭى تر كاتى بە دەم تە ماشا كىردى نو مايشە تۆمار كىراۋە كانىيەۋە،
 بىرىم لەم رەھەندانەى ھونەرى مامۇستا سالار دە كىردەۋە، بۇ ئەۋە
 دە چووم ئەم خەسلەتەى لە كەلتورى يۇنانىي سەردەمى زېرىنى
 شانۇ و ھەروەھا سەردەمى رېنېسانسەۋە ۋەرگىتبى. چۈنكە
 لە ھەردوۋ ئەۋ قۇناغەدا، ھونەر كار لە سەر بەر جەستە كىردى
 ئىرادەى مۇۋ و سەروەرى لە ژيان، لە سەر بىنەماى گەۋرە كىردى
 قەبارەيەۋە دەكات. مۇۋقى يۇنانىي سەردەمى پرىكلىس شا،
 مۇۋقىكى بىروا بە خۇبوى سىنگ بەر جەستەى سەر بلىندە، نەك
 مۇۋقىكى بەزىوى بە سەرخۇدا شكاۋە. ئەمەش لە ھونەرى يۇناندا
 رەنگىداۋەتەۋە و ۋەك مۇۋقىكى بىروا بە خۇبوى نەترس بەر جەستە
 كىراۋە. لە قۇناغى رېنېسانسىشدا، كاتى وىستىيان وىستى خۇيان بۇ
 ژيان و خۇشە وىستىيان بۇ بەردەۋامبۇون پىشانىدەن، ھەر گەپانەۋە
 سەر ستاىلى يۇنان و ئەۋىيان كىردە پىشنىمۇنەى خۇيان. لە ھونەرى
 ئەحمەد سالارىشدا بەردەۋام (گەپانەۋە) ھەيە، ۋەكئەۋەى ئەۋ لە
 گەپانەۋەيدا بۇ ئەۋ شىتانەى بۇيان دەگەپىتەۋە، سەرمە شىقىك
 بىيىنى كە لە پۇشنىكىردنەۋەى پۇژە تراژىدىاكاندا بىيىتە گىرىكەرەۋە
 و چارەساز. ھەر لەم پىوانگەيەشەۋە پىۋىستە تەماشاي گەپانەۋە
 بەردەۋامەكانى بۇ بابانىيەكان و نالى و بەيت و داستان و سرووت
 و سىمبۇولە كوردىيەكان و بابەتە فۇلكۇرىيەكان، لە بەرھەمەكانىدا
 بىكەين. ھەندى جار بىر دەكەمەۋە، مامۇستا سالار، لە بەشى لە
 بەرھەمە ھونەرىيەكانىدا بە ھەمان نىگاي رېنېسانسىيەۋە بۇ يۇنانى
 كۇن، دەروانىتە سەردەمى بابانىيەكان و بەر جەستە كىردەۋەى
 كەسايەتى نالى. لە راستىشدا نالى بۇ يەكەمجار پانتايىيەكى بۇ
 پىكەۋە ژيانى تراژىدىا و كۆمىدىا، شىن و كەرنەقال لە دىناى ئىمەدا
 دروستكىرد و ھەر ئەۋىش سەرمەشقى سالار بوۋە لە ھىنانى ئەۋ

پانتايي پټکه وه ژيانه بؤ ناو شانؤ. له سه ره تاشه وه گوتم: سالار
هه ميشه له ئاستي لوتکه دا قسه ي ده کرد، به لام پڼويسته بشزانين که
ئو به زوري ده چوو ژير کاريگه ربي لوتکه کانيشه وه، هه ر بويه شه
هونه ري ئو، به رده وام ره سه ن و نه مر و جوانه.

درهوشانه‌وهی ناو تاریکه‌سه‌لات..
مه‌لا عه‌بدولکه‌ریمی موده‌پریس

ئایا ئەگەر مامۆستای مودەرپیس شیعرەکانی (نالی) و (مەحوی) و (مەولەوی) ڕاقە نەکردبان و ماناکانی لێک نەدابانەوه، ئیستا من چ مرقۆتکی دەستەپاچە و نەزان و نامۆ دەبووم بەرامبەر بە بوونی خۆم و دەورووبەر و یەزدان؟

ئەمە ئەو پرسیارە بوو کە زۆرجار لە کاتی خۆیندەوهی شیعرەکانی (نالی) و (مەحوی)دا، بەتایبەتی لەو سیازدە سالەی هەندەران، کاتی لەدوای سەفەر بەناو هەزاربەهەزاری بەیتە شیعریکدا، بەدەستی خالی دەگەرێت و ئەمجا پەنام دەبردە بەر لێکدانەوهکانی مامۆستا و بۆ تیگەیشتن لە شیعرەکان، لەوێوە پووناکاییم وەردەگرت، ئەوپرسیارە سەرەوه بە خەیاڵدا هاتوو. ئەو پرسیارە دەشیت پرسیارێ نەوێهە کیش بیت لەو نوسەرانی کە سەرەتای یەکەمین ئەزموونەکانی نوسین و بیرکردنەوهیان لەپاش بلاو بوونەوهی ئەو کارانەی مامۆستا و کۆرەکانیەوه دەستیان پێکردوو و بەم پێش

بەشىكى زۆرى ئەو نەۋىيە ئەگەر كەمى لە دەستەپاچەيى و نەزانى و نامۆبەون پزگارىيان بوويىت، ستايىشەكەي دەگەرپىتەۋە بۇ ئەو مامۇستا گەۋرە شىعرناسەي كورد. لىرەشەۋە دەكرى بگوترى: لە گىرفانى پالتوكەي ئەو مرقۇقەۋە نەۋىيەك شاعىر و نووسەر ھاتتە دەرەۋە، كە ئەگەر ديوانى (نالى) و (مەھوى)يان بە لىكدانەۋەكانى ئەو شىعرناسە نەخويندباۋە، ھەرگىز نە ئەو شىعرانەيان دهنووسى و نە ئەو دىدەشيان بۇ شىعر و شوناسى شىعرى دەبوو، كە بەھۋىيەۋە خۇيان ناساند و گەلى مروارى جوانىشيان لە زمانى ئىمەدا دۆزىيەۋە.

لەراستىدا ھەرۋەكو چۆن سەرھەلدانى شاعىرانى ۋەكو (نالى) و مەھوى) و (مەۋلەۋى) و ھاۋرىكانىيان لەناۋ مېژۋوى شىعر و ئەدەبى ئىمەدا (پروداۋىكى ئەدەبى)ى گرنگ بوو، ئاۋاش لىكدانەۋەي شىعرى ئەم شاعىرانە لەلايەن مامۇستاي مودەپىسەۋە (پروداۋىكى پەخنەيى و رافەكارىانە)ى گرنگە. سەرھەلدانى ئەو شاعىرانە بۇ مېژۋوى ئەۋساي ئىمە و ھاۋسەردەمەكانىيان چەندە بايەخدار بوۋە، لىكدانەۋەكانى مامۇستاي مودەپىسەش بۇ شىعرى ئەو شاعىرانە لە مېژۋوى ھاۋچەرخماندا بۇ ھاۋسەردەمەكانى خۇى، ئەۋەندە بە نرخ بوو. مودەپىس بەۋكارەي نەك ھەر پردىكى پۇخى و مەعنەۋى و جوانىناسىي پتەۋى لە رابردۋوى مېژۋوىي ئىمەۋە بۇ ئىستامان پايەل كرد، بەلكو لەرېگەي پروسەيەكى شىكارىانەي وردەۋە بۇ (مانا)ى وشەكان و بەيتە شىعرييەكان، زمانىكى (ھاۋبەش)يشى لە نىۋان (ئىمە) و (ئەۋان)دا دروستكرد. لەراستىدا ئەو ھەر تەنيا شىعرى ئەو شاعىرانەي بە ئىمە نەناساند، بەلكو لە رېگەي لىكدانەۋەي ورد و ئامازەكردن بۇ سەرچاۋەكانى ماناي شىعرى ئەۋان، ئىمەشى بردهۋە ناۋ قولايى ئەو دەريايەي كە دەكرى پىيى بلين: جىھانبىنى

شیعیری شاعیرانی کلاسیکی کورد. به خویندنه وهی رڤه کردنه کانی ماموستا، بۆمان دهرده که وئ که (مانا) له شیعری کلاسیکی ئیمه دا، نه گهرچی له ناو کهش و ئه تموسفیریک ئایینی داخراو و رها گهری میتافیزیکییه وه زمانی ده پژی، به لام گوتاریکی شیعری فره مه ودا دهینته ئاراه که خوی نادات به دهست تاکر هه ندی و رها یی گهری ئایینی و ئایدولۆژییه وه. موده ریس به پشتبه ستنی به زیاد له چه ند دهستووسیک و به شیکردنه وهی (فره هه ندانه) ی مانای هر تاکه وشه یه ک و به یته شیعریک و به لیکدانه وهی مانای (تایبهت) و مانای (گشتی) کوی وشه و به یته کان، هیچی نه کردوه جگه له وهی ویستویه تی پیمان بلیت: مانا له شیعری ئه و شاعیرانه دا هه مه رهنه و گوتاری شیعری کلاسیکی کورد گوتاریکی به پژی کراوه یه، که تیایدا شاعیرانمان هه ولیانداه له بابه تگه لیک گهر دوونی و مرویی و سرووشتی تیبه گهن، که به هیچ شیوه یه ک خویان ناده ن به دهست تاکر هه ندی مانا و رها یی گهری دهر برینی ستاناردی زمانیه وه.

ئه گهر ته ماشای په راویزه ندی هه ردوو دیوانی (نالی) و (مه حوی) بکه ین، ده بینن که موده ریس له لیکدانه وهیدا بۆ شیعره کانی (نالی) و (مه حوی) له (تاکار) یک و (ناو بژیوان) یک ده چی که نه یه ویت هیچ به دحالیبوون و به هه له لیکدی تیگه یشتنیک له نیوان (ئیمه) و (ئه وان) دا بوو بدات، که ئیدی مه ودا یه کی زه مه نی و رۆحی و جوانیناسی که و تۆته نیوانمانه وه. ده توانین مه جازیا نه بلین: موده ریس له لیکدانه وهی ئه و شاعرانه دا له فه یله سووفیکی ئارام و له سه رخۆ، له ئه قیندار و حه کیمیکی عه ودال ده چی به دوا ی زانیندا. شیواز و هه دادانی ئه و نزیکه له شیواز و سه بری ئه و بوداییه ی که ساله های سال به دیار چلی گیاوه تیده فکری تا دوا جار بلیت: ئه مه ته جه للای بوونی یه زدانه! ئارامی له کوی لیکدانه وه کانی موده ریسدا تا فگهی

بەستوۋە، ۋەكئەۋەى نەيەۋى بەھىچ شىۋەيەك چىنن و فەزاي قەسەيدەكان بشىۋىنى. ئەو لە كەسى دەچى كە بىەۋى پارچەيەكى چىنراۋ بەدەستى ۋەستايەكى شارەزا ھەلبۇە شىتتەۋە، بەلام نەك لە پىناۋى (ھەلبۇە شاندىنە ۋەيدا)، بەلكو بۇ ئەۋەى (فىر) بىت چۈن ئەو پارچەيە چىنراۋە. ئەمەش ۋايكردوۋە ساتەۋەختى راڧە كىردنەكانى، بىكاتە ساتەۋەختىكى رەخنىيى ۋەزىرى زۆر گرنگ، كە ئەگەر دەروۋنى بىركەرەۋە ۋە راڧەكار ئارام ۋە ھىم ۋە پاڭز نەبىت، ھزرىش ناتوانى ئەۋەندە وردەكارانە لە ناۋ زماندا ۋە بە زمان بىر بىكاتەۋە. ئەم (حەكىمە) لە لىكدانەۋەى ماناى ئەو شىعيرانەدا، بەر لە ھەر شتى لەۋ تىكارە دەچى كە لەنىۋان (پروالە تىگەرايى) سەردەمى خۇى ۋە (قوۋلايى) سەردەمى ئەو شاعىرانەماندا، لە ھاتوۋچۇدايە. لەلايەكەۋە ھەموو توانا ھەنوۋكەيىەكانى ئەۋەساي زمانى كوردى لەسەردەمە پروالە تىگەراكەى خۇيەۋە بەرەۋپىرى شىعەرى (نالى) ۋە (مەخوى) دەبات ۋە لەلايەكى دىكەيشەۋە، زۆرتەرىن ماناى شىعەرى ئەۋە بلىمە تانە دەكاتە مال بەسەر زمانىكەۋە، كە ئىدى مەۋدايەكى زۆرى ھەيە لەگەل ئەۋە زمانەى (نالى) ۋە (مەخوى) ۋە (مەۋەۋى) بىريان پىدەكردەۋە ۋە پىيان دەنوۋسى. ۋەك ئەۋەى مودەرىس ۋىستىتتى بەر لە كارەساتىك بىگرى كە لە ئەنجامى دابىرۋونى يەكجارەكى (پروكەش) ۋە (قوۋلايى) ۋە (پروالەت) ۋە (حەقىقەت) ۋە، دىتە ئاراۋە. بەلام ئەۋە بەۋى ئەۋە پىردەى رايەلىكرد، سەلماندى كە ھەركامى لە جەمسەرەكانى (پروالەت) ۋە (حەقىقەت) ۋە (پروكەش) ۋە (قوۋلايى)، ھىچ نىن، ئەگەر رايەلىكى پەيۋەندى لە نىۋانىندا نەبىت ۋە پىكىانەۋە نەبەستىتەۋە. بەمچۆرەش مودەرىس توانى ئەۋە رايەلە دروستىكات ۋە بەۋىەۋە ھەم ئىمە لەۋ تەنبايىە رىزگار بىكات، كە دەشيا پروالە تىگەرايى ۋە خىرايى سەردەمەكەمان بەسەرمانىدا سەپىتت ۋە ھەم ئەۋە شاعىرانەشى لە

بیرچوونه وه پزگارکرد، که له قوولاییه کانی جیهانبینی شیعیاندا بو مانا ریژهبیه کانی حه قیقه ده گهران.

ئالیزه وه ئه و پرسیاره گرنگی خو ی هه یه که پیشتر خسته بوو: ئه گهر ماموستای موده پریس شیعه کانی (نالی) و (مه حوی) راقه نه کردبان و ماناکانی لیک نه دابانه وه، من ئیستا چ مروقیکی دهسته پاچه و نه زان و نامو ده بووم به رامبه به بوونی خوم؟ به مانایه کی دیکه ئه گهر ئیمه ی کورد به هوی لیکدانه وه کانی ئه م مروقه وه ده روازه یه کی فراوانمان له سه ر جیهانبینی ئه و شاعیرانه بو نه کراباوه، ئاخو ئیستا چه نده دهسته پاچه تر و نه زانتر و ناموتر ده بووین به رامبه به قه له مروه ی مروف و قه له مروه ی سرووش و قه له مروه ی خودا؟

ئه وکاره ی ماموستای موده پریس کردی، هه رته نیا گواسته وه ی ماناکانی (به یتی شیعی) نه بوو بو ناو (زمانی دارپشتن)، هه رته نیا وه رگیزانی ئیقاعیکی قافیه داری شیعی نه بوو بو سه ر (ئیقاعیکی په خشان)، به لکو جه وه هری کاری ئه و بریتیبوو له به ستنه وه ی (ئیمه) به (ئه وان) ه وه و ئاماده کردنه وه ی (رابردوو) له (ئیستا) دا. ئه و ویستی ئیمه له رابردوو هکان تیبه گه ی و له ریگه ی گو یگرتن له و پرسیار و وه لامانانه ی له سه ر ده می خویاندا کردوین و به هویانه وه هه و لیا نداه کیشه کانی خویان چاره سه ر بکه ن، به شداربن له وه لامدانه وه ی ئه و پرسیارانه ی له ئیستادا ئیمه یان به خویانه وه سه رقال کردوو و داوای چاره سه رکردنی کیشه هه نوو که ییه کانمان لیده که ن. بویه ئیمه به خومان بزانیان نه زانین، سوودیکی زورمان له و به یه ک گه یشتنه وه رگرتوو که موده پریس له نیوان کلاسیکه کان و ئیمه دا ره خساندی. ئه گهر ئه وان نه ده بوون و پر نه ده بوون له پرسیار و گومانی پوچی و موده پریس ئه مه ی بو راقه نه کردبان، ئیمه زور ته نیاتر ده بووین له وه ی که هه ی و ئه گهر له ریگه ی ئه و ماموستا وردبینه شه وه له

ورده كارى شاعيره كان تينه گە يىشتباين، ئىستا زۆر نە زانتر دە بووين لەو نە زانىيەى يەخەى گرتووين. بە مجۆرەش مودە پىس تا راددە يەكى زۆر ئىمەى لە دەستە پاچەيى و تاريكايى سەردەمى نە زانىى خۆمان پزگار كرد و لەناو تاريكايى رابردووشەو بەو شى پووناكايى بۆ هينايىن كە دەشىى لە شوينىكدا پىويستيمان پىيى بىت.

مودە پىس بە هەموو مانايەك لە ليكدا نەوەى ديوانى كلاسيكە كور دەكاندا مرقۇئىكى مۆدىرن بوو: ئەو پرسىيارەكانى ئەوانى دەستنىشان كردن، رەگورپىشەكانى ناسى، سەرچاوەكانى پيشانداين و بۆ هەميشە ناچارىكردىن كە لە هەر ساتىكى قەيرانساوى پۇحى و مەعنە ويماندا، بەكوينە گفتوگۆ كردن لە گەل رابردو. گفتوگۆ كردن و پۇچوون بە رابردوودا، شىوازى ئەو بوو بۆ بەرەنگار بوونەو و (قوولكردەو) ئىستا. بەبىن كارەكانى ئەو، ئىستاي ئىمە لە پووى مەعنە و ييەو لەناو پووالە تگەراييدا نغز دەبوو. ئەو توانى لە پىگەى بەستتەو وەى بىر و خەيالى شاعيرانەى (نالى) و (مەحوى) و گەورە شاعيرانى دىكە بە ئىمەو، نەك هەر سەدەى نۆز دەهەم بە سەدەى بىستەو و بىستى، بەلكو كارىكى وايشى كرد سەدەى بىستەم بۆ ئىمەى كورد هەر بەتەنيا سەدەى تىكشكانە پۇحىيە بەكۆمەلىيەكان (لە ئەنجامى نىسكو و تىكشكانە سىياسىيەكانەو) نەبىت، بەلكو سەدەى ناوبراو بۆ تاكەكەسى ئىمە سەدەىكى شاعيرانەش بىت. ئەو وەى مودە پىس لە سەدەى نۆز دەهەم وە گواستىيەو بۆ سەدەى بىستەم، كە سەدەىكى بەتەواوى مانا سىياسى بوو (سىياسەت) نەبوو، بەلكو (شىعر) بوو. لىرەشەو شىعر وەك ئەلئەرناتىف و جىگرەو وەى سىياسەت خرايە پوو. ئەگەر سىياسەت بە ديويكدا و لە سەدەى بىستەمدا بەردەوام كۆمەلگاي ئىمەى پووبەپووى تىكشكان و ناؤمىدى بەكۆمەلى دەكردەو و لە ژيان وەرسى دەكردين، ئەو شىعر لە هەمان سەدەدا و لەكەنارى

دەربرپینی کۆژانه کاند، به بهرده وامی هه ولیداوه تاکه کهسی ئیمه به ژیان ئاشنا بکاته وه و تیماری برینه شه خسییه کانی رۆحمان بکات. موده رپس ئه و میراتهی سه دهی نۆز دهیه می گواسته وه که جه ختی له سه ر مرقوبوونی کورد ده کرده وه، نه ک له سه ر ئه و بنه مایه ی که ئه و مرقفه مرقفیکی (ئیشکه ر) و (شه رکه ر) و (به ره مه پین) ه، به لکو وه کئه وه ی مرقفیکی (داهینه ر)، (خه یالکه ره وه) و خاوه ن (پۆح) و خاوه ن (باتیه ت) ه، که تا ده هات ئه م په ههنده ی که سایه تی کورد له به ر ده م هیرشه کانی دوژمن و دواکه وتووی ناوخوی کومه لگای کوردی و ئایدیولۆژیا باوه کانی سه رده م و خیرایی گۆرانکارییه کاند، نه ده ما و پروداوه کان له مرقفی ئیمه مرقیه کی شه رانی و توندوتیژ و به رژه وه ندپه رستیان دروستده کرد، که هه موو ئه مانه ش به ره و ده سه ته پاچه یی و نه زانی و نامۆبوونیان ده بردین.

موده رپس به وکارانه ی و له په یوه ندی به رۆحی فهردیانه ی مرقفی کورده وه، پتر پۆلی (ده روونشیکار) و (فه ریادره س) یکی بینیه تا (پاقه کاریک)، ئه مه ش به و مانایه ی که راقه کردنه کانی ئه و هه میشه بیتایه نانه نین و له پشت هه ولدانه کانی ئه و وه بۆ گه یاندن و پزگارکردنی مانای گوتاره کانی شیعرێ کلاسیکی کوردی له به ندیخانه ی سه رده مه که ی خویان، هه ولدانیکیش هه یه بۆ پزگارکردنی سه رده می راقه کردن له به ندیخانه ی تیگه یشتنه تاکر په ههنده کانی خوی. ئه مه یه هۆکاری ئه وه ی که واده کات موده رپس بۆ هه ر وشه یه ک چه ندین مانا و بۆ هه ر مانایه ک چه ندین ئه گه ر و بۆ هه ر به یته ی مانای تایبه ت و گشتی و له به رده م هه ر قه سیده یه کیشدا، ته فسیریکی دوورودریژ بخاته پوو. به م پینیه ش (مه عنه ویه ت) و په ههنده ی (پۆحیی) ناو قه سیده کان له گه ل (عه قلانیه ت) و په ههنده ی (زانسته ی) شیوازی راقه کردنه کان به یه ک ده گه ن و (ئیحاز) و (ئیه ستیعه ره ی)

شيعرى بەناو شىيكرىدەنەۋەى دورودرىژ و پووندا، پىگاي خۇيان بۇ سەردەمى ئىمە دەگرىنە بەر. (پوالەت) و (قوولايى) بەيەكتر دەگەن و ئالەم پىگەيەشەۋە ئەۋەى (ئائاشكرايە)، ئاشكرا دەيىت و ئەۋەى (تەمومزاۋىيە)، پووندىيەتەۋە و ئەۋەى زور تايىت و (سۇفيانە) و (عاريفانە) و (ئايىنيانەيە) دەيىتە زور (مروڧانە) و (ئاسايى) و (گشتى) و بۇ ھەمووان قابىلى تىگەيشتىن.

كاتى بەناو پاڧەكرىدەنەكانى مودەپىسدا دەچىنە ناو جىھانىبىنى نالى و مەھوييەۋە، تەسلىمى ئەو جىھانىبىنىە نابىن، بەلكو بەھۋىيەۋە زياتر لە دىناي مروڧانەى خۇمان تىدەگەين و پتر بە قوولايى مروڧوونى خۇماندا پۇدەچىن و لەو پۇچوونە قوولانە تىدەگەين كە ئەو دوو شاعىرە نەمرە بەھۋيانەۋە بوونە ئەو دوو شاعىرەى كە ھەتائىستاش ھەست بە پىۋىستى و ئامادەيىان بىكەين. ۋەلى لەبىرمان يىت، زور دەگمەنن ئەو كەسانەى بەبى پاڧەكرىدەنەكانى مودەپىس دەتوانن پايەلىك لە نىوان خۇيان و ئەو شاعىرانەدا دروستىكەن. پەنگە تاكەكەسى لەسەدەى بىستەمدا توانىيىتى ئەمكارە بىكات، (گوران)ى شاعىر بوويىت كە دواچار بەھۋى ئەو بلىمەتتە تايىتەتەى خۇيەۋە ئاراستەى شيعرى كوردىشى گۇرى..

ئىمە كاتى باسى كەسايەتەكانى سەدەى بىستەممان دەكەين، بەزورى باسى كەسايەتى و رابەرە سىياسىيەكانمان دەكەين، بەلام ئىمە لە ھەمان سەدەشدا بووينە خاۋەنى چەندىن ناۋى درەخشان كە تايىتەتمەندى كەلتوورى و مەعنەۋى خۇيانىان ھەيە. ئەگەر بمەۋى ناۋى دوو كەس لەۋانە بەيىم كە لە بىياتنانى كەسايەتى مروڧى كوردا جىدەستىان ديارە، (بالدار) و (مودەپىس) لە پىشەۋەى ھەمووانن. يەكەمىان بەھۋى (ئەلف و بى)كەيەۋە، (ئادەم ئاسا) شتەكانى بۇ ناولىناين و پىگوتىن: مندالىي يەكەمىن نىشتىمانى مروڧە.

دووه میشیان تیځه یان دین که میلله تیک با له پرووی سیاسی و میژوویی و مه ته ریالی شه وه زور دوه له مه ند بیټ، به لام به بی ئاوردانه وه له سه رچاوه ی میراته پوچی و مه عنه وی و باتنیه کانی، ناتوانیت خوئی له دهسته پاچه یی و نه زانی و نامو بوون بزگار بکات. نه وه دهسته پاچه یی و نه زانی و نامو بوونه یش که له داهاتوودا چاوه پیمان دهکات، به تاییه تی بو نه وه ی نوئ، زور زیاتره له وه ی له پابردوودا به ربینی گرتبووین. که واته ئیمه له داهاتوودا پیو سیستیه کی زور زیاترمان به کاره کانی موده پریس ده بیټ، له چاو نه وه ی له سه رده می ژیانی خویدا هه ستمان پیکرد. مه رگی جهسته یی نه وه له ودا ئازار به خشه که له گهل خویدا به شی له و پاکژی و شیوازی مروقبوونه یشی برده وه، که نه وه پاقه کاره گه وره یه به هو یه وه کوردبوونی خوئی به رجه سته ده کرد. بو یه بی پیزی به رامبه ر به نه وه له ودا نییه که وه کو که سایه تییه ک له بیرمان بچیته وه و فیس تیقالی بو پیک نه خری، چونکه له مجوره بی پیزی به مان زور پیکرد، به تاییه تی له ماوه ی نه وه پازده ساله ی پابردوودا زور بونه و خالی وهرچه رخا نه بوون که ده شیا نه وه مروقه به شداری پیکرا با و له پرووی په مزیه وه بیرو پای وهرگیرا با. نه وه ی مه ترسیداره نه وه یه له مه ودوا به په سمی و له ئاستیکی فراوانی په روه رده یی و زانستیدا هیچ نه کری بو نه وه ی نه وه ی نوئی سه ده ی بیست و یه که م، له گرنگی کاره کانی نه م پاقه کاره مه زنه سه باره ت به ژیانی خو یان ئاگادار بکریته وه. بیگومان نه رکی هه ره زور له م بواره دا ده که ویته نه ستوی زانکوکان و هه رذوو و هه زاره تی په روه رده و پو شنبری. ده شکری نه وه هه نگاوه، وه ک هه ر هه نگاو یکی دیکه ی بویرانه، هه ر نه وه ی نوئ بوخوئی بینیت و له ناو خیرایی و ساردوسری و به رژه وه ندگه رای و پواله ته پرستی ژیانی خو یه وه، کاتی بدو زیته وه بو نه وه ی موده پریسی ماموستا بکاته هاوسه فهری

خۆی و پیکهوه به ناو به رههم و به تایبەتی ورده کاریی شیعری کلاسیکه مه زنه کانی کورددا پیاسه یه ک بکات. د لنیام هه رکه سی ئەمکاره بکات، تیگه یشتنیکی دی له سه ر خۆی و ده ور و به ر و یه زدان به ده سته ده یتنی. چونکه پینماییه کانی ئەو مروڤه شیعرناس و هوشمه نده، به راستی دره وشانه وه یه کی هه میشه یین له ناو هه ر ژیانیکدا که تاریکه سه لاتی درۆ، به رژه وه ندپه رستی و خۆپه رستی و وه پسه وون، هه ره شه ی داپۆشینی لینیکات.

باشه مروڤ له سه رده میکی زۆر خهستی سیاسیه ی چاره نووس نادیار ی وه ک ئیستادا، که من له خه می پۆچی خۆشیدا بیت. له بهر هه یچ نا، ته نیا له بهر ئەوه ی نه کا تیکشکانیکی سیاسی دیکه چاوه ر وانیان بکات! بیگومان له و کاته شدا مالی شیعر بۆ هه موان کراوه یه!

هه ولێر

٢٠٠٥/٩/٨

میراتی لیووردہی:
د. ٹہورہحمانی قاسملوو

من دهمه ویت له م دهر فته دا که من باسی دهسته واژه یه ک بکه م، که له لایه که وه دهر واژه یه کی نویمان له سهر هزری سیاسی کورد له سه دهی بیسته مدا بو ده کاته وه و له لایه کیت ریشه وه، ریگامان بو خوشده کات به چاویکی نه مپویتیتر له که سایه تی و فله سه فه ی سیاسی که سیکی وه ک د. قاسملوو بنورین. نه وه دهسته واژه یه ش بریتیه له میراتی لیبوورده یی له کایه ی سیاسیدا و پئویستی ئیمه به م میراته و ستایشکردنی نه وه که سانه ی له و بواره دا جیده ستیان دیاره.

لیبوورده یی وه ک پراکتیک و وه ک بنه ما، نه ک ته نیا به شیکه له که لتووری دیموکراتیک و دیموکراتیزه کردنی که سایه تی تاک، به لکو یه کیکیشه له ئاراسته و بنه ما گرنگه کانی سیاسه تی مؤدیرن، که له پرۆسه ی ئیداره کردنی ئیستا و به دهسته ی نانی داهاتوودا، پئویستییه کی زورمان پنیه تی. نه مه جگه له وه ی ریگایه کی دروست و نه قلانیه بو

پەرۋەردەكردنى كەسايەتتى تاك و بەرھەمھېنانى گوتارى سىياسى ھاۋچەرخ.

بەشىۋەھىيەكى گىشتى، كاتى تەماشاي رەۋتى سىياسەت و شىۋەگرتنى حىزبى سىياسى كوردى لە سەھدى بىستەمدا دەكەين، دەبىنن كە دروستبۈۋ و پىنكەتەي ئەم رەۋت و پارتە سىياسىانە لە كۆمەلگاي كوردىدا، ۋەلامدانەۋەي ئەو گوشار و ستەمكارىيە زۆرە بۈۋن كە لەلايەن ھىزەكانى ناۋچە و حكومەتە شوقىنىيەكانى دەۋرۈبەرھە، خراۋەتە سەر كۆمەلگاي كوردى. بۆيە سروۋشتى گوتار و پىنكەتەي بزۈۋتتەۋە سىياسىيەكانى ئىمە سروۋشتىكى پەرچەكردارىانە بۈۋە.

لە پروانگەي دەروناسىي سىياسىيەۋە، گوتارىكى سىياسى، يان حىزبىكى سىياسى، كە لە ژىر گوشارى ھىزە ستەمكارىيەكاندا پەيدا دەبى، بەپىي پادەي ئەو گوشار و زۆرەي دىتە سەرى، پەرەتارى نەرم، يان توندوتىزاۋى دەنۈيى. واتە بۆ تىگەيشتن لەۋ سايكولوژيا سىياسىيەي لە رېگەي بزۈۋتتەۋە سىياسىيەكانەۋە بەناۋ كۆمەلگادا بلاۋ دەبىتەۋە، بۆ تىگەيشتن لە جۆرەكانى بەرھەمھېنانى وىنا لەسەر ئەۋانىتەر، بۆ تىگەيشتن لە چۆنىتى بەرجەستەكردنى دۈست و دوژمن، يار و نەيار، ھەرۋەھا بۆ تىگەيشتى خۇمان لە خۇمان، پىۋىستە بزانىن سەرچاۋەي گوشارەكە، چىيە و چۆنە و چەندەيە و ئەۋ مىكانىزمانە چۆن دەخولقىنى، كە گروۋپىك، يان نەتەۋەيەك و حىزبىك، لە رېگەيانەۋە بەرگرىي لە خۋى دەكات.

لەم پروانگەيەۋە، بەرز و نزمىيەك، يان نەرمى و توندوتىزى، پەلامار و كىشانەۋە، شەپرى چەكدارى و دانۇستان و گىفتوگۇ، تەنانەت بەستنى ھاۋپەيمانى لەگەل دژدا بۆتە خەسلەتتى بزۈۋتتەۋە سىياسىيەكانى ئىمە. بە مانايەكى تر، ھىچ ۋەختى بزۈۋتتەۋە سىياسىيەكانى ئىمە، نەيانتۋانىۋە بۇخۋيان ئەۋ سىتراتىژە دابرىژن كە دەيانەۋى لە رېگەيەۋە مامەلە

له گهل دوژمن بکه، یان پرووبه پرووی بینه وه. به لکو ئه وه سرووشتی دووژمن و حکومته کانی ناوچه بوون، که جوړی په رچه کرداره کانی کوردیان له ئاست خویندا دهستنیشان کردووه و هه لگرتنی دروشم و گوتاری سیاسی دهستنیشانکراویان به سهردا سه پاندوون. بۆ نمونه ترس له وهی به جوداخواز له قه له م نه دریین، خو مان کردووه به یه کپارچه خواز و له جیاتی مافی سهر به خوئی باسی ئوتونومی و له بری قسه کردن و دروستکردنی ناسنامه ی نه ته وایه تی، په نامان بردووه بۆ ناسنامه ی توپوگرافی و جوگرافیای.

له پروانگهی پرواهیتان به لیوورده ییه وه، ئه م خاله به قازانجی کورده کان که وتوته وه، چونکه ئیحتیمالی پیکهاتن، دانوستان، مفاوه زات، پیکه و تن و به دهسته تینانی بری که می مافه کان، هه می شه پیگر بوون له به رده م بریار دانیکی ره ها بۆ به رده و امیدان به نواندنی په رچه کرداری توندپه وی و شه پرکردن له پیناوی شه پرکردن خویدا و سووربوونی ره ها له سهر مافه کان. به مانایه کی تر، ئه و سایکولوژیا شه پانیه ی له سهره تای سه ده ی بیسته مدا، له شوینه کانی وهک کامبؤدیا، سوؤیه ت، کوبا و له کوتایی سه ده ی بیسته میشدا له شوینه کانی وهک پروانده و سوّمالیا و سیربیا، دروستبوو، به دریژیایی ئه و سه ده یه له لای کورده کان دروستنه بوو. ئه گه رچی ئه و گوشاره درنده یه ی له لایه ن حکومته کانی وهک ئیران، تورکیا، سوریا و به تایبه تیش عیراقه وه، دهکرایه سهریان زورجاران چه ندین به رامبه ر شه رانیتر بوو له وهی له جینه کانیتری جیهان ده خرایه سهر گه لان و گرووپه ئه تنیکیه کان.

به مجوره ش ده توانین به لگه بۆ ئه وه به ینینه وه، که لیوورده یی و پرانسیبی لیووردن، ئیحتیات خستن، تیداهیتشته وه بۆ پوژی خو، مانه وه له به ره ی بهرگریکردندا، خو پاراستن له شیوازه کانی

شۆرشگىزىتى ئىفراتى، دووربىنى و پووشووخواردنەو، تەخەممولکردن، دانەخۇداگرتن، لە سياسەتى ئىمەدا پەهەندىكى نەخوينراو و نەبىنراوى خەباتى پزگارىخوазى و مروىي كوردەكانە. ئەمە مىراتىكە زۆر كەمى لەبارەو دەزانين، چونكە پۆزگارىكى كە تىپەرمان كرددو، ستایشى توندوتىژى و زەبروزەنگى كرددو، زياتر لەوہى ستایشى پەرورەدەى لىبووردەيى و گوتارى لىبووردەيى لە ناوچەكەدا بکات. پىويستە ئەم مىراتە بناسرى، چوارچىوہىكەى دەستىشان بکرى و خەسلەتەكانى پىناسە بکرىن، بۇ ئەوہى نەوہىكانى داھاتوو، بتوانن تىۆرىزەى بکەن و بەھۆيەو سىماى شىۆينراوى چالاكىي سياسى كوردەكان، لە جىھانى گۆبالدا راستبەكەنەو. ئەمە جگە لەوہى يارمەتىمان دەدات، دواى سالانىكى زۆر تىۆەگلانمان لە توندوتىژى و زەبروزەنگى بى ئامانچ، لە شەرە ناوخويى و براكوژيە بىماناكان، كە زۆرىشيان لەسەر گوتراو، كەمى بپوا بە خۇمان بەيتىنەو و لە رىگەى ھىنانەوہەدرى كەلتورى سياسى لىبووردەيىمان لە گەرووى مېژوو، كەمى متمانەمان بەخۇمان زياتر بکەين. ئەمەش دۇخىكى ئاسايە و مىللەتانى ترىش پىيدا تىپەرپوون، بۇ نمونە ولات و گەلى ئەلمانىا لە پاش تەسلىمبونىكى درىژخايەن بە نازىيەكان و بەتايبەتى لە نيوہى دووہى سەدەى بىستەمەو، لە ھەولى راستکردنەوہى ئەو بەشە لە مېژووہەكەيدا بوو، كە بوى بۆتە مىراتىكى رەش. ئىمە دەمانەوى لەم بۆنەيدا، مىراتى سېى ناو مېژوووى سياسىيمان بەسەر بکەينەو.

لەنيو كەسايەتيە كوردەكانى سەدەى بىستەمدا، ناوى چواركەسايەتى دەھىتم، كە دەكرى بە گەرانەو سەر بەرھەم و گوتە و بە توئىژىنەوہ لە كەسايەتيان، پىكھاتەيەك لەو مىراتە بەرھەم بەيتىنەو، كە ناوم ناو، مىراتى لىبووردەيى. لەو چوار كەسايەتيە سىانيان سياسين و

يه کيکيان نوسه ر و بيرمه نده. ئه مانه به بۆچووني من، به شيوه يه کي راسته وخو و ناراسته وخو، له بيرکردنه وه و چالاکي و خه باتياندا، زياتر له وانيتر، پرانسيپ و کرده ي لیبووردوانه يان له بهر چاو بووه و کاريان بۆ کردووه.

يه که ميان رابهري شوږشي ئاگري داخ، (ئیحسان نووري پاشا) يه، که ته نانه ت ئه و دهمه ي سيږه له سه ربازه تورکه کان ده گرځي ته وه، ره هه ندي مړويان ه ي ئه واني له بيره و له زه ييني خويدا ئه وه ده هيني ته وه پيش چاوي، ئه گه ر ئه م سه ربازانه ئيستا له ناو مال و مندالي خوياندا بوونايه، نه ده بوونه قورباني شه ږيک، که ده بوو ده سه لاتداری توورک خو ي بيکات، نه ک ئه م ره شو پروتانه بکاته قورباني. هه ر بويه شه ژه نږال نووري پاشا، بريار ددات کاتي سه ربازه توورکه کان به ديل ده گيرين، دواي بينينيان به ره للاي ولاتي خو يان بکاته وه، به و مه رجه ي جاري کي دي که خزمه ت به مه رامه کاني ده سه لات له دږي کوردان نه که نه وه. ئیحسان نووري پاشا له خه باته که يدا نشوستي هينا، به لام برواي به پرانسيپي لیبوورده يي له ق نه بوو. ئه و تا دهمي مردن، به رقه وه نه ژيا، ته نانه ت بۆ يه ک ساته وه خت چه وسانه وه ي نه ته وايه تي خو ي تيکهل به و په يوه ندي به نه کرد، که له گهل خاتوو (ياشار توکماش جبراني) ي به ره گز توورکي هاوسه ري دا، هه يبوو.

که سايه تي دووهم، نووسه ري کي دانسقه يه به ناوي (ره شيد نه جيب). ره شيد نه جيب، پو شنگه ري کي سه رده مي خو يه تي و له به شداري کريدن دا بۆ بلاو کړدنه وه ي گياني لیبوورده يي و ستايش کړدني که سايه تيه کاني وه ک (گاندي) دريخي نه کړدووه. ره شيد نه جيب، له کو تايي بيسته کانه وه بۆ سه ره تاي چله کاني سه ده ي بيسته م، سيمايه کي ره خنه گره، مړو فيکي منه وه ر و مه ده ني، بيرمه ند و نووسه ره، که

دەيەۋىت باشى و عەدالەت و ناتوندوتىژى لە كۆمەلگاگەى خۇيدا دەستەبەر بىكات. ئەم مەۋقە مەزنە، تەننەت پېشنىيەرى ئەۋە بۇ گەنجانى ۋلات دەكات، كە لە پشۋەكاندا، سەردانى سىروۋشتى نىشتىمانەكەيان بىكەن، تاكو لە ھەرجۆرە بارگرۇيىيەكى دەروۋنى بەدوور بىن. ئەۋ لە مەرگى (گاندى)دا، دەنۋوسى مەۋقايەتى كەسايەتەكى گەۋرەى لەدەستدا و ستايىشى خەباتى ئەم رابەرە مەزنە دەكات. رەشىد نەجىب، ماۋەيەكى زۆر لە بەغدا ژاۋە و ھەر لەۋىش كۆچى دۋايى كردۋە.

كەسايەتى سىيەم، دىسانەۋە كەسايەتەكى سىياسى ۋەك مەلا مستەفائى بارزانە. ئەم مەۋقە، كە رۇشنىيەرانى ئەمەۋ لەبەر ئەۋەى تۆمەتى ستايىشكردى ئەم مەۋقەيان بەرنەكەۋى، كەمتر باسى دەكەن، لە گەرمترین پرودۋە سىياسىيەكانى سەدەى بىستەمى كوردستاندا ژيا و خەباتى كرد. زۆرترین ھاۋولاتيانى كوردى پەيۋەستكردەۋە بە خەباتەكەيەۋە و ھىزىكى كۆمەلەيەتى و سەربازىي گەۋرەى پىكەتينا. بەلام بۇ يەك ساتەۋەخت غروۋرى ھىز، نەيگرت. ئەۋ لەگەل دېندەترین، توندوتىژترین پېژىم پروۋەپروۋ بۋە، زۆرترین گوشارە سىياسى و دىپلوماتىيەكانى خرايەسەر، چەندجاريك بوۋە ئامانجى تىرۋرىستان، نزيكترین دۋستەكانى پىشتيان تىكرد و نشۋستيان پىكەتينا و ئاۋارە بوو. بەلام ھىچكامى لەم گوشارانە لە رەفتار و بىركردنەۋەدا ئەۋيان لە راستەپىي خەباتىك لاندە، كە تەنيا بايى ئەۋەندە توندوتىژ بىت، كە پىرانسىيى بەرگرى لە خۇكردن پىگەى پىدەدات. ئەگەرچى لە باۋەرى ئايىنزاىي بۇماۋەيى ئەۋدا، لىۋوۋرەيى بەرامبەر بە سىروۋشت نەرىتىكى پىرۋز بوۋە، بەلام ئەۋ دەركىكى لۇكالىيانەى تايىبەتەشى لەسەر پىكەۋەژيان و تەبايى لە نىۋان گەلان و نەتەۋەكاندا ھەبوو. مەلا مستەفاش ۋەك ئىحسان نوۋرى و رەشىد

نهجیب له ئاوارهیی و به نهخۆشی سه‌ری نایه‌وه. دکتور عه‌بدولپه‌حمانی قاسملوو، که‌سایه‌تی سیاسی ناودار یه‌کیکی تره له میراتساز و به‌ره‌مه‌ینه‌رانی میراتی لیبوورده‌یی سیاسی کوردستان. بگره له‌وه‌ش زیاتر، یه‌کیکه له‌و که‌سانه‌ی په‌ی به‌م میراته بردووه و بۆخۆشی زیاده‌ی خستۆته سه‌ر و له‌ گرنگی سیاسیه‌ی مافی جیاوازی و پرانسیپی لیبوورده‌یی تیگه‌یشتووه. ئەم مرقۆ‌ش ئە‌گه‌رچی ماوه‌یه‌کی باش رابه‌رایه‌تی حیزبکی سیاسی چه‌کدار و بزوتنه‌وه‌یه‌کی سیاسی دیموکراتخ‌وازان‌ه‌ی کردووه، به‌لام له‌ پیکهاته‌ی پۆشنبیری سیاسی و پراکتیکی خه‌باتکارانه‌یدا، بپوابوون به‌ لیبوورده‌یی یه‌کیکه له‌ بنه‌ما هه‌ره سه‌ره‌کیه‌کانی بیرکردنه‌وه‌ی. به‌شیوه‌یه‌کی گشتی چه‌ند سه‌رچاوه‌یه‌کمان له‌به‌رده‌ستان که به‌هۆیان‌ه‌وه ده‌توانین به‌لگه‌ی ئە‌وه به‌یتینه‌وه بۆ به‌شداریکردنی د. قاسملوو له‌ به‌ره‌مه‌ینه‌نی که‌لتوور و میراتی لیبوورده‌یی، که به‌ خیرایی ئاماژه‌یان پێده‌ده‌م تا که‌سانیت‌ر توێژینه‌وه‌یان له‌باره‌وه بکه‌ن.

سه‌رچاوه‌ی یه‌که‌م بریتیه له‌ وتار و ئاخاوتنه‌ سیاسی و حیزبیه‌کانی بۆ خه‌لک و پێشمه‌رگه. ئە‌و له‌و وتار و ئاخاوتنه‌یدا، به‌بێ ئە‌وه‌ی به‌ شیوه‌یه‌کی تیوری باسی جیاوازی و لیبوورده‌یی و پیکه‌وه هه‌لکردن بکات، له‌ میانه‌ی هاندانی خه‌لک و په‌روه‌رده‌کردنی پێشمه‌رگه‌دا باسی گرنگی قه‌بوولکردنی ئە‌وانیت‌ری کردووه. باسی ئاشتی‌خوازی و رێزگرت‌تی له‌ بنه‌ماکانی دیموکراسیه‌ت کردووه، که‌ دابینکه‌ری رێز و له‌به‌رچاوگرت‌تی مافی ژیا‌نی ئە‌وانیت‌ریشه. د. قاسملوو، به‌ وریایه‌کی ئاینده‌بینانه‌وه قسه له‌سه‌ر جو‌ری دووژمن و نه‌یاره‌کان و دۆسته‌کاتی و ستراتیژییه‌کانی گه‌لی کورد ده‌کات و له‌ گرنگی بزووتنه‌وه‌ی دیپلۆماسیه‌ت و دۆزینه‌وه‌ی دۆسته‌کانی نه‌ته‌وه‌ی کورد،

دەدوێ. ھەروەھا لە چەندین شوێن، داوەت لە خەڵکی کوردستان دەکات، کە خەباتی ئاشتییخوازی لەسەر بنەمای قەبوولکردنی جیاوازییەو، سەرکەوتن بە دەست دەهێنیت و گرتگترین بەلگەی ئەو هیە کە تەنیا ئەوانە ی بیرورایان لە بیرورای خۆمان دەچیت، دۆستمان نین، بەلکو ئەوانەش مافی بیرورای خۆیان ھەیە کە ھەمان بیروراکانی ئێمە و ئامانجە نەتەوھییەکانی کوردیان نیە. سنووری د. قاسملوو، سەبارەت بە لێووردەیی سیاسی بریتە لە زەبرو زەنگ و توندوتیژی. ئەو بە ئاشکرا دەلێ: ھەتا ئەو کاتەی کە سێک لە دژی میللەتە کەمان دەستی بۆ چەک و زەبرو زەنگی سیاسی نەبردووە، ئێمە تەحەممولی دەکەین.

سەرچاوەی دوو ھەم: بریتە لەو پیشەکییە بۆ تارێک و پرونی ھێمنی موکریانی نووسیو. لە خۆیئەو ھەیکە سەرپێیانەدا، وا دەزانێ نووسینی ئەم پیشەکیە بریتە لە مەسەلەیکە ئایدیۆلۆژی، کە رابەری حیزب دەھەوێ شاعیری بۆ گەل دەستنیشان بکات. بەلام لە وردبوونەو ھەیکە ھێمنانەدا، بۆمان دەردەکەوێ ئەو بنەمایانە ی د. قاسملوو سەبارەت بە شیعەر و ئەدەبی ھێمنی موکریانی، قسەیان لێو دەکات، جۆریکی دیکە ھەمان ئەو بنەما و پرانسیپانە کە لە سیاسەت و حیزبایەتیدا برۆای پێیان ھەبوو. د. قاسملوو، پۆشنیبری لێووردەخووانە ی خۆی ناچەپێتی، ئەگەرچی کاتی نووسینی ئەو پیشەکیە، سەردەمیکی جیاوازتر و پووبەپووبوونەو ھە توندوتیژانەترە لە گەل خەباتی گەلی کورد. وەلێ د. قاسملوو لەو کاتەشدا ئەو پرانسیپانە لە شیعری ھێمندا دەدۆزیتەو، کە بۆخۆی برۆای پێیانە و ھێمن ستاییش دەکات، کە توانیویەتی لەناو میژوویەکی درندەدا، کە توندوتیژی و ستەمکاری بەسەر کوردەکاندا دەبارێتی، باسی پێکەو ژیانی کورد و ئازەربایجانی و گیانی برایەتی بکات

و خهباتی گهلانیتری ئیران له دژی سسته مکاری و چهوساندنه وهی نهته وایه تی بنرخیتی. ئەو هیمن به شاعیریکی مرؤقویست ناو دهبات، چونکه بۆخۆشی سهر به هه مان نه ریت بوو له سیاسه تدا. سهرچاوه ی سیتیهم ره هه ندی ئەکادیمیانه ی نووسینه کانی دهگریته وه، به تایبه تیش کتییی (کوردستان و کورد) هکه ی. د. قاسملوو له م به ره مه یدا، که به زمانی بیگانه نووسیویه تی، ئەگهرچی لایه نگیری خۆی بۆ کورده کان ناشاریته وه، به لام ئەم لایه نگیرییه ی نه له سهر حسابی ناشیرینکردنی وینه ی گهلانیتری ناوچه که یه و نه له سهر حسابی لادانه له پرنسیپه کانی نووسینی زانستی به شیوه یه کی ئۆبجه کتیف و بابه تیانه.

له مهش زیاتر، د. قاسملوو بۆ دیتنه وه ی سهرچاوه ی زانیاری و که ره سته ی برواپێکراو له سهر ئەو بابه تانه ی له کتییه که یدا باسیان دهکات، جگه له وه ی گهلێک سهرچاوه ی به کاره یتاوه که تیاياندا وینه ی کورده کان وینه یه کی شیاو نیه و بگره شیونێراویشه. یاخود نووسه ره کانیا نیه تپاک نین و بگره له ژیر فه رمانی ئایدۆلۆجیای خه لکانیتریشدا له سهر کوردیان نووسیوه و واقعیی دیموگرافی و سیاسی و میژوو بیان شیواندوه، ئاواش د. قاسملوو زۆرجار په نای بۆ ئەو سهرچاوه و ئامار و سه رژمیتریا نهش بردوه، که ده وله تانی ناوچه له و ولاته نه ی کوردستانیا ن به سه ردا دابه شکراوه، بۆ شیواندنی جوگرافیا، میژوو و ژماره ی کورده کان و سهرچاوه کانی سامانی نهته وایه تی کوردستان بلایان کردوونه ته وه.

به مجۆرهش د. قاسملوو، بۆ ئەوه ی وینایه کی کوردیا نه پێشکهش به خوینه ره بیانیه کانی بکات، نه هاتووه بیروپاو بۆچوونی دوژمن و نه یاره کانی نه ته وه ی کورد سانسۆر بکات. ههر بۆیه شه له و کتییه یدا چه نده مافی به خۆی داوه وهکو کوردێک له سهر کوردستان

و كوردەكان بدوئ، ئەوەندەش مافى ئەوەى بە نەيار و بگرە
 دوژمنەكانى كوردیش داوہ كە بىروپاىان لەویدا ئامادەىى ھەبىت.
 ھەموو ئەمە سەرچاوەكەى لە برۋابوون بە بنەماى لىبوور دەبىيەو
 ھاتوو، تەنانەت لىبوور دەبىى تا ئەو شوێنەى كە دوژمن بتوانى
 خۆى لە وێنەى فرىشتەى ئاشتیدا پىشانى د. قاسملو و بدات و كۆتايى
 بە ژيانى بەيتى. ھەر بۆيەشە دەتوانىن د. قاسملو بە شەھىدى
 لىبوور دەى ناو بەرىن. برۋابوون بە پرانسىيەكانى لىبوور دەبىى ئەويان
 كوردە قوربانى و كۆتايان بە ژيانى ھىتا، بەلام ئەمە بە ماناى ئەو
 نى، كە ئەو پرانسىيەپانەى ئەو برۋاى پىيان ھەبوو لە كاھى سىياسى
 و ژيانى نەتەو ھىماندا كارايان نەماو. مەترسى لەو ھەدايە ئەوانەى
 لەناو ئەم كاھىيەدا كار دەكەن نە ئاگايان لەم مىراتە بىت و نە برۋايان
 پىى ھەبىت. چونكە ئەمەيان بە ماناى مەرگى ھەمىشەىى د. قاسملو
 و كۆتايەتنيەتى بە بىروپاكانى. ھىوادارم ھەمىشە كەسانىكى دلسۆز
 لەنەو ھى ئىستە و داھاتوو، ھەبن، كە بگەرێنەو ھە سەر ئەم مىراتە بە
 نرخە.

۲۰۰۹/۷/۴

ھەولير، پيرزين

میزوو: له به کپارچه خوار زییه وه
بو خالی هاوبهش

پروفیسور د. موحسین محەمەد حسین

سالی دوو ھزار، کاتی چوارمانگ بوو بہ تہ واوی گہرا بوومہ وہ کوردستان، بۆیہ کہ مجار لہ باخچہ کانی کۆلیژی ئاداب سہرنجی پراکیشام. مرقیق لہ عہتر و خاوتنی و گہنجایہ تی، پر لہ وزہ و ہیمنی، بہ لام ھەر زوو زانیم ئەگەر قوتابی خۆی بوییت و سلاوی لیبکەیت، وہ لامەکە ی کہ می باوکانہ بوو: «چۆنی بابی من؟» و ئەم وہ لامە ی بۆ ھەردوو پرەگەز بە کار دەھیتا، خۆ ئەگەر سەرەتای ناسین، یان ھەر نہ تناسیبایہ وہ لامەکە بہ زمانیکی خۆمانہ تر بوو: «چۆنی کاکی من!». من یہ کہ مجار بۆخۆم پامگرت و خۆم پیناساند، کہ چی وہ لامەکە ی بۆ منیش پاش کہ می پامان ئەوہ ی یہ کہ میان بوو: «چۆنی بابی من؟» و یہ کسەریش فەرمووی «دەتناسم، لہ پیگە ی نویسنہ کانتە وہ».

من ئەو دەم لہ ناو و پیگە و پسپۆریی ھەموو کہ سم دەپرسی. لہ ولاتیکی بہ کہ لتوور تەقلیدیدا، ناو و پیگە ی کہ سییک زۆر شتت لہ سەر

كەسايەتتەكەي پىندەلەين. ھەندى جار بۆت دەردەكەوى كە كەسىك
 لە پشت ناوەكەيەو ھە خۇي شاردۆتەو ھە ناوەكەي پەردەيەكە بۆ
 شاردنەو ھەي كەسەكە، بەلام لە خۇيدا ئەو نىە كە دەيەوى ھەبىت.
 پىنگە ھە دەسەلاتىش زۆرجار پەيوەندىيان بە لىھاتوويى كەسايەتى
 مرقۇقەكەو نىە، ھىندەي ئەو ھەي پەيوەندىيان بەو ھەلومەرجانەو ھە
 ھەيە كە مرقۇقىك لە «پرىك دەكەنە كورپىك». ئەمە دەربرىنىكى زۆر
 كوردىانەيە، كە ھەم تەعبىر لە كارىگەرىي رىكەو (صدفە) دەكات
 لە مېژووى ژيانى كەسىك ھە تەو ھە گرووپىندا ھەم تەعبىرىش
 لەو پەيوەندىيە دەكات كە لەم جۆرە كۆمەلگە تەقلىدىانەدا، لە نىوان
 نىرايەتى (ژكورىيە) ھە مېژوودا ھەيە: رىكەوتەكانى ناو مېژوو، ھەل ھە
 فرسەت دەدەنە نىرىنە تاكو بىتتە كورپىك، يان ھەل دەدەنە كورپەكان
 تا بىنە پىاو. بەمجۆرەش، كۆمەلگەي تەقلىدى مېژووى كورپەكانى
 خۇي بۆ گرنگىرە تاكو لە پرىك بىنە كورپىك. نەك كچىك، يان
 مرقۇقىك، يان ھاوولەتتەك ھەند. چاوەروانىي ئىمەي كورد لە مېژوو،
 چ ھەك گىرەنەو ھە چ ھەك بەرھەمەنەن، چ بە ماناي گەرانەو ھە
 بۆ رابردوو، چ بە ماناي دروستكردنى داھاتوو، چاوەروانىيەكى
 نىرانەيە. ئەو ئەگەرچى كورپى ناو ئەم مېژووەيە، بەلام ھەرگىز لە
 «پرىك نەبۆتە كورپىك». كورپوون بۆ ئەو، نە تاجىك بوو بىكاتە
 سەرى ھە نە جىبەجىكردنى ئەركىك لە ئاست كۆمەلگەي تەقلىدىدا
 تا بچىتە رىزى كورپانى مېژووەو ھە. ئەو لە دەروازەيەكى ترەو ھە،
 دەچىتە ناو مېژووەو ھە، خۇي مېژووى خۇي دروستدەكات..

پىيان گوتم: دكتور موحسەين مەھمەد ھىچ پىنگەيەكى ئىدارىي نىە
 ھە ھىچ پىنگەيەكىش ھەول نادات، بەلام پىسپورىيەكەي مېژوو ھە
 بە پەلەي پروفىسور. پاشانىش كە لەگەلدا كەوتمە گەتوگۆو ھە، زوو
 تىگەيشتم كە پەرە لە سىنگىراوانى ھە ئاوەدانى. جوانترىن شت لەو

پياوړه دا به ديم كړد تواناي ئه وه بۇ فراوانكردنى بازنه ي زانينه كانى خوى، بۇ جيټيستنى كايه ي پسيوړى و گهړان به دواى مه عريفه دا. له م پروانگه يه وه بوو كه نوسيم: ئه و مروځيكه پره له گنجايه تى و له وزه. به پيچه وانه ي زورينه ي ئه وانه ي پله و پروانامه و پسيوړيپه ك به ده ست دهينن و ئيتړ مائاوايى له زانست و گهړانى مه عريفى ده كهن و بگره له گهل زانست ده كونه جهنگه وه، ئه م پياوړه نه هيتشتى پسيوړيپه كه ي نابيناى بكات، نه ريگه ي دا پروانامه كه ي بوى بيبته قهبرى مهرگ، نه زانسته كه شى كرده دهر وازه يه ك بۇ شه پر كړدن و لووتبه رزى له ئاست جيهانى دهوروبه ريدا. ئه و، زانست و ژيانى ئاشتكرده وه و بازنه ي پسيوړيپه كه ي به رين كړد و به جوړى كاري له مه عريفه ي ميژوودا كړد، كه مروځ وا بزاني جوگه له يه ك له قوتابخانه ي (ئانالائى) فهرنسى گه يشتوته كوردستان.

له كتيبى (هولير له سهرده مى ئه تابه گيه كان) دا، كه ماسته رنامه كه يه تى، گهړانه وه ي به رده وامى بۇ چين و تويژه كان، به سه ركردنه وه ي بيروپايران و جوړه كانى سزا و پاداشت و هه روه ها به سه ركردنه وه ي گروپه كوومه لايه تيه كان، له ده سه لاتدار و كه مده سه لاتيانه وه بگره، تا زورينه و كه مينه و ريزپه پريان، به لگه ي ئه م قسه يه ن. له كتيبى كه يدا له سه ر سوپاي سه لاهه دينى ئه يوبى، كه نامه ي دكتورا كه يه تى، به ئيستاتيكاي روماننوسىكى پشوودريژه وه، له ته كنكي گيړانه وه ي ميژوويى، فيلميكى سينه مايى به رهم ده هينى و نزيكترين په يوه ندييه كانى نيوان گرته ي سينه مايى و تومارى ميژو ددوژيته وه. هه موو ئه مه ش له بوته ي پرسته ي پوخت و مانادار و به دوور له چاوبه سستى ئايديو لوژيانه. من كاتى ئه و كتيبى هم ده خوينده وه و ده گه ي شتمه سه ر وه سفى شمشير و قه لغان و چه ك و تفاقى سوپاي سه لاهه دين، ديمه نيك له جهنگى

پروبو پروم دەھاتەو پېشچاۋ كە سوپايەك لە پياۋانى بېروادارى دەكرده قوربانى. ئەمە ئەو جورە جەنگانە بوون كە شەپكردن ھەرچەندە لە دوورەو، لە دوو پنتى دەسەلاتەو، لە كەنىسە يان مزگەوتەو بېريارى لەسەر دەدرا، بەلام لە مەيدانى شەپدا تاكە مروپەكانى دەستەويەخەي يەكتر دەكردهو. دانسقىي ئەمجورە شەپانە لە بەشداریي تاكەكەسيانەي شەپكەردا بوو لە گۆرەپانى جەنگدا. شەپكى ئۆرگىنالىانە، شەپكى كە بە زۆرترين ماوہ كەمترين قوربانى دەخواست و دەرئى بلىين بەو ھۆيەو كە تەكنەلۆژيايەكى سەرەتايى تىادا بەكار دەھات، شەپكى «مروپيانەتر» بوو لەو شەپانەي لە دنيای مۇدىرندا، لەدوورەو كونترۆل دەرگىن و لە ئان و ساتدا ھەزاران قوربانى لە مروڤ و گيانەو ھەرانىتر دەكەنە سووتەمەنى و جىھانىك لە وىرانى بەجىدەھيلن.

ھەلبەردنى مېژوونووسەكەمان، بۆ بابەتى تىز و نووسراوہكانى، لە ئۆرگىنالىيەت و دانسقىي كەسايەتى خۆيەو سەرچاۋەيان گرتوۋە و پەيوەندىيەكى پتەويشى ھەيە بەو پرانسىپە ھيومانىستانەو كە لە بىرورپاكانى و فەلسەفەي ژيانىدا ئامادەييان ھەيە. ئەم، بە پېچەوانەي ئەو مېژوونووسانەو، كە جگە لە ستايلى گېرانەو، سادە، جگە لە دووبارەكردەو ساردوسپرى ئەو، لە سەرچاۋە و كەشكۆلەكاندا ھاتوۋە، ھىچىتر ناخەنە سەر مېژوو. بەپىي ئەم رەوتە باۋەي نوسىنەو، مېژوو، لەدوارجاردا، مېژوو ۋەكئەو، لە پانتايى زۆرىنەي زانكۆكانى كوردستان و عىراقىشدا دەخويندرى، ھىندەي ھەكايەتتىكى لىدەمىنئەتەو، كە ھەر دايكىك بۆ خەۋلىخستنى مندالەكەي پىۋىستە بىزانىت. ئەم تىگەيشتنە لە ئەركى مېژوو و لە ستايلى نووسىنەو، مېژوو، لەلای پسپۆرەكەمان، نەك ھەر رەتدەكرىتەو، بەلكو شوئىنى خۆي بە تەۋاۋى چۆلدەكات بۆ

ٺهريڪي تري ميڙوو ڪه بريتيه له بيدار ڪردنه وه و دروست ڪردني ناسنامه بههوي گيڙانه وه ميڙووييه ڪانه وه.

ليڙه شه وه، ميڙوو له لاي ٺهه مڙوڦه هه ر ته نيا بريڪي ڪاتيانه و زنجيرهه ڪ روودا و نيه، ڪه له رابر دوودا روويانداهه تا بمانه وي به نووسينه وه يان چه ندياهه تي زانياريه ڪانمان له سهه ر زهمه نڪ زياد بڪهين، ڪه ٺيتر زور ليي دوور ڪه وتوينه ته وه. به لڪو ميڙوو چالاڪيهه ڪي مڙويهه ڪه ده بيت بههوي دووباره به رهه مهيتانه وه يانه وه، چونايهه تي مهه عريفه مان له سهه ر رابر دوو و له بارهه ي ٺيستا شه وه بگورين. ليڙه شه وه، له ڪاره ڪاني دڪتور موحسيندا، چه نده گيڙه وهه بؤ شتيڪ له رابر دوودا ده گه پيٽ، ٺهه وه ندهش بههوي گه پانه وهه ڪي سهه رديانه وه بؤ ٺهه و رابر دووه، دهيه وي گفتوگو له گه ل ٺيستا دا بڪات، يان ده رگاي له خو تيگه يشتني ٺيستا مان زياتر به سهه ردا بڪاته وه. ٺهه ديد ده بؤ ميڙوو، به تاييهه تي له و ڪتبيدها به رجهه سته بوه، ڪه تيايدا هه ر دوو چه مڪي «لؤمه ڪردني سهه لاحه دين و ليڀيچينه وه له خو مان» ده ڪاته سهه ته رهه قسه ڪاني. ٺيستا و رابر دوو رووبه رووي يه ڪتر ده ڪاته وه، به بي ٺهه وهه ييه وي به ناوي حهقيه قهه تي رابر دووه وه بدوي، يان به ته نيا حوڪم به سهه ر ٺيستا دات.

دڪتور موحسين مڙوڦيڪي بي ڪينهيه، ٺهه مهش سيفه تيڪي باشه بؤ پسپوريڪي ميڙوو له خورهه لاتي ناوه راسندا ڪه پره له ڪينهيه به رهه مهيتراو، له ويٺا ڪردني هه له ي ميلهه تان بؤ يه ڪتر. ٺهه و ڪوري ناوچه يه ڪه، ميڙووهه ڪي پره له ناعه دالهه تي و غدر، پره له شيواندني ميڙووي ميلهه تان له پيناوي جوانپيشانداني ميڙووي پادشا و ده سهه لاتدارندا. پره له غده ري نه ته وه سهه ردهه سته ڪان له ٺاست نه ته وه سهه سته مليڪراوه ڪان. ژياري ٺهه ناوچه يه ٺهه گه رچي وه ڪ ژيار و شارستانيهه تيڪي هاوبهش دهه ستيپي ڪردوهه و هه ر له به رهه وهش

بە داىكى شارستانىيەتەكان ناۋى پۈشتۈۋە، كەچى زۆر كەمن ئەو
 مېژوونووسانەى ناۋچەكە، لە باسكردنى مېژوۋى گەلان و گروۋپە
 مەروپىيەكاندا، خالە ھاۋبەشەكانمان بىر بىخەنەۋە. مېژوونووسە
 ئەۋروپايىيەكانىش كاتى باسى ئەم ناۋچەيە دەكەن، لە ساىيەى
 نەبوونى زانىيارىيە ورد و لىكۆلىنەۋەى مەيدانى و دوورىيان لە
 خەلكى ناۋچەكەۋە، ئەۋەندە جىاۋازىيە شارستانىيەتەكان و دەستە
 مەروپىيەكانى ئەم ناۋچەيە ۋەك يەك و ھاۋشىۋە پىشانەدەن،
 كە وا بزانرئ هىچ جىاۋازىيەك لە ئارادا نىيە. بەمجۆرەش ئىمە
 بوينەتە قوربانىيە دوو پەۋتى مېژوونووسىيە لە بارەى ناۋچەكەۋە:
 پەۋتىكىيان جىاكەرەۋەيە (separator) و وىنەى ناۋچەكە بەجۆرئ
 پىشانەدات كە وا بزانرئ ئىرادەى جوداخۋازى و لىكداىران ژيانى
 گەلانى ناۋچەكە بە پىۋە دەبات. پەۋتىكىشىيان ئەۋەندە تۈيۋنەرەۋەيە
 (assimilator)، كە وابزانرئ لە نىۋان گەلان و كەلتۈۋرى ناۋچەكەدا
 هىچ جىاۋازىيەك نىيە و ھەموۋيان ھەمان شتن. ھەردوۋ ئەم پەۋتە
 لە ژىر كارىگەرىيە دوو ئايدىۋۆلۆژىيە سىياسىدا دروستىۋون.
 يەكىكىيان دەرھاۋىشتەى قۇناغى كۆلۈنيالىزم و سەفەرى گەپىدە و
 ھاۋپەيمانە لۇكالىيەكانىيە لەم ناۋچەيەدا، كە پاشان بوۋنە دەۋلەتى
 سەتەمكار و يەكپارچەخۋاز. يەكپارچەخۋازى جۆرىكە لە سىياسەتى
 سەتەمكارىيە كە ھەر جۆرە جىاۋازىيەك بە دژى خۆى لىكەداتەۋە.
 ئەمە سروۋشتى پۈژىمى پاشايەتى ئىرانى پەھلەۋى و بەغسى
 سوۋنەى عىراق بوو. ئەمەش سروۋشتى تۈندەرەۋە ئىسلامىستەكان
 و پەگەزپەرستە مۆدىرنەكانى عىراقى دۋاى بەغسە. لە ھەردوۋ
 ئەم پەۋتەدا جىگەى جىاۋازى و ھەمەپەنگى نابىتەۋە. ئىرادەى
 تۈاندەۋە و ئىرادەى جىاكردنەۋە، ھەردوۋكىيان يەك سەرچاۋەى
 ئايدىۋۆلۆژيان ھەيە: يەكپارچەخۋازى و فەندەمەنتالىزم.

یه کپارچه خوازی سیمایه کی سهره کی و بنه پرتی ئه و جوړه میژوونووسیه شه که له م ناوچه یه دا په پړه و ده کړیت. له عیراقی به عسدا، هه لېزارده ی سوونه مه زه بهی به عسیی ده سه لاتدار، میژوویان به جوړی دهنووسییه وه، وهکنه وهی بوخویان میراتگری میژووی کورد و ناشووری و بابلی و کلدانی، میژووی مسولمان، مه سیحی، کاکه یی و یه زیدیه کان بن. ئه وان کورده کانی وان و به دلیس و دیار به کریشیان وهک تیره یه کی عه شایه ری عه رب ته ماشا ده کرد. له ئه بوو یه قزانه وه تا سه دام حسین، په وتیکی میژوونووسی به عه رب کردنی کورده کان ئاماده یه، که خو پزگار کردن لئی کاریکی ئاسان نیه. سیاسه تی یه کپارچه خوازی به عسییه کان زورینه ی زانسته کانی خسته ژیر پکیفی خو یه وه، به لام باجی گه وره بهر بوازی میژوو که وت و زورینه ی میژوونووسه کانیشی قوودا. ئه مړو بهر ه می ئه وان ه که س ناخوینیتته وه، مه گهر بو زیاد کردن لیستی پیسوا ییه کانی به عس نه بیت. به بروای من، وپرای هر په خنه یه که له سیاسه ته کانی پاش به عس، هیشتا که سیان وهک به عسیه کان خویان پیسوا نه کردوه. هه رکامیشیان بیه ویت ئه زمونی به عس دووباره بکاته وه، له وان خراپتری به سه ر دیت. له ناو به عسدا یه، که میژوونووسی ئه م ناوچه یه بوخوی وهک کایه یه کی گومان لیکراو ده ناسیتنی و بایی ئه وهش له زانست دور ده که ویتته وه و متمانیه ی خوی ده وړیتنی.

با پرسته که ی پیشووترم له باره ی پروفیسور موحسینه وه دووباره بکه مه وه: ئه م میژوونووسه مرفیکی بی کینه یه. هه بوونی ئه و میژوونووسانه ی به بی کینه مامه له له گه ل کات و پابر دوودا ده کن، گه رانتیکه بو برواهینانمان به حه قیقه تی میژوویی و به وهی که میژوو ده توانیت له راسته قینه ی پوودا وه کان نزیکمان بخاته وه بو.

ئەوھى ھوكمى ھەلەيان لەبارەوھ نەدەين. بوونى ميژوونووسانىك، لەناوچەيەكى گىرژى ھەك ولاتى ئىمەدا، كە لە نيوان ديسپلين و ويژدانى ميژووييدا بەدواي تەئويلى راستيدا دەگەپين، نيشانەي تەسليم نەبوونى ميژوونووسە بە دەسلەلات و بەلگەيەكى پتەوھ بۆ متمانەمان بە گوتارى ميژوويى. ھەرچەندە ژمارەي ئەمجورە ميژوونووسانەش زياتر بيت، ئەوھندەش زياتر نەتەوھكان دەتوانن دۆستانە و لىيووردووانە پىكەوھ بژين و بە ھاوكارىكردنى يەكتەر و پشتگيرىي يەكتەر، كينە و ھوكمى ھەلە لەبارەي يەكتەرەوھ تورپھەلدەن.

لە بواري ميژوونووسيدا وشەي بيگوناھى ھەمان ماناي نىيە كە لە فىلمى ھينديدا ھەيەتى. بيگوناھى لە فىلمى ھينديدا پەيوەندىي ھەيە بەو قەدەرەوھ كە برايەك و برايەك لە يەكتەر دەكات. پاشان لە ميانەي تىپەپىنى كات و رووداوھكاندا، ئەو دەمەي بۆ يەكتەر دەگەپين و لە پىكەوتىكى ميژووييدا بوونەتە دووژمنى يەكتەر، يان كەوتوونەتە دووبەرەي دووژمن بە يەكتەرەوھ. ميژوونووسەكان كە سانىكى بيگوناھ نين لە دەستبردنيان بۆ نوسىنەوھي رووداوھكان. ئەوان لە پروانگەيەكى تايبەت و بەپىي چاوھروانىيەكى تايبەت لە ميژوو و بەپىي تىگەيشتىنىكى تايبەتەيش لە كات، ئەو شتە دەكەنە ميژوو، كە لەبەرژەوھنديي خوياندايە و ئەوان بە ميژووي دەزانن و دەيانەوي ئىمە ھەك راستەقىنەي ميژوويي متمانەي پىپكەين. بەمجورەش، ميژوو لە كاتى نووسىنەوھيدا دروستدەكرى و بەرھەم دەھينرى. بزوتنەوھي شىخ مەحمودى ھەفید لە پروانگەي جوتيارىكى ھاوكاتى شىخەوھ، بەجۆرىكە و لە پروانگەي لايەنگرانيەوھ ميژوويەكى ھەيە و لە بەلگەنامەكانى ھوكومەتى بەريتانيادا بەشيوھەيەكى ترە. ئەوھي ميژوونووس ھەك ميژوو لەسەر ئەو قوناغە دەينووسىتەوھ،

هه لېږاردنیک و بهر هه مهینانه وهی که تایبته به خویه تی.
 نه حمده خواجه، له یاداشته کانیدا نهو به شه له رووداوه کانی نهو
 قوناغه هه لده بژیری که به لای خویه وه ته عبیرن له میژوو بیبونیان.
 محمه د پروسول هاوار و دکتور که مال مه زهر، خویندنه وهی
 خویان له سهر بنه مای تیگه یشتن و به پیی چاوه روانیتر له
 میژوو، داده ریژن و وهک میژووی هه مان که سایه تی و هه مان
 قوناغ، به رجه ستهی ده کهن. سالی ۲۰۰۳، کاتی به ریگاوه بووم بو
 زانکوی سلیمانی، له سهر ریگای خه له کان، پیایوکی زور به ته مه ن
 دهستی لیږاگرم و گوتی تاکو تاسلوجه م ده بهی؟ منیش به ریژه وه
 ده رگا که م بو کرده وه و هر زوو وهک کونه مه یته ره وانی شیخ
 مه حمودی حه فید، خوی پیناساندم. نه م پیاه، زور قسه ی پیبوو،
 زور پوژگاری دیتبوو، له نزیکیشه وه شیخ مه حمودی ده ناسی.
 ئایا به چ پیوه ریگ قسه کانی نهو به شیک نین له میژوو؟ نه گهر
 به شیکن له میژوو، بوچی له میژوو به رسمیه کاندایان خوینینه وه؟
 له بهر نه وهی میژوونووسه کان دواچار میژوو له روانگی تایبه تی
 خویانه وه بهر هه مه دهیننه وه و دهینووسنه وه و دروستیده کهن. وهکو
 چون نه م پیاه و ش میژووی سهر ده می شیخ مه حمودی حه فیدی له
 روانگی خویه وه و به پیی نه زمونی خوی و به پیی تیگه یشتن تیکی
 تایبته له رووداوه کان، ده گپرایه وه. له بهر نه وه چه مکی بیته ری
 بوون، یان بیگونا هی میژوونووس شتیک نیه بتوانین به لگی
 نه قلانی بو بهینینه وه. میژوونووس ناتوانی سنووری هه سته وه ری
 خوی، روانگی خوی، ئینتیمای خوی و زمانی نه ته وهی خوی
 په تبکات. نهو له چوارچیوهی نهو سنوورانده کوتاری خوی بهر هه م
 دهیننی بهو نیازهی وهک حه قیقه تی میژووی لی وهر بگیری. که من
 نهو میژوونووسانه ی ریسکی نه وه ده کهن و بیر له شکاندن و

فراوانكردى ئۇ سىنورانى دىگەنەو كە تايىدا بەندىن. ھەر بۇيەشە
 مېژوونوسەكان بە زۆرى بېر لە نووسىنەوئى ئۇ بەشە لە
 مېژو دىگەنەو كە پەيۋەندىي بە كەلتور و نەتەوئى خۇيانەو
 ھەيە. ئىمە مېژوئى ئەوئىر بە دىگەن دەنوسىنەو، ئەوئىرناسى
 لە بوارى مېژودا بۇ ئىمە نەبۇتە ئىشكالىيەت و ەك دەستكەوتىك
 تەماشاي ناكەين. مېژوئى ەرب و ئىسلام، مېژوئى توركەكان
 و فارسەكان، مېژوئى ئىمە و ئەرەنەكان، ئىمە و جولەكە، ئىمە و
 ھۇستاكان (كە بەپىچەوانەي ەزى خۇيانەو، پىيان دەلىين: قەرەج،
 يان دۇم)، لە ھەژارترىن كايەكانى توئىنەوئى بەشەكانى مېژوون لە
 زانكۇكانى ئىمەدا. ئىمە نەمانتوانىوئە ئەوانىتر لەناو زمانى نەتەوئى
 خۇمان و لە چوارچىوئى ھەستەوئى و ئەقلىيەتى تايىتە
 خۇماندا بخوئىنەو. غىابى ئەوانىتر لە ناو گوتارى مېژوونوسىي
 ئىمەدا، تىگەيشتنى ئىمەي لە خۇمان و لە ئەوانىترىش ھەژار
 كردو. پىويستە كۆي باسەكانى كىتئى (سوپاي سەلاھەدىن)كەي
 پروفىسۆر موحسىن لەم رۋانگەيەو بخوئىنەو. ئۇ دەيەوئى
 بەشى لە ئىمە لەناو زمانى ئەوئىتردا بەرجەستە بىكەتەو. ئۇ لەناو
 زمانى ئەوئىتردا بۇ خۇي دىگەپىت، بەلام بەسەر شتى ھاوبەشدا
 دىگەوئىت. شتە ھاوبەشەكان خالى بە ھىزى نىوان ئىمە و ئەوانىترن.
 تەنبا لە ەودالبوونماندا بەدوئى خالە ھاوبەشەكانماندا، دەتوانىن
 لەگەل ئەوئىتر بچىنە ناوئەندى گىتوگۇو و خۇمان لە ھەردو
 رەوتە فەندەمەنتالىستىكەي نووسىنەوئى مېژوون پزگار بىكەين.
 داھاتوئى مېژوون ەك زانستىك و شارستانىيەتەكان ەك بەرھەمى
 چالاكى و زەحمەتى تىكۇشانەكانى مرقۇف، لە دىتنەوئى يەكتردايە
 لە رۋانگەي ھاوبەشىيەو، نەك لە رۋانگەي يەكپارچەخوازىيەو.
 دىكتور موحسىن، لە رۋانگەي داھاتوئەو مېژوون دەنوسىتەو،

رېیوار سیوهیلی | ۱۳۷

ئەو پوځیکى بیدارکەرەوهیه نەک تەنیا بەرامبەر بەوهی رابردوو،
بەلکو له ئاست ئەوەشدا که چاوەڕێمان دەکات.

۲۰۰۹/۶/۲۴

کوردستان، پیرزین

کاتی حقیقت دہیٔتہ راز

(رازی تہ نیایی)

نہ حمہد ہہردی

کاتی بۆ یه که مجار بینیم قاتیکی رهش و کراسیکی سپی له به راو
 ریشیکی تازه تاشراو، به جووتی چاویلهکی گه وره وه که تازه
 دیار بوو خاوین کرابوونه وه. له ده رگا که دا چاوه ریی ده کردم
 و بزه یه کی له سهر لیوان و من ده ستیم ماچکرد و هه رگیز له و
 ده ستماچکردنه ی په شیمان نه بوومه وه و ئه ویش میهره بانانه
 فهرمووی کردم بۆ ژووره وه، به ناو دالانیکی به رته سکدا له پیتشمه وه
 رۆیشت و عه تریکی بۆنخۆشی له دوا ی خۆیه وه به جیده هیشت و من
 له جوانی سهر ده سته ی کراسه که ی ورد ده بوومه وه، که له ژیر قو لی
 چاکه ته که یه وه سپی سپی دیار بوو. پیاویکی خنجیله، ورد و پاک
 و خاوین و په پوله یی، له سهر خۆ و میهره بان، ده تگوت ده یه وی بۆ
 هه میشه له گوشه گیریدا بژی تا کو خۆی له پیسی سهر ده مه که ی
 بیاریزی..

ئه وه یه که مین دیداری من بوو له گه ل پیاویکدا که ساله ها له وه پیش

هەولیدا بوو شیعری نایاب بە زمانی بنووسی که تا ئەوکاتە خۆی نەدابوو بە دەست شاعیرانەوه، تا بەوینەهێ هەردی شیعری پێنووسن. لەگەڵ هەردیدا شیعری لەناو زمانی ئێمەدا لەدایکدەبێ، که دووبارە بوونەوهی لەسەر دەستی شاعیرانی دیکە مەحال و لەگەڵ کۆچی هەردیدا، مەزگەڵ جێماندەهێتی که بینمونه بوو.

دوو تاییبەتمەندیی لە هەردیدا هەیه که یەکیکیان پەيوەستە بە شیعەرەوه و ئەویدیکه‌شیان پەيوەستە بە خودی خۆیه‌وه وهک که سایه‌تییهک. تاییبەتمەندی یەکه‌میان ئەوهیه که هەردی تا ئەوکاتە شیعری نووسی که ویستی بنووسی و ئیتر دەستییه‌لگرت. ئەو دەیتوانی پتر بنووسی، ئەو بەردهوام وهک شاعیریکی هەستەوه‌ر بیریدەکرده‌وه، ئەو شاعیرانە بیرەوه‌رییه‌کانی خۆی دەگێرانەوه، بەلام ئەو بریاریدابوو چیدی شیعەر نەنووسی. ئەم بریارە چەندە پەيوەندی هەبوو بە سیاسەتەوه که هەردی بردبوو ناو هەزاربەه‌زاره‌کانی خۆیه‌وه و چەندەش پەيوەندی هەبوو بەو سنوورانەوه که هۆشمەندی پەرخەگرانی ئەو سەبارەت بە سەنعتی شاعیرانە و سەلیقە‌ی شیعریی لەبەرده‌میدا قوتیانده‌کردنه‌وه و ئەمەش دەبوو هۆی ئەوهی که ئەو سەلکاتەوه له‌ شیعەر نووسین، ئەوه‌ندەش زیاتر پەيوەندی هەبوو بە پرێزگرتنی هەردیه‌وه له‌ زمانی کوردی. هەردی قە‌تاوقە‌ت نە‌یویست له‌ شیعەر، (مولکایه‌تی تاییبەت) دروستبکات و بەهۆی ئەو چەپکه‌ شیعەرە‌ی پێشتر نووسیبوونی و له‌ میانه‌ی س‌الەکانیشدا چەند دانەیه‌کیتری بۆ زیادکردن و ئەوانی پێش‌شووی ته‌واوکردن و بۆ ئەو ناوبانگیتی زۆریان بە‌ده‌سته‌ته‌ینابوو، نە‌یده‌ویست ببێته‌ ملۆز‌میکی دیکه‌ی ناو بواری شیعری به‌ کوردی نووسراو. ئەو هەرگیز به‌‌جۆره‌ بیرى له‌ زمانی کوردی نه‌کرده‌وه که زمانیکه‌ ده‌توانی به‌‌ئاره‌زووی خۆی

مهسره فی بکات و لاپه په کانی پیپرکاته وه، زمانی کوردی بو ههردی
 زمانیکی هاوبه ش بوو، که ئو نهیده ویست به شداریه کی ناشایسته
 بکات له مهسره فکردنی ئو زمانه دا. له راستیدا بیده نگی ههردی له
 پیره زوره وه هاتبوو که ئو هه یبوو له ئاست زمانی کورده کاند،
 زمانی که ههردی دهیزانی دوا سه نگره ی ئه وانه بو ئه وه ی بوونی
 خویانی له سه ره وه به لمینن. شت نه بوو په یوه ندیی به مروف و
 به کورده کانه وه هه بیت و ئو نه یخوینیته وه، سه ره تا کاتی ده مبینی
 له کاتی خویندنه وه ی کتیب و گوڤار و هه فته نامه و ته نانه ت بلاو کراوه
 و به یان نامه کانیشدا، له زور شویندا خه ت به ژیر نوو سینه کاند
 ده هینی، له نهینی ئو کاره ی تینه ده گیشتم، به تاییه تی کاتی له دوا ی
 ئو به دزیه وه چاو یکم به سه ردا ده خشاندن و ده مویست بزانم
 ئایا ئو خه تبه ژیر داهیتانه په یوه ندیی هه یه به ناوه پوک که یانه وه،
 یان شتیکی تره وه؟ ماوه یه کی زوری ویست تا کو تیگم ههردی له
 سه نگره ریکدا شه پ له گه ل مهسره فکه رانی زماندا ده کات، چونکه ئو
 بر وای و ابو میله تی له ناوه وه ی خویه وه دانه پزی، هیچ دووژمن و
 پیلانیک پی ناویرن و یه که مین دا پزانی له زمانه وه ده ستپیده کات.
 ههردی کاتی قسه ی له سه ر ناحه زانی کورد ده کرد، هه رگیز قسه ی
 ناشایسته ی له دم نه ده هاتنه دهر وه، به لام پیو ابو که ئه وان
 زیره کانه خه ریکی شیواندن و له بیر بر دنه وه ی زمانه که مانن. ههردی
 له هه موو شتیکی زور گوئی نه دابایه، له مه سه له ی زماندا هه له ی
 به سه ردا تینه ده په ری و هه رگیز ریگه ی به خوی نه ده دا زمان
 مه سه رف بکات، ئه گه نه توانی داهیتانی پیبکات، ههردی له زماندا
 پیتر فیکشیو نیست بوو. زمان له لای ئو هه رگیز زمانی تاکه که سی
 نه بوو، به لکو زمانی هاوبه شی نه ته وه یه ک بوو، که ئاماده نه بوو
 به شدار بیت له بیحوورمه تی پیکردنیدا. له ئاست ئه م هه لو یسته ی

ھەردىدا، كە لەبنەمادا بەرگرىكردنى ئەو بوو لە شوناسى نەتەوھىي،
پىئويستە بە خۆماندا بچىنەوھ.

تايبەتمەندىي دووھمى ھەردى پەيوەندىي بە كەسايەتیی ئەوھوھ
ھەيە. كەسايەتیی ئەو لەناو كارەسات و پووداوى گەورەدا، لەنتوان
دوورخستتەوھكان و ئاوەرەيىھەكان و زىندان و خۆشاردن و
راكەپراكدا، قۆرمى خۆي وەرگرتبوو. ھەردى خەلكى ناسىبوو،
زەمەنەكەي ناسىبوو، ناخەزانىشى باش دەناسىن. ئەو دەيزانى
ھەمىشە پلانتيك لە ئارادايە، كەسانتيك ھەن سەل لە خيانەتكردن
ناكەنەوھ و دوورژمنانيكيش كە دەيانەوئ لە خشتەمان بەرن
و ئەزموونگەليكيكيش لە پشت سەرمانەوھ كە بەھيچ شىوھيەك
سوودمان لىوھەرنەگرتوون و لىيانەوھ فير نەبووين. ھەردى مىللەتیی
خۆي خۆشدەويست، بەلام ھەمىشە رازىي نەبوو: ئەو شستانەي
پەيوەندىيان بەم گەلەوھ ھەبوو و ھەردىيان دەگرياند زۆرتەر بوون
لەو شستانەي ھەردىيان دەھيتايە پىكەنين. ئەو بەراووردكارانە لە
مىژووي دەروانى و ھەمىشە مىللەتیی خۆي بەراوورد دەكرد بە
مىللەتانى دىكە و لەچاو زۆريي قووربانىيەكانى خۆمان و كەمىي
دەستكەوتەكاندا، پەژارە دايدەگرت. ئەو پىئوابوو پىلانتيكى مىژووي
ھەيە بۆ لەناوبردنى مىللەتیی كورد و غەفلەتيكى گەورەي سىياسىيە
كوردەكانىشى لەئاست ئەو پىلانەدا ھەستپىدەكرد. مەن نازانم ھەردى
ئەو بىرورپايانەي خۆي نووسىن، يان نا، بەلام ھەموو ئەمانە وايان
لە ھەردى كردبوو، تا قەسەيەك بذكرىنى، چەندىنچار بىرى لىبكاتەوھ،
تا ھەنگاوئ بنى، چەندىنچار ھەلوئىستە بكات و تاكو برپارىك بدات،
چەندىنچار گومانكارانە بەخۆيدا بچىتەوھ. ئەو نەيدەويست تەسليم
بە زەمەن بىي و لەكەدار بىي و كارى بكات و شتى بلئ و بنووسى
كە خزمەت بە پلانى دوورژمن و ناخەزان بكات و بەزەرەري كورد

ته‌اوو ببی. ئەو دەیوسست هەمیشە وەک سپیتی قۆل و یەخە ی کراسەکە ی بیگەر د بیت، خودایە چەندە ئەو هەردییە پەپوولە بوو! دەبی چەندە پەپوولە یەک بەهیز بی تا بەرگە ی ئەو هەموو پەشەبای سەردەمە بگری، کە هەردی لە سەفەری تەمەنە کەیدا سنگی خۆی وەبەر نابوو؟؟ خودایە قەدری هەموو ئەو پەپوولانە ی بە عەشقی مۆمەوە خۆیان سووتاند لەلایەک و نازی ئەم پەپوولە یە ی ئیمە کە بە عەشقی مرقۆقەوە لەلایەکی تر، کە دلنایام لە هەر شوینیکدا دایینی، بە قسە خوش و گێرانەوێ بە سەر هات و جارو باریش ئاوازی گەروو ناسکەکە ی و بزەکە ی سەر لیوی، ئاوە دانتر و پووناکتری دەکاتەوہ..

هەردی لە پۆخدا شەمالی بوو، پووکیردبا هەرشوینی بۆنی هاتن و بۆ هەركوئ پۆیشتبە عەبیری مالتاوا یی چێدەهیشت. ئەو هەمیشە شوینی دیار بوو، چێدەستی و شتەکانی: قەلەمی، عەینەکەکە ی، دەفتەری سەرنجەکانی و ئەو کتیب و گوڤار و پۆژنامانە ی دەخویندەو، لەویدا بوون. بچوو کترین نامە ی پێگەیشتبە پشتگوئی نەدەخست و درەنگ یان زوو وەلامی دەدایەو. ئەخلاقیکی ئەو وەندە بەرزی هەبوو هەرگیز بە خراپە باسی کەسی نەدەکرد، پقی لەو کەسانە هەلنەگرتبوو کە بۆ بەرژەوەندیی خۆیان خراپەیان لەگەڵ کردبوو و هەردی باجەکە ی بە ژیا نی خۆی داوو. ئەو لەم دوا ییەدا شتەکان و دیمەنەکانی درەنگ بیر دەکەوتنەو، بەلام لەدوای بیرکەوتنەویان ئەو وەندە بە ئەمانەت و وردییەو وەسفیدەکردن، وەکنەوێ بیەوئ هیچ بواری بۆ بەهەلە لیکحالیبوون نەمینێ. توانای کەسەکانی بەکەم نەدەگرت و پیزی لە هەولدانیان دەنا، بەلام پێیدەچوو تاکو ئیعتیرافیان پێیکات. بە هەولەکانی نەوێ نوێ هەندئ جار خۆشحال و هەندئ جاریکەش نا ئومید، بەلام هەرگیز

پشتی لەو نەوێه نەکرد کە ئەو تا گەرانهوێشی بۆ کوردستان هەر لە
 ڕینگای نامە و هەوێ و پۆژنامەکانەو پەیکیری چالاکییەکانیان بوو.
 شیعری گەنجترین شاعیرەکان و بەرھەمی هزری و وتارەکانیان
 دەخویندەنەو، ستایشی دەکردن و جاری وایش هەبوو لە ئاست
 و تار و نووسینی کدا هەلوێستە ی دەکرد و دەپرسی: ئەمە کێی؟
 دەبوو تیگە یشتبای کە بەدلی نییە و خەمی دەخوارد.

هەردی وەک هەموو ئەوانە ی نەوێ خۆی، ھۆگرێکی بەردەوامی
 ڕادیۆ بوو. ڕادیۆ ئەو میدیایە بوو کە چ لە خێرای و چ لە گوێتی
 راستی هەوێ کاندای گەل دنیای نەوێ هەردیدا دەگونجا. ئەوان
 نەوێەک بوون بە هەموو شێوێەک سانسۆر کرابوون و ڕادیۆ ئەو
 میدیایە بوو کە زۆر جار لە سەر کورد حەقیقەتە سانسۆرکراوەکانی
 بلاو دەکردنەو، بەتایبەتی ڕادیۆی لەندەنی عەرەبی و زۆرجاریش
 کە لە خویندەنەوێ هەوێ کاندای دەبوو و گۆرانییەکی عەبدولوەھاب،
 یان عەبدولحەلیمی دەخستە سەر، هەردی لێدەگەرا گۆرانییەکە
 تەواو ببێ و لەو نێوانە شدا هەلەدەستا حەپەکانی دەخوارد و پەمپی
 هەناسەکە ی هەلەدەمژێ. لەو ھاتووچوونە شدا بۆی هەبوو بە
 دوو پەنجە چەناگەت بگرێ و لێت بپرسی، ئێ کاکەگیان چۆنیت؟
 یاخود دەستت بگرێ و نووسراویکت بداتە دەست و داوات لێبکات
 بێخوینیتەو و ڕای خۆتی پێلێت! هەردی بەخۆی و ڕادیۆ و
 سەرقالییەکانییەو، کاتی بە دوا ی شتی کدا دەگەرا، ئاوەدانییەک بوو،
 جموجوولیەک بوو، بوونەوێریک بوو دەستی لە ژیان نەدەبوو،
 بەیادی ئەو دیمەنانەو، ئێستاش دەنگی کاترێرەکە ی بێگن لە
 گوێمدا دەزرنگیتەو.

هەردی ساتەوێختی تاییەت بەخۆی هەبوو، کە تیایدا تیفکرین و
 خەیاڵکردنەو لە شتی، لە کەسی یان ڕووداویک چەندین کاترێر

ئەویان مات دەکرد. کاتی ماتبوونی ھەردیم دیتەوہ پیشچاو، کاتی لەودیو شووشە ی چاویلکە کە یەوہ، فرمیسکە کانی دەبینمەوہ کە ئیتر لەبەر شەوقی پەنجەرە کە دا بریسکەیان دەھات، ترسیکی سەیر دامدەگرێ لەوہی کە چیدی ئەم نەتەوہیە مرقۆشکی دیکە ی ئەوہ ندە راستگۆ و ھەستیار بەخۆیەوہ نەبینیتەوہ. ماتبوونە کانی ھەردی لە لیخووردبوونەوہ ی یەزدانی دەچوون کە نەیدەزانی بەدەست زەمەنی درندە و مەخلوقە شەڕانییەکانەوہ چی بکات..

بەبڕوای من، میراتی ھەردی ھەر تەنیا لە بواری شیعی و پەخنەکاری شیعر و بەرھەمی دیکە ی نووسراویدا نییە، ئەو نمونە ی مرقۆشکمان دەخاتە بەردەست کە لە میانە ی ژبانی خۆیدا عیززەتی نەفس و دانبەخۆداگرتن و ئەخلاقی وەفادارانە ی لەسەر وو ھەموو شتیکەوہ دانابوو. ئەو ھەرگیز نەبۆخۆی و نە بۆ نەوہ کانی نەیدەویست سوود لە ناوبانگە کە ی وەرگیری و بەکار بەیتری بۆ بەرژوہندی تایبەت. نەیدەویست هیچ کەسێ سیبەری بەسەردا بکات و نەیشیدەویست دەستی یارمەتیدان بەپرووی ھیچکەسینکەوہ بنی. ئەو شەمالی بوو تا نەھاتبا ھەستت بە بوونی نەدەکرد، تا دلی خۆی بۆ نەکردبایتەوہ، نەتەزانی ژبان چ ئەزموونگەلێکی لە ھەگبە ی تەمەنی کورتی مرقۆدا شاردۆتەوہ. من بەھەردیدا زانیم، گەورەیی مرقۆ لە ناخیدا، نەک لە ناوبانگ و قەبارە و پەنگیدا. ئاخر ئەو دەنکە زەنگیانە یە بوو فیری کردم لە ھەموو سەردەمیکدا راستی ھەیە، بەلام لە ھەموو سەردەمیکدا حەقیقەت ناگوتری و پێ بە دەربڕینی نادری. ھەمیشە لە ھەردیدا نەگوتراویک ھەبوو، نەگوتراویک خۆی نەدەدا بەدەست دەربڕینەوہ، بۆیە ھەمیشە حەقیقەت دەبووہ پاز، (پازی تەنیا یی)!

ھەتا مرقۆ بمیتی ئەو پازە و ئەو حەقیقەتە دەمیتی، بۆیە

مالئاواييكردن له رۆحي كه هه لگري راز و حه قيه قهت بوو، هيچ مانايه كي نيه. كاكه هه ردي شاعير و باوك، هيوادارم له م سه فه ردا خودا حه قى هه موو ئه و ناخوشيانهت بو بكا ته وه، كه زه مه نى كوردايه تى توى لى بيه شكردن. برۆ و ئيمهش له دواته وه له گه ل بو نكردن به عه تره بو نخوشه كه ته وه، ته ماشاي بيگه ردي ته مه ن و خه بات و هه سته كانت ده كه ين، كه وهك يه خه و سه رده ستي كراسه كهت، سپى سپى ده چنه وه...

هه ولير

٢٠٠٦ / ١١ / ١

پيويستيمان پيت نيه، تو سوورييت!
د. سهر به ست نه بي:

یه که مجاره کان که گوئیستی ناوه که ی بووم، له پیگه ی هه ندیک و تارییه وه بوو که وه رگیز درابوونه سه ر زمانی کوردی. ئه و به زمانی عهره بی ده نوسیت و له پیزی سه لیم به ره کاتدا، یه کیکه له پیزلگیراوترین ئه و که سایه تییه کوردانه ی که نه ک هه ر دهنگیکی ناسراوه، به لکو ئه کادیمییه کی دیاری ناو پۆشنییران و بیرمه ندانی عهره به که به شدارییه کی به رچاوی هه یه له بلاوکردنه وه ی پۆشنیری دیموکراسی و هزری ره خنه ییدا. به لام ئه و به دب ختییه کی زگماکی له گه له که کورده و له کورده جیدی و دلسۆزه کانیشه، نه ک بازرگان و چه ته کان.

پاش ئه وه ی له پیگه ی ناوه که یه وه ناسیم، ته له فۆن و ئیمه یله که یم پهیدا کرد و ئیتر په یوه ندییه که مان چووه ئاستیکی تر و تا ده هات پیوستی هه ری می کوردستان و زانکۆ و به تاییه تیش به شی فه لسه فه م، به و مرقفه، زیاتر بۆ ده رده که وت. له و کاته دا ئه و له

کێشەیهکی گەورەدابوو، پاسپۆرتەکهی خرابوو ژیڕ چاودێرییهوه و نهیدهتوانی سهفهڕ بکات. منیش نازانم به چ ئەقلێکهوه له ڕیزی ئەو کەسانەدا بووم، که سوور بووین لهسەر ئەوهی پتووسته ئەو بێته هەریمی کوردستان. سهبارهت، به خۆم ئەوهنده هه‌بوو کهسانیکي ترم ده‌ناسین له ده‌قه‌ری ئەو، که لی‌ره توانی‌بوویان له پسپۆریی خۆیاندا کار و پۆست وه‌ربگرن و ژيانیک بۆخۆیان دابین بکەن، به‌بی ئەوهی وه‌ک ئەم، ده‌ست له‌ کۆی به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانیان هه‌لب‌گرن و به‌ عه‌شقی ئەزموونی هەریمی کوردستان و کوردایه‌تییه‌وه، هاوسه‌ر و منداڵه‌کانی جێیه‌یلێ و له‌یه‌که‌م هه‌لدا که پاسه‌پۆرتەکهی چنگ ده‌که‌ویته‌وه، بێت به‌ره‌و به‌هه‌شتی واده‌پێدراو.

هه‌وله‌کانی من بۆ بانگه‌یشتکردنی و ده‌ستکردنی به‌ ده‌وام له‌ به‌شه‌که‌مان تا ئیستاش به‌ ئەنجام نه‌گه‌یشتون. له‌گه‌ڵ ئەوه‌شدا ڕۆژیک له‌ سلیمانییه‌وه، ته‌له‌فۆنیکم بۆهات و یه‌کسه‌ر گوتی: «پێی‌وار هاتم و لی‌ره‌م». ئەم ده‌نگ و هه‌واله‌ هه‌م دلایان خۆشکردم و هه‌م ترساندمیان. دل‌م خۆش بوو به‌وهی که یه‌کیک له‌ که‌سایه‌تییه‌ جیدییه‌کانی بواری فیکر و فه‌لسه‌فه، که ته‌نیا به‌ره‌مه‌کانی شایه‌تی ئەم قسه‌یه‌ن، هاتۆته‌ هەریمی کوردستان و ئیتر لی‌ره شوێنپه‌نجه‌ی خۆی به‌سه‌ر ته‌ویلی سه‌رده‌میکه‌وه به‌جێده‌هی‌لێت، که له‌ هه‌موو شتێکدا ده‌وله‌مه‌ند و له‌ فیکر و فه‌لسه‌فه‌دا، ده‌ست‌ب‌لاو و لات و هه‌ژار. ئەوه‌ش که زیاتر دل‌ی خۆشکردم ئەو ئاگادار‌بوونه‌ی سه‌رۆکی حکومه‌تی هەریم، به‌ره‌م سال‌ج، بوو له‌ هاتنه‌که‌ی و گوايه‌ پشتگیری ته‌واوی له‌ دامه‌زراندن و هێشتنه‌وه‌ی دکتۆر سه‌ربه‌ست نه‌بی له‌ هەریمی کوردستاندا. ئەوه‌ش که ترساندمی و گومانیکي زۆری ده‌خسته‌ دل‌مه‌وه، ئەو ئەزموون و یادوه‌رییه‌ تال و ناخۆشانه‌مه‌ له‌گه‌ڵ سیاسیه‌ کورده‌کانی له‌ نمونه‌ی وه‌ک

سەرۆکی حکومه‌تی هه‌ریم و هه‌قالانی و ئه‌و بی‌هه‌لوێستی و فه‌رامۆشکارییه‌ زۆره‌یان له‌ ئاست بیرمه‌ند و ئه‌هلی فیکر و فه‌لسه‌فه و ئه‌کادیمییه‌کاندا. ئه‌مه‌ جگه‌ له‌ بیرکه‌وتنه‌وه‌ی ئه‌و هه‌موو باوه‌شگرته‌وه‌ و خه‌نده‌ هه‌میشه‌یه‌ زۆرانه‌یان له‌ ئاست بازرگان و په‌رمه‌کانی پاره‌ و ساماندا. سه‌ربه‌ست نه‌بی، سه‌رۆکی حکومه‌تی له‌ دیوه‌خانه‌که‌ی خۆیدا له‌ هه‌ولێر بینی، که‌ هه‌ر نه‌یده‌ناسی و هه‌شتاش ئه‌م سه‌رۆکی حکومه‌ته‌ نه‌یزانیوه‌ که‌ له‌ گه‌ل چ وزه‌یه‌کی فیکیری کوردیانه‌دا دانیشتوه‌. ئه‌م سه‌رۆکی حکومه‌ته‌ له‌ خه‌وێکی دۆگمای ئه‌وه‌نده‌ قوول‌دایه‌ که‌ سه‌دان فه‌یله‌سووفی وه‌ک (هیوم) یش بینی، ناتوانی هه‌لوێستیکی کانتیانه‌ی هه‌بیست و ئه‌مه‌ش میرات و خه‌سله‌ت و نیشانه‌یه‌که‌ به‌ نیوچه‌وانی گشت سیاسیه‌ کورده‌کانه‌وه‌ له‌ هه‌ریمی کوردستانی عێراقدا، که‌ بی‌ئاگاییان له‌ فیکر و فه‌لسه‌فه، لۆگۆی ناسینه‌وه‌یانه‌ بۆ خه‌لکانێک که‌ ئاگاداری ئه‌لف و بی‌ فیکر و فه‌لسه‌فه‌ بن. جارێ کابینه‌ی شه‌شهم و سه‌رۆکی کابینه‌که‌ی ئه‌وه‌نده‌ ناو‌می‌دکه‌ر و که‌مه‌ترخه‌مه‌ له‌ ئاست بواری هزرده‌، که‌ هه‌ر ده‌قیقه‌یه‌ک چاوه‌ڕێی ئه‌وه‌ی لێده‌کرێت، له‌ خوتبه‌یه‌کی بززمانیانه‌یدا به‌رمووی: «ئێمه‌ پێویستیمان به‌ فه‌لسه‌فه‌ نییه‌».

بۆچی ئه‌م پیاوه‌ وای لێهات؟ چیه‌ وای ده‌کات که‌ خۆنده‌وارترین ئه‌کادیمی و سیاسیی کورد، رایی‌گه‌یه‌نی ئێمه‌ پێویستیمان به‌ فیکر و فه‌لسه‌فه‌ نییه‌ و ئه‌م رێگرانه‌ی به‌رده‌م فه‌لسه‌فه‌ که‌ له‌ حکومه‌ت و حیزب و سیاسه‌ته‌دا ژماره‌یان زۆره‌، چ به‌دی‌لکی تر بۆ فیکر و فه‌لسه‌فه‌ پێشکه‌ش به‌ کۆمه‌لگای کوردستان ده‌که‌ن جگه‌ له‌ به‌دی‌لی مۆدیله‌ بززمانیه‌کانیان، که‌ ته‌نیا له‌ سایه‌ی ئه‌مانه‌دا فیکر ده‌گاته‌ په‌راوی‌ترین دۆخی مانه‌وه‌ی خۆی؟ ئه‌م سه‌رۆکی حکومه‌ته‌، ئه‌م خاوه‌ن که‌لتوو‌ره‌ نه‌بیله‌ی ئێمه‌، که‌ بوون و نه‌بوونی وه‌کو

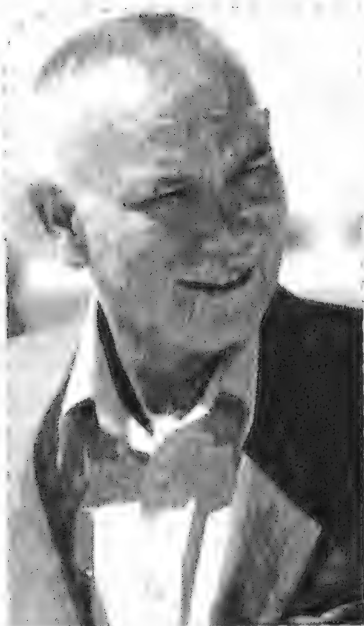
یەکتەری لێهاتوو، کە ئەمەریکیەکان قوورمیشی نەکن، هیچی پیناکریت، کە دەتوانی دەستی عەزیز وەبسی بگرێ لە حەقلەدا و ناتوانی بچووکتەرین بودجە بۆ گۆڤاریکی فەلسەفی تەرخان بکات، بۆ ئاواي لێهات؟ بۆچی سیاسییەکانی ئێمە یان لەشاخەوێ دێنەوێ و توندوتیژییەکیان تیکەڵ بە یاسا و ژبانی خەڵک دەکن، یان لیمان دەبنە بزەنمان و هاوکار و دەستیار و قوورمیشکراوی ئەو ئەمەریکیە بێ کولتور و رەوانەیی کە بە پێگادا پوشتینیشیان عەسکەریانە و نامرۆقانەیی؟

من تێناگەم ئەم سەرۆک حکومەتە کە ناتوانی یەک مامۆستای کوردی لە زانکۆدا داوە زڕینی و مائی وێران نەکات، بۆچی بانگەێشتی دەکات و کەچی لێرە پێی دەلێن: ناتوانین داوە زڕینی لەبەر ئەوەی تۆ سوورییت، نەک عێراقی؟ ئایا ئەمە ئەقلییەتی چەتەگەریی نیە؟ پۆرتیک بۆ سەر بەست نەبیم نووسی: «حکومەتی ئێمە توانای دامەزراندنی تۆی نیە، بەلام توانامان هەیە لە ژێر زەمینەیی ئەو هۆتیلەیی تاییدا نیشستەجی کراویت، بۆتێژین». سێ مانگ بەسەر هاتنی ئەم پیاوێدا بۆ بەهەشتەکەیی هەریمی کوردستان تێپەر دەبێت، دوێنێ شەو تەلەفۆنی بۆ کردم و گوتی: «یاز دەجاران تەلەفۆنی برادەرێکم کردووێ وەلامی نەداوێ تەو، لە کاتی کدا من لێرە میوانم. ئایا ئەمە پەفتاریکی شارستانیانیە؟» پاشان بە دڵگەرمییەو بەردەوام بوو: «ئەگەر لە سەدا یەکی ئەو تەنازولاتانەیی لێرە کردووێ بەناوی نەتەوێ دۆستییهو بۆ برا کوردەکانم، بۆ بەشار ئەسەد کەردبان، ئەو پەپی حورمەتی لێدەگرتم».

من هەر لەسەرەتاوێ دەمزانی سەر بەست نەبی نا ئومێد دەکن، دەمزانی کەمەکی پارهێ بۆ هات و چۆ و مالدانان بۆ سەرف دەکن، تا دواجار پیمان بێن: «ئێمە درێغیمان نەکردووێ و پارهەمان

داوہتی، به خوا..»

چہ تہیہ تی جو رہا شیوہی ھہیہ: یہ کیکیان ئوہیانہ کہ بیستومانہ و بینومانہ: تو بہ ریگیایہ کدا دہرؤیت و خہ لکانیک کہ وھکو خۆت و بہ زمانی خۆت دہدوین، لہ پەنایہ کدا پاتدہگرن و پرووت دہکەنہوہ. جہمیل سائیب (لہ خەوما)ی لہ بارودؤخیکی وھکئوہی ئیستای ئیمەدا نویسی بۆ ئوہی پیشانمان بدات ھەمیشہ چەتەکان لہ سایہی کەسەکاندا پوتماندەکەنہوہ. بەلام چەتەگەریی ئیستا تەواو گۆرانیی بەسەردا ھاتووہ و خودی کەسەکان دین و لەسەر مال و ژیان و کاری خۆت ھەلتدەکەنن و ریشەکیشت دہکەن و بانگھێشتت دہکەن و بہ کوردییەکە، پرووتدەکەنہوہ و پیتدەلین: «وہرہ بۆ ھەریم، ھەریم پیویستی پیتانہ». بەلام، ئیستا کە تو ھاتویت بۆ ھەریم: پیتدەگوتری: «تو سوورییت، بۆیہ ناتوانین داتبمەزرینین». یا سەربەست و یا نہبی: ئیستا ناتوانم بلیم: بگەرێوہ، ناشتوانم بلیم: بمینہوہ. بەمجۆرەش تو ئیتر، نەک ھاوینیشتمانی، بەلکو بیتیشتمانییەکی لہ تاراوگەدا. بەلام پەیمانەت دہدەم، ئیمەش لەمەودوا و لہ ھەلبژاردنەکانی داھاتوودا دہنگ بۆ ھیچ چەتەیک نادەین بە ناوی کوردستانیوونہوہ، بەلکو دہنگ بۆ عێراق دہدەین و داوا دہکەین عێراق بگەریتوہ بۆ ئوہی بیتەش نہبین لہ تو و لہ فەلسەفە.

دهستیک له سیاسهتی کوردیدا:
نهوشیروان مستهفا

کاتیڭ ته ماشای جلوه رگه ساده و پشتینه هه میسه که می
 هه لوه شاوه سلیمانییه که ی و کراسه ئوتوو نه کراوه کانی ده که م،
 یه کسه ر بۆ ئه وه ده چم که ئه م پیاوه یه کی که له و پیاوانه ی ولاتی
 ئیمه که به ده ست نه بیت پارووی نانی پینا خوری ت. ئه گه رچی
 هیچکاتیش نه مبیستوه له پیاوه زۆر خۆره کان بیت، له گه ل ئه وه شدا
 که ماوه یه کی زۆر له گه ل مام جه لالدا هاو پئ و هاو خه بات بووه و
 مامه مه ش به سفره پری ناسراوه، که چی نه وشیروان مسته فا له مه دا
 هیچ کاریگه ریییه کی له وه وه وه رنه گرتوه. من به ته واوه تی نازانم
 ئه م مرو فیه له خه لوه تی ژیا نی خویدا و له گه ل مال و مندالیی خوی،
 به ده ست پاروه نانه کانی ده خوات، یان به که وچک و چه تالاً، به لام
 ده زانم له به کارهیتانی ئه ودا بۆ ده ست، هه میسه شتیکی خۆمالیانه،
 خاکیا نه و ساکار هه یه، که سرووشتی مرو فی لۆکالیی له په یوه ندیی
 به و شوین و خاک و ده وروبهره وه ده ستنیشان ده کات که له سه ری

دەژى. ئەو لە ماوەى ئەو چل سالىەى رابردودا ئەوەى بە دەستى خۆى ئەنجامى نەدايىت، نەيکردووە. ئەوەش كە بەدەستى خۆى ئەنجامىدايىت، جياواز بوو لەوەى ئەوانىتر ئەنجاميان داو و ئەمەش ئاشكرائى دەكات كە ئەو مرقۇئەكى دەگمەن و دانسقى ناو سىياسەت و مېژووى ئىمەيه، كە وا دەكات مەن لە ناخى ناخووە خۆشەويستىيەكم بۆى هەيىت.

كاتى لە مالى خۆماندا، لەناو كەشووھەواى مالىەئاغايەكى نىشتىمانپەرورەى بە كەلتوور عەشايەردا چاوم كەردووە، نەوشىروان مستەفا پيش مەن لەوى بوو. ئەو وەك ناويك و وەك كەسايەتییەك، كە هەر جارەى لە مەجلىسەكاندا باسى دەكرا، ئامادەيى هەبوو. جارێ دەكرايە ئەهریمەن و جارێ بە فریشتە و زۆرجاریش وەك مرقۇئەكى ئازا و پیاويك، كە لە مەرگ ناترسیت، باسیدەكرا. يەكەمجاریش كە بینیم و لە نزیکەو سلاوم لیکرد و تەوقەمان كرد، لە شارى لەندەن و لەسەر جادە بوو، كاتى ئەو لەگەل خانمەكەیدا و مەن لەگەل رېبوار سەعیدی هاوړیم، پیاوتمان دەكرد. لەو بینینهو یەكسەر ئەم پیاوهم خۆشویست، بەلام كۆى ئەو وەسفانەى لەسەرى بیستبوومەن كاریگەرى باش و خراپیان لەسەر مەن دانابوو. مەن نەمەدتوانى بە بینینی یەكجاریى ئەو، لەبەرەمبەر كەلتووریكدا راوہستم، كە وینەيەكى تری بۆ دروستكردبوو. ئەرى بەراست، مرقۇف لەسەر شەقامیكى لەندەن، چى لە سیاسى و پيشمەرگەيەكى كورد، كە ناكوکی لەگەل حیزبەكەى پەراندبوویە ئەوى، تیدەگات؟ مەن تەنیا سادەيى و توندوتیژی و بویریم لە كەسايەتى پيشمەرگانەى ئەودا بینى، كە خالىی نەبوو لە ناویمیدی و بەخۆداروچوون.

دواجار كۆتییەكانیم خۆیندەو و حینجەم كردن. لە جارێك زیاتریش.

له کتیه کانیدا به شیکی تری که سایه تی ئه وم بۆ دهرکهوت و تا دههات وهلامی پرسیاره که مم بۆ پرووتر ده بۆوه. دهستی ئه وه له بهرهمه کانیشیدا ئامادهیی ههیه، وهک دهستی که دهنووسیت و من دهمه ویت له وه دهستانه ی تیگه م چونکه دهزانم کاراکتهری ئه وه له کاره کانیدا به پروونی دیاره، به لام ئایا دهستی ئه و چی له میژوو دهویت و چۆن دهنووسیت هه؟ ئه وه له دوو خالدا شویندهستی خوی به میژوو وه جیده هیلت:

یه که م: دۆزینه وهی ئه وه هۆکاره دهره کیانه ی که کاریگهری راسته وخویان له سه ره مه سه له ی کورد، له پیش و له میانه ی سه ده ی بیسته مدا جیهیشتوو وه قه ده ری مرقی کوردیان به ئالۆزییه کی بیوتنه گه یاندوو، که بۆ دهر باز بوون له وه ئالۆزییه کورد پیوستی به هوشیاریه کی میژووی پته وه هیه تا بتوانی چاره نووسی خوی له ته ونی ئه وه داوانه پزگار بکات، که ناسیۆنالیزمی شو قینی ناوچه ی خۆره لاتی ناوه راست و هاوپه یمانه کانی له کۆلۆنیالیزم و ده سه لاتی ئایینی و شو قینیزی تورک و فارس و عه ره ب پزگار بکات. له م به شه ی په یامه میژووییه که ی ئه ودا، خوینه ر گه لیک وانه ی گرنه له میژوو وه فیر ده بیت، که ده ستیوه دهر بوون له واقعی کوردستاندا. ئه مه په هه ندی بابه تیانه ی بیرکردنه وه ی نه وشیروان مسته فایه، که به شی له خۆشه ویستی من بۆ خوی به لای که سایه تییه که یدا په لکیش ده کات و وام لیده کات له دهر وه ی ئه وه وینه که لتوورییه ی بۆی دروستبووه، له دهر وه ی ئه وه قسانه ی له مه جلیسی عه شایه ریدا له سه ری ده کران، پزیک زوری لینگرم. ئه مه ئه وه پچکه یه ی بیر نه وشیروان مسته فایه، که پیموایه جیگه ی ئیره یی نه یاره کانی و هه ر سیاسیه کی تری کورده، که ناتوان وهک ئه وه، له په هه ندی تیۆریکا بۆ وه لامی کیشه و نشوستیه کانی

نەتەوێی کورد بگه‌ڕێن. نەوشیروان ئەم سەفەرە بەناو غەدرەکانی میژوودا دەکات و هەوارگە گوشارهێنەر و نامرۆقییه‌کانی ناسیۆنالیزمی ناوچه‌که‌ له‌ دژایه‌تیاندا بۆ مه‌سه‌له‌ی کورد، به‌سه‌ر ده‌کاته‌وه‌، به‌لام بۆخۆی بۆ ساته‌وه‌ختیکیش له‌ پال پاساوه‌ینه‌وه‌ی بۆ مافه‌کانی گه‌لی کورد، به‌رگی شۆڤینیزم و پقبوونه‌وه‌ له‌ ئەوانیتر به‌به‌ردا ناکات. ئەو میژووه‌ی به‌م ئاراسته‌یه‌دا ده‌ینوسێته‌وه‌، میژوویه‌که‌ جێی برۆا و متمانه‌.

ئەو خالە‌ی دیکه‌ی ئەم پیاوه‌ له‌ میژووی ده‌وێت، هه‌یچ نییه‌ له‌ دۆزینه‌وه‌ی هاندەر و هۆکاره‌ ناوه‌کییه‌کانی کۆمه‌لگا و سیاسه‌تی کوردیی بۆ مانه‌وه‌ی له‌ بازنه‌ی تراژیدیا و دواکه‌وتوویی و ناکۆکی‌دا. له‌م گه‌ڕانه‌یدا، نەوشیروان مسته‌فا وێرای هه‌ر هۆکارێکی دیکه‌، که‌ وه‌ک هۆکاری دواکه‌وتوویی کۆمه‌لگای کوردی و مانه‌وه‌ی له‌ بازنه‌ی توندوتیژیدا، ده‌ستنیشانی ده‌کات، چینی عه‌شایه‌ریانه‌ و خه‌له‌کیانه‌ی کۆمه‌لگای کورد له‌ بیر ناکات. له‌به‌ر ئەوه‌ش که‌ به‌شێکی زۆری ده‌رگیریه‌کانی حیزبه‌که‌ی پێشووی ئەو له‌ پابردوودا، له‌گه‌ڵ پارتیدا بووه‌، ئەوه‌ ئەم نووسه‌ره‌ سیاسیه‌ زۆرینه‌ی بۆچوونه‌کانی خۆی له‌سه‌ر ئەو بناغه‌یه‌وه‌ دا‌رشتوون، که‌ بئه‌ماله‌ی بارزانی یه‌کێ له‌و هۆکارانه‌ن کۆمه‌لگای کوردییان له‌ پووی سیاسیه‌وه‌، دوا خستوو له‌وه‌ی به‌ مه‌رامی خۆی بگات. ئەم بۆچوونه‌ له‌ میژوودا به‌ بۆچوونیکی شه‌خسی و سه‌بجه‌کتیفا نه‌ژمێردرێ و وێرای هه‌ر به‌لگه‌یه‌کی سایکۆلۆژیش له‌مباریه‌وه‌، لۆژیک پێمانده‌لێت، ناکرێ تاکه‌ یه‌ک هۆکار، ئەویش له‌سه‌ر ئاستی سایکۆلۆژی، بیه‌ته‌ هۆی گۆڕین و تێکدان و پێگه‌یه‌کردن له‌و په‌وته‌ی بۆی هه‌یه‌ کۆمه‌لگایه‌ک و نه‌تەوێه‌ک بیه‌گه‌یه‌ به‌ر. بۆیه‌ ئەه‌گه‌رچی په‌هه‌نده‌ بابه‌تییه‌که‌ی تێروانی نەوشیروان مسته‌فا وه‌ک کردار و چالاکییه‌کی هزری و

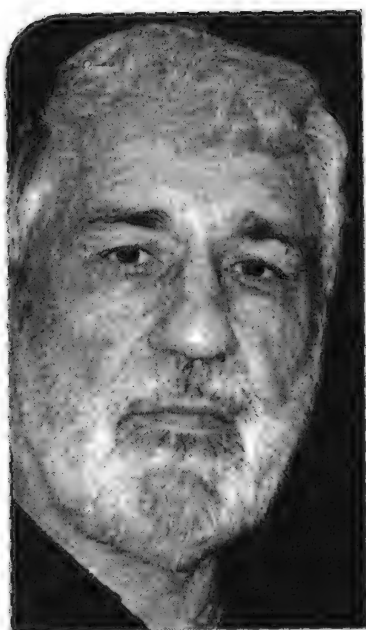
میژوویی جی خۆی دهکاتهوه، کهچی پهههنده سهبجهکتیقهکهی وهک پهچهکرداریک خۆی بهدیار دهخات و خاوهنهکهی دهخاته ههلهوه.

من لهناوهندیی ئهم دوو پهههندهی بیرکردنهوهی ئهم پیاوهدا، پهههندیی سییهمیش دهبینم، که خه مخوری و بیرکردنهوهیهتی بۆ کۆمهلگای کوردی و ههولدانسی جیدییهتی بۆ پزگارکردنی ئهم کۆمهلگایه له و کیشه سیاسی و کۆمهلایهتی و ئهخلاقی و ئابووریانهی تییکهوتوو. بیرکردنهوهی له دامهزراندنی بزووتنهی گۆران ئهم پهههندیی سییهمه تهواو دهکات. ئهگهرچی ئهو بۆچوونهش هیه که نهشیروان مستهفا له ئهنجامی قهبوولنهکردنی ئهو ئاشتی و هاوپهیمانییهتییهی له نیوان پارتی و یهکیتیدا دروستبووه و به سووربوونییهتی لهسهر بۆچوونه خودگهرا و سهبجهکتیقانهکهی لهسهر پارتی و بنهمالهی بارزانی، که هم له یهکیتی جیابوتهوه و هم بزووتنهوهی گۆرانی پیکهیناوه، وهلی من کاتی گویمدهگرت له وتاره رادیویییهکانی و ئهو پهیامانهی له کهناڵهکانی گۆرانهوه بلاو دهکرانهوه، نهغمهیهکی گاندیانهم گوئ لیدهبوو، که پینگم پینادات به تهواوی لهگهڵ ئهو لیكدانهوهیهدا هاویر بمر. خۆ ئهگهر که پرووی ئهو بۆچوونه ناوچهگه رایانهیهش له هزری سیاسی و حیزبیانهی ئهم مرقهدها مابیت، پتویسته داوهتی بکهین که پتویسته خۆی لهههر جۆره حوکمیکی پشینه و کورکردنهوهیهکی سهبجهکتیقانهی میژوو، پزگار بکات و بچینه ناوهندی ههر هاوپهیمانییهکی میژوویییهوه که چ بهرژهوهندی و چ واقعی کوردستان بهسهر پارتی و یهکیتی و پهوتی سیاسی ئهم ههریمهیدا سهپاندوو، چونکه ناکریت مرقف گاندیان بهر بکاتهوه و کاتی قسهش بیه سهر تهباپی نیوان یهکیتی و پارتی و بنهمالهی بارزانی، نالیووردهی تهنگ به لیووردهییمان

هەلچنی.

دوای دیدارە کورتخایەنەکەی لەندەنم لەل ئەم پیاوەدا، لە سلیمانیشت چەند جارێک لە مالهەکەی خۆی، بینیمەو. ئەو سەر دەمێک بوو کە زۆرینەی هاوتەمەنەکانی ئەو بیوێفایی خۆیان لە ئاست هاوسەری یەکەمیاندا پیشاندا بوو، بەلام ئەو بەردەوام وەفادارانە لەگەڵ هاوسەرەکەی مایەو. دیسانەو سادە و خاکەر، وەکخۆی، بەلام ئەمجارەیان ئەو نائۆمیدیە هاوشانەی بە ژبانی تاراوگەیی، ببوو نینگایەکی پلنگاسا کە لەو گەردەو دەپروانی. ئەم پروانینە دواجار بزوو تنەوێ گۆرانی لیکەوتەو، بزوو تنەوێەک کە درێژکراوەی دەستەکانی ئەو و تەکانیکی گەورە دا بە دیدی سیاسی ولاتی ئێمە بەرەو خۆنوێکردنەو و مۆدیرنیزەبوون: هەر پەنگدانەوێ ئەو دەستانەش بوون بۆ یەکەمجار بە میزەکانی پەرلەمانیاندا سرهواند. بەلام ئەم گۆرانی هینشتاکەش پیویستی بە چەکە مۆدیرنەکەی فیکری سیاسی هەیه: بە تۆلیرانس و قەبوولکردنی ئەوانیتر لە واقعی ئێستادا، بەبێ بەستەنەویان بە رابردوویانەو، چونکە هیچکەس و لایەن و شتیک نییه، رابردووی خۆی بە دواوە نەبێت.

لەبەر ئەوە داوا لەم پیاو سادەیه دەکەم کە داریژەری سیاسەتی نوێی کوردییە، بەو دەستانە خۆی، کە نمونەی دەستی کارا و ئیشکەرن، دەست بۆ هەر دەستیک درێژ بکات، کە گەرمیی تەوقەکردن تیایدا، ئاشتی کۆمەلایەتی و تەبایی سیاسی بەدوای خۆیدا دەهێتێت.

مروقه بىركوتيه كه:
عەبدوللا پەشيوى شاعير

له مندالییہ کی زووه وه په شیوم هر به وینه یه یدا دهناسییه وه که له سر بهرگی کومه له شیعری (شه و نییه خه و نتان پیوه نه بینم)، چاپکراوو. نازانم نه و هرگیز چه پ بووه، یان نا، به لام نه جوره پورتیتانه له میژووی چه پدا و به تاییه تی له شه ست و هفتاکانی سه دهی پیشوودا باو بوون و پتر نه ریتیکی گیفارایی به بیرى مروف دهیننه وه. وینه که که سایه تی په شیو وهک مروفیکى خه باتکار، خه مخور و نازار له کولاً، که نه و نازار و خه مانه بو خودی خوئ نین و خه و نازاری نیشتمانن، دهناسینى. به لام نیگای په شیو له چوارچیوهی وینه که چوته دهره وه و بو ئاسویه کی دور دهروانیت: نیگایه کی ئایدیولوجی، که پیمانده لیت نه خه و نازار و کورانه کوتایى پیدیت و پوژى کامه رانی و ئاسوی خه بات پوونه. ئومید کوتایى به نائومیدی و داهاتوو کوتایى به واقع دهینى و ئیمه دهچینه نه و پوژگار وه که هه موومان خه ونی پیوه ده بینن.

ئەم خەونە، خەونى نەۋەكانى پىش پەشىۋىش بوو، ھىمىن و قانع و بىكەسىش ھەر بەۋجۆرە خەونىان دەبىنى بە ئازادىي نىشتىمانەۋە. لەبەر ئەۋە پەشىۋ لەناۋ نەرىتتىكى شىعەرىي و ھزرىي پەسەنەۋە خەونى دەبىنى و خەباتى بۆ دەکرد. ھەلبەت ھىچكەس گومانى لە كەسىتى خەباتكارانەي پەشىۋ نى، بەلام سەبارەت بە مانەۋەي پەشىۋ ۋەك مرقۇتتىكى ئومىدەۋار، پىۋىستە قسەي تر بگەين.

بە بېرواي من ئىتر ماۋەيەكى زۆر زۆرە پەشىۋ لە پروي سىياسىي و ئايدىۋلۇژىيەۋە، مرقۇف و شاعىرە ئومىدەۋارەكەي جاران نەماۋە. بېرواش ناكەم تازە ئەۋ لەۋ تەمەن و ئەزمۇونەدا نەخۇي و نە كەسمان ھەلخەلەتتى و بۆ ئەۋەي قولپى گىرمانى ناخى خۇي پابگرى و ورەي ئىمە نەپروۋخىنى، بىت و باس لە خەونى ئومىدەۋارە بىكات. پەشىۋ، تا ئەۋ كاتە خەونى دەبىنى كە بەس ولاتى داگىر كىردىبوو، كە دەيتۋانى باس لە جەلاد و قوربانىي بىكات و كە دەبىۋىست دادى كورد لە دەست بىدادىي داگىر كەران بگەيەنئىتە گەلان. بەلام لە دۋاي پاپەپىنەۋە، بەتايبەتەش لە دۋاي جەۋلەي يەكەمى شەپى گىشتىي كوردەكان، شەپى ھەمۋان لەگەل ھەمۋان، پەشىۋ لەۋ خەۋنە دىرەنەي بەئاگا ھاتەۋە و بگرە پاپەپى و توۋشى شۆك و خرۇشانىكى ناخەكى ھات كە ھەندى جار نىشانەكانى فىگرتىنىكى شىعەرى بە بىر كىردنەۋە و بەر ھەمەكانىيەۋە دەرەكەۋى. بەلام ئەۋ ھەرگىز ئەم توۋرەبۋونەي خۇي نەشاردەۋە و ھەرگىز توۋرەيىيە ناخەكەيەكانى خۇي لە دەفرىكى دىپلۇماسىيانەدا نەپىچانەۋە تا بىيانكاتە قوربانىي زمانىكى شىعەرىي ماسك لەسەر و ناراشكاۋ، يان شىۋەيەكى خۋازەئاسا و مېتافۇرىانە بىكات بە بەرى زمانەكەيدا. ئەۋ دەرگاي لەسەر ئاۋەلايى و راشكاۋى كىردەۋە و لىگەپا توۋرەيى و خرۇشانەكانى ھاژە بگەن و شىعەرەكانى لىۋپىژكەن لە

خۆشه‌ویستی و ئینتیمای و دەرۆه‌ستیی بۆ نیشتیما و مروّقه‌کان و له پق و داشوورینی سیاسییەکان. ئەو له شیعەرەکانیدا شتیکی نەگوت و دوایی پێمان بۆ: مەبەستم ئەوەیە و ئەوە بوو. ئەو دووڕوویی شیعیری و پریای شاعیرانەیی بەجێهێشت و وه‌کخۆی، وه‌ک کۆرە (بیرکۆت)یەکه‌ی جارێ، هاته‌ قسه‌ و بە‌مه‌ش زۆربه‌ی ئەو خۆبه‌شاعیرزانانەیی بەجێهێشت که له چوارچێوه‌ی سەرەتاتیکی و گەمە‌ی زمانە‌وه‌، هەم خۆیان و هەم خە‌لکیان دەخە‌لە‌تاند و له‌ دەسه‌لاتیشدا پۆستیان وەر‌ده‌گرت. پە‌شیو، هاوکات بە‌ دەرگا کردنە‌وه‌ له‌ سەر و زه‌ ناخە‌کییه‌ مروّیه‌که‌ی خۆی، دەرگای له‌ سەر هەرجۆره‌ درۆکردنێکی‌ش بە‌ ناوی شیعەرە‌وه‌، داخست: ئەو له‌ زمانی پۆژانە‌وه‌ نە‌چوو بۆ ناو زمانی شیعەر، بە‌ لکو له‌ زمانی شیعیری با‌وه‌وه‌، له‌ شە‌رمینی شیعیرییه‌وه‌، هاته‌وه‌ بۆ ناو گوزاره‌ راشکاوه‌کانی زمانی قسه‌کردن و گوزاره‌کانی تورپیی. بە‌جۆری که‌ جاری واهیه‌ پە‌شیوم له‌ شیوه‌ی مروّقی‌دا دیته‌وه‌ پێش‌چاو که‌ له‌ سەر شە‌قامێک، دە‌سته‌ویه‌خه‌ی میژووییەکی بێمانا بووه‌ که‌ بە‌ ناوی شو‌رش و ئازادیخوازییه‌وه‌، دە‌یان مشه‌خۆری سیاسی و گە‌وره‌بازرگان و دڕنده‌ی بە‌ سەر کۆمه‌لگا‌وه‌ کردۆته‌ خاوه‌ن. پە‌شیو هیچ کێشه‌یه‌کی تایبه‌تی له‌ گە‌ل بکه‌رانی ئەم دە‌وروزمانه‌یه‌دا نییه‌، هیچ مە‌ملانیی له‌ گە‌ل سیاسی و بازرگان و هاوچه‌شنه‌کانیاندا نییه‌. بە‌ لکو ئەو نە‌فەرته‌ له‌ میژوویه‌ک ده‌کات که له‌ جیاتی دەر‌هاویشتی ئازادی، کۆیله‌یه‌تی و له‌جیاتی مروّقی قاره‌مان پیاوی ترسنۆک و خۆ‌فرۆشی هێنا‌وته‌ به‌ره‌م. هیچ شتیکی پە‌شیوی هێنده‌ی شە‌پی ناوخۆ، که‌ ئەو پێیده‌لێ: شە‌پی خۆکووژی، ئازار نە‌دا. شە‌پی ناوخۆ له‌ شیعیری پە‌شێودا، بووه‌ دروستکه‌ری شیعیریکی توورە‌، تفکر‌دنه‌ میتافۆر و گە‌رانه‌وه‌ بۆ زمانی راشکاویی و زمانی مە‌به‌ست.

ئىمە و مانان كاتى ئەو شىعرانەى پەشىومان بەرگوئ دەكەوتن، يان دەمانخويندەنەو و دەمانزانى ئەو لە دوورەو تەماشای نىشتىمان دەكات، دلگران دەبووین لە ئامادەىى ھزرىكى توورە و ناشايستە بە جىھانى شىعرى باو، دەترساین لەو ەى نەتەو پەرسىتى پەشىو و ھەلوئىستەكانى بەرامبەر سىياسىيەكان و واقع، وىنەى شاعىرىكى خۆ لەبىرکردوو، يان ھاندەرى پق و كىنە و خرۆشاندى جەماوەر، بە پەشىو بىبەخشن. بەلام كاتى ئەو نىشتىمانەى پەشىو لە تاراوگەو تەماشای دەكات، لە نزىكەو دەبىنىت، كاتى لەو كاراكتەرانە تىدەگەيت و دەيانناسىت كە ولاتيان بەو دەرە بردوو، كە پەشىو لە ئاستىدا ھاوار بكات، تىدەگەيت نىشتىمان لە دوورى ئەو نىيە و ئەو لە نىشتىمانەو دوور نىيە. ئەو ولاتى بردوو بۆ ئەوئ.

من دەزانم نىشتىمان پىويسىتى بە پەشىو، دەشزانم گوندەكەى ئەو بىركۆت، كە پەشىو بە جىھانى ناساند، بەعس راپىنەگواست، بەلام لە ژىر ھەرەشەى ماستەر پلاندايە و كەسىش لە بىرى ئەو ەدا نىيە، لەسەر شەرەفى ئەم شاعىرە دەست لە پۆحى ئەو گوندە ھەلبگرىت.

ئایا بە پەشىو بلۆين بگەرپۆە نىشتىمان؟ ئایا لە نىشتىماندا كەس پىويسىتى بە پەشىو ھەيە؟ بۆ پرسىارى يەكەم ھىچ وەلامىكە نىە و جارئ بىرى لىدەكەمەو، بەلام بۆ وەلامى پرسىارى دوو،ەم، دلنىام. بۆ يەكەمجار لە شارى كۆپنھاگن لە فىستىقائىكى شىعەرىدا ناسىم. زۆرىش ھانىدام شىعرى كورت بنووسم. جارئكىش لە كۆلىژى ئەدەبىيات شىعرى خوئندەو و لە شەوئكىشدا لە ھەولئز و ھەمالى يەكئ لە خزمەكانى، دەرەدەلئكى زۆرمان كرد. ئەو چىدى پەشىوى سەر وىنەى يەكەم كۆمەلە شىعەرىيەكەى نەمابوو. سەر و پىش و سەمىل بەفرى تەمەن و ماندووى پۆحىان لىنىشتبوو. وەلى پەشىو

له هزرين و بيروړادا بيسنور پخوان و پوون، بيسنوريش به
پنچه وانه ي شيعره سياسيي کانيه وه، هيمن و له سر خو و به نه دهب
و گوره. بيري دهکهم. به راستي بيري نه و مروقه هوليږيه پاک
و گوره دهکهم، که ئتر نيشتمان و زندي خو ي بو هه ميشه له
دهست داوه و پهنه هه رگيز نه گه پته وه ناومان.

مه‌لا مسته‌فای بارزان
وهک خوی

له سهره تاوه سهرم سوورما له وهی که پارتی و نه وانه ی بارزانیان
خوشده ویت، په رچه کرداریکی که می توندیان بهرامبر تویره ریکی
گه نچ، که بۆخوی کورده، پیشاندا. مه به ستم (عرفان قانعی فهرده)
ه. نه م په رچه کرداره ده کری و هک دلنیا نه بوون و متمانه نه کردن
به رۆلی مه لا مسته فای بارزان له سیاسه تی سه ده ی بیسته می
کورستاندا، لیکبریت ته وه، چونکه له و وتارانه ی بۆ به رگری کردن له و
پیاوه میژو و ییه نووسران، شتی بیتمانایان زۆر تیدابوو، که له گهل
بیرو را مرقودوستی و ئارامخوازی و لیبوورده ییه کانی بارزانیان
نه ده گونجان و توندپه وی و وه سف و پیا ههلدان له و وتارانه دا
شه پۆلی ده دا.

من له دژی نه م جوړه به رگری کردنه م له هر که سایه تییه ک، که
بۆخوی میراتیکی پیچه وانه ی نه وه ی به جیه یشته ووه. نه گهر نیمه
توندپه وانه و به توپه یی و هه په شه به رگری له که سایه تی بارزانی

بكهين، ئەمە بۆخۇى بەلگەيە لەسەر نەگەيشتنى ئەو مىراتەى ئەو بە ئىمە و نىوونى بارزانى پاستەقىنە لەناو كۆمەلى دروشم و ەسف و مەرايى و پياھەلداندا، كە هېچ سوودىك بە تىگەيشتن لە كەسايەتتەكەى ناگەيەنن و نەوہى پاشەپۇژىش ەلۆيستى لە ئاستدا ناكەن و ئەمەش بە ماناى ئەوہىە كە ئىمە لەسەر ئەو نەھجە، كە تىيدا گوايە دەمانەوى بارزانى ەك (كەسايەتتەكى نەمر) بناسىنين، دىين دەيكوژين و لە بىرى نەوہكانى پاشەپۇژى دەبەينەوہ.

من لەم بۆچوونەمدا پووى دەم بە پلەى يەكەم لە بنەمالەى بارزانى خۇيانە لە ەلۆيستياندا بەرامبەر بە مەلا مستەفا، چونكە ئەوان ەاندەر و داينەمۆ و پشتىوانىكەرى بارزانىيەكن، كە لەناو رستەى ئىنشايى بىمانا، لە تەعبىرى درۆزانە و مەرايىكەرانەدا، يان لەناو كۆمەلى رستەى پىشتەر بىيار لەسەردراوى ناو راگەياندننى پارتيدا خنكىنراوہ. ئەم بارزانىيەى بەوجۆرە لە موناسەبە و بۆنە سياسىيەكاندا باسى دەكرى و وىنەكەى لە ەمۆو فەرمانگەكان ەيە، هېچكات ئەو بارزانىيە نىە كە ەك قارەمانىكى كلاسىكى، مىراتىكى مړوى و ئەخلاقى و سياسى بۆ جىھىشتووین. بەلام بارزانى ناو راگەياندنەكان و مەدح و سەنا و بۆنە سياسىيەكان، رىگرىكى ەەرە گەورەيە لەبەردەم ئەوہى بتوانرى قسە لەسەر بارزانى مىژووى بكرى و لە روانگەى پەرۆردەيى، ئەخلاقى، كۆمەلەيەتى و سياسىيەوہ، مىراتەكەى شەرۆفە بكرى و بگەيەنرى بە نەوہى ئىستا و پاشەپۇژ. بارزانى سەر لاپەرە زەردەكان و ناو وتارە پر بريقە و باقەكان زوو دەمرى و لە بىر دەچىتەوہ، بەلام ئەو بارزانىيەى كە سەرچاوہى مىراتىكى فىكرى و ئەخلاقى و سياسى و پەرۆردەيى، تا ئىستا كارى لەسەر نەكراوہ و ئەگەر ئىمە لەم

ئاستەدا کارمان لەسەر میراتی کەسایەتییە سیاسییەکانمان بکردایە،
 ئیستا ئەوەندە بە یەكدوو قسەى میژوونوووسیک، یان گوڤاریک، کە
 با ھەر نیەتیکى تریشیان ھەبیت، ھەراسان نەدەبووین.
 ئەو ھەراسانییە، بەرەنجامى نەناسینی ئەو نەریتە یە کە ئیمە کارمان
 لەسەر نەکردوو، بێمالەى بارزانى ھاندەرى نەبوون و ئەرشیفى
 ئەم پیاوھیان نەخستۆتە بەردەست توێژەران و ھەروەھا پارتیش
 وەك حیزبیک، لەراگەیاندن و مەراسیمە تاییەتیکانى خۆیدا ھەرگیز
 بەلای ناساندنى کەسایەتى واقعیانەى بارزانیدا نەچوون. بۆ ئەوێ
 بارزانى لەدەست ئەم بۆچوونە کۆن و تەقلیدی و پیرۆزگەرایە
 بستینینەو، پێویستە پێش ھەموو شتیک کۆى وینەکانى لەناو
 ھەرمانگەکاندا داگیرى و ئیتر مامەلە لەگەڵ بارزانیدا نەکرى
 وەكئەوێ کە بچووكمان کردۆتەو بەسەر ئاستى وینە یەك. دووھم:
 پێویستە بارزانى لەو کۆشتارگای وەسف و پیاھەلدانەى پارتى و
 دەزگاكانى و ئۆرگانەکانى، بۆیان دامەزراندوو، پزگار بکرى و
 ھاوچەرخانەتر لەگەڵ بەرھەم و پەيامى ئەم کەسایەتییەدا مامەلە
 بکرى و بەرھەم بەنیزیتەو. ئەمەش لەو پوانگە یەو کە بەرھەم و
 پەيامى ئەم کەسایەتییە نە بەنووسراو، نە بەگوتراو لە سەردەمى
 ژيانى خۆیدا تەواو نەبوو. بارزانى وەك ھەر کەسایەتییەكى
 میژوویى کە سەردەمەكەى ئەركێكى نەتەوێى گەورەى خستۆتە
 سەرشان، بە چەند شیواز و زمان و پراكتیک، تەعبیری لە خواست
 و ویستەکانى خۆى کردوو. بۆ نمونە کۆنفىسیۆس لە میژووی چيندا
 کەسایەتییەكى بەرجەستە یە، بەلام ئەوێ رێبازى کۆنفىسیۆسیزمە
 و ھزرى دەولەمەندى ئەم مەزھەبى پێو دەناسریتەو، بریتى لە
 چەندین تەئویل و تەفسیری جیاوان، کە پاشتر لە لایەن لایەنگر
 و پەپرەوکارانییەو بەرھەمھاتن و پلەى ئەویان گەیانە پێگەى

پەيامبەرى. ژيان و ئەزموون و ئەوھى پېئىدەگوتى (پېيازى مەلا مستەفائى بارزان) یش پېئىستى بە بەرھەمھىئانەوھەھى، ديارە نە پارتى ديموكرات بىلایەنانە و نە خودى بنەمالەى بارزانیش بە تەنیا دەتوانن میراتى ئەزموونى خەباتى بارزانى بەرھەم بەھىننەوھە. كارىگەرى كەسایەتى بارزانیش ھەر زوو ئەم دوو جوگرافىيەى بەزاند و لەسەرپایى كوردستان و ناوچەكە و جیھاندا شوئىندەستى خۆى بەجىھىشت.

بەرھەمھىئانەوھى بىلایەنانەى ئەزموونى بارزانى گرنكە، چونكە دەمانەوئى ئەم كەسایەتییە تەعبىر بىت لە خواستى نەتەوھەك و سىمبولى خەباتىك. خۆ ئەگەر بارزانى ھەر بەتەنیا ھى پارتییە ئەوھە لىگەپىن پارتى چۆن بەرھەمى دەھىننەوھە، ئازاد بىت. بەلام ئەگەر خواستەكە ئەوھە بىت بارزانى رەمزی نەتەوھى بىت، پېئىستە پارتى بۆچوونەكانى خۆى لە نووسىنەوھى مېژووى ئەم بیاوھدا نەسەپىنئىت و كەسایەتییەكەى لە قالب نەدات. بەلام بە بەلگەوھە رېگىرئى لە شىواندنەى مېژووەكەى، لەلایەكىترەوھە، دلسۆزانى خەباتى نەتەوھى كورد و ئەمەگدارانى مستەفا بارزانى، پېئىستە لەگەل بنەمالەى بارزانى راستگۆ و راشكاو بن و راستەوخۆ پېئىان بلىن كە نووسىنەوھى قۇناغىك لە مېژوو، يان ئەزموونى كەسایەتییەكى وەك مەلا مستەفا، نە كارى يەك كەسە و نە لە يەك پروانگەوھە بە تەنیا مافى خۆى دەدرىتئى و نە ھىچ مېتۆدىكى نووسىنەوھى مېژووش ھەيە لە پروانگەيەكى تاكرەھەندانەوھە و بە برىارى پېشەنەوھە بتوانى مېژووى كەسایەتییەك بنووسىتەوھە، كە دەمانەوئى سىمبولى نەتەوھى مىللەتىك بىت.

بە مانایەكى تر: نە ھىچكاتىك ئەو مېژووەى بنەمالەى بارزانى بۆخۆيان لەسەر مەلا مستەفائى نەمر دەبنووسنەوھە، باشتىرین و

باوه پینکراوترین میژووی ئەو کەسایەتیه دەبیّت و نە ئەزموونی ئەو کەسایەتییهش بە تەنیا لە یەک پروانگەوه دەنوسریتەوه. ئەمەش لەبەر ئەوەی بەشیکی زۆری ئەو میژووه، میژوویەکی زارەکیی و دەماودەمە لە سینەی ئەو کەساندا کە پۆژگارانیکی لە نزیکەوه ئەم پیاوهیان بینیوه و شارەزای هەلسوکەوتە مروییەکانی بوون:

مەلا مستەفای ناو سینە و یادوەری خەلک زۆر زیندووتر و جوانتر و فرە پەهەندتر و مروقتر، وەک لەو مەلامستەفایەکی کە لە چوارچێوەی یەک کتیب و ریوایەتی میژووی فەرمیدا دەبینینەوه. من بۆیە ئەم قسانەم کرد، چونکە وەک بینیمان لە زۆرینەی هەرەزۆری ئەو وتاراندا کە لە بەرپەرچدانەوهی گوتەکانی ئاغای (قانعی فەرد) دا بلاو کرانەوه، بەوەی بەپرز مام جەلالیشەوه، لەگەڵ ناوەرۆکی پەیامی بارزانی (وەک پەمزی نەتەوهیی) و ئاراستە مرویی و لیتووردەییەکییدا وێک نەدەهاتنەوه و ئەگەر ئەو بۆخۆی بمابایە و بەرگری لە خۆی بکردایە لە ئاست ئەو قساندا، خۆی لە قەرەی هەرپەشە و تیرۆکردنی کەسایەتی پەخنەگرەکانی نەدەدا و ئەخلاقە بەرزەکەیی جگە لەوەلامیکی هوشیارانە هیچی دیکەیی لێبەرەم نەدەهات، کە دەبوو بە دەرس بۆ نەیارەکانی و دەبووە حیکمەت بۆ دۆستەکانی.

لەگەڵ ئەوەشدا من هەرگیز لایەنگری لە گواستنەوهی قسەکانی قانعی فەرد ناکەم، ئەگەرچی وەک ئەو گوتویەتی: ئەوانە پرای خۆی نین و بیروپرای کەسانی تر و بەلگەنامەکان. ئەگەر ئەمەش راست بیّت، ئەو نەدەبوو ئەو وەک کەسیک لە بواری میژوونوسیدا کار دەکات، بەبێ خۆیندنەوهی پەخنەگرانە، گوتراوی ناو دۆکیۆمەنتەکان و قسەیی کەسانی تر بگۆزیتەوه، وەکئەوهی کە ئەو قسە و گوتراوانە راستەقینەن. ئەگەر ئەو بیروپرایانە هی خۆی نین و هی کەسانی

ترن، ئايا ئەو لە كاتى گواستەنە وەياندا لە كویدا وىستاوە؟ بۆچى
پرسى تر لە سەرچاوەكان و گومان ناخاتە سەر بىهوانەكەيان، كە
سەرچاوەن لە لايەن ھىز و ولاتانىكەو بەرھەمھاتوون، لانيكەم لە
سەدەى بىستەمدا قسەى باش و ھەلۆيستی گونجاويان لە بارەى
خەباتى نەتەوھىي و ئازادىخوازانەى كوردەكانەو نەبوو.

گلەبىيەك كە دەكرى لە كەسانى وەك قانەى فەرد بگرى ئەو نە
كە نابىت مێژوو بە جياواز لەوھى نووسراو تەو، بنوسرىتەو،
بەلام گلەبىيەكە لەوھدايە كە ئايا ئامانج لە نووسىنەوھى مێژوو
بە شىوھى جياواز چىيە؟ خزمەت بەكى دەكات؟ پاشان بۆچى
دۆكيۆمەنتەكان ھەلگري راستىن، لە كاتىكدا كە ئەو دۆكيۆمەنتانەى
ئەو بۆ سووكايەتپيكردن بە كەسايەتى قازى محەمەد و مەلا
مستەفا پەناى بۆ بردوون، جگەلەوھى لە پووى جوگرافىيەو
دوورن لەو جوگرافىيەى ئەم دوو كەسايەتییەى تىدا ژيان، ئاواش
بەرھەمىنەرانى ئەو دۆكيۆمەنتانە لە پووى ئايىنى و كەلتوورى
و كۆمەلایەتییەو لە قازى محەمەد و بارزانى زۆر جياواز و
بگرە ناكوگىش بوون. باشە بۆچى كاتى دۆكيۆمەنتىك ئەو ھەموو
فيلتەرانەى تىدايىت، لە لايەن كەسانىكەو نووسرايىت كە ئايىنيان
جياواز، كەلتوورىيان جياواز و چىژيان جياواز و كۆمەلگايان جياواز
بىت لە ھى دوو كەسايەتییەكەى لەمەپ خۆمان، ھىشتا ھەلگري
راستى بىت لەسەر ئەم دوو مروڤە؟

قانەى فەرد لە پشتگوڤخستنى ئەم پرسىارانەدا كە مەترخەمى
كردوو و لە بپرواھىنانىشيدا بەو دۆكيۆمەنتانە ھەر لەبەر ئەوھى
خۆرئاوايىيەكان نووسىويانن، پەھەندىكى لاوازى بىر كوردنەوھى
خۆيمان بۆ ئاشكرا دەكات. ھەر لەم كە مەترخەمىيەشيدا كە باكى
نيە بەوھى كە بەو قسانەى، دلى ھەزاران كەسى ئەم ولاتەى لە

خوی پهنجانده، که هیشتاش کهسایه تی قازی و بارزانی به دوو
تیکوشهری میلله تیک ده زانن، که دهرهاویشته ی میژوویه کی
خویناوییه.

من له گهل نه وه دام که نهو دوو مروځی کوردستان، خوداسیفه
و بیکه م و کورپی نه بوون، نه وانه مروځی نه فسانه یی نه بوون و
مروځی میژووی بوون، به لام هه سته که م و بیرده که مه وه، که هیچ
پاساویتی نه قلانی و ویزدانی نییه بۆ بپریزیکردن به خه بات و
نه زموون و کهسایه تییان. هیچ کاریکی زانستی و نه کادیمیش نییه
میژوو به کار بهیترئ بۆ شکاندنی گهره یی نه ته وه یی میلله تیک،
که لانیکه م له سه ده ی بیسته مدا زورترین خه بات و قوربانی له
پیناوی که رامه تی مروی خویدا به خشیوه. خو نه گهر نه مه نییه تی
ئاغای قانعی فهرد بیت، به پروای من نهو ئازاده، وه لی نه گهر
نهو زانکویه ی به پریز قانعی فهرد پروانامه ی له سهر نه مجوره
لینکدانه وانه بۆ میژوو لیوهرده گری، هه مان هه لویستی گریمانه کراوی
قوتابییه که یان هه بوو، نه وه پنیویسته سهر له نوئ بیر له م کیشه یه
بکریته وه و له دادگایه کی نیو دهوله تیدا سکالای یاسایی له سهر
زانکۆکه و قوتابییه که ی تو مار بکریته.

قسه ی کوتایی من نه وه یه که نابیت قه بوولی بکه ین، هیچ که س و
لایه نیک له ژیر په رده ی زانست و به پاساوی نویسینه وه ی سهر
له نوئی میژوو، سوکایه تی به سیتمبووله نه ته وه ییه کانی نه ته وه یه ک
بکات. نه گهر نه مپو گوتمان با چاو له کهسایه تی قازی محمه د و
بارزانی بپوشین، سبه ی کهسایه تییه ئایینی، کومه لایه تی، پوحنی و
نه ده بی و شیعییه کانیشمان به به رچاومانه وه مایه پوچ ده کرین و
ده بیت نه وه ش قه بوول بکه ین.

پیاوی لہ جی ہمووان و
لہ کسیش ناجیت!
عہ بدولا ئو جالان

له ئیستادا زهحهته بیروپای خۆمان له سهر كه سایه تی ئۆجالان
یه کالا بکهینه وه، به بی ئه وهی خۆمان له و به شهی ههستمان پرگار
بکهین كه ئۆجالان په یوه سته ده کاته وه به کیشهی په وای کورده وه.
ههروه ها بیمانایه چاو له و تاییه تمه ندیه باش و خراپانه ش بیوشین
كه پیکه وه كه سایه تی ئۆجالان ته و او ده کهن. له بهر ئه وه، کاتی
نه وه کانی داها توو ده گه رینه وه سهر ئۆجالان، ده توانن باشتر و
بابه تیانه تر قسه له سهر ئۆجالان بکهن، وهک له نه وهی ئیستا و ئیمه.
له گه ل ئه وه شدا من بۆخۆم ئۆجالان به مجوره ده بینم، كه ده مه ویت
لیره دا باسی بکه م.

ئیمه ی کورد له بواری هزری سیاسی و نووسینی و میژوویدا، له سهر
ئاستی سهر کرده سیاسیه کان، خاوهن نه ریتیکی ئه و تووی ده و له مه ند
نین و هه میشه گومان هه یه له وهی ئایا ئه و سهر کرده کوردانه ی
نوو سیویانه، بۆخۆیان نو سیویانه، یان كه سانیتز بۆیان نوو سیون؟

ئەم گومانكردنە لەسەر بنەمايەكى بەدگومانانەو دروستنەبوو و لە حاالى حازریشدا زۆرن ئەو كەسانەى لە بوارى سياسەتدا كار دەكەن و دەنوسن و نووسينەكانيان ھى خۆيان نيه، بگرە زۆريشن ئەو كەسانەى پۆستى جياوازيان ھەيە و بەرھەميان بەناوھەو بۆ بلاو دەكرێتەو و كەچى نە پيش وەرگرتنى ئەو پۆستە نووسەر بوون و نەپاش جێھيشتنيشى وەك نووسەر دەميننەو، ميژووى سياسىي خۆرھەلات و دەربارى پاشا و مير و دەسەلاتداران ھيچكات خالىي نەبوو لە باش كاتب و ميرزابنووس و تۆماركەرانى پووداوھەكان و ئەمانەش بەشى ھەرەزۆريان دەستەندەخۆرى پاشا و دەسەلاتداران بوون. لەبەر ئەو، ھەرچەندە ئۇجالان ئىستا لە دەسەلاتدا نيه، بەلام ھىزى تايبەت بەخۆى ھەيە و دەكرى مەزەندە و گوماني ئەو بەكرى كە لە پشت نووسينەكانىيەو، كەسانيتريش ھەبن. لەگەل ئەوھشدا كە تا چەندە ئەم گومانە راست و ھەلەيە، من بۆخۆم ھيچ گومانىكم لەوھدا نىيە كە ئۇجالان قورسايىيەكى ھزرى تايبەت بەخۆى ھەيە و بەرھەمەكانى لە بوارى سياسەت و ميژووى شارستانىيەتەكان و ميژووى ناوچەى خۆرھەلاتى ناوھراست، بەلگەى ئەم قسەيەن. لە ھەركامىك لەو بەرھەمانەيدا ديدىكى وردى شپۆقەكارى و پەخنەيى ئەوتۆ ئامادەيى ھەيە، كە ناكريت چاوى لىپۆشين. ئەو بەھوى ئەم پڕۆژانەيەو، شيكردنەوھەيەكى ورد و قوول بۆدۆخى ناوچەكە لە ئىستا و رابردوویدا دەكات و بەشپۆھەيەكى بنچينەيى وەلامى زۆرىك لە پرسىيارەكانى ھەنووكە، لە رابردوويەكى دوورەو دەردەھيئى و ديمەنىكى پتەوھەگونجاوى ميژووى ناوچەكەت بۆ دەكىشئى، كە ئاشكرائى دەكات ئەم مرقە ئاستىكى بەرزى لە تىگەيشتن و شيكردنەو و پەخنەكارى و مەنھەجىي ھەيە، كە نابيت بەھوى ئەو وئە سياسىيەو كە بۆى دروستبوو چيژى خويندەوھى ئەو

بهره‌مه فيکريانه‌ی له‌کيس خۆمان بده‌ين.

من چه‌پېوون به داينه‌مؤی هه‌موو بزوتنه‌وه و کاره‌کته‌ريکی گۆرانخواز و به‌رگريکه‌ر ده‌زانم، به‌لام من چه‌پېوونی حيزبپانه‌ی ئۆجالانم خوشناوئیت و خوشنه‌ويستووه، هه‌ستده‌که‌م چه‌پېوون له ئەودا سه‌رچاوه‌ی به‌شیکي زۆری ئەو توندوتیژییه‌ رېشه‌بيیه‌ بووه، که له ئۆجالانی سه‌ره‌تا و پارتي کریکاراندا هه‌بوو. هه‌روه‌ها بنه‌مای هه‌رجۆره هانده‌ريکی تاکه‌که‌سی و به‌کۆمه‌لیی بۆ دروستکردنی ناسنامه، به‌و تینه‌ ده‌زانم که له ناسینی خود و نه‌ته‌وه‌وه سه‌رچاوه ده‌گریت، به‌لام کاتی نه‌ته‌وه‌خوازیی ده‌بیته نه‌ته‌وه‌په‌رستی و ئەمه‌ش ړیگا خوشده‌کات، که ئیمه له پیتاوی خه‌بات بۆ نه‌ته‌وه‌ی خۆمان و شوناسی خۆمان، ړیگه به‌خۆمان بده‌ين ناسنامه و کاره‌کته‌ری نه‌ته‌وه‌کانی تر بشیونین، ئیتر من چه‌زم له نه‌ته‌وه‌په‌رستی نامینیت. به‌هه‌مان شیوه‌ش چه‌زم له نه‌ته‌وه‌په‌رستی و فۆرمیکي شوقینیزم و هیچ په‌هه‌ندیکی دیکه‌ی خۆويستانه و خۆبه‌سه‌نته‌رکردنه‌کانی ئۆجالان نییه، که بوی هه‌یه له لابه‌لای بیروړا سه‌ره‌تاییه‌کانی و قوناغی په‌که‌می نووسینه‌کانییه‌وه، ده‌ریانبه‌نین. مه‌به‌ستم له‌و نووسینه‌یه‌تی که پیتش ده‌ستگیرکردنه‌که‌ی نویونی.

ئەو به‌شه‌شم له بۆچوونه‌کانی ئۆجالانی حيزبی، له که‌سایه‌تی (ئاپۆ) خوشناوئیت، که ده‌توانین بلین بۆچوونی تووړه و لوتبه‌رزانه‌ن و به‌هۆیانه‌وه ئۆجالان و حيزبه‌که‌ی که‌وتنه ناو پیکدادان و شه‌ر له‌گه‌ل لایه‌نه سیاسیه کوردستانییه‌کانی تره‌وه. ئۆجالان په‌که‌م سه‌رکرده‌ی کوردیش نییه که باجی توړه‌یی و خۆبه‌گه‌وره‌زانیی خۆی بدات، ئیمه له‌سه‌ره‌تای سه‌ده‌ی بیسته‌مدا په‌کێ له بزوتنه‌وه هه‌ره‌گرنگه‌کانی خۆمان کردۆته‌ قوربانیی توړه‌یی و هه‌له‌شه‌ی ږابه‌ره‌که‌ی و له پاشانیشدا میژوو به‌جۆری ئەم هۆکاری تیکشکانه‌ی بۆ شارديوینه‌ته‌وه

و بەپەرەوێزی خستوو، كە وابزانین هەمیشە ھۆكاری فەشەلەكانی ئێمە ئەوانیتەر بوون، نەك خودی خۆمان و سەركردهكانمان. ھەلەى سەركرده و گەفتى سەركرده و درۆى سەركرده، ھێندەى گەورەى و خەبات و سەركردهى و پەرمزییەتەكەى گەورەن و نابیت چاویان لێپۆشریت، چونكە ھەلەى ھەر سەركردهیەك ھەلەى بە كێش و قورسایى خۆى و جیاوازی ھەلە و درۆى مەرفەئى ئاسایى كە لە كۆمەڵگادا دەژى.

وێرەى ئەمانە، من ئۆجالانى پەخەنەگرم خۆشەوێت، ئۆجالانى دووھەم و نووسەرى كۆتیبە فەكرییەكان. بەتایبەتى كە بۆیری ئەوێ ھەى تیری پەخەنە ئاراستەى خۆى بكات و خۆیندەوێكى واقیعیانە بۆ ھەلەكانى خۆى لە بۆچوون و كرداردا دەكات. ئۆجالان لە پەخەنە لە خۆگرتندا، كە ئەمەیان نەریتیكى چەپیانە، نەك كوردیانە و خۆرھەلاتیانە، سەرەشق و نمونەى كى جوانى سیاسەتكارى كوردمان دەخاتە پێشچاوە كە شایانى گۆیلێگرتن و لێتیگەیشتن و گرنگیپێدانە. ئەو پەخەنەى ئۆجالان لە خودى خۆى و پارتى كریكارانى دەگریت، پەخەنەى رۆلەتى و ھاكەزایى نین تاكو بەھۆیانەو نینگامان لەسەر ئەو بابەتانە بگۆزیتەو، كە پێویستە بە جیدی پەخەنەیان لێگیریت. ئەو پەخەنەى چاوبەستەكردن ناگریت، وەكئەوێ ھەندىك لە سیاسییەكانى ھەریكى كوردستان دەیگرن، پەخەنەى ئۆجالان لە بڕواوونییەو بە ھیزی پەخەنەگرتن و توانای پەخەنەگرتنەو، ھاتوو، نەك بەكارھێنانى دروشمى پەخەنەگرتن بەبێ چوونە ناو گەمەى پەخەنە و ئەنجامەكانى پەخەنەگرتنەو. بەپراستی پەخەنەكانى ئەو پەخەنە لەو كەموكۆپیە ھەزرى، پێخراوێى و ستراتیژیانەى كە تێیانكەوتوو. پەخەنە لە بۆچوونە داخراوەكانى و پەخەنە لە توندوتیژی پێخراوێى و ئەو پشكوێخستنانەى كە چەندین كوشتار

و پیشینکار بیان لیکه وتوته وه و پاشتریش زه مینه یان خوشکرد تاکو لایه نگه لیک بتوانن لایه نگیری له رژی می تورکیا بکه ن تا بتوانیت به ئاسانی په که که و ئوجالان وهک «تیروریست» ناوبه ریت.

ئوجالانی نووسهر و ده سته سه ریشم خوشده وئ و له ویشه وه بیرورام له سهر زیندان پوزه تیقانه یه کاتی ده توانی بیته هوکاری ته قینه وه ی بیرور او توانای سیاسه تکاریک و گورینی بو بیرمه ندیکی نمونه یی. لیره دا هاوشیویه که له نیوان ئوجالان و زورینه ی ئه وانه ی که زیندان و ئه شکه وته کانیا ن کردن به شوینی داهیتان. له م خاله دا زورترین لیکچوونیک له نیوان ئه نتونیو گرامشی و ئوجالاندا ده بینم، که هه ردووکیان له قوتا بخانه ی زیندانه وه، بوونه خاوه نی به ره مه مگه لیک ئه وتو که هزری سیاسی هاوچه رخ ناتوانیت چاویان لیبپوشیت.

ئوجالان له ویشه وه بۆمن جیگای ریز و ستاییشه که دوا بین قاره مان ی سیاسیه که ئیتر له کۆمه لگادا ناژی و هیچ لیکچوونیک له گه ل کاراکته ره سیاسیه کورده هاوچه رخه کانماندا نیه. ئه و به ره به ریه تی مؤدیرنی له فورمه تورکییه که یدا خسته ژیر تاقیکردنه وه یه کی جیدییه وه، دوو رووی زوریک له حکومه ته کانی دنیای، له پیش هه موویانه وه ئه مه ریکا، له ئاست کیشه ی کورده کاندانا ئاشکرا کرد و دۆسته راسته قینه کانی ئه م گه له ی به ده نگه ییتان. ئیستاش بوونی ئه و له زیندانا به لگه یه کی ئاشکرایه له سهر داکوکیکردنی نه ته وه ی کورد له که رامه تی خوی. به مانایه ک له ماناکان، ئوجالان له بری پاراستنی که رامه تی یه کبه یه کمان له زیندانا یه. نازانم ئه گهر ئه و پزگار بییت، چ کاریگه ریه کی له سهر دۆخی کورد له جیهان و کوردستانی گه ورده ده بییت، جاری وا هه یه بیرده که مه وه: ئوجالان له زیندانا داهیتنه تر و جوانتر و کاریگه ره خستره. من له گه ل مانه وه ی نیم له ویدا،

بەتايىيەتى كە ماھىيەتى زىندانىبان شەرانىيەت و شوۋىنىيەتە، بەلام
 دەشتىسىم ئەو لە ئازادىيى و سەربەخۇيىدا، ھەمان ئائۇمىدىمان بۇ
 بەيتى كە بە دەست زۆرىنەي سەركردە كوردە ھاۋچەرخەكانمانەۋە
 توۋشى بوۋىن. ھىچيان پياۋى ئومىد و داھاتوۋ نىن. لەگەل ئەۋەشدا
 نامەۋىت ئەۋەندە ساكارىين و سالەكانى كۆتايى ھوكمىيان بژمىرين،
 ئەگەرچى ئەمانىش لەۋ دىو ياساى مىژۋوۋەۋە نىن. تەمەنيان درىژ
 بىت و لەبىريان نەچىت كە ھاۋرى و ھاۋخوين و ھاۋكىشەيەكيان
 ئەۋەتا لە بەندىخانەدا..

عہتر و فہلسفہ
حہمید عہزیز

هرچه نده ئه و مامؤستا گه ورهيه به رده وام له كۆتايي نووسينه كاني
 و پيشه كي كتيبه كانيدا و له گه ل تۆمار كردني ريكه وتي نووسينه كه ي،
 شوينه كه ي ده باته وه «قه لادزي» و واي ده خاته ميشك و
 خه يالمانه وه، كه ئه و ته نيا له و شاره پر له جوانيسي و قوربانويه دا
 بير ده كاته وه، به لام له راستيدا هه موو كورده كان به هره مه ندن له
 كاره كاني. به م مانايه ش ئه و هه رچه ند ده يه وي ت پابه نديتي خۆي به
 ناوچه يه كي ديار يكر اوه وه بسه لميني، كه چي خزمه تيكي نه ته وه يي
 گه وره ده كات به هاو زمانه كاني له سه رانسه ري جيهاندا. هه ميد
 عه زيز پياويكه چۆته وه سه ر سرووشي گوله باخ، گه ر نه زانيت چۆن
 لي ي نزيكه ده بيته وه و چۆن بۆني بكه يت، دپك به ده سته ئه چي و
 ناؤميد ده بيت. ئه و دواين نه وه ي ئه و رۆشن بيره گه و رانه يه كه
 له سولاله ي بابانييه كانه وه بۆ ئيمه ماونه ته وه و به م پياوه پر له
 وزه و چالاكه دا دياره كه (نالي) ي شاعير له وه سفيدا بۆ (بابان) و

حكومت و شارستانىيەتيان بە ھەلەدا نەچوۋە. من ھەرگىز قوتايىي نەبووم و لە پۇلەكانيدا دانەنىشتووم، ئەگەريش ئەو شانسم ھەبايە دلىنام لە وانەكانيدا نمرەي دەرچوونم نەدەھيتا، ئەمەش لە تەمبەلىمەوہ نا، بەلكو لەو چاوەرۋانىيە زۆرانەي ئەو لە قوتايىيەكاني ھەيەتي و لە دلسۆزييەوہ بۇ فەلسەفە. خۆ ئەگەر ھېچ مەرجىكى بۇ دانەنايت و لىتگەرا بە ئارەزووي خۆت، بلىي و بناخقى، بزانه كە ھېچ چاوەرۋانىيەكي لىت نىيە.

بەرستىي ئەو خەلكى كوئيە؟ دەزانم لە قەلادزى لە دايىكبوۋە و سلىمانيانە پەرۋەردە بوۋە و لە بەغدا خوئندويەتي و بە ئەلمانى بىر دەكاتەوہ. ئەو پرە لەو ناكوكانەي بەردەوام پىكەوہ دەژىن و پىكەوہ مشتومرپانە، ئەو لەو تىكەلەيە دەچىت، كە ھىراكلىتۋسى فەيلەسووفى پىش سوكراتى بۇ سەلماندى گۆراني بەردەوام باسى دەكات و لە پىگەيەوہ فرەيى و ھەمەچەشنەيى لە جىھاندا لەگەل يەكايەتيى بووندا ئاشت و ھاوسەنگ دەكاتەوہ. ئەو لە خۆشاو دەچىت، كاتى كە تەنيا بۇ خۆيەتي و لە دۆخى نىشتندايە لە بنى دەفرىكدا. ئەو بۇخۆي شوناسىكە، يەكايەتي و كەسايەتييەكي دەگمەنە كاتىكىش تىكەلى ھەلدەدەيت و دەبەھەژىنى و دەيدويىنى، تىدەگەيت ئەم يەكايەتي و كەسايەتييە پىكەتەيەكە لە چەندىن پرەھەند و ئەزمونى كەلەكەبووى جىاواز، كە ھەر يەكەيان تام و رەنگى خۆي ھەيە. لە خواردندا بى ئەندازە تەرخۆر و بە سەلىقە، تەنانەت كاتى بىەوي باسى جۆرىك خواردنت بۇ بكات، كە پۇژگارنى (دايكى دانا) بۆي لىتاوہ، جگە لەوہى دايكى دانات خۆشەدەويت، ئاواش حەز دەكەيت دەمودەست برۆيت و ئەو خواردنە تاقىبكەيتەوہ. لە جلو بەرگىشدا مرقۇيىكى پۆشتە و پەرداخ و پاكوتمىز. كەم پۇژ ھەيە رېشى نەتاشىيى و بەدەگمەنىش بىنيومە عەترى لەخۆي نەدايىت. بەلام ئەو لە عەتردا ھەستىكى

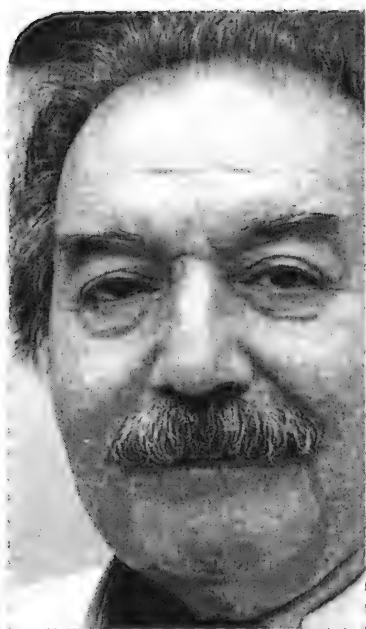
تاییه‌تی هه‌یه، به‌دوای مۆدیل و ناوبانگ و گرانه‌کانیاندا ناگه‌ریت،
 به‌لکو به‌دوای بۆن و به‌رامه‌ی په‌سه‌ندا عه‌وداله. ئه‌مه سرووشتی
 ئه‌ویشه له ئافره‌ت و فه‌لسه‌فه‌شدا، من ناوێرم باسی یه‌که‌میان
 بکه‌م، به‌لام ده‌زانم مۆدیله فه‌لسه‌فیه‌کان سه‌رنجی راناکیشن،
 هینده‌ی ئه‌وه‌ی وێستگه فه‌لسه‌فیه‌یه‌ ده‌گوریش‌ه‌داره په‌سه‌نه‌کان
 ئه‌ویان سه‌رقالکردوو. پۆژیک له به‌شی فه‌لسه‌فه ئاماژه‌ی بۆ
 پۆست‌کارتیکی ژاک دیریدای فه‌یله‌سووفی فه‌ره‌نسی کرد و گوتی:
 «کێ له‌مه تیده‌گات؟!». هه‌موو دامانه قاقای پیکه‌نین. له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا
 ئه‌و بۆ فه‌لسه‌فه ده‌ژی و ته‌مه‌نیکی زۆری له‌و بواره‌دا سه‌رفکردوو،
 به‌لام ئه‌گه‌ر ئه‌م قسه‌یه وه‌ها تیبگه‌ین، جگه له فه‌لسه‌فه هیچتری
 نه‌کردوو، به‌هه‌له‌دا چووین. جگه له دیوه تیۆرییه‌که‌ی، جگه له
 ورده‌کارییه‌کان و گه‌رانه‌وه‌ی بۆ لایه‌نه به‌شه‌کییه‌کانی فه‌لسه‌فه،
 یان بیروه‌زری فه‌یله‌سووفه‌کان له بچوو‌کتین پیکهاته‌یاند، چ له‌لای
 یۆنانی و چ له ئه‌وروپایی و چ فه‌یله‌سووفانی مسوولمان، ئاواش
 له ژيانی کرده‌کیدار و چاودێرکه‌ر و ورده‌کاره. به‌ناسین و
 وردبونه‌وه و چاودێریکردنی مامۆستا حه‌مید عه‌زیز، ده‌زانیت و
 تیده‌گه‌یت بۆچی خه‌لکی شاری (کینزبیرگ)، کاترژمیره‌کانی خۆیان
 له‌سه‌ر کاتی پیا‌سه‌کانی (کانت)ی فه‌یله‌سووفی ئه‌لمانی کۆک
 ده‌کردن. ئه‌میش پۆحیکی کانتیانه‌ی تیدایه، به‌لام برۆای به‌په‌هه‌نده
 شاعیرانه‌که‌ی کانت نیه. ئێمه به‌ئهو‌دا ده‌زانین که‌ی مووچه دیت،
 که‌ی پشوو ده‌ستپیده‌کات، که‌ی پێویسته قۆرمی ده‌رس‌گوتاره‌کان
 پر بکه‌ینه‌وه، که‌ی که‌باب بخۆین، که‌ی بیر له سه‌رووپی بکه‌ینه‌وه،
 که‌ی قوتابیه‌کان به‌جیمانه‌هیلن و که‌ی به‌کۆمه‌لی لیده‌ده‌ن و چ
 پۆژیکی هه‌ینی ده‌که‌وێته پێش و پاش پشوو‌ه‌کانه‌وه.
 دیویکی تری ئه‌م مامۆستایه وه‌فادارییه‌تی بۆ ئه‌و که‌سانه‌ی

پوژگار يېك وشەيەك و بىرۆكەيەكى جوانيان فېر كىردووه. ئەو
 بوخۇى كاتى باسى فېكر و فەلسەفە دەكات، ئالى بىرۆكەى جوان،
 بەلكو دەلى: زانستى و راست، كاتى لە لايەنە زانستىيەكەى ھزرىك
 دۇنيا بۆو، ئەمجا باسى جوانىيەكەيشى دەكات. ئەوانەى فېريان
 كىردووه لە نەتوھى جىاوازن، ھەر لە كوردەكانوھ تا مامۇستا
 عەرەبەكان و ئەلمانىيەكان. پاشان كىتئەكان و سەرچاوھ پەسەنەكان
 ئەويان بە سەدان بىرۆكەى ورد پىر كىردووه، بەجۆرى دەتوانىت لە
 ماوھىەكى زۆر كورتدا گەشتىكى لە پىشەفەلسەفەوھ، لەلای بووداوھ
 بۆ دۆلى نىل و لەویشەوھ بۆ لای فەيلەسووفە يۆنانى و پاشان
 فەيلەسووفە مسوولمانەكان لەگەل دەستپىكەيت و بە فەلسەفەى
 مەسحاييدا بەرھو سەدەكانى ناوھراست و فەلسەفەى مۆدىرندا
 بىھىنى بەبى ئەوھى وشەيەكى ھەلە، يان گوزارەيەكى ھەلەى لە دەم
 بىتسە دەرھوھ. ئەم پىاوھ كورتيەك و چىبونەوھىەكى فەلسەفەيە،
 كە دەبىت بزانىت چۆن قسەى پىئىدر كىتئىت. ئەو لە كاتى قسە كىردندا
 و لەناو رستە بەناوھەكدا چوھكانىدا، سەرچاوھى قسەكە و بۆنەى
 قسەكە و گوتەزاكەشت بۆ باس دەكات. وەكئەوھ واىە كە ھەمىشە
 ھەمىد عەزىزىكى بچكۆلە، پىاو يېك كە ئىمە نايىبىن و بۆى ھەيە وەك
 فرىشە لەسەر شانى راستى بىت، بىرى ھەمىد عەزىزى مامۇستامان
 دەخاتەوھ كە ھىچ نەپەر ئىت و شتەكان بخاتەوھ سەر عەردى ساخ.
 ھەندىك كەس كە باش نايانسن، وا دەزانن ئەو ھەندى شت دروبارە
 دەكاتەوھ، لەكاتىكدا ئەو دووبارەيان دەكاتەوھ لەبەر ئەوھى دەزانىت
 بەرامبەر لىى تىنەگەيشتوھ.

من دۇنيام ئەگەر فارابى و غەزالى، يان ئەرىستوتاليس و توماى
 ئەكوينى، زىندوو بىنەوھ، ناتوانن لەسەر بىروپراكانى خۇيان و ئەو
 شتانەى لە بەرھەمەكانىاندا باسيان كىردوون، گرھوى قسە لە ھەمىد

عه زیزی کورد ببه نه وه. له گهل ئه وه شدا وه فادارییه کی مه زن له م
پیاو هدا هیه. ئه و پوژه که ماموستا ئه حمده سالار له به شی فله سه فه
سه باره ت به په یوه ندیی فله سه فه و دراما قسه ی ده کرد، ماموستا که ی
ئیمه له سه ره تاوه تا کو تای دانیشت. ئه مه به لای منه وه پرو د او یکی
ده گمه ن بوو، چونکه بو کو بو ونه وه کانی به ش، ئه و به ده گمه ن تا
کو تای داده نیشی. دوا یی بوم ده رکه وت مانه وه که ی له سیمیناری
ماموستا سالاردا جگه له ناوه روکی باب ته که، په یوه ندیشیی هه بوو
به هاوړییه تییه کی کو نیانه وه له به غدا.

ته نانه ت له به رامبه ر ئه و که سانه شدا که غه در یکیان لیکر دیت، ئه م هېچ
قین و رقیکی له دلدا بو هه لنه گرتوون. وهک بوخوی ده لیت: «ده یه وی
شه وانه بخه وی ت و ئه ملاولا نه کات». وه فای گه وره ی ئه م بو (دایکی
دانا) یه. ئه و خانمهی من هیشتا له نزیکه وه به دیداری شاد نه بووم،
به لام ئیتر ناوی ئه و له باسه فله سه فییه کان جیا نا کر یت ته وه. نه وه ی
ئیمه له فله سه فه دوستان به خته وهرین، که مه زنترین ماموستای ئه م
بواره هه تا ئیستاش به و په ری چالاکی و به و په ری پو شته یی و
به و په ری بوخو شیه وه له ناو ماندا ده ژی. من ئیره ییم به و قوتا بیانه
دیت، که ئه م پیاو ه به خوی و قسه خو شه کانییه وه، به بی کتیب خوی
ده کات به پوله کانیاندا و ویرای جیا وازی ته مه ن و ئه زموون، که چی
وه کښه وان گه نجان ه ده دوئ و بیر ده کاته وه. ئه گه ر له م سه رده می
گرژی و ره شبینیه دا، به لای دیواره کانی به شی فله سه فه دا تیپه ریت
و گویت له تریقه و هاره ی پیکه نینی گه نه کان بوو، ئه وه بزانه
حه مید عه زیز وانه یان پیده لیت ته وه. ئه و مندا له قه لادزییه ی که هېچ
شتیک، خو شو یستنی دانایی و مرو قندوستی بیر نه بردو ته وه.

محہمہد عارف:

کورڈیکی فریشته یی.

فریشته یه کی کورد...

له دووره وه زور شتم له بارهیه وه دهزانی و بیستبوو. به لام تاكو
 بوخوم له نزيكه وه نه مناسیی، نه مزانی ئەم كه سایه تییه مه زنه
 چ خه زنه یه کی گه وړه ی هزر و جوانی و ژيان دۆستیییه. پښتر له
 تابلوكانییه وه ناسیووم، رهنګ و جووله ی فلچه كه یم له هر شویڼی
 ده ناسییه وه. ده مزانیی ئەو كه سه ی له پشت ئەو كارانه وه یه، مروقیكه
 بچووك ناکریته وه بۆسه ر بوونه جهسته ییه كه ی و قه باره ی له شی.
 مروقیكه به پوچی ناوه وه جوانی ده پرژینی به سه ر ئەو پووبه ره
 بیړه نګانه دا كه له ولاتی ئیمه و له لای مروقی ئیمه ژماره یان زورن.
 ئەو، هه روه كچون له به كارهی تانی فلچه دا نه رم و ئارام بوو، ئاواش
 له ژيانی تاییه تیدا شیرین و به پیز بوو. ئەو هه روه كچون خوی له
 قسه ی رهق و زمانی زبر به دوور ده گرت، ئاواش له تابلوكانیدا
 خوی له به كارهی تانی هیلی رهق و پاست و تیژ و چه مانه وه ی له پر
 به دوور ده گرت. زور به ده گمه ن تالویه کیم بینوه هیلی پاسته یی

و گۆشەى تىژى تىدايىت. ھىلەكانى ئەو، بەيادھىتەرەوھى مانگ و چاۋ و برۆى ئافرەت و چەمانەوھى دەف و باۋەشى گەرمى خۆشەويستىن. تەننەت شمشىر و مەتال و پمبى دەستى سەربازانى ناو تابلۇكانىشى، ئەۋەندە بەرۋىكى شاعىرانەۋە كىشراون، وا دەزانىت لەلۇكە و پەموو دروستكراون و ھىچ ترسىكت لەلدە دروستناكەن. درەختەكانى و دىۋارى بالاخانە و لادىۋارى كوچە و گەرەك و تەننەت منارەكانىشى ھەرچەندە بىلد و پىكن، بەلام تىژ و پەق نىن و ۋەك ئەۋە ۋايە لەدۇخى سەما و خۇبادان و لەرىنەۋەدا بن.

دەكرى مەۋق پىرسى: لەسەردەمىكى تەۋاۋ توندوتىژ و پقاۋى و سارد و سەردا، لەزەمانەيەكى ئەۋەندە پىۋانەيى و شىۋاۋى دابەشبوۋنى ژمارەيى و لەناۋ ئەم فەزا دىجىتالىيەدا، كەمەمەد عارف كۆتايى تەمەنى خۆى تىدا بىردەسەر، چۆنە ئەم ھەموو گەرمى و چەمانەۋە و نەرمىيە، ئەم ھەموو ئارامىي و خاۋىي و لەسەرخۆيىيە بۆتە سىرووشتى تابلۇكانى ئەم مەۋقە و ئايا ئەۋە خۇدى سىرووشتە لەبەرھەمەكانى ئەم ھونەرمەند و مامۇستە مەزىنەدا بەۋجۇرە پەنگىداۋەتەۋە، يان ئەۋە سىرووشتى ناخەكى ھونەرمەندەكەيە، سىماي خۆى بەۋجۇرە لەناۋەپۇكى بابەتەكانىدا بەرجەستە كىردۈۋە؟

يەكەمجار لەخواردنگەى سولتان، لەسەر شەقامى شۆرشى شارى ھەۋلىر چاۋم پىي كەۋت. دۈۋجارى تىرش لەۋەدۋا بەخىزمەتى گەيشتەۋە و ئىتر مىنىك، كە ئەۋەندە ياخييانە دەپۋانمە ژيان، نەمدەتۋانى خۇم بەرزەفتە بىكەم و دانەيەمەۋە بۇ ماچكردى دەستەكانى، كە ئەۋە نەيدەھىشت. كاتى ئىمە چۈۋىن دابىشىن، ئەۋان نانپان دەخوارد. مەن تەنپا ئەۋم ناسىيەۋە، كە دەستى جلكى كوردى

و کوله بالیکسی له بهردا بوو. و ابرانم نژیکی یه کئی له جه ژنه کان بوو. جاری دووهم له سه روکایه تی زانکوی سه لاهه دین، ماوه یه کی دوور و دریژ له خزمه تیدا مامه وه. له سه ر قه نه فه یه کی چه رمین له که نار یه کتره وه دوو به دوو دانیشترین و له سه ز دوو شت قسه ی بۆ کردم. هونه ری مینیاتور و چوئیتی له خه و هه ستانی به یانیانی و جوړی له عیاده تی پوځی، که به نه زمونی چه ندساله ی پیی گه یشتبوو. نه و کاتی قسه ی بۆ ده کردم سه راپا قهند و شیرین و بونی خوښ بوو. پیستی دهسته کانی نه رم و جوان و نه مووستیله یه که له په نجه دا. کراسیکی نه رم و به گیرفانی لای چه پی چاکه ته که شیییه وه، لوچی دهسته سړیکی سپی هاتبووه ده ر. ریشیکی پاک و تاشراو، به جوړی که بریسکه یه که به سه راپای سیمایه وه دیار بوو، که به باشی نه تده زانی نه وه بریقه ی پووخسارییه تی، یان په نگدانه وه ی نه و بزه شاراو هیه ی بوو که له ژیر چه مانه وه ی مووی سمیله کانیه وه، سه رچاوه ی ده گرت؟

ثایا نه وه چ هوکاريک بوو که نه ویان پالناوو بۆ کارکردن له سه ر مینیاتور و ورده کارییه کانی نه و هونه ره؟ نه و بوخوی له و دانیشته نه دا نه مه ی ده گیرایه وه بۆ په سه نایه تییه ک، که نه م هونه ره له میژووی هونه ری گهلانی خوړه لاتدا هه یه تی. ورده کاری و جیکردنه وه ی جوړه ها فورم له یه که پانتایی بچووکدا، پاشانیش دوزینه وه ی هیما و هیله مینیاتوریه کان له هونه ری بیناسازی و خانوو و ده رگا و سندووق و باوه لی کوئی کوردیدا، له پرستی ده سترازه و چینی گوره وی و رازاندنه وه ی بییشه و مه شکه ی کوئی کورده واریدا. بۆ نه و، هه موو نه مانه به شیک بوون له په سه نایه تی و به شیک بوون له هونه ری دروستکردنی ناسنامه. په نگه نه م پیاوه به دریژایی هه موو ته مه نیشی هه ر نه مه پرورژی

سەرەككى بووبىت و لە ھەولئى پىكە وەنانە وەى ئەو پەمز و ھىما و پارچانە دا بووبىت، كە بە دۆزىنە وە و پىكە وەنانە وەيان سەر لە نوئ دەتوانرئ وىنە يەككى كاملترى بوونى مرؤفى كورد، بەرجەستە بكرىتە وە. بۆيە ھونەرى ئەم پياو، ھەرگىز ھونەرى پەنگدانە وە نەبوو، بەلكو ھونەرى بىناكردنە وە و سەر لەنوئ خەلقكردنە وە يە. ھونەرىكە ئەو بەشە ھەر پەشەلنكر اوانەى ژيانى مرؤفى كوردمان بىر دەخاتە وە، كە تەقىنە وەى ساتە وەختە مېژوو يىە كان پەرتيان كردن و ئىتر لىتمان گومبوون. ھىمنى، مېھربانى و لەسەر خۆيى و ھىلە چەما وە يىە كان. ھونەرى مېنيا تۆر بۆ ئەو، چرپوونە وە يەككى پۆحىي مرؤف بوو ھاوشان بە تىژبىنى و ھەدادان لە ئاست شتە بەشەك يىە كاندا بۆ ئەو وەى لەم پىگايە وە بتوانئ ئەو شتەى بەچاوى گشتبىنى ئاسايى ئىمە، نابىنرئ، ئەو لە تابلۆيە كدا بىوەستىنئ تا تووشى سەسوورمانمان بكات.

محەمەد عارف پياويك بوو بە پۆحىكى جوانىناسىي فراوانە وە، كە زۆر نزيك بوو لە زەوقى ھونەرمەندانى پىنيسانس و جوانىناسىي واقىعيانە وە، تەماشاي دنياى دەكرد، بەلام من ھەمىشە نزيكايەت يىە كم لە نئوان ئەم پياو و فەيلەسووفانى پىتش سوكراتدا بىنيو، كاتئ لەسەفەرى گەپانىاندا بەدواى بنەما و سەرچاوەى يەكەمى بووندا، توانايەككى لە پادەبەدەريان بۆ شىيكردنە وەى شتە بەشەك يىە كان دەخستەكار. محەمەد عارفى مامۆستاش لە ھونەرەكەيدا بەدواى (تارىخە) و بنەماى بوونى كوردىانەماندا دەگەپا و ئەمەيشى لە سرووشت و فيگەر و ھىلە سرووشت يىە كاندا دۆزىبوو. سرووشت بۆ ئەو، جىهانىكى نمونهيى بوو، كە بۆ ئەو وەى مرؤف پۆحىي خۆى لە ھەر جۆرە ژيانىكى ناسرووشتيانە پزگار بكات، دەبوو سەر لەنوئ نمونه بالاكەى لە سرووشت خۆيدا بدۆزىتە وە.

لیږه وه هونه ری میناتور و ههوله مینیاتورییه کانی دوايي ته مه نی
ماموستاکه مان، جوړیکی دیکه ی سهرنچراکیشان بوون بو
تیبینیکردنی پانتاییه بچوکه کان تا له ویدا بزاین چ حه قیقه تیکی
مه زن خویان شاردوته وه.

ئهم مرقه مه زنه به یانیان زو له خو هه لده ستا، بگره ئه و له
پووی پوحيیه وه هرگیز نه ده خهوت و هه میشه بیتار بوو،
خهوی ئه و خهوی جه سته یی بووه نه ک پوحيی. ئه و له جوړه
سروویتیکی عیاده تکرډن ددوا که به یانیان به ئه نجامی ده گه یاند
و له گه ل خوی خویدا ده چووه خه لوه ته وه تاکو به سووکبوون و
شه فافابوون و پاکژبوونه وه بگات. من له نیوان ئهم پاکژبوونه وه یه
و هیله مینیاتورییه ساده کانی شد، که له کاتی قسه کانماندا چهند
نمونه یه کی پیشاندام، جوړی له نزیکایه تی و لیکچوونم ده بینی و
هه ردوکیانم به سرووشتی پوحيانه ی مرقییک ده هاتنه پیشچاو،
که ئیتر خوی له هه رجوړه جه نجالی و گری و گولیکی ژیانی مادیی
پزگار کردوه.

ئه و به فریشته یه ک ده چوو، که له به هه شت ئاواره بووبی. ئایا کاتی
فریشته کان ئاواره دهن و هه لی گه رانه وه یان بو ده رخصتی، بوکوی
ده چنه وه؟ ئه ویش چوته وه ئه وئ، به لام دلنیام ئیستا ئه و به رهنګ و
هیمنی و نووره ئینسانیییه که یه وه، به هه شتی جوانتر کردوه. خودایه،
چهنده که من نمونه ی ئه و فریشته انه ی ئیمه ته مه نیک له گه لیان ده ژین
و واده زاین له خومان ده چن، سوپاس په روه ردگارا، که یه کی
له وانه ت له شیوه ی کوردیکی هونه رمنده به ئیمه ناساند..

ژنیك له سهرده می جینده رکوژیدا
هیروخان

هیږځان، له پووی پوره‌ده‌ییه‌وه، پوره‌ده‌ی یه‌کې له بنه‌ماله
 نیش‌تیمانی‌په‌روه‌کانی سلیمانیه، که‌ه‌تا ئیستاش میږووی
 هاوچه‌رخ داوهرییه‌کی بیلا‌یه‌نانه‌ی له‌بار‌وه نه‌کردون. بنه‌ماله‌ی
 ماموستا ئیبراهیم نه‌حمد، بگره‌بوونه‌ته‌یه‌کې له‌قوربانیه‌کانی نه‌و
 میږووه‌ی که‌پتر میږوویکی حیزبیانه‌یه، تا‌کو میږووی پو‌شن‌بیری و
 کو‌مه‌لایه‌تی و فیکری. له‌به‌ر نه‌وه‌کو‌ی نه‌و داوهریانه‌ی له‌ده‌ره‌وه‌ی
 میږووی ململانی حیزبییه‌کان و به‌تایبه‌تی میږووی یه‌کیتییه‌وه،
 له‌سه‌ر نه‌م بنه‌ماله‌یه و که‌سایه‌تییه‌کانی کراون، دووژمن‌کارانه و
 تا‌کره‌ه‌ندانه‌بوون، له‌کاتی‌کدا کو‌ی نه‌و داوهری و به‌رگری‌کردنانه‌ش
 که‌له‌ناو میږووی یه‌کیتی و حیزبایه‌تییه‌وه له‌بنه‌ماله‌ی ناوبراو
 کراون، یه‌کلابینانه و به‌رته‌س‌کانه‌بوون. په‌نگه‌ه‌له‌یه‌کیش
 له‌لایه‌ن خودی نه‌م بنه‌ماله‌یه‌شه‌وه پو‌ییدابیت که‌له‌ماو‌یه‌کی
 زه‌مه‌نیدا ریگه‌یان داو‌ه‌ب‌چنه‌په‌راویز و سی‌به‌ری میږووی لایه‌ن و

كەسانىترەۋە و تواناي بەشدارىي و دەستپىشخەرى و بەردەوامىي
خۇيان بەستىبىتەۋە بەۋ پەيۋەندىيە سىياسىيانەۋە كە پاشتر بۇيان
دروستىبون، نەك ئەۋانەي بۇخۇيان داھىنەر و دەستپىشخەريان
بوون.

ئەۋ، مىراتگىرىكى راستەقىنەي باۋكىيەتى، چ لە پروى سىياسىيەۋە
و چ لە پروى كەلتورىيى و پۇشنىبىرىيەۋە و يەكىكىشە لەۋ
كەسانەي زۆرتىن غەدرى مەعنەۋى لىكراۋە، نەك لەبەر ئەۋەي
كچى ئىبراھىم ئەحمەدە، بەلكو لەبەر ئەۋەي ھاۋسەرى مام جەلال
تالەبانىيە. لەگەل ئەۋەشدا ئەم كەسايەتە نە بەھۋى ئەۋيانەۋە
خۇي سەلماندوۋە و نە لە سايەي ئەمىشياندا چۆتە پەراۋىزەۋە.
ئەۋ دەيەۋىت و سوۋرە لەسەر ئەۋەي تايبەتمەندىي خۇي ھەبىت
و لەپال چالاكىيە سىياسىيەكانىشىدا، سوۋدى گىشتى ھەبىت. بەلام
ئىتر ئەۋ دوۋ پىاۋەي ناۋ ژيانى ھىرۇخان بەجۇرى سىيەريان
بەسەردا كىردوۋە، كە ھەم دۇستانى و ھەم نەيارەكانى لەبەرخاترى
و لەداخىي ئەۋان، دژايەتى و دۇستايەتى ئەمىش بكن.

من لە بەشىكى ئەم گىرۋدەبوۋنە مىراتىيەي خانمىك دەگەم، كە پەۋا
نىيە، لەبەر پەيۋەندىيە نەسەبى و سەبەبىيەكانى بخرىتە بەر شالاۋە
ساىكۇلۇژىيە ساتەۋەختى و گرژەكانى كۆمەلگاگەيەۋە. بەلام لەۋەش
تىدەگەم، كە ئەم كۆمەلگاگەيە كۆمەلگاگەيەكى پىاۋسالارە و ھەمىشە لە
كۆمەلگاگەيەكى پىاۋسالارىشدا قوربانىي يەكەم ئەۋ مىنىنانەن، كە بە
كار و چالاكىيان، ھەپەشە بۇسەر ھەبىتە و لەخۆتىگەيشتى نىرانەي
پىاۋەكان دروستدەكەن. من دلىام، ھىرۇخان لەمجۆرە كۆمەلگاگەيەدا
ھەرگىز لە بوارىي سىياسى و حىزبىيەتلىشدا بەشدارىي نەكردبايە و
بەردەوامىش ۋەك فرىشتەيەكى ئەۋدىۋ پەردە بىمايەتەۋە و لەبرى
ئەۋەش جۋانتىن شىعر و جۋانتىن تابلۋى بۇ كىتسابىنايە، ھەر

پووبه پووی ئەو ھەموو تەشەر و غەدرە مەعنەویانە دەبوو، کە پووبه پوویان بۆتەو. لەبەر ئەو، ئەو چەندە قوربانیی پیشەکە ی و پەیوەندییەکانییەتی، ئەوەندەش قوربانیی پەگەزەکە ی خۆیەتی و ئەمەش ئەو شتە یە کە مەن ھاندەدات وەک کەسایەتییەک، کە کۆمەلگای نیرسالار ھێرشی دەکاتە سەر، قسە ی لەبارەو بەکەم. ھەر وە کچۆن پێویستە ئەمە ھەلوێستی گشت مەوقیکی ئازادیخوازیش بێت، کاتیکی دەبینیت دەسلالەکانی وەک ئایینسالاری و نیرسالاری و حیزبسالاری، لەماوە ی قەیرانە سایکۆلۆژییەکانی خۆیاندا، بەم یان بەو شتێوە یە خالی ھاوبەشیان بریتی بوو لە پەلاماردانی مێیینە و کچان و ژنانی بە توانای ولاتەکەمان.

ھێرۆخان، لە ماوە ی پچرپچری تەمەنی پروفیشنالی خۆیدا، کە ئاوارەبوون و مالبەکوێ و کتییخانە سووتانی تیکەوتوو، ئاخیرییەکە ی خۆیندنی دەروونزانی لە زانکۆی موستەنسیریە ی بەغدا، تەواو کردوو و بە دامەزرینەری پربینەرترین کەنالی تەلەفزیۆنی کوردسات و پیکراویکی گەورە ی مندالپاریزیی لە ھەریمی کوردستان دادەنریت. ئەمە جگە لە ھەولە بەرچاوەکانی لەبواری دەستگیرۆییکردنی ھونەر مەندان و نووسەرانی لە پێگە ی ھەر یەک لە گالەریی و مۆزەخانە ی (زامووا) و (فۆندی ئیبراھیم ئەحمەد) ھو. ئەمانەش ھەمووی دوا ی سالانیکی زۆری پێشمەرگایەتی و ژیانیک، کە پتر لە ژیانیی پیاوانەو نزیکبوو، تاکو ژیانیی خانمیک، کە غەریزە ی دایکایەتی و سۆز لە پێش ھەموو شتیکی ترەو. ئەو زۆر جار بە «شەیتانی سیاسەتی کوردی» و «ئاگری بنکا»

و «دەستی شاراوہ ی ناو یەکییتی نیشتمانی کوردستان» ناوی براو. کۆی ئەم قسانە پتر زادە ی فەنتازیای نیرینە یی و بالادەستی کۆمەلگای کوردین، تاکو ئەنجامی توێژینەو و سەلماندن.

پاستییەکی ئەو هی، ئەو چالاکی، یاری دەدر و دەستگیرۆیکەر و خاوەن بیر و پرای خۆیەتی، ئەمانەش بەسن بۆ ئەو هی خەیاڵی دەستەجەمعی و غەزەبی کۆمەڵایەتی لە دژی خۆی بخاتە کار، تەنانت لەناو حیزبەکی خۆشیدا. هەروە کچۆن هەمان خەیاڵ و غەزەب، لە ساتە و هختیکی تردا (لە یلا فەریقی) و لە یەکیکی تردا (کە ژال ئەحمەد) و بۆ سبەینیش کاتی هەر فەنتازیا شەپانیه، میژووی ژنانی ئەم ولاتە دەنووسیتەوه، هەر یەک لە (بەهێ شێخ مەرف، ئەنجومی عەبدوللا زوهدی و ئایشە گوول و باجی تەنکە و دایکی ئامیز و پووناک پەووف و گەزیزە و بەدیعە دارتاش) و دەیان ناویتریش دەخاتە بەر هێرش و سوکایەتی ناپەوا. پێدەچیت ئێمە بەرەو شوێنیک بڕۆین کە ئەم خەیاڵ و زەینییه تە جیهادییه بتوانی سەرلەنوێ نیگا شەپانیه کە ئاراستە ی کەسایەتییه کانی، وەک (مەستووری کوردستانی، خانزاد و عادیلە خانم و حەسە خانی نەقیب و شەهید ئەختەر) بکاتەوه و بەهەمان شیوه ی کە لە مۆکەدا کۆی بوونی مێینه یی لە کۆمەڵگای ئێمەدا دەداتە بەر خەنجەر، ئاواش پۆچی ئەوان هەلا هەلا بکات.

هیچ شتیک هێرۆ ئیبراھیم ئەحمەد لەو شالوو و هێرشانە ناپارێزیت، تەنانت ئەو کاتەش کە هەمان خەیاڵ و فەنتازیا و زمان نازناوی: «خانمی یەکەمی عێراق» ی لێدەنیت و ئەم ناوێنانەش وەک قەفەسیکی ئاسنینی تر بەکار دەهینیت بۆ ئەو هی مێینه یی ئەو، ژنیکی ئەو و شوناسی ئەو ملکه چی فەنتازیاکانی خۆی بکات. ئەم ناوێنانە بۆ ئەو، کە لە هەریکیکی پر لە چەوسانەوه ی مێینه یی و زەمینه یی کۆمەڵایەتی لێوانلیو لە ئافەرەتکوشتن و خۆسوتاندندا دەژی، لە بەدەرەفتارییه کی دیکە ی نێر سالاری و نیشاندانی دەمامکیکی دیکە ی ئافەرەتسپینەوه، هیچتر نیه. پێویستە ئەو بۆخۆشی یەکەم

کەس بێت نەهێلێت بەم تۆر و قولاپانە بکری بە داوهوه. چونکە لە ھەر کۆمەلگایەکی پیاوسالاردا کاتی پیاو بۆخۆی «یەکەم» بوو، ئێتر کەسێتر ناتوانی و نابێتە کەسی یەکەم، بەلکو ھەموو ئەوانێتر دەبنە دووھەم و سێھەم سەدھەم و دەخزێتە پەرانیزەوه. وەلێ ئێتر زەحمەتیشە نەوێ نوێ بتوانن کەسایەتی ھێرۆخان و نمونەکانیتری وەک ئەو، کە لە چەندین لاوە پەيوەستبوون بەم تۆرانەوه، وەکخۆیان و لە پێگەی مێیینەیی خۆیاندا بناسن. لەگەڵ ئەوەشدا حەقیقەت لەوہدایە ھۆکار و ھاندەری چالاکییەکانی لە شوێنێکی تردا ببیننەوه، کە زۆرجار میژوو و شوێنکاتەکان پێگە بەدەرکەوتنی نادەن.

بنەوانی کەسایەتی ئەو نە سیاسەت و نە حیزبایەتی و نە پەيوەندییە نەسەبی و سەبەبییەکانی ناو ئەو میژوون کە بۆی دروستکراوه، بەلکو ئەو لە مێیینەیی خۆیەوه، لە پەگەزە بریندارەکەی خۆیەوه، سرووشی کار و چالاکییەکانی و بیرۆکەکانی وەرەگری و ھەرچی دەیکات و کردوویەتی، ھەنگاویکە بۆ خۆ پچراندن و بەرجەستەکردنەوهی کەسایەتی خۆی وەک ژنەکوردیک، کە میراتگری کۆی ئەو چەوسانەوه و غەدرانەییە لە میژووی ناو سەردەستەیی نێرینەیی و ئایینسالاریدا، لێیان کراوه و نەریتە کوردایەتیەکان بەسەر ئافرەتانەوه کردوینانەتە مال و میرات. ئەمە ئەو خالە ھاوبەشەییە کە پێویستە ھێرۆخان لەبەرانبەر ھاوڕەگەز و ھاوپیگەکانی لێوێ تەماشای پەيوەندییەکانی خۆی بکات و ئەمە ھەمان پنتیشە کە پێویستە ھاوڕەگەز و ھاوپیگەکانی ئەو کەسایەتی ئەو لێوێ ببینن.

ئەو چیدی کچە باریکەلە پرومەت شووشەییەکەی سەردەمی پێشمەرگایەتی نیە. قەدە باریکەکەی ھەر پاراستوو، بەلام قژە

پەشەكانى ئىتر سىپى دەچنەو و بەمەشدا ئەو دايكە كوردىكى
 ئاسايىيە. وەلى من ھەمىشە وەك پىشمەرگەيەك بىنيومە كە بەردەوامە
 لە خەباتكردن بۆ مندا لانى ولات و ھاورپەگەزەكانى. ئەمەش بەبى
 ئەو ھى بۆ ساتىكىش دەستى لە سىنگىراوانى و خاكە پايىيەكەى
 ھەلگرتى. ھەر كاتىش بويىتە ميوانى، بەدەستى خۆى چايەكت بۆ
 تىنەكات دلى ئاو ناخواتەو، ھاوكات بەمەش لەو ديو قژە ماش و
 برنجىيە تىكئالاو ھەكانىيەو، چاوە وردىلەكانى قوول قوول تەماشات
 دەكەن و كاتى دەشيەو ھى قسەيەك بكات، وشەكان وەكخۆيان
 بەياندەكات، وەكخۆيان بەبى ھىچ گرى و گۆل و تەكەلووفىك. ئەو
 بەگفت و زمان و پەفتارىدا، ھىچ لە كچى بنەمالەيەكى دەولەمەند
 ناچىت، كە پىشئەو ھى بزانىن كىيە، نازمان بەسەردا بفرۆشى.
 لەسەردەمى ئىستاشدا كە ژنان و مەسەلەكەيان لەبەر ھىرشى
 بەردەوامى شەپانىيەتدايە و جىندەركوژىي بۆتە دروشمى جەھالەت،
 بوونى ئەو و ھاوئوموونە چالاكەكانى لە كۆمەلگاي كوردىدا جۆرى
 لە دلىابوونمان پىدەبەخشىت.

خاتمىك لەسەر شائۆيە:

«ست بەدىعە»

ناکرئ باسی شانوی کوردی و ههشتاکان و بهعس بکهین و بهدیعه
دارتاشمان بیر بچیت. ئەو دەمە ی لە ههشتاکاندا لە پەیمانگای
هونەرە جوانەکانی سلیمانی، لە بەشی شانۆ، وەرگیرام، بۆ
یەکەمینجار مامۆستا بەدیعه دارتاش و هەندێ مامۆستای دیکە ی
ناو هونەر و شانۆی کوردیم لە نزیکەو ناسین، کە سالاها بوو
خەونم بە ناسینیانەو دەبینی: ئەحمەد سالار، بەدیعه دارتاش و
حیکمەت هیندی، کە وەک تیمیک و دەستە یەکی پتەو پیکەو کاریان
دەکرد و خۆشەویستی هونەریان لە لای قوتابییهکان دەچاند.

دارتاش خانمیک بوو توورەیی لێنەدەهات، بەلام لە سەرەتاو
زۆریش جیدی بوو، بە ئەندازە یەک کە من تۆزیک لێی دەترسام.
من هەمیشە لە ژنان دەترسم، ترسیک کە بڕوام پێدەهینیت ئەوان لە
سەرچاوە یەکی پیرۆزەو پەیدا بوون و هەر لەبەر ئەمەش گەورەترین
پازیک لە بووندا بۆ من، رازیی مێینهییه. لەگەڵ ئەوەشدا دارتاش

خانم، تا بۆلىتى ھاوکارى قوتابىيەكان بوو بۆ ئەو كار و پڕۆژە و چالاكیيانەى دەیانویست ئەنجامى بدەن، بەبێ ئەوەى بىر لە ئەنجامى بریارەكان بکاتەو، ئەگەرچى جارى وايش ھەبوو بۆ خاترى قوتابىيەكان بریارى وایان دەدا، كە دەبوو خۆيان باجەكەى بدەن. بۆ نمونە كاتى ئیمە ویستمان بلالوكراوھەك بە ناوى (ئەزموون) ھەو بلالو بکەینەو، مامۆستا بەدیە یەكەمین پشتگیر و ھاوکارمان بوو. وایزانم لە كرپنى ئەو میژە شووشەییەشدا كە بلالوكراوھەكان لەسەر پەخشەدەكردەو، ھەر ھاوکارىی كردين، بەبێ ئەوەى حەز بكات ناوى بهێنین. سەردەمەكە سەردەمیكى مەترسیدار بوو: ھەر كەس لە ئاست خۆیەو، گومانى ھەبوو لەوێ پڕۆژىك لە سالەو تا دەگاتە پەیمانگا، نەگیریت، یان بە پىچەوانەو: لە پەیمانگاوە بەرەو مال نەكەوێتە كەمینەو. كەمینەكانى ئەوسا زۆر و بەزەبر و نادیار بوون. پەیمانگاش شوێنىكى دیار و ناسراو بوو، دواجار كار گەشتە ئەوەى لەلایەن پڕۆژمەو كۆنترۆلىكى زۆر دەخرايە سەر پەیمانگا. ترس و مەترسیى گیران پڕۆژ بەپڕۆژى زیادى دەكرد. بەلام مامۆستاكەن و لە ناویشیاندا مامۆستا دارتاش نەیدەویست وەرەمان بەر بدەین و بەردەوام ھانیدەداين.

لە كەسایەتى ئەودا گەشبینییەكى بێسنوور ھەبوو. گەشبینى مامۆستایەك، كە جیھانى لە لا شیرینتر دەكردى، بەتایبەتى كاتى لە چاوى ئەودا خۆت وەك مەزۆفنىكى گەورەتر لەوێ ھەبووى، دەبینى. ھەندى مامۆستا ھەن، چاوشكىنت دەكەن، ھەندىكان چاوترسین و ھەندىكیشیان چاوت دەكەنەو. بەلام بە دەگمەن تیاياندايە بتيبىنى و لە چاويدا ھەلتگرى و ھەلتسەنگیتى و وات لىبكات بەخۆتدا بجیتەو. دارتاش لەو مامۆستایانە بوو، ھەمیشە وای پیشان دەدا جیدیەتیكى تیايە بەرەو توپەيى و دروستكردى سنوور. ئەمە پيشەى زۆرىنەى

ئافره تانی کورده، کاتی یادوه ری میئینه بیان ئه و ئازارانه یان بیر دهخاته وه، که له ئه زموونیاندا به دهست نیرینه وه کیشاویانه. ئه و له ئیمه تووره نه بوو، به لام زیاتر له گه ل کچه کان دلی خوی ده کرده وه، تا کوره کان. ئیمه ئه و مان زور خوشده ویست، به لام ده بوو باجی نیرینه یی خومان بده یین. له گه ل ئه وه شدا به رده وام وای لیده کردین به خوماندا بچینه وه و ههستبکه یین که ئیمه هه یین و که هه یین، کئین و که کوردین، کوردبوون له بواری هونه ردا مانای چی ده گه یه نی؟

گه شبینییه که ی ئه و جاری واهه بوو، چارسکه ر بوو: ته نانه ت بیستم یه ک دوو دهقی شانوی که بۆ به شداریکردن له قیستیقالی سالانه ی په یمانگادا، خرابوونه به رده م لیژنه، له سه ر قسه ی دارتاش و به و هویه وه که ئه و شانوییه زور په شبینه ان، په تکرابوونه ره. من ئه و کاته له م په تکرده وه یه تینه ده گه یشتیم. ئیمه ی گه نچ به و جوړه تیده گه یشتین، که سه رده مه که کاتی بۆ خوی ئه وه نده په ش و توقینه ر بوو، بۆ ده بیت جیگه ی دهقی شانوی په شبینه نه بیته وه، ئه مه ش بیئاگا له وه ی له نیوان ئیمه و مامۆستا کانماندا ململانی نه وه کان و تیگه یشتنی که لتووری جیاواز هه یه. له وه ش بترازی، نه مده زانی که بیست سال م له ئه زموون و ته مه ن پیویسته بۆ تیگه یشتن له و رۆحه دایکانه یه ی دارتاش، که وه ک کچه کوردیک نه ییده ویست ئیمه، لانیکه م له بواری هونه ردا، به ئاوازی سه رده مه که سه ما بکه یین و له هه ولی ئه و هدا بوو، بویری ژنانه و کوردانه ی خوی له به رپه رچدانه وه یه کی پیچه وانه دا بخاته روو، تا ئاشکرای بکات ئیمه ناترسین و ته سلیم نابین.

ئه و به بی ئه وه ی، ئاشکرای بکات، یان بیکاته درووشم و ئیدیعیایه ی گه وره، هه مان کاری ده کرد، که دایکانی هاوسه رده م و ژنانی هاوته مه نی ده یانکرد: به خشین و به خشین و به خشین و دووباره

بەخشىنەۋە. ئەمە بەشدارىي ئافرىتە تانى ئىمەيە لە دەيەي ھەشتاكاندا:
 ئەوان لە پشت ھەموو دەستكەوت و سەرگەوتنىكى كوردەۋە بوون
 و لە پىشى پىشەۋەي قوربانى و برىندارەكانىش بوون. دارتاش،
 كە ئىمە ئەوسا پىماندەگوت: «ست بەديعە»، چاۋىكى ھەبوو و
 ھەزار گۆي: ئاگاي لە ھەموومان بوو، بەلام بەردەۋامىش جۆرى
 لە ورە و نەترسىي و لە ھەمان كاتىشدا خۇپارىزىي ئامادەييان
 ھەبوو. ئەو لە پرووى ھەلسوكەوتى كۆمەلايەتى و پۆشىنى
 جلوبەرگەۋە، موحافىزەكار بوو. دەمانىيىست كە كچەكان ھاندەدات
 بۇ سەرپۆشكردن، دواچار كە لىشمان دەپرسى: ئايا بەراست ئەو
 ئەمكارە دەكات؟ لەۋەلامدا پىندەگوتىن بۇ ئەۋەي خۇيان بپارىزن
 و دووچارى كىشە نەبن و لە ھىرشى دەستدرىژان بەدوەر بن،
 چونكە كچانى ھونەرمەند و قوتايىانى پەيمانگا، كەسانى ديارن.
 ئىمە ئەم ۋەلامەمان زۆر بەدل نەبوو، ئەگەرچى پۇژانە زرىكەي
 ئەو كچانەشمان دەبىيىست كە بە زۆر و بە قۇراكىشان، سوۋارى
 موسەللەھە و زىلە عەسكەرىيەكان دەكران.

كە بلاۋكراۋەي (ئەزمون)يان پىداخستىن، پەنامان بۇ بردەۋە،
 ئەمجارەيان بە دەم قسە و بە نىگا قوۋلەكەي، كە نەماندەزانىي
 توۋرەيىيە، يان جىدىيەت، ياخوود ھەردوۋكىيان، قەناعەتى پىكردىن،
 كە باشترە ماۋەيەك چاۋەپى بىن، تاكو بارودۇخەكە باشتر دەبىت،
 كە نەبوو. تا ئەۋە بوو مامۇستا حىكمەت ھىندىي بەسەرا گىرا.
 دارتاش كاتى قسەي بۇ دەكردىن تاكو ئاگامان لە خۇمان بىت، خۇي
 بپرواي بەۋە نەبوو كە بارودۇخەكە باشتر دەبىت، بەلام ديسانەۋە،
 دلى بپروايى نەدەھات، ساردمان بكاتەۋە، چونكە خۇشىدەۋىستىن
 و نەيدەۋىست ھەموو ئەو شتەنە بزانىن، كە ئەوان دەيانزانى. ئەو
 زۆرى دەزانى، زۆرتر لەۋەي ئىمە پىۋىستمان بوو بىزانىن، چونكە

نه گهر نه وهندهی نهومان ههست به مه ترسی سی سهرده مه که برکرایه و بمانزانیایه، ده ترساین. له به عس زور ده ترساین، چونکه بوی هه بوو به عس هه موو شتیک بیت، بوی هه بوو پایوکی لاکولان بیت که بانگی ده کردی و ده بیردی و نه ده هاتییه وه، بویشی هه بوو ماموستایه ک بیت له سهر سهرت و له ناو پلدا وانه ت پیلایته وه. پوژیک له وانه ی عهره بیدا، ماموستا پرسپاریکی کرد، په یوه ندیی به حکومه تی عیراقییه وه هه بوو که چو ن ئوتونومی داوه ته کوردستان، من له ژیر لیومه وه، شتیکم گوت که له وه ده چوو به باشی گوئی لیوو بیت. په کسهر هاته ریزه که وه و گوتی: نه و که لیبی بنی که لبه ی گوتی حوکمی زاتی کارتونی کی بوو. مهرگ هاته ناو پو حمانه وه، که س قسه ی نه کرد، هیچ وشه یه ک نهیده توانی نه و بیده نگیه ترسناکه بشکینئ. دوا جار که زهنگی پشوو لییدا، هه موومان هه ناسه یه کی قوولمان دایه وه و من یه کدوو چه پوکم بوهات!

دوانیوه پویه ک هاورپیه کم پئی گوتم، که سهردانی ست به دیعه بکه م له ماله وه یان. هه رگیز چاوه پئی نه وه م نه ده کرد، له گهل نه وه شدا چووم و له ده رگام دا. که ده رگایان لیکردمه وه، نه و بوخوی له ژووره وه منی بینی و هاته ده ر. ته نیا به یه ک پرسته پئی گوتم: «باشتره نه یه یته وه بو په یمانگا» و «که سیش لیت نه بیستی که من نه مه م پیراگه یاندویت».

دوا ی پازده سال بینیمه وه، دیسانه وه له به رده م هو لی شانویه کدا، دیسانه وه خو م له چاوه کانیدا بینیه وه، پیمگوت: «هه تا مردن، قهر زداری نه و قسه یه تم». به پیکه نینه وه فهرمووی: «نه گهر وانه بوا ییه ئیستا تومان نه ده بوو».

پیاوہ رہنگاورہ نگہ کہ پیرئ
لہ مالی ئیمہ بوو:
رئبوار سہ عید

پترئ له مالی ئیمه بوو، له پیرزین و دوینن پیکه وه چوین بو
 به شیی فلهسهفه. هه ر جارئ دیته وه کوردستان سهردانی شه ولیر
 دهکات، شاریک، که زور له میژه ئامیزی بو تابلوکانی کردو ته وه و
 سهرسامه به شوینه واره دیرینهکانی و له گه ل زوریک له و که سانه ی
 که بیست و پینچ سال بهر له ئیستا میوانی پیشانگا که ی بوون، هه تا
 ئیستاش دۆستایه تیان ماوه. ئەو به پۆح و سه بریی ئەییووبه وه له
 جیهاننکی پر له خیرایی و توندوتیژدا دیت و ده چیت، به لام هه میشه
 پاسه وانی په نگه له په شه با و په رژینه بو فلچه له بهردهم تیزپه ویی
 لافاودا. هه رگیز ماندوویی ناناسیت، ئەو له ژیا نی خویدا منداییه کی
 سهخت و پر له بهر پرسیاریتی و ژیا نکی پر له ویستگه ی کۆچ و
 سه فهر ژیا وه، به لام هه میشه دل سوژ، هه میشه هاوکار و بهردهوام
 داهینه رانه ماوه ته وه. له مندالییدا جگه له وه ی شوینن زوری
 بینوون، بهردهوام شهیدا و خولیای ئەدهبیات و شاعیران بووه و

لەبارەیانەو بەبەتە نووسیون و بۆخۆشی شاعیریکی بیئەندازە ناسک و زمانپاراو. ئەگەر ماوەی سەقزی لەگەڵدا حساب بکەم، بیست و سێ بۆ بیست و پینج سالا دەیناسم. یەكەمجار لە سالی ۱۹۹۶ لە لەندەن یەكترمان لە نزیکەو بەینی و هەر لەو ئاشنای کردم بە مۆزەخانەکان و گالیریە بەناوبانگەکان. ئەو بۆخۆی بە تەنیا قوتابخانەیک و ئەرشیفخانەیک و سەفەرەتیکە. کەم چالاکی هونەری و بۆنەیی نەتەوایی کوردەکانی ئەوروپا هەیە، تیایدا بە شیوەیک لە شیوەکان بەشداریی نەکردبێت. من زۆرجار پیمگوتوو: ئەگەر بۆ هەر یەکی لەو کارانەیی کردوتن پارەیکت وەرگریت، ئیستا ملیۆنێر دەبوی، بەلام ئەو دووژمنیکی هەیە لەناو زمانیا کە ناوی «بەسەر چاوە!». پێیوار مەوێکە «نەنگوتن» نازانیت و هەرشتیکیش بکات بەوجۆرە دەیکات وەکنەوێ کە بیەوێت، بەرەبەستیک لە لم لەبەردەم لافاوی پووباریکدا دروست بکات: ئەوەندە وردەکاریی تیا دەکات و دەپەستیتەو، کە ئیتر ئاوی پووبارەکە ناچار دەکات پێرەوی خۆی بگۆڕیت. ئەو نایەوێت ببیتە هۆی هەرس و تیکشکانی بەردەم ئەو کارانەیی بەشدارییان تیدا دەکات، یان بۆخۆی ئەنجامیان دەدات، بۆیە بەجۆری ئەنجامیان دەدات، کە ئەنجامدانیان بەشیوەی تر مەحەل بیت. ئەم مەوێ لە بەخشیندا ئەوەندە گەورە بە سولتانیک دەستبەلای دەچیت، بەلام ئەو وەکو سولتانەکان لەو باج و سەرانیەیی بە زۆر لە خەلکی سەندوو، نابەخشیت، بەلکو لەو دەبیەخشیت کە بۆخۆی هەیەتی. ئەو زۆری هەیە: لە بیرۆکە و چالاکی و پەنگ و کەسەرستە و هەدادان و هەلکردن و گونجان و خۆگونجاندن. من لەم هونەرمەندە گەورەییوە فیڕبووم کە سەرکەوتنی پڕۆژەیک لەو هەدا نییە بیرۆکەیک بە نەهینی لای خۆت بەیلتەو و بۆ کەسیی باسنەکەیت،

به لکو له چۆنیتی نه جامدانیدایه. نهو هیچ ناشاریتهوه و هه میشه له باره ی کاره کانییه وه به راشکاوی و سادهیی و سنگفراوانی و بی پۆشنبیرانه کردنی نهوه ی بیریی لیده کاته وه و دهیه وئ نهجامی بدات، باسی دهکات. له هونه ری گویرا دیرانیشتا مرقۆتکی دهگمه نه، به لام هاوکات به وه ی قسه ی بۆ دهکەیت، نهو بیر دهکاته وه. ریبوار سه عید نیشتمانیپه روه ریکی مرقۆیسته. نه م که سایه تیه ی پښگه ی پتداوه، چه ندین که سایه تی و هونه رمه ندیی جیهانی و لۆکالی له سه ر دهستی نه م هونه ر و کیشه ی کورد بناسن، نهو پتشمه رگه یه ک بوو له چیاکانه وه دهستی به خه باتکردن کرد، به لام دوایه وه ی له کیمیاییاران پزگاریی بوو، هونه ری خه باتکردنی گواسته وه بۆ پانتاییه کی فراوانتری جیهان.

به پښ پۆشتن، نه خه وتن و به رگه گرتن و گواستنه وه ی قسه بۆ ئاستی کردار، له خه سه له ته هه ره دیاره کانی نه م مامۆستایه ن. نهو له خه سه له ته گه رۆکییه کهیدا له بۆدلیسر دهچیت، به لام ئاوینه ی ریبوار په نگ و یادوه رییه. ریبوار سه عید هیچ شتیکی له ده ره وه ی یادوه رییه وه نیه، یان راستره بگوترئ هه ر شتیکی که ده یخولقینی په یوه ندییه کیشی به یادوه رییه وه هه یه. به هیزبوونی په مه ند و بنه مای یادوه ریی په یوه ندییه کی راسته وخوی به گه رۆکی و پیاسه کانییه وه هه یه. مرقۆی گه رۆک، ورد ده بیته وه و دیققت ده دات و له ئاستی ورد و به شه کیدا داتا و زانیاریی کۆ دهکاته وه. نه مانه ش زه خیره یه کی باش بۆ یادوه ریی نه م هونه رمه ند دهخن و واده کن پڕۆژه کانی پښ بن له ئاماژه ی جۆربه جۆر بۆ په یوه ندیی نیوان مرقۆی بیدار و ده ور به ره که ی. زۆر به که می فیگه ریک یان پووخساریک، له به ره مه کانی ریبوار سه عیدی هونه رمه ندا ده بینیت، که خه وی لیکه وتبیت، یان له دۆخی نا هووشیاری و

بێهۆشییدا بێت. پێیوار لە کارەکانیدا و بەهۆی ئەو دیدە ئیستاتیکیە مرقۆیستیەکی کە هەلگریەتی، هەمیشە مرقۆف وەک بوونەوەریکی زیندوو وینا دەکات، کە لە پەيوەندییەکی نزیک و هاوکاتدا بە واقع و دەورووبەرییەوه.

پێیوار سەعید بە ئاراستەیهکی زۆر تاییبەتدا کاریکردووه: ئەو هەمیشە جۆری لە سیمبۆلیزم لە کارەکانیدا ئامادهیی هەبووه، بەلام هەمیشەش ئەم سیمبۆلیزمە مەیلیکی ئەبستراکتیانە لە خۆیدا شارەدۆتەوه. هێڵەکانی ئەو دەرکێ لە یەک کاتدا هەم سیمبۆل بن بۆ شتیکی و هەم ئەبستراکتیزەکردنی بیرۆکە و دیمەن و دیاردەیهک. لە پشت هەموو سیمبۆل و ئەبستراکتیزەکردنیکەوه، پۆحیکی سۆفیانه و عەشقیکی عاریفانه ئامادهیی هەیه. ئەگەرچی ئەو گەنجترە لەوەی بیخەینه داوی سۆفیزم و عیرفانهوه، بەلام بەبێ ئەوەی چاویکمان لە عیرفان و تەسەووف بێت، تیگەیشتن لە هونەری پێیوار ئاسان نییه. خەت و هێل و بازە و نیوہبازە و ئەتمۆسفیتری نیو بەشیکی زۆری کارەکانی ئەم هونەرمەندە بەیادەیتەرەوهی نیگای شەویداران و مورتازە هیندی و پامانە بووداییەکانن بۆ ناخی خۆیان و بۆ ئاسمان. سووربوونی ئەم لەسەر ئەنجامدانی کاریک بەو پەڕی وردبینی و هەستەوەرییەوه، میدیتاشیۆنی بووداییەکانمان بیر دەخاتەوه، کاتی دەیانەوی بگەنەوه بە راستەقینە.

پێیوار سەعید لە هونەری پەیماندا نیشتا لە لوتکەدایە و پەیمانەکانی بەبەرەدوامی دەباتە سەر. ئەمەش لەسەردەمیکدا، کە چ خێراییهکەیی و چ بێوہفاییەکی وای لە زۆربە کردووه کە بە ئاسانی پەیمان بپەستێن و بە ئاسانی پەیمان بشکێنن. ئەو دواجار بە مەسحیک دەچیت، کە گۆل بۆ ماسییەکان پۆدەکات.

ڀڀري له مالمان بوو، ئيستا هه موومان بيري دهكهن، نامانه ويت،
هه رگيز وهكو نه مجاره ي دوايي بيته وه نيشتي مان، به لام ئيتر ئيستا
نه و له هه موومان باشتري ده زانيت، كاتي دا ييك كوچي دوايي دهكات،
بو هونه رمه ندي هه نيشتي مان ده مي نيتته وه: هونه ر. نه و گه پرايه وه بو
ناو هونه ر، بو شويني دوور دوور تر له توندوتيڙي و ڀق.

چۆنە تا ئىستىماوئىت
عەبدوللاى ھەسەنزادە:

کاتی لہم زہمہنی توپباران و گرتن و سیدارہ و تاوانانہی کوماریی
 ئیسلامیی ئیراندا، خۆم ئامادہ دہکرد بۆ نویسنی پۆرتریٹیک لہسەر
 ھاوپی و برا کوردہکانی پۆژہہلاتم، لہ نیوان دوو ناودا تیدامام، کہ
 ئاخۆ چۆنہ ئہوان بہ پیتی ناوہکانیان لہ پوانگہی ئہو ئایینہوہ کہ لہ
 ئیراندا حکومدارہ، دوو مرقی یاخیین و ناوہکیان نہبۆتہ قہزہریک
 بۆ کہسایہتیان، ئایا ئہمہ بہ دیموکراسییہتی ئایینی لیکبدہینہوہ،
 یان بہ خیانہتی ئہوان لہ ناوی خۆیان؟ ئہو دوو ناوہش بریتین لہ:
 عہدولای حەسەنزادہ و عہدولای موہتەدی، کہ وێرای ئاگاداریم
 لہ ناکۆکیہکانی جارانی نیوان ھەردوو ئہو حیزبہی ئہوان کاری
 تیدا دہکەن و ناکۆکیی سالانی دواپی نیوخۆیی ھەردوو حیزب
 خۆیان، ھیشتا ئہوان بہ دوو کہسایہتی تیکۆشەر و مکوور نہسەر
 داواکاریی نہتەوہیی کوردہکانی خۆرہلات، دہزانم، کہ مانەوہیان
 لہ ھەریمی کوردستان ھەمیشہ دلنیاییہکی گەرمیان بہ من و

نەوێی من بەخشیوه تا دنیایین کە مەوێی خەباتکار و بەهای ماف، لەم زەمەنی سۆپەرمارکێت و مەسەرەفگەراییه‌دا، هێشتا لێزە جێگەی دەبێتەو. هەلبەت تێدامانەکەم، لەبەر ئەوە نەبوو کە دوودل بووم لەسەر کامیان بنووسم، چونکە ژمارەی ئەو کەسایەتییه کوردانەیی خۆرەلاتی ولات، زۆرتەرن لەوێ تەنیا بە یادکردنەوێی دوانیان پێمانوابێت، ئەرکی خۆمان لە ئاستیاندا جێبەجێ کردوو. ئەگەر دوودلییه‌کیشم لەوبارەو هەبووبی، زیاتر هی ئەوە بوو کە کامیان پێشئەوێی تریان بخەم، ئەگەرچی لە پەروێ جۆرایەتییه‌و، من پێزی چوونیه‌کم بۆ خەباتی هەردووکیان هەیه و لە دڵەو پێموایە، ئەمجارە کەسایەتیانە هەلکەوتەیی میژووێهەکن، کە هاوکات بە گەرەبوونی من، ئەوانیش جێدەستی خۆیان لە پەرواداوێکانی ناوچەکەدا بەجێهێشتوو. لەگەڵ تیگەیشتنی زیاتریشم بۆ میژووی ئەو تەمەنەیی بە شەخسیی تیا ژیاوم، بۆم دەرکەوتوو بەبێ ناوی ئەو کەسایەتیانە ویناکردنی ئەو میژووێش بپێکی زۆر لەمانای خۆی لەدەستدەدات.

دوای پالێشت بە یادوەرییه‌ دوورەکانی منداڵیم، بپیارمدا سەرەتا لەسەر مامۆستا عەبدولای حەسەنزادە، پیاویک کە لە هەوێلێرا لە پێگەی وەرگێڕانەکانییەو ناسیم، دەست پێیکەم. هەلبەت پێویستە ئەوێش بەیاد بهێنمەو، کە شۆرش و خەباتی گەلی کورد لە پۆژەلاتی کوردستاندا، زنجیرە ناویکی ئەوێندە درەخشان و نەمری پێهەخشیوین، کە جگە لە هەلبژاردن لە نیوانیاندا هیچی دیکەمان لەدەست نایەت. نازانم حەسەنزادە خۆیندن و پێگەیشتنی زانستی و پۆشنییری لە کوێ ولاتدا بەئەنجام گەیاندوو، بەلام هەمیشە لە زمانی ئەودا پەرەگۆریشە پەسەن و دانسقەکانی زمانی کوردیم بینیوه. حەسەنزادە، پتر لەوێ سیاسییەکی پێشەیی بیت،

سیاسییه کی پراکتیکیه و بارودوخ و هه لومه رجیک به سه ریدا
سه پاند که سیاست بکاته چاره نووسی خوی، له کاتیکدا نه گهر نه و
هه لومه رجه جه بریانه نه بوونایه، ئاسایی بوو چه سه نزاده توانایی
نه ده بی و زمانی خوی بکردایه ته نه و چاره نووسه. له گهل نه وه شدا نه و
زمانزانیکه نزیک له پوخی زمان و زیندوویی نه به دیانه ی زمانه وه.
نه و له نه وه ی نه و که سایه تییه کوردانه یه، که سه نگره یکی هه ره
گرنگی بوو گرتوین، که لانیکه م، له هه موو پارچه کانی کوردستاندا
و به درێژایی سه ده ی بیسته م، له مه ترسی به رده م شالاوی
دوژمناندا بووه. دلنایم خو شه ویستی و گرنگی پیدانی چه سه نزاده به
زمان، جگه له وه ی هه ستیاریه کی قوولی له پشته وه یه، ئاواش له
گرنگیدانی نه و به شوناسه وه، هاتووه. شوناسیک، که سه ره تاکه ی
ده گه پیتته وه بو سه ره تاکانی مندالی و یه که مین یادوه رییه کانی نه و
به خاکه وه. ناکرئ تو له گوندیکی نزیکی شاروچکه ی سه رده شت
گه وه بوو بیت، کیله به ردینه و مووشینت کردبی و بانته به باگردین
گیرابیت و قوو و کات بو دیوار تیکه ل کردبی و بیلنه ت کردبی و
به وه روه ران بانته مالی بی و له به هاراندا کانیت خاوین کردبیتته وه
و زه ویکیلان و تووچاندنت دیبی و جو مالت کردبی و دیاری و
پریاسکه ت بوو کچان له بن به ردان دانابی و گویت له زیره ک و ماملینی
نه مر گرتبی، خاک سه نجی رانه کیشابیت و قوراوی نه بوو بیت و
ته پوتوز له شان و ملت نه نیشتبی و قامکت نه قلیشابن و چه وسانه وه
و هه ژاری و کورد بوونت له ئاسته هه ره هه ره خاکه پراییه که پیدا
نه زموون کردبی و نه بوو بیتته عه بدولای چه سه نزاده. نه و نه له
ناچاریه وه، به لکو به پتووستی و له په وه ندیکی میژوویدا بوته نه و
مروقه ی که تیکووشان بکاته ستایلی ژبانی خوی. چه سه نزاده له و
ماوه زوره ی خه باتی خویدا، که بو نه و ده بیت جیگه ی سه ره به رزی

بىت، كە زۆرىنەى جاران بە ھەلبىژاردن ئەركى پىسپىردراو، دەستى لە چەند شتىك ھەلنەگرتوو ۋ بەردەوام لە كەنار تىكۆشانە سىياسى ۋ پىكخراو ھىيەكانىدا، پەيوەندى خۆى بە ۋ خەسلەتەنەو ۋ پاراستوو:

يەكەم: پەيوەندىيەكى فراوانى بە نووسەران ۋ پۇشنىيرانەو ۋ كرانەو ۋ بىسنىورى لەگەلىاندا، ئەگەرچى زۆرىك لە بىرورپاكانى ئەو بۇ ھەندىك لە پۇشنىيران جىگەى باس ۋ قسەن، بەلام ئەو يەكىكە لە ۋ سىياسىيە دەگمەنانەى كە ھەمىشە پەيوەندىى خۆى لەگەل ئەم تويزەدا راگرتوو ۋ پىموايە ھەم سوودى بەخشيۋە ۋ ھەم سوودىشى ۋەرگرتوو. ئەم خەسلەتەى خەسەنزادە، جگە لەو ۋ دەگمەن ۋ جىگەى ستايشە، ئاۋاش ئەو لە زۆرىنەى سىياسىيە كوردە ھاۋچەرخەكانى جيا دەكاتەو، كە يان شەپىكى ئاشكزايان لەگەل پۇشنىيران راگەياندوو، يان پىياناۋايە سىياسەت دەبىت بەدور بىت لە پۇشنىيرى. خەسەنزادە، ئەگەر لە ئاستى بەرھەمىشدا نەبىت، ئەو لە ئاستى شىۋەى ژيان ۋ كوردەكىدا سىياسىيەكى پۇشنىير ۋ لەگەلىك بواردا خاۋەن ھزرىنى تايبەت بە خۆيەتى.

دوۋەم: پەيوەندىيى بەردەوامى ئەو بە ئەدەبىياتەو: خەسەنزادە لە چل سالى رابردودا يەكىكە لە ۋ كەسايەتپانەى كە لە ئەدەبىيات دابىر نەبوۋە ۋ ھەمىشە لەسەرەتاتكىكرندا بوۋە تا پىمان بلىت ئەۋىش لەۋىيە، لە ۋ شۋىنەدا كە مروف پىۋىستى بە گرتنى پەيوەندىيەكى ئەلئەرناتىف لەگەل ژيان ۋ مروفەكانى تر، ھەيە. سەلىقەى ئەدەبىيى خەسەنزادە بە ۋ بەرھەمانەشىيەو ديارە كە زانستى ۋ سىياسىن. ئەو بە گشتىى بەرخوردىكى ئەدەبىيانەى لەگەل بوون ۋ ژياندا ھەيە ۋ ھەموو شتىك بە فىلتەرى زمانىكى ئەدەبىيدا، كە خالىى نىە لە وشەئارايى ۋ جوانى، تىدەپەرىننىت. ئەو بە پىاۋىك دەچىت

که ته شتیکی پر له وشه ی ئه ده بیی له بهرده می خۆیدا دانابی و ههر شتیکی بیته بهردهستی، سه رها له و ته شته ی هه لده کیشی و ده یخووسین.

سیتیهم: ئه و مروفیتیکی سیاسییه به لام په یوه ندییه کی تایبه تیشی له گه ل نه زیله و قسه ی نه سته ق و نوکته گیرانه وهش هیه. زور نین ئه و که سانه ی که له ژیا نی سیاسی خۆیا ندا نوکته یان بیر نه چوو بیته وه، ئه و له ده گمه نه کانیانه و ئه مه ش سه رمایه یه کی په مزبی بۆ دروست کردو وه. من بۆخۆم کاتی بیر له نوکته و سیاسهت ده که مه وه، ئاوا ی ده بینم: نوکته ژانر و جوړیکی ده برپینی بیوه فایه، ئه گه نه یکه یهت، ده تکت! یان ئه وه تا سیاسهت و سیاسییکار ده به نه بابته و ناوه پوکی نوکته کان و خه لک پینان پیده که نی، یان ئه وه تا سیاسی کار به هو ی نوکته کانه وه ته مه نی خو ی له ژیا نی کدا که ئیتر به سه ر چو وه، در یژ ده کاته وه. سه رانی کۆماری ئیسلامی له جوړی یه که من و مامۆستا حه سه نه زاده له جوړی ئه مه ی دوا ییانه. ئه و له میانه ی ژیا نی خۆیدا پانتاییه کی بۆ پیکه نین و شاد بوون نه هیشتبا وه، له میژ بوو له سیاسهت و له ژیا نی شدا بیر ده چو وه. له سه ده ی بیسته م و ئه م سه ده یه شدا، کۆماری ئیسلامی له هه موو قو لی که وه تو پیک ی به کورد بوونی حه سه نه زاده و هاو زمانیه کانه وه ناوه و هیچ شو ئیتیک نه ما وه له ژیا نی کوردییدا بۆمبارانی نه کات و له سیداره ی نه دات. که چی ئه و کورده سه رسه ختانه ی پو ژه لات به هه موو شتیک پیده که نن و نوکته ی له سه ر دروست ده که ن. من پینیار ده که م کۆماری ئیسلامی کومیتیه کی تایبهت بۆ به نه بر کردنی نوکته پیکه نینی، تا که سانی وه ک حه سه نه زاده، که خه باتی پيشمه رگایه تی و تیکۆشان له ناوی نه بردن، به تۆمه تی نوکته کردن پاپنچی دادگا بکات.

ھەمىشە بە ھەسەنزادە و ھاوخەباتەكانىدا بىرمەدەكەۋىتەۋە، پىڭاى تىكۆشان چەندە دوور و درىژە. خۇدايە مەرۇف دەبىت چەندە پىشوو. درىژ و ماندوو نەناس بىت، تا بەرگەى ژيانىك بگرىت، كە ناچارە بژى و بەرى رەنجى بۇ ژيانىك بىت، كە ئىتر بۇخۇى نەماۋە و كەسانىتر لىى بەرەمەند دەبن. من، وىراى ئاۋاتى تەمەندرىژى بۇيان، نازانم ھاۋرئ و تىكۆشەرانى كورد لە پۇژھەلات، لە تەمەنى خۇياندا بەرى رەنجى خۇيان لىدەكەنەۋە، يان جىى دەھىلن بۇ نەۋەكانى پاشەپۇژ. بەلام دوو راستىى دەزانم: يەكەم ئەۋەيانە خەباتى ئەۋان ھەمىشە پىڭرىك بوۋە كە نەھىلىت كوردەكانى ئەۋى لەۋە زياتر بىرپىزى و دەستدرىژىيان بگرىتە سەر، كە كراۋە. دوۋەم: ئازادىي ئىمە ھەرگىز ماناى پراۋپرى خۇى ۋەرناگرئ ھەتا ئەۋانىش ئازاد نەبن و ئەۋەش كە ئىمە بۇيان دەكەين، زۇر كەمترە ئەۋەى كە پىۋىستە بۇيان بگرىت. سلاۋ لە تىكۆشانقان، ئەى كەسانىك كە پەتى سىدارە ھەرگىز لە ملتان جوى نەبۇتەۋە.

تارماييهک بهريوويه:
کچي له کوردستانه وه
له يلا فهريقي

دهنگی ئه و به لای منه وه له دهنگی سه ره له شکرینکی بویر ده چیت،
 که له دووره وه هاوار ده کات: گویم لیگرن: واهاتم به خۆم و
 په گه ز و دهنگ و جه سته و ئیرو تیکای کچینییمه وه. واهاتم و
 راده مالم ترسیک، که سه ده هایه بیدهنگی کردووم و په گه زیک که
 داگیریکردووم و پیاویک که خنکاندوومی. ئه و له دووره وه دیت و
 ئاگر له پووش به رده دا و به فر ده توینیته وه و تیمساحه ته مبه له کانی
 ناو زوڼگاوه کانی میژوو بیدار ده کاته وه و ده یانه وئ له و قولاییه وه
 که له بیان له تیتولی کراسه که ی گیر که ن و به لرفیک هه لیلووشن.
 به لام ئه و قوربانیه کی هینده ئاسان و نیچیرینکی ئه وهنده لاواز نییه
 تا ئه وهنده نزم بفری که بتوانی له لوتکه ی قه لا و نووکی مناره کان
 و به یتونه ی ته لاره کانه وه دایکیشه خواره وه. ئه و هات و به و
 وشه و ئاوازانه ی ترسیکی زوری خسته ناخی ئه و پاشا بیتاجانه ی
 ولاته وه، که یاسایان قه ده خه یه و وشه یان خه نجه ره و نیگیان

شەڕانی و نەوسن. ئەو هات و هیچ لەشکرێکی پێنە بوو، تەنیا بە دەنگییەوه هات و بۆ هەمیشە لەناو ئەم تەلاوەی حیکمەتە درۆیانەدا دایکوتا و دلی نەوێ نوێ و گەنجانی ولاتی داگیرکرد. ئەو پڕ بوو لە هەرهەشەیی ئەو هەستە قوولە ژنانەبیانەی بە درێژایی میژوو داگیر و چەپینراون. ئەو بەو هاتنەیی بایی سەدەیک لە گریان، پڕیکردین لە گۆرانی. ئەو هیچی پێنەبوو لە دەنگ زیاتر، دەنگیش وەک فەروروزاد گوتبووی: «تەنیا شتیکی دەمینیتەوه».

ئەو هەموو جوانی و شکۆی خانمە کوردییکی تێدایە: ئەم و بێنەیی کە تیایدا دەستیکی خستۆتە سەر پانی و شانی داداوەتە سەر دەستەکەیی تری و قوول و تاک و تەنیا تیماندەرپوانی، بەیادەیتەرەوێ کچە شازادەکان و کچی کافرۆش و کۆی ئەو کچانەیە کە جوانییەکیان بۆتە هۆی خۆلقاندنی جوانترین داستان و بەسەر هاتەکان. لەیلا فەریقێ، خانمە هونەر مەندیکی تاقانەیە کە هەموو نێرسالاری و ئاینسالاری سەردەمەکەیی ئێمە نەیتوانی خەفەیی بکات، چونکە دەنگی ئەو هەلگری بەشیکی زۆر لەو حەقیقەتەییە، کە لە ئەزموونیکی زۆری چەوسانەوه و جیاوازی و نایەکسانی و ستەمکاری کەلتوورییەوه سەرچاوەی گرتووه. لەیلا، لەگەڵ خۆیدا دەنگی کێکراو و بێدەنگراوی هەزاران ژنی بۆ زیندووکردینەوه، کە هەرگیز گوێیان لێنەگیرا و نەبێران. ئەو هەرچەندە هەلگری پۆحی تاکایەتی و خۆدیتیی و مێینەیی و یاخیگەرانی خۆیەتی، بەلام هیچ وەختی تەنیا نییە و هیچ وەختی بۆخۆی نییە. ئەو بەرجەستەکەری ستەمیکی کە لەکەبوو، عەشقیکی بێدەنگراو و جەستەییکی یاساخە، کە پڕ پڕە لە ئیرووتیکا و جوانی و هەرهەشە. ئەو تارماییە کە و ترسیکی زۆری خستە ناخی ئەو کەلتوورەوه کە لە غیاب و شاردنەوه و داپۆشینیی مێینەیییدا هەموو شتیکی

بۆسەر چووه و شاعیر گوته‌نی: وه‌ک گولی فهرشی ناو مالاً،
 مامه‌له له‌گه‌ل مێینه‌ییدا ده‌کات، که به‌رده‌وام به‌سه‌ریدا ده‌روات
 و نایینی. ئه‌و یه‌ک که‌ره‌ت هات و گوتی من هه‌م: من وه‌ک خۆم
 و وه‌ک په‌گه‌ز و وه‌ک جه‌سته و وه‌ک ده‌نگ هه‌م و هاتنیک هات
 وه‌کخۆی به‌بی ئه‌وه‌ی له‌هه‌ره‌شه‌ی شه‌رم و کوشتنی که‌سایه‌تی
 و بانگه‌شه‌ی شکاندن و ئابروو‌بردن بترسیت. ده‌نگی ئه‌و له‌ زار
 و لیوییه‌وه ده‌رناچیت، هه‌ناسه‌کانی ئه‌و له‌ گه‌رووییه‌وه دینه‌ده‌ر،
 به‌لام بنه‌وانه‌که‌یان ده‌چیته‌وه سه‌ر قوولاییه‌کانی کچینی و نازاری
 مێینه‌بوون. ئه‌و به‌ ئه‌ندازه‌ی نه‌په‌ی په‌گه‌زی نێرینه که به‌ درێژایی
 میژوو له‌ کۆشکه‌کانی ده‌سه‌لات و سه‌کۆی حوکم و بلندگۆی
 مناره‌کانه‌وه، به‌سه‌ر نازایه‌تی خۆیدا هه‌لداوه و په‌یکه‌ری بۆخۆی
 دروستکردووه، له‌ مێینه‌یی خۆیه‌وه ده‌چریکێتی و به‌و ده‌نگه‌ی
 خودیتی خۆی له‌سه‌ر ناوچه‌وانی میژوو یه‌ک به‌رجه‌سته ده‌کات، که
 بۆ ئه‌و جگه له‌ حه‌رامکردن و شه‌رم و کوشتن هه‌یجێتری پێنه‌بووه.
 له‌یلا جاروبار که‌می رووت، که‌می فریوده‌ر، که‌می ختووکه‌ده‌ر و
 زۆریش خرۆشینه‌ر ده‌رده‌که‌وێ. ئه‌و هه‌یج شتیکی مێینه‌یی و هه‌یج
 خه‌سه‌لته‌کی په‌گه‌زه‌که‌ی که‌ خوای گه‌وره و جیاوازی سرووشتی
 پیتی به‌خشیوه، ناشاریته‌وه و ملکه‌چی ژێر نیگای که‌لتووریکی
 ناکات، که به‌ پوژ حه‌رامی ده‌کات، له‌ پووناکاییدا به‌نه‌فره‌تی ده‌کات
 و به‌شه‌و ئیکلامی بۆ ده‌کێشن و له‌ تاریکیدا بۆی ده‌چیته‌ سه‌رچۆک
 و له‌به‌ری ده‌پارێته‌وه. ئه‌و هه‌یچکامی له‌و خه‌سه‌لته‌نه‌ش ناشاریته‌وه،
 که به‌سه‌رییه‌وه بوونه مال و به‌هۆیانه‌وه فریودراوه و ملکه‌چ
 کراوه: ته‌ماشای زی‌ره‌کانی سه‌ر سینه و بازنگه‌ی ده‌ست و ئه‌لقه‌ی
 په‌نجه و پاوانه‌ی پیتی بکه. هه‌موو ئه‌مانه ئه‌و جو‌رانه‌ی پازاندنه‌وه
 نێرانه‌ییه‌ن، که پیاو له‌ درێژه‌ی میژووی حوکم‌پرانیه‌که‌یدا به‌ ژنی

بەخشيون و بەھويانەو دەستەمۆي كردوون و لە ساھەياندا بېدەنگي
 كردوو و ويستويه تي تەماشاي بكات. بەلام ئەم خانمە لە پشت
 ھەموو ئەو شانۆنامەي ژنبونەو، لە پشت ئەو سيمافريودەرانی
 كەلتووري پياوسالاري لەسەر مينيە بەرھەميھناو، دەھەوي خوي
 بيت و بە نيگايادەمانباتەو ناو ناخي خوي، ناو ناخي مروئي
 خوي بو ئەوھي لەويدا نەك ھەر تەماشاي بکەين، بەلکو بيبينين.
 بۆيە لەيلا نمونەي ئەو خانمانەيە كە بە ئامادەيەكەي، لە دەنگ و
 رەنگ و رەگەزدا، ھەر شەھەيەكي توند لە كەلتووريكي پياوسالارنە
 دەكات، كە ھەموو چركەيەك ناچارمان دەكات ھەز و ئارەزوو و
 ويست و تامەزورييمان بو ئەويتر بشارينەو. ئەويترمان ليدەكاتە
 مەملەكەتيكي ئەوھندە دوورە دەست، كە ئيتەر ناچاربين تەنيا لە
 خەيال و ليكدانەو و ھيتانەپيشچاوەكان و فەنتازيادا، يەكلايەنانە
 پروبەرووي ببينەو و كاتيكيش پييدەگەين، ھەرچي وزەيە پيمان
 نەماو و ھەموويمان بەخشيوە بە سياسيەت و خواردن و جگەرە
 و عارەق و خەفەت. بۆيە لە ساتەوختيكا كە پروبەرووي مينيە
 دەبينەو، ھيچمان لە مروقبوون پيئەماو و سيس و داماو و بەتالاً،
 مەگەر تەنيا وزەيەك كە پرپووين ليئ ئەو تورەيي و توندوتيژيە
 زۆرە بيت كە بۆتە لوگو و نيشانەي پياو بوونمان. ھەربۆيە شە
 كاتي ئەو پروبەرووي خودي خومان و مەحرووميەتي خومان لە
 ژيانكي ئارام و ئيروتيكانە و ژياندۆستانەمان دەكاتەو، توورەييە
 ميژووييەكەمان داگيرمان دەكاتەو و نەفرەتي خومان لە شيوەي
 تيزابريژي و ئاويئەشكاندن و ئارايشگا تەقاندەو و توندوتيژي
 خيزاني و ھەرامکردنەكاندا دەر دەبرين و كەسي بەناوي ئەو
 كەلتوورە شەپانگيزەو رادەسپيرين: قير بكات بە سيماي كچيني و
 جواني و شارستانەتي مينيەيدا. كەسي رادەسپيرين تا ئەو ترسە

میژووییهی له مینهیی و ئیروئتیزم هه‌مانه، دایبۆشی و بیشتیوینی و ناشیرینی بکات، به‌بی ئه‌وه‌ی بزانی که به‌و کاره‌مان و به‌ ئاسایی وەرگرتنی ئه‌و ره‌فتاره، چه‌نده خۆمان له به‌رده‌م ژيان‌دۆستیدا ناشیرین کردووه و شتواندووه.

له‌یلا، بۆ ساته‌وه‌ختیک به‌و ده‌نگه به‌هه‌شتیه‌ی، به‌هه‌ناسه قووله‌کانی که زه‌نگی ئیروئتیزمیکی داگیرکه‌رانه ده‌دات به‌ گویی بیسه‌ردا و بیده‌نگیه‌کی میژوویی ژنبوونی پیده‌شکینی، هه‌رچی وزه و توانای مړویه تياماندا بیداری ده‌کاته‌وه و بانگمان ده‌کات بۆ ژيانیک که جوانی ئیمه له پیکه‌وه‌بووندایه، چونکه «کیشه‌مان یه‌ک» و «دیوی ره‌ش» دۆژمنی سه‌ره‌کیمان. ئه‌و که‌دیت، به‌ که‌ترین پارانه‌وه و زۆرت‌ترین بر‌وابوونه‌وه به‌ خۆی دیت و له «مه‌رگیشدا بۆ ژيان ده‌گه‌ریت». سه‌ری بلند و سنگی ده‌ره‌په‌ریو، لاقه‌کانی ده‌سه‌لاتمه‌ندانه و نیگای ئارام. ئه‌گه‌رچی دلی «وه‌کو ئاوینه خه‌میکی لیل دایبۆشیوه»، به‌لام خاوه‌نی نیگایه‌کی ئه‌به‌دیانه‌یه، که هیچ شتیکی زه‌مانه و هیچ ناو‌ز‌راندن و هیچ سه‌ته‌میک، رۆحی کچانه و کوردیان‌ه‌ی ئه‌و ناشیوینی و نایترسینی. ئه‌و ئه‌وه‌تا لی‌ره‌یه و له ناخماندایه و بۆیه نه‌هاتووه شتیکی تر بیت جگه له‌خۆی وه‌ک میینه‌یه‌ک، وه‌ک خودیک و وه‌ک جه‌سته‌یه‌ک که پره له جوانی و شکۆ و که‌رامه‌ت و ئیروئتیزم. به‌لام ئه‌و له سه‌رله‌شکریکیش ده‌چیت، که به‌و ده‌نگه دل‌په‌ریه‌وه دپ به‌ بیده‌نگی ده‌دات و خۆی له ده‌نگدا به‌رجه‌سته ده‌کات. ئه‌و بۆ ئهم که‌لتوو‌ره داخ‌راوه ئافره‌ت‌کوژه‌ی کوردستان، تارماییه‌که به‌ پ‌ی‌وه تا رۆحی ئه‌وانه بتوقیننی که له مړۆف و ژیان و کرانه‌وه و جوانی ده‌ترسن و ته‌نیا دیارییه‌ک بۆیان هینا‌وین ترس و توقاندن و کوشتنه.

رابعہ ری شورشى كۆيلەكان:
بورھان قانع

له سلیمانی، ئیمه مالمان له گهړه کی مه جیبه گهوه تازه هاتبووه تووی مه لیک. ئه مه ته نیا شوینگوړکیته ک نه بوو، یان گواستنه وه یه ک له هریمی به گایه تییه وه بو پاشایه تی، به لکو ئه وه بو من پزگار بوونیک بوو له و گهړه که ی که زورترین چه وسانه وه تیدا بیني: دوو جار خه ریک بوو به پاسکیله وه بکه و مه ناو سه دده که ی مه جی به گ، سی جار پڼگره کان که هاوته مه ن و له خوّم گه وره تر بوون پڼگه یان پڼگرتم، جاریک به پایسکیله وه خوّم کیشا به که ریکدا، که له قه راخ جاده خو له که وه ستابوو، سی ته قله م لیدا. ئه و کورپه عاشقه ی هه میشه بروی هه لده ته کاند و پتی کونترول نه ده کرا، کاتی له چاوه پروانی خو شه ویسته که یدا، پالیدا بوو به عه موودی کاره باوه، له بهر باران و به فر، کاره با گرتی و کوشتی. له بهر کورته بالا ییم، له قوتا بخانه ی ده باشان کورپه کان نه یانده کردم هه ندامی تا قمی شهړه شق و له تیپی گهړه کیش دوا یه وه ی به زور کردیانمه گولچی و له یه که م

ياريڧا ھەشت گۆلم لىكرا، دەريانكردم. تەنيا شتىك لە گەرەكى مەجى بەگ بىرم دەكرد، دەنگى كەمانەكەى مامۇستا دلئىر ئىبراھىم و ئاراسى براى و دەنگى دلسۆزى خوشكىان و مېھرەبانىيەكانى ئەختەرخانى دايكىان بوو، كە ھەرگىز لە ھىچ شوئىنكى دنيادا، نەبوومەو ھاوسىيى بنەمالەيەكى وا بەھرەمەند..

ھىشتا پەيمانگاي ھونەرەجوانەكان لە گەرەكى ھەوارە بەرزەبوو، كە قوتاييان بە جلو بەرگە تايبەتییە خۆلەمىشى و سىپىيەكانىانەو، شەقامى تووى مەلىكىان دەخروشان. تەنيا شتىكى نامۆ موسەللەھەكان و سەيارەى فرياكەوتن (نەجدە) بوو، كە بەردەوام بەويدا ھاتووچۆيان دەكرد. ئەو كاتە پياسەكردن بە شەقامى تووى مەلىكدا جۆرىك بوو لە خۇپيشاندان و بەرگرىي و پرۆتتست. من ماوھىەك لەو ە دوا و لە نئوان توى مەلىك و ھەوارەبەرزە و لەو كەشوھەوايەى سلىمانىدا، مامۇستا بورھان قانعم ناسى.

مالەكەيان دەكەوتە بەشى تووى مەلىكەو، كە بەتەنىشتىيەو ە چۆلەوانىيەك ھەبوو، سالانىي پىشتىر بۆ پياسە پرومان تىدەكرد و لەوى گويمان لە «قارىئەتولفنجان»ى «عەبدول ھەلىم» دەگرت. ئەو لەسەر شەقامى تووى مەلىك بۆ پاس دەو ەستا. نازانم چۆن دۆزىمەو، بەلام پىشتىر مامۇستا ئەھمەد سالارى شانۆكار باسى ئەوى بۆ كر دبووم، كە دەتوانم بۆ پياچوونەو و بەراووردكارى سىنارىيوى فىلمى (پايسكىل دز)ى (فىتورىۆ دىسكىا)ى ئىتالى، پەناى بۆ ببەم. لەسەر راسپاردەى مامۇستا سالار ئەو سىنارىيۆيەم وەرگىرايوو بۆ كوردى و دەبوو كەسىكى شارەزا لەگەل دەقە فارسىيەكەيدا بۆم بەراوورد بكات.

سالەھا لەو ە دوا، لە دانمارك، فىلمەكەم دۆزىيەو و ديسانەو لەگەل دەقە دانماركىەكەشدا بەراووردم كردنەو. لە مالەكەى مامۇستا

بورهان قانعدا، هیوانیک هه‌بوو، که وا بزانه به دوو پله قادرمه
 بوی ده‌چووته سهر. من به‌یانیان به خزمه‌ت ماموستا ده‌گه‌یشتم
 و نه‌وهی له‌م باره‌یه‌وه ده‌یلیم، له‌ پرووی یادوه‌رییه‌وه‌یه نه‌ک فاکتی
 راسته‌قینه. که چاووم پیی که‌وت، نه‌مجا تیگه‌یشتم بۆ ده‌بیت نه‌م
 مرۆقه وهرگتیری (میژووی ماد) له‌ نووسینی نه‌م. م. دیاکوئوف،
 بیت. کتیه‌که پیناسه‌یه‌ک بوو بۆ که‌سایه‌تی وهرگتیره‌که‌ی و نه‌و
 هه‌دادانه‌ی نه‌و له‌ ژیانیدا هه‌یبوو، نه‌مه‌ جگه‌ له‌وه‌ی به‌و کتیه‌دا
 بۆت دهرده‌که‌وت بورهان قانع، چ هه‌ستیکه‌ی نه‌ته‌وه‌یه‌ی ریشه‌داری
 هه‌یه، که بێگومان نه‌مه‌یان میراتی قانیه‌ی شاعیری میلی بوو بۆ
 مابۆوه. من نه‌و کاته (میژووی ماد) به‌ته‌واوی نه‌خویندبووه، به‌لام
 چه‌ند نامیلکه‌یه‌کی دیکه‌م خویندبوونه‌وه و (شۆرش‌ی کۆیله‌کان،
 یان سپارتاکۆس) کاریگه‌ری زۆری له‌سهرم هه‌بوو.

که زانی، نه‌مه‌ی زۆر پیخۆش بوو، هه‌ربۆیه‌ش زوو متمانه‌ی پیکردم
 و تیگه‌یاندم که ده‌توانم له‌ماله‌وه‌ سه‌ردانی بکه‌م، به‌ مه‌به‌ستی
 پیداجوونه‌وه به‌ کتیه‌ی سیناریۆکه‌ی «دی سیکا» دا. به‌ بیرم
 نایه‌ت چه‌ندجار چوومه‌وه خزمه‌تی، به‌لام هه‌رجاره‌ی که‌ده‌چووم
 پرووبه‌پرووی هه‌مان ریز و هیمنی و خۆشه‌ویستی ده‌بوومه‌وه.
 منیش شه‌رم لیده‌ه‌ژا و وه‌ک کوپه‌ لادینیه‌ک، که‌ فیکرا‌بووم
 ناییت له‌مالان پیراکتشم، سانسۆریکی زۆرم له‌سهر خۆم داده‌نا.
 من به‌ زۆری به‌یانیان ده‌چوومه‌ خزمه‌تی و نه‌و بۆخۆی کاته‌که‌ی
 بۆ دیاریکردبووم. ساله‌ها له‌وه‌دوا که‌ بیرم له‌و کاته‌ ده‌کرد، وه‌و و
 به‌راو‌و‌ردم ده‌کرد به‌ شیوازی ژیا‌نی چینی ناوه‌ند، بۆم دهرده‌که‌وت
 هه‌رچه‌ند ماموستاکه‌م زۆر ده‌وله‌مه‌ند نه‌بوو، به‌لام هه‌ست و
 شیوازیکی ده‌وله‌مه‌ندانه‌م له‌که‌سایه‌تیدا تییینیکردبوو. نه‌و به‌یانیان
 تو‌زیک پیش نه‌و‌کاته هه‌له‌ستا که‌ ریکه‌وتی چوونی منیشی ده‌کرد.

لەبەر ئەو ئەو چەند بەيانییەى كە دەچوومە خزمەتى، هېشتا نانى بەيانی نەخواردبوو..

چىرۆكە سەيرەكە لىزەو دەستپىدەكات، كە بە گەرانەو دەم بۆ كىتىي (فەنتازىيەى خواردن) دەست بە گىرانەو دەم. كاتىك خەرىكى نووسىنى ئەو كىتىيە بووم، بە قسەيەكى مامۇستا بورھاندا، پەيوەندىي نىوان خواردن و دەنگم بۆ دەرکەوت: «نانخواردن مەلچەمەلچەكەى خۆشە». كاتى بەيانیان دەچووم، ئەو بە عادەتتىكى كەمى وردە بۆرژوايىانە، كە زىاتر سەرچاوەى لە پۆشنىبىرىيەكەيەو گرتبوو، تازە لە خەو هەلدەستا و نانى بەيانی دەخوارد. ئىتر نازانم ئەم لە خەو هەستانەى دواى بىداربوونەو دەى يەكەمى بوو، يان ھەر ئەو كاتە لە خەو هەلدەستا. نانى بەيانیانى ئەو، ھىلكە و پۆن و تەماتەى كال و پىياز بوو بەنانى تىرىيەو. لانىكەم ئەو چەند جارەى من چوومە خزمەتى ئەمە دووبارە بۆو. ھەموو جارىكىش بەگەرمىي و بە عادەتى بنەمالەيى خۆى، زۆر تىمەو دەئالا تا لەگەلئىدا بخۆم. من نانم خواردبوو، بە زۆرىش نان و ماست و چاى شىرىن بە كولىزەى پىالەسوو ھەو. ئەو نانەكەى لەسەر لەپى دەستى دادەنا و بەدەم قسەى خۆش و پرسیار ھەو، كە زىاتر بۆ راگرتنى دلى من بوون، ھىلكەكەى دەخستە سەر و ئەمجا بە قاشە تەماتە و پىياز دەپىئاخنى و كەمى خويى دەكرە سەرى و لوولیدەكرە. دەست و پەنجەى خروخەپان بوون و لىدەھات. جارى يەكەم، ئەم خواردنە و پىكەھاتەكانى ھىچ سەرنجیان رانەكىشام، بەلام ھەر كە ئەوم بىنى بەو ھەموو چىژەو پارو ھەكەى لە دەمىدا دەگلاند، يەكسەر ئىشتىام چوو سەرى و تازەش پەشىمانبوونەو دادى نە ئەدام. بۆيە ھەر كە چوومە مالەو، يەكسەر دەستمكرد بە ھىنانى پىياز و تەماتە و ھىلكە و نان و پاروويەكى وەكئەو دەى مامۇستا خۆشەلىقەكەم

دروستکرد. به لام ئه و تام و چیژهی نه بوو، که له ته ماشای ماموستاوه هه ستمپیده کرد. «نانخواردن ملچه ملچه که ی خوشه!»، که من نه مده زانی چونکه به مندالی له سهر ئه و ملچه ملچ و ته قه ی که وچک و ددانه، لیدانی زۆرم خواردبوو.

پاش سالانیکی تر، که «میژووی ماد»م به ته وای خوینده وه، تیگه یستم که سه لیه ی ئه و له خواردندا، له وه رگێرانیشتا ره نگیداوه ته وه: به هه مان چیژ و وردینی و مکورپوونه وه کاری له وه رگێران و فهره نگنوسیدا کردبوو، که له ئاماده کردن و خواردنی پاروویه ک ناند. ئه و به راستی ئه و کاته قانیه ده بوو، که کاره که به باشی و پوختی ئه نجام درابا. دێر به دێر، تا سنووری باویشکدان، ده قه کوردیه که ی پیده خویندمه وه و خویشی ته ماشای ده قه فارسییه که ی ده کرد. هه ر سهرنج و راستکردنه وه یه کی هه بایه، ده یوه ستاندم و بۆی راسته کردمه وه و منیش ده منووسی.

ده بایه له ته مه نی خۆم گه وره تر بم، ئه و منی زۆر به جیدی گرتبوو. له م نیوانه شدا به رده وام چای ده خواره وه. چای گهرم، گهرم. له مه دا باوکمی به بیر ده هیتامه وه: ئه وان هاو ته مه ن بوون و دوور به دوور یه کترین ده ناسی. ته نانه ت کاتی له و کاره ساته دا به ره حمه ت چوو، باوکم دلی بۆی پر بوو. ئه وان هه ردووکیان چایان به بی ژیر پیاله ده خواره وه: پیاله که یان به دوو په نجه ده گرت و به لیویانه وه ده نا به بی ئه وه ی فووی لیکه ن. ساله ها له وه دوا تیگه یستم ئه وانه له نه وه ی پیاوانیکی ئه م ولاته بوون ژیانیکی پر چه رمه سه ری و هه ژاری و ده ربه ده رییان به سه ر بردبوو، به لام ئابروومه ندانه. ئه وه ی پوژگار نه بیبه زاندبی، له چای گه رمیش ناترسی. من به و شیوازی کارکردن و هاوکارییه ی ماموستا بورهان قانع، که میک شاره زابووم. ئه مه هه مان شیوازی کارکردنی حوجره بوو، که من

له منداڵییدا دوو سالتیک ئەزموونم کردبوو. بەلام ئەو زۆر زیاتر
چاویکرمهوه و کاری وەرگیرانی له لا خوشهویست کردم. یادی
به خێر.

ژنانی بناری سیوهیل..

کاتیک ئەم وتارە بلاو دەبیتهو، چەند پۆژیک بەسەر یادی هەشتی مارس دا، کە پۆژی جیهانی ژنانە، تیپەر دەبیست. من دەمەوی لەم بۆنە پیرۆزەدا، کە بۆنەی سەرھەلانی بوون و ژیانە، پۆرتریتیکی ژنان و دایکانی ناوچەی خۆمان بکێشم، کە لە هەمان کاتیشدا نمونەی ژنان و دایکانی ناوچەکانیتری ولاتەکەمانن. ژنانیک، کە تابلۆیەک لە جوانیی و بەرزیی و پیرۆزیی ولاتەکەمان پیکدەهینن و ئەگەر بمانهوی باس لە ژنانی هەموو ناوچەکانیتر بکەین، تەمەنی نووحرمان دەوێت.

بناری سیوهیل بە درێژایی میژووی خۆی ناوچەیەکی شاخاوی و دالەدەر بوو. تا کۆتایی هەفتاکانیشت دەستی حکومەتی بە ئاسانی نەدەگەیشتی. زەوی بەراو و باخاتی میوهی ئاسایی و لەبەر ئەوەش دەرامەتی کەم. هەژاری هەمیشە لەم ناوچەیەدا یەک دووژمنی هەبوو: دەستکراوێی و داکراوێی خەلکەکە.

ئەوان لە وەرزهكانى كاروكاسپيدا پەنجيان كېشاوه و لە وەرزی
مىوان و گەشتياريدا لەگەل مىوانەكان و پېيواران، بەشيانكردووه.
هېچكاتىكېش وەك هەندىك لە حېزبە سىياسىيەكان پارووى دەمى
خەلكيان نەژماردووه. يەع! لەبەرانبەر ئەمەدا، زىستانى سەخت
و بەهار و هاوینی بەهەشت. پەر لە مىوان و ئاوهدان. خەلكى
ناوچەكە چەندە زەحمەت لەگەل سرووشتدا دەكېشن ئەوەندەش
بۆ مىوان كراوه و خۆماندوو كەر. بەلام لەناوياندا ژنان ماندووتر و
زەحمەتكېشتر. پتووستە لەم گۆشە نىگايەوه، سەر لەنوێ مېژووى
ناوچەكە بنووسرىتەوه.

ژنانى سىوھىل، هەرچەندە لە سىنبەرى پياوانيدا بوون، بەلام مېژووى
خۆيان جياوازه. من لە زمان زۆر لە مامۆستا ناودارەكانەوه، ناوازيه
و ئازايى ئەو ژنانەم بېستوو، وەك مامۆستايان ئەحمەد هەردى
و محەمەد پەسوول ھاوار. مەلا مستەفا، كاتى لە سەرەتاي سالى
۱۹۶۲دا سەفەرىكى ئەو ناوچەيە دەكات، رېگە نادات چيشلىنەرە
تايبەتيەكانى خۆى، خواردنى بۆ دروستبەكەن، ئەو خواردنى دەستى
ژنانى ئەوئ دەخوات. سالانىك لەمەوپېش لە ديدارىكدا لەگەل بەريز
نەوشىروان مستەفا، پىي گوتم ئەگەر ناوچەى سىوھىل و شارباژير
نەبوايە، ئىمە نان نەبوو بىخوين. سەرۆكى هەريم هەموو جارئ،
هەروەك لەگەل هەموو كەسىشدا، بە ئىمە دەليّت: لەيەك عائىلەين!
لەودىو ئەم قسانەوه، كە هەموويان جوانن، واقىعەيەك هەيە كە ژنان
بەتايبەتي تاييدا چەوساوەن. ئەوان قوربانىيەكەمى ناوچەكەن و
هەمووشيان بريندار و جگەر سووتاو و زامى غەدرى مېژوو بە
پۆحيانەوه. جوانىي ئەو قسانە، لەو ئەركە كەمناكاتەوه كە پتووستە
بۆ ژنان و مندالان ئەنجام بدرين.

ئەم ئىوارەيە لە خزمەت دايكەم دانىشتبووم، باسى تەمەن و

هاوړتیانمان دهکرد. ئەو گوتی: «ئێسته من بێ هاوړیتم، رهفیهکانم هه موویان به جییان هینستم. هه ره ئەوهندهش بهرگه دهگرین، ئیتر مردن زۆر ئاساییه.»

ئهم قسانه جگه له رۆحه سۆفیه پاکژهکهی ئەو دیویانهوه، جگه له وره‌ی دایکانه، هاوړیکانی ئەویان به بیرخستمهوه، که هه‌ندیکیانم بینیون و نانی دهستیانم خواردوو، هه‌ندیکیانم دوورادوو و ناسیون. به‌لام ده‌زانم هه‌موویان مروّقی مه‌زن و که‌سایه‌تی به‌توانا و خۆشه‌ویست بوون و که‌م که‌س هه‌یه‌ی پێی که‌وتبێته‌ ئەو بناره‌ و سوودی له‌ به‌ری په‌نجی ئەم ژنه‌خانمانه‌ی وه‌رنه‌گرتی.

ئەوان له‌ په‌نج و تیکۆشان و ئاگر و فیه‌نه‌کوژاندنه‌وه و ئاشته‌وايیدا بینمونه و هاوبه‌ش بوون. شیریان پاک و ده‌میان پاک و خه‌رنیان پاک و داوینپاک. ئەمانه‌ به‌ ته‌نیا دایکی کو‌ر و که‌ه‌کانی خۆیان نه‌بوون، به‌لکو دایکی ئەو لیقه‌وماو و بیدا‌یک و باوکانه‌ش بوون، که‌ پو‌ژگاری پێیان که‌وتوته‌ ناوچه‌که‌.

له‌ پێش «یایه‌ پیرۆز»، دا‌پیره‌ گه‌وره‌ی هه‌مووان، ناوی که‌سه‌یترم نه‌بێستوه، که‌ هه‌م له‌ سیاسه‌ت و هه‌م له‌ بواری کۆمه‌لایه‌تیدا، ریز لیگیراو بووبیت. له‌ ته‌مه‌نی خۆمدا، ئامینه‌خانی حاجی که‌ریم ئا‌غا، ئەفسانه‌یه‌ک و تابلویه‌ک بوو له‌ به‌خشنده‌یی. یه‌کجار پوو‌خساریت بینیا، بۆ یه‌ک ته‌مه‌ن بیرت نه‌ده‌چوو. من هه‌شتا له‌ ئەوروپا بووم، که‌ مه‌رگی ئەوم بێست و ئەمێستا که‌ش سیمایم وه‌ک تۆقه‌نه‌ نیرگزیکی به‌هاری دێته‌وه‌ به‌رچاو.

پو‌ور حه‌نیف، ژنیک له‌ راز و پر له‌ حیکمه‌ت. له‌ پشت هه‌ر به‌ریار و گو‌فتاریکیه‌وه، ئازادی مرو‌قی‌ک و ژیا‌نی ژنیک و مژده‌ی مندالیک هاتوته‌ دی. ئەو ئاشتیخوازیکی بینمونه و فریاگو‌زاریکی خۆبه‌ش بووه. سیمای ئەوم وه‌ک تارماییه‌ک دێته‌وه‌ پێشچاو. وه‌ک ئەوه‌ی له‌

ئەفسانەكاندا بىنييتىم. دەبىت لە بەفر پىرسىن، چەند جار لە زستانە سەختەكاندا بە فرىي ژنان كەوتوو و شوپىن پىنى منداكىكى بۆسەر شوپىن پىنى مرقايەتى زياد كىردوو. ئەو مامان و حەكىم بوو و لەسەر دەستى ئەو، مردن بەچۆكدا هاتوو.

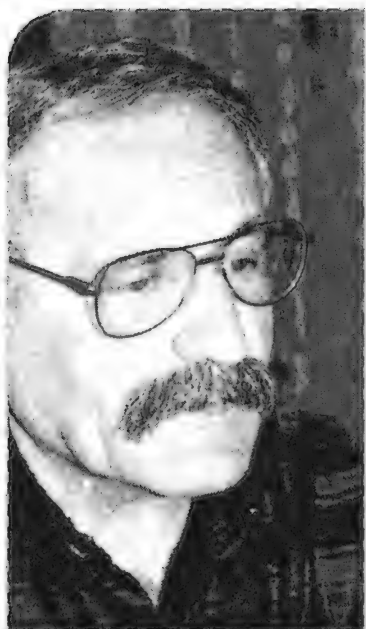
پار لە پىرسەي نەعىمەخاندا دانىشتىن، ژنىك لە چاكە و شكۆى دايكانە. ژنىك پىر لە گەورەيى بەرگەگرتن و شوخىي و هەدادان و بى فىزى. چەند سالىكىش پيش ئەوئى بگەپىمەو، پىرۇزخان، ئەو چەپكە گولەي كە زۆر كەم بەبى جگەرەيەك بە لىوانەو دەتدى، كۆچى دوايى كرد و سەرەتايىترىن قسەي «بەساقەوبم»، بوو. ئەمانە بى فىز بوون و كارەكەريان لە دەورە نەبوو و خانمايەتيان نەكردوو.

لىستەكە درىژە: ئەختەرخانى مەحمودئاغا، شىخ ژنە نازدارى خانەقاي سىرى، كافەخانى حاجى شىخ ئەحمەد، حەلاوەخانى نۆرەباب، ستارەخان حاجى ئامىنە و دەيانىتر، كە دەبىت ناوەكانيان لە ئەستىرەكان پىرسىن، داخۆ ئەو هەموو پووناكىيەيان لە كۆيۆە هيناو.

يەككىتەر لەوانە نەزىرەخان بوو، كە چەند هەفتەيەك بەر لە ئىستا كۆچىي دوايىكرد. من زۆر كەم بىنيبووم، بەلام خۆشمەدەويست چونكە ژنىكى يارمەتيدەر و بەرىز و هەتيونەواز بوو. ئەو لەنەوئى ئەو ژنانە بوو كە مېژووى ژيانيان لەگەل مېژووى ناوچەكە و كوردستاندا تىكەل بوو. بەلام هەرگىز مېهرەبانيى دايكانەيان لەدەست نەدا. ئەو وەلام بوو بۆ مېژوويەك و پۆژگاريكى پەق، پۆژگارى ئاوارەيى و تاراوگە، بەلام بەبى پق و كىنە. ئەو پىر بوو لە هەدادان و سەبر، كە دواجار مردنىكى هتاش برديەو بۆخۆي. لە بنارى سىوەيلەو بۆ سلەيمانى و لەويۆە بۆ ويستاگاكاني ئاوارەيى

و تاراوگه و جهرگسووتان، لهویشهوه بق مردن له ههولتر و
چوونهوه ژیرگل له سلیمانی. دایکم، وهکئوهی قسهی لهگهل بکات،
بۆیدهگیپامهوه، که چۆته سهردانی کردووه و له دوورهوه ئهمی
ناسیوهتهوه، پاش تهمنیک دایران.

دەنگىكى ئاسمانى:
عەزىزى شارۋخ

رادیۆکه‌ی باوکم له مۆدیله کۆنسه‌کان بوو، گه‌وره و په‌ش،
 بلندگۆیه‌ک له به‌شی پیشه‌وه‌ی و ئانتینیک به‌ لای چه‌په‌وه، به‌لام
 زۆر به‌ دره‌نگ پاترییه‌کانی ده‌گۆرێدران و که‌م مه‌سره‌ف بوو. که
 ئیستا بیر له‌م رادیۆیه‌ ده‌که‌مه‌وه، بیچم و پروخساری، دووگمه
 و سویچه‌کانی و ئه‌و ماده‌یه‌ی لێی دروستکرا‌بوو، نیشان‌ه‌ی
 سه‌ره‌تا‌کانی ته‌کنه‌لۆجیا‌یان پێوه‌ دیار بوو. ته‌کنه‌لۆجیا‌یه‌ک، که‌ هه‌ر
 له‌ سه‌ره‌تاوه‌ هیچ سنووریکی نه‌ده‌ناسی و بۆ هه‌موو شوێنی ده‌چوو.
 دواجار ته‌کنه‌لۆجیا سه‌لماندی، که‌ ده‌سه‌لاتیک‌ی تایبه‌ت به‌خۆی
 هه‌یه‌ و سنووری سیاسی و جوگرافی و لاتان ناتوان که‌وشه‌نی
 بلا‌وبو‌ونه‌وه‌که‌ی ده‌ست‌نیشان بکه‌ن..

من به‌ چاوی منداڵیک‌ی پێنج یان شه‌ش سالانه‌وه، رادیۆکه‌ی
 باوکم له‌ بیر، که‌ زۆر جار ئارامی ده‌کردمه‌وه و گه‌لێک جاریش
 هه‌راسان، به‌تایبه‌تی به‌ شه‌وان، که‌ هه‌واله‌کان و وه‌سواسی‌ی باوکم

بۆ دەنگوباسەكان و تەشۋىشى ھەزاران كىلومەتىر ھەۋايى لەو رادىئو ۋە دەھاتە ناو جىھانى منالانەي مەۋە. بەيانيانىش زوۋ ھەر بە دەنگى ئەۋ بەخەبەر دەھاتم. سەرھتا خويىندەۋەي قورئان بە دەنگى كە سىڭ، كە سالەھا لەۋە دوا زانيم مامۇستا عەبدولباسىت عەبدولسەمەد بوۋە و رەنگە كوردىش. پۇچكى كوردىانە لە دەنگىدا ھەبوۋ، كە تىكەلىك بوۋ لە شىكست و تراژىدىا و ھەر دەبوۋ زوۋ بزائم كە تەنبا كوردىك بەۋ جۆرە قورئان دەخوينى و تەلاۋەتى دەكات.

پاش ئەۋىش بەرنامەي شىعر و مۇسىقا: پەروىن موشىر ۋەزىرى يان شوكرالائى بابان پىشكەشيان دەكرد و بەيانيان و ئىۋارازيان پىر دەكردىن لە دەنگ و وشە و مۇسىقا. من ئىستا كە بىر لەۋ سەرھتايە دەكەمەۋە، نازانم بۆ ۋەك سەرھتاي بوۋن و سەرھتاي كات و پىرۋزىي و يەكەمىن بەدەنگەتتەكانى پۇچ، بىرم دەكەۋىتەۋە..

مامۇستا عەزىزى شارۇخ، يەككى تر بوۋ لە دەنگە ئاسمانىەكان و دەنگەكانى سەرھتا، دەنگىك كە ھاۋارى مندالىانەي مەۋف و جىابونەۋەي رەگەزە سىرووشىتتەكانم بىر دەخاتەۋە. تۈنى دەنگى بارىك و ناسكى ئەۋ ھەمىشە بەبىرخەرەۋەي سەرھتاي مندالىيەكانە، كاتى بە داۋىكى بارىك و ناسكى ئومىد و خەۋندا، دەمزانى بۆ ئىرەم دەھىتن. دەنگى ئەۋىش ۋەك پلوۋسكى شەپۇلە دەنگىكى بارىك، كە لە گەروۋىەكى سافەۋە بىنەۋان دەگرئ و تا دەپۇزئ و رەۋان دەبى، زىاتەر ئەۋ پلوۋسكە دەبىتە پوۋبارىك لە دەنگ و ئامادەيى و ئاۋەدانى..

نەۋەي نوپى شارنشىن و خەلەتتىنراۋ بە كۆلتوۋر و زەۋقى مەسرەفەراي كلىپە بىتەمەكان و پۇچى پلاستىكىانە، زۆركەم

گوښيان له م دهنګه داووديانه يه بووه، که هه تا ئيستاش به بوشاييدا
بلاو دهبيته وه.

ئو بۇ من هه ميشه به يادهينه ره وهى قوتا بخانه دهنګه کهى سهد
عەلى ئه سغەرى کوردستانيه:
«زه ردی خه زان..»

يار غه زال

ئەى رەفيقانی تەريقەت..»

به لام به و جياوازيه زورانەى که له هه ر يه که يان که سايه تيه کی
تايهت و ئورگينال و دانسقهى دروستکردووه. يه کيک له جياوازيه
هه ره ديارهکانى نيوان ئەم دوو هونه رمه نده، بريته له فه زای
تهکنکی تۆمارکردن و کاریگه ریی بۇ سهريان. له لای عەلى ئه سغە
هه رگيز تهکنیکی تۆمار کردن نه بۆته جيگره وه، يان سيته رى
هونه رمه ند. هونه رى مۆنتاز و تيهه لکيشکردن و پيکه وه لکانده وه
و له فيلته ردان و کاریگه رييه دهنګييه کان، هه ر نين و به که مبی
ئاماده و هه ميشه له نيوان ئەو مه ودايه دا که هونه رمه ند بيدهنگ
دهبيت و پيويسته مۇسيقا دهست پيکات، مۇسيقاش تا ماره يه ک
بيدهنگ و ماته. وهکنه وهى مۇسيقا دوودل بيت و گومانی هه بيت
له وهى نه توانی به ردهوامی به دهنګى هونه رمه ند بدات. مۇسيقا
به سه رسووپماويه وه دهستپيده کاته وه و به يانکه رى مه ودايه کی
بيدهنگيه له نيوان دوو دهنګا: دهنګى ئامير و دهنګى مروڤ. که چى
له لای شاروڤخى، هه ميشه مۇسيقا باوهش بۇ دهنګ دهکاته وه.
مۇسيقا به ردهوامی و دريژکراوهى دهنګه و ئەوهى له نيوان ئەم
دووانه دا پروو ده دات ديالوگيکه به وشه و رېتم و نۆته.

له به ره مهکانى ئەم دوو هونه رمه نده دا، هه ميشه ئاميرى سى
تار و که مان، دوو ئاميرى ئاماده ن و هه ردوو کيشيان نزیکن له

دهنگيانه وه: که مان و سیتار به رجه سته که ری دهنگی مروییانه ی
 ئهم هونه رمه نندن له دهره وه ی جه سته و له دهره وه ی پیکهاته
 بایولوجیه که ی مروؤف. وه کئیه وه ی دهنگی مرویی و یستیتی به
 هو ی ئهم دوو ئامیره وه له فزه زیه کی ناچه سته ییدا دریزه به خویان
 بدن و ئهمهش له ره سه نایه تی کاری ئهم دوو هونه رمه نده یان
 بردوته سه ری.

شاروخی هونه ریکی تییه لکیشه له نیوان ئه وه ی کاری راسته قینه ی
 خویه تی و دانسقه یی ئه و پیکه ده هیتیت و له نیوان ئه وانیه ی
 تییه لکیشیان ده کات و له هونه ری خویدا جتیان ده کاته وه. ئه و،
 هم قوتابخانه ی گه رمیان و به تاییه تیش (مهردان) ی به رجه سته
 کردوه، هم موسیقای ده قه ری سلیمانی و به تاییه تیش دیلان و
 هاوته مه نه کانی و که میک پیشتر:

«سوبح پیناکه نی تا بینه وایه ک شه و به دل نه گری
 گولی ناپشکوئ تابولبولی سوبحی به کول نه گری»

یان:

«به رهنگی زهره و شیوه ی دهست و شمشالی کزا دهرویش
 چه زم کرد به سته یه ک ببیه م سه راسه ر حوزن و ماته م بی،
 له سیماتا به دیدم کرد هه یکه لی عومریکی چه سه ره تکیش
 وه ها دیاره که به ختت ئاشیانی بولبولی خه م بی...»
 به لام ئهم دووباره کردنه وه یه هه رگیز دووباره کردنه وه ی کۆپیانه
 نیه، چونکه به هه مان گه روودا تییه ر نابیته وه. ئه مه جگه له وه ی
 قوتابخانه ی موسیقای کویه، به تاییه تیش تاهیر توفیق له هونه ری
 شاروخیدا دیار و ئاشکرایه:

شه مال هات به گاله گال،
 هه ور بوون گه وال گه وال

پشکوت گولی سوور و ئال بولبول که و ته ناله نال

...

له برادر و ره فیکان مزگینی به هاره..

لاوک و حهیرانه کانیشی له لایه که وه، به یاد هینه ره وهی ناوچهی
بادینان و له لایه کی تریشه وه ناوچهی شکاک و ئه وه دهقه رانه و دهشتی
هه ولیرن، وهک ئه وهی له «گه نج خه لیل» که یدا ده بیستین:

«ده لی لی

وه ره لی لی / وه ره لی لی / وه ره لی لی / وه ره لی لی / وه ره لی لی /
وه ره لی لی / وه ره لی لی / وه ره لی لی / وه ره لی لی / وه ره لی لی /
وه ره لی لی / وه ره لی لی / وه ره لی لی / وه ره لی لی / نه مایم..»

ئه وه هونه رهندهی هه موو به شهکان و دهنگی هه چوار وه رزی
ساله. به لام دواچار به خشینتکی دیکه ی شاری مه هاباده به
کورده. ئه وه پیش هه موو شتیک هه لگری تاییه تمه ندیه کانی شاری
خویه تی و وهک قازی ملی بو په تی سیداره لار. ئه ویش وهک
هه ر هونه رهندهی دیکه ی خوره ه لاتی کوردستان ده چریکینی و
هاوار دهکا. ئه وان هه موویان به تونی به رز گورانیان چریوه. تونی
به رز ده لاله تی بانگ کردن و گه یاندنی دهنگه بو ئه وه پری و ئه وه
سه ری جیهان. دهنگه رزی ئه م هونه رهندهی وهک شاروخی،
نیشانه ی کوردبوونی ئه وان له جیهانیکا که دهنگی کورد نابیستی.
شاروخی به هاوار و چریکه کانی، به رجه سته که ری هونه ریانه ی
دهنگی مهرگه، کاتی په تی سیداره و ئیعدام ئاخیرین هه ناسه کان
له گه روودا ده خنکینی. له دوا ی قازی محمه د و هاوړیکانیه وه

ئەمە خەسلەتى دەنگىبىژانى كوردى خۆرھەلاتە. ۋەكئەۋەى ئەۋان
 ھەموۋيان بىيانەۋى ئەۋ ھاۋارە بەرجەستە بىكەن، كە لە گەرۋۋى
 قازى و ھاۋرىكانىدا خنكا. لەم ۋوانگەيەۋە، عاشقانەترىن گۇرانبى
 خۆرھەلاتىەكان تەمىكى سىياسىي بەسەرەۋەيە، تەمىك كە ھەموو
 شىتىكى عاشقانە دەكات سىياسىي و ھەموو شىتىكى سىياسىش لە
 پەيۋەندىيەكى عاشقانەدا دەخاتە ۋوو.

دوچار لە قىستىقالى (سۇران)دا لەسەر شانۇ بىنىمەۋە: ۋەك
 مەسىحاىەك بە بىندەنگ، بە كاۋە خۇ و نەجىبانە چۈۋە سەر شانۇ
 و چرىكاندى. ۋىنەيەكىم گرت، بەبى ئەۋەى بزانم، بەبى ئەۋەى
 مەبەستى بىت، لەۋ ۋىنەيەشدا مىلى ۋەك ئەۋ گەنجانەى ۋۆژانە
 ئىعدام دەكرىن، بەلارەۋە ناۋە.

ئىستانبۇلدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ
ياخشىلىرى
ھۆمەر دىزەي

ئایا عومەر دزهیی کاریگه‌ریی له‌سه‌ر زه‌وقی هه‌موومان هه‌بوو؟ ئەم (هه‌موومان) هه‌ کێیه، له‌ کاتی‌کدا هه‌رکات باسی ئیستاتیکا و هونه‌ر ده‌که‌ین، مه‌به‌ستمان له‌ زه‌وقی تاکه‌که‌س و سه‌به‌جه‌کتی‌فانه‌ی م‌رو‌قه‌؟ ئەمه‌یه‌ ئه‌و پرسیاره‌ی له‌کاتی قسه‌کردندا له‌سه‌ر ئیستاتیکا‌ی دزه‌یی، پ‌ن‌ویسته‌ به‌د‌و‌ای وه‌لامه‌که‌یدا بگه‌ڕیم..

هونه‌ر هه‌م ده‌ر‌ب‌ری ئاستی‌کی زه‌وق و هه‌م به‌خشینی کاریگه‌ریی بگ‌و‌ری زه‌وقیشه. ئه‌و یه‌کی‌ک بوو له‌و ده‌گمه‌نه‌ هونه‌رمه‌ندانه‌ی، کاتێ له‌ ته‌له‌فزیۆن، یان رادیۆ به‌ره‌مه‌ئیکی ب‌لا‌و ده‌کرایه‌وه‌، باوکم که‌ناله‌که‌ی نه‌ده‌گ‌و‌ری. دزه‌یی له‌ زومره‌ی ئه‌و ده‌نگانه‌ بوو که‌ باوکمی ده‌وه‌ستاند و ئەمه‌ش به‌س بوو بۆ ئه‌وه‌ی من گو‌یی بۆ بگرم. من و باوکم هه‌م مه‌ودایه‌کی ته‌مه‌ن و هه‌م مه‌ودایه‌کی کولتووری له‌ ن‌ی‌وانماندا بوو، به‌لام ئه‌و کاریگه‌ریی له‌سه‌ر هه‌رد‌وو‌کمان هه‌بوو.. هه‌رکات من باسی په‌روه‌رده‌ی زه‌وقی و بیستنی خ‌و‌م بکه‌م، نابیت

پۇلى رادىئو كەي باوكم لەبىر بچى، كە جىهان و گەردوونى لە تۆنە دەنگىيەكاندا بە من ناساند: ھەر لە گرمە و شرىخەي ئەو ھەورانەو ھە ئاسمانى ولاتانى دەتەنى، تا دەگاتە ئەو مۇسقىا دەنگىيانەي كە لە مالاولای ئەو كەنالەو، كە باوكم مەبەستى بوو گونى لىنگرى، خۇيان دەكرد بە گوچكەماندا و كاریگەرييان لەسەر دادەناين. ئەو رادىئو ھە گوچكەي منى راھىنا لەسەر مۇسقىاى زمانەكان و ئامادەي كردم بۆ فېربوونيان و لەویشەو ھە فېربوونى ئەو جىاوازیيەي لە زمانەكان و جىهانىيى بەكاربەرەكانىاندا ھەيە. وەك لە (دنیاى شتە بچووكەكان) دا نوسىومە، رادىئو كاریگەرييەكەي بىئەندازەي بەسەر ژيانىي كوردیانەي ئىمەو ھەبوو، پەنگە بى زىانتىرین میدیا و تەكنەلۇژيا مۆدىرنەكان بوو، ئەگەر بەراووردىي بكەين بەو توندوتیژیانەي لە تەلەفزیونەو ئاراستەمان دەكریت. بەو فاشیزمەي لە راگەیانندنەكانەو ھە سرووشتىي مرقىيمان دەشتىرىنى و وامان لىدەكات بەچاوى بەدگومانی پروانىنە يەكتر و كۆمەلگاكەمان و دۇخى ھیورىي و ئارامى وەك دۇخىكى پىزپەر ویتا دەكات..

من باسى ژيانى گوند و پاكشانی سەربانی شەوانە لەبەر ئەستىزان و گوڭگرتن لە دوورترین شەپۆلە دەنگىيەكان دەكەم، كە جاروبار لەتەك ھەموو ئەوانەدا، ھەپەي سەگ و دەنگى كوندەبوو و باعەي پىوى و جىوھى ئەستىزە و گریانى درەنگەشەوانى منالىكىش خۇيان تىكەل دەكرد بەو ھارمۇنیايە..

من لەناو ئەو كەشووھەوايەدا، كەسانى وەك ئىدىت بىاف، ئوم كەلسوم، فەرىد ئەترەش و مەھمەد عەبدولوەھاب، وەردەي جەزائىرى، ئەسمەھان، عەلى مەردان، سىو، مەھمەد عارف جەزراوى، شارۇخ،

زیرهک، داوده و قورئانخوینی مه زن: عه بدولباسیت عه بدوسه مه د و گه لیکتر و. پاشان: عومه ر دزهیی گوئیستبووم و بۆم ده رکه وت، نه مانه له و خواوه ندانه ی ده نگ بوون که باوکم له هه نگامه ی گه رانیدا بۆ که نالیکتی تایبه تی رادیویی، تا هه والیکتی نوئی له سه ر چاره نووسی کورد پیلیت، ده دۆزینه وه و له سه ریان ده وه ستا..

من نه و کاته هه چکام له م نه ستیره گه ورانه م نه ده ناسین و پاشان له شوینی جیاواز و قوناغی پاشتری گه وره بوونه له عه نه تیه که مدا، سه ر له نوئی هه موویانم دۆزینه وه و نه مجاره یان هه م به یادی باوکم و هه م بۆ تیگه یشتنی زیاتر لیان و هه م له ژیر نه و کاریگه رییانه ی له سه ریان دانا بووم، گویم لیگرتنه وه. و لاسایی هه ندیکیانم کرده وه، وهک لاسایی کردنه وه ی دزهیی.

گویم لیگرتنه وه و گویم لیگرتنه وه هه تا سه ر له نوئی گوچکه ی منالهی خۆم دۆزییه وه و نه مه ش چیژه که ی چه ندین جار ده برده سه ری. چیژی منالبوونه وه و خۆدیتنه وه له ژیر ئاسمانی پر نه ستیره و شه وانیه ته نیایی، به لام ئیتر به بئ په نجه کانی باوکم که میلی رادیۆکه ی با ده دا و له پای گوینگرتن له هه واله کان، له به رده م ده نگیکتی وهک دزه ییدا، ده وه ستا و خامۆش..

باوکم نه مابوو، هه ر بۆیه ش رادیۆکه ی من جگه له گۆرانیه ی و ده نگیه خۆش، هه والی ناخۆشیشی بلاو ده کردنه وه، وهک هه والیه مه رگیی شاملوو و حه مه ی ماملی، که له کتیبی (نه ته وه و حه کایه ت) دا باسکردوون..

عومه ر دزهیی زۆر جیاواز بوو. چونکه گۆرانیه کانی نه و وه کئنه وه ی بۆ یه که مجار بیت، فره ده نگیان له مۆزیکدا پیتاساندم و گوچکه و بیستنیان په روهر ده کردم. نه مه شم پاشتر له گه ل منداله کانی خۆمدا،

زەرياب و ناياب، دووبارە كردهوۈ ھەر لەو كاتەوھى لە سكى دايكيانا بوون، گۇرانييەكانى قادر كابان و عومەر دزەيىم بۇ گوتن و لە گەشەى دواى لە دايكبوونىشياندا، ھەر كات ئازار و خەمىكيان ھەبوويىت، بەو مېلۇديانە ئارام و لەسەر خۇبوونەوھ.

لە كارەكانى كابان، (جادەچۆل و سىبەر بوو، كاتى بەياني و زۆر قىزى زەرد..) و لە كارەكانى دزەيى مەزن، (قژ كالى لىو ئالى، كانىەكى پوونى بەر تريفەى مانگەشەو..)، ھىندەى دوو پزىشك و ھەكىمى كارامە، سووديان بۇ تەندروستى و پۇحدروستى ئەو دوو مندالەمان ھەبووھ..

سەيرىش نىيە كە ھەردو ئەم ھونەرمەندە بە گوتنەوھى شىعەرى (عەبدوللا گۇران)ى مۇدىرنىست، مۇدىرنىزميان ھىتايە ناو گۇرانيى و مېلۇدىي كوردىيەوھ و مۇدىرنىزمى وشە و زمانيان ھەلگىرايەوھ بۇ مۇدىرنىزم لە مېلۇدىي و دەنگدا. مۇدىرنىزمى كابان زياتر لە ناوھەركى گۇرانيەكانىدا دەيىنمەوھ و مۇدىرنىزمى دزەيى لە ناوھەرك و ئاوازەكانىشدا، ئەمە وىراى پەھەندى نومايشىيانە و فرەدەنگيانەى بەرھەمەكانى. لە راستىشدا كارەكانى ھونەرييەكانى دزەيى، وىراى ناوھەركە شارىيەكەيان، گوزارشىكى ھەستەكيش لە كات و سەردەمىكى تايبەت دەكەن، كە خەون و نۆستالىزىيا، خەيال و داھاتوو بەرجەستە دەكەن. بەم مانايەش دزەيى لە پروسەى ھونەرىي خۆى و لەو كارىگەرييەى بە دەنگ و مېلۇدىەكانى كوردە سەر نەوھى من، زۆر پىش سەردەمەكەى خۆى كەوتبوو. ئەو مژدەبەخشى جۆرىكى تىرى چىژ و جۆرىكى تىرى گوڭر بوو پىشئەوھى شار لە جەنجالى خۇيدا، ناچارمانن بىكات خۇمان بدەينە دەست ئەو رېتمە ئايرۇبىكيانەى لەو سەردەوھ تەنيا فىرى ھەلەكەسەمامان دەكەن، ھەر بۇيەش ئىستا بەبى ئەوھى لە نزيكەوھ

بیناسم، یان هاورپی هاوبه شمان هه بی و ئه و بۆی گتیرا بمه وه، به سهختی ئه و ههسته م ههیه، که ئه و ئه میستا وهک هونه رمه ندیک ههست بکات هه موو خووشی و چیژه کانی خوئی له رابردوودا ژیا بیت و ئه م که شوه وه کولتووریه داخراوه ی هه نووکه، ئه ویان له چاو خه ونه هونه ریه کانیدا هه ناسه سوار کرد بیت.

کۆمیدیای ژیان له وه دایه که هونه رمه ندیک ههست بکات له رابردووی کاتدا، که کۆمه لگا زۆر له ئیستا بی ئیمکانیهت تر و دهستکورت تر بووه، ئازادیی ئه و زیاتر بووه و کرانه وهیه کی فره تر. له کاتیکدا ئیستای کۆمه لگا به و سانسۆره کولتووریانه ده وره یان گیرا بیت، که له دژی کرانه وه ی کولتووری و هونه ریی ره سه نن!! ئه گه ر هونه رمه ند و جوانیدۆستیک ههست به مه نه کات، خوئی و باوکی مله ووپن و هونه ر بۆ ئه و جگه له خو نواندن و کلیپکردن، هیچیتر نیه. کلیپ، ئه م دیوه ی ههستی هه موومانی شیواند و فیری درۆی گوینگرتنی کردین، به بی ئه وه ی گویمان له هیچ بیت..

ژماره ی ئه مانهش که به فیتی بازارپ سه مایه کی نارپ سه نن ده که ن، له چاو ئه و گه وره ته نیایانه ی وهک دزه یی مۆدیرنیست، ئاسمان و پرسیمانه، به لام ئه وه ی جیی سه رنجه، کهس و هیچ شه پۆلیک له م هونه ره بازارپی و بی که سایه تی و ته من کورته، نه یانتوانیی پاشه کشی به کهسانی وهک دزه یی بکه ن، له گه ل ئه وه شدا که ئه میان به ره مه می که م و ئه وانیتر بازارپیان پیر کردووه.

زه به لاحتیکی وهک دزه یی به م روو خساره ماکیاژکراوانه یادوهریی و هه نووکه چۆل ناکات. ئه و به ده نگیکی هیته ده له یاسا به ده ره وه هاته ناو گوینی کوردیی هه، که به یاد هیته ره وه ی ئیمبراتۆریه ته گه وره کانی میژوووه. به لام نه عره ته ده نگییه کانی ئه و، له جیاتیی ئه وه ی له شکرکیشی و مهیدانی جه نجه کانمان بیسرخه وه، بیرخه ره وه ی

جوانىيە و ھەر ئاۋاش خىستىيە بۈيۈك خىزمەت كىردىن و پەرۋەردە كىردىن ھەستە كىيى ئىمە ۋە. ئەۋنە پەي شىرىك بۈيۈك كە لە خەمى بۈيۈك بولۇپ ۋە مەست بۈيۈك ۋە سەفەردىن كەنىيە كى پۈيۈك بەر تەرىفەي مانگە شەۋدا..

بە مانايە كى تر، ھەرچەندە دەنگى ئەۋنە بەيادخەرەۋەي تۈنە دەنگى كى نىرانە و باۋكسالارەنەيە، كە بەھۈيەۋە شۈناسى ھۆز و ەشېرەت لە شىۋەي (تېخۈرېن، ھەرپەشە و گۈرەشە و ھاۋار كىردىن) دا، بەرجەستە دەبىت، كە چى ناۋەپۈكى ئەم دەنگە لە ھۈنەرى دزەبىدا، دەبىتە دەرپرى خۇدىكى جوانپەرست و ژندۈست و ئەقىندار. ھەر بۈيەش ئەۋ، ھەمىشە لەلەيەن كۈلتۈۋرى خىلە كى كۈردىيەۋە، ۋەك نىزىنەيە كى ياخى، كە لە ياساكانى ھۆز ھەلگەپاۋەتەۋە و مەكە چى رېنمايە ەشېرەيەكان نىيە، دژايەتە كرا و بگرە سۈكايەتەي پىكرەۋە و ھەۋلەرەۋە شۈناسىكى نىزمتى پىتەبە خىشەي لەۋەي ئەندامانى دىكە شانازىي پىۋە دەكەن.

بەمچۈرەش، ناۋەپۈكى ياخىگەرەنە و جوانپەرستانە كەي ھۈنەرى دزەيى، ھەيمەنە و دەسەلاتى دەنگە نىرانە كەيان شارەۋە و دەنگە كەي بۈۋە گۈزەرگەي پەپىنەۋە بۈشەي لە خۈي گۈرەتر و مۈيىتر و بۈۋە بەرجەستە كەرى سۈزىكى مۈدىرن، كە مۈۋى نۈيى شارى بەردەۋام پىۋىستى پىتەتەي بۈگەرەنەۋە ناۋخۈي و شكانى شەرمە ەشېرەيەكانى..

ئالېرەۋە، ئەۋنۈنە رايەتەي لىقىكى بەرزى ھۈنەرىك دەكات، كە تىيىدا دەنگى نىرانە، كار كىدە كۈمەلەيەتە تۈندەرەۋانە كەي خۈي لەدەست دەدات و دەبىتە دەنگى پارەنەۋە لە يار و دەبىتە دەنگى ئەقىندارىيە كى مەزن، كە لە چۈرەپىۋەي كاتدا، ژەنگ ھەلناھىتى. دزەيى پىۋىسۈسنىكە، كە دەنگى دەسەلاتخۈزانە و نىزسالارەنەي

عه شیره ته که ی و باوکسالاری کولتووری کوردیی دزیی و به خشیه جوانیی و ئەقین و ئازاد و په های کرد. هه رکه سی تر بوايه له جیی دزهیی له و زهمان و هه لومه رجه دا که ئەوی پێدا تێپه پری، سه رده می چه ماسه و کوردايه تی و شوپشگێریتی، (بو ئەوهی له هاوپی شه کانی جی نه مینی و شانازی به خۆیه وه بکا)، ئیستا ولاتی پرکردبوو له سروودی نیشتمانیی ئیکسپایه ر.

ئهمه یه که مین شوپشی یاخیکه رانه ی دزه ییه، که پیی گوتین، ئەو خاوه نی دهنگی خۆیه تی و دهنگی ئەو له یادوه ریی مندا به یاده یته ره وه ی قورمیکي مۆدیرنیستانه یه، که ده توانم بلیم په گیکي له شیوازه دهنگی په فیک چالاکیشدا ده بیستینه وه، به بی ئەوه ی چالاک توانییتی خه سله تی مۆدیرنیستانه به رجه سته بکات..

دوه مین خه سله تی دزه یی بریتیه له به رجه سته کردنی مه عشوق وه ک ژن، نه ک وه ک میتافۆره کانی ژن، چ نیشتمانی بی و چ تیکۆشان و هه ر شتیکی تر. ئەو باسی ژن ده کا، ماچی ژن ده کا و تامه زویری ژن ده کا وه کته وه ی ژنه، نه ک ژن وه ک سیتمبول و میتافۆر. هه ر بۆیه شه کاتی ژنان گوێ له دزه یی ده گرن، هه سته ده کهن باسی جوانی ئەوان ده کری و تامه زرویی و تاسه ی ئەوان ده کری و منی نیرانه ش ناسک و شاعیر ده که نه وه.

به ره مه کانی دزه یی پرن له م ئاشتکردنه وه یه ی سوژه ی میتیا ته ی و هونه ر، به بی ئەوه ی ژن وه ک بابه تیکي خرۆشینهر و سیکسی، یان پۆرتوگرافیا نه و وه ک بابه تیک بو نیرینه بخریته پروو. به بی ئەوه ی تۆنه دهنگیه که ی ئەو به یاده یته ره وه ی فه رمان و هه ره شه ی پیگه کۆمه لایه تی و ده سه لاته که ی نیرینه بیت له ئاست مین و ژندا. دیارده یه ک که له کلپه کانی ئیمه دا به وه پری نه شاره زاییه وه به ره مه ده یتریته وه و ئەمه ش خزمه تیکي زۆری به زیندوو کردنه وه و

بەرھەمھێنانەو و نومایشدانەو و بەرجەستەکردنەو ی بیرۆکە نێرسالارییەکانی کولتووری کوردیی کردووە.

ئەمڕۆ ئێمە لەبەر دەم لێشاویک لە گۆرانی و کلیپ و ملیپادین، کە هیندە ی ھەر بزووتنەو ھەیکە ئایدیۆلۆژی توندڕەو خزمەتیان بە پیرۆزکردنەو ی ئایدیالە نێرسالاری و ڕەگەزسالاری و ئایینسالارییەکانی نیو کۆمەڵگای کوردی کردووە. زۆرینە ی ئەو کلیپانە نەک ھەر تەنیا جیاوازییەکانی نێوان نێر و مێ بە پێی بەرژەو ھندیی کولتووری نێرسالاری، قوولتر دەکەنەو، بە لکو پرن لە دەستدریژی زمانی و بینراو. من لە بۆنە و ئاھەنگە لێکدا بە شداربووم، کە گۆرانیەکانی جگە لە ئیھانە و سووکایەتیکرن بە ڕەگەزی ژن لە پوانگە کولتووریە باوھەو، ھێچ شتیکی ترم گوێ لێنەبوو. ھەر بەو تۆنە دەنگییە دزەیی، ھەفتانە گوێمان لەو وتارانە و خوتبە سیاسیانە دەبێت، کە جگە لە بەیادھێنانەو ی تۆنە دەنگییە نێرانەکە ی باوکسالاری و نێرسەرۆھری، بێرێزییەکی زۆریشیان تێدا یە بەرامبەر بە مۆف..

دزەیی دەگمەنە ھونەر مەندیکە، نەکەوتۆتە ئەم زەلکاوی ڕەگەزسالارییە پیاوی کوردەو و لەبەرھەمەکانیدا جوانیی هیندە ی ئەو ی بەیادخەرەو ی ڕەھەندی ئیرو تیکیانە و ئەقیندارانە ی ژنە، ئەو ھەندە خرۆشینەر و ھاندەری ھەزەکانی نێرینە نیە بۆ بینینی ژن وەک بابەتیکی جەستەیی ڕووت. ئەم ئاشتکردنەو یە و لە ھەمان کاتدا دەستنیشانکردنە، بۆ خودی ژن، نەک بابەتی ژنانە، گەرانیەو یەکی ڕاستەخۆیە بۆ ئەو بەشە، نەک ھەمووی، لە ڕەسەنایەتی گۆرانی و بەیت و ھەیرانی کوردی، کە تیایدا ھەموو شتی بەناوی خۆیەو ناو دەبرێ نەک وەک ئاماژە بۆ شتیکی تر. ھەموو شتی لە ئاستە ئیرو تیکەیدا، نەک لە ئاستە سیکیسی و

جہستہ ییہ کہ یدا وەسفی دەکری.

لەگەل ھونەری دزەبیدا شوناسی ئیستاتیکیانە ی ئیمە گۆرانیکی
 بەرچاوی بەسەردا دیت و گۆچکە ی ئیمە بە تۆنە دەنگی ئاشنا
 دەبن، کە بۆنی مرۆقبوون و ئەقینی لیدیت، نەک ھەرەشە و توورەیی
 باوکانە. ئەم پرۆمیسۆسە ی ھونەر، فۆرمیکی ئیستاتیکیانە ی
 یاخیبوونی بەرھەمھێنا بە یی ئەوە ی هیچ خۆینی بریژی و شۆرش
 بەرپا بکا. ئیستاتیکایە ک لە جوانیی مرۆف و ژن بەتایبەتی و
 جوانیی وشە، جوانیی دەنگ و میلۆدی بەرھەمھێنا بۆ ئەوە ی ژیان
 پەھەندیی جوانیناسانە ی خۆی لە دەست نەدات..

لە بەغداوە بۆ کۆیە
کاکە حەمەیی مەلاکەریم:

هه تا ټو دوورترين يادهوهری هه رزه کاری و مندالیم پروانم، ناوی
 کاکه حه مهی مه لاکه ریمم بیر ده که ویتته وه. ناوی ئه و ته نانه ت له سهر
 ئه و کتیبانه ش هه بوو، که له مزگه وتی دیی (باری بچووک) دا و له سهر
 تاقیک، که وینه یه کی ئیمامی عه لی له سهر هه لواسرا بوو. به لام ټو
 یه که مینجار له مالی مامه غه فوور ئاغام، که له هه موو مامه کانی ترم
 خوینده وار تر بوو، زیاتر ئه و کتیبانه م چاوپیکه وتن، که نه ک هه ر
 ناوی کاکه حه مه یان له سهر بوو، به لکو به ناوی گه وره ترین مروقی
 پوچانیی سده ی بیسته می کورد، مه لا عه بدولکه ریمی موده پریس و
 ماموستا فاتیحی کوری، رازینرا بوونه وه. هه ر مالیک ئه و کتیبانه ی
 لیوونا، پر ده بوو له دانایی و وشه و خودا.

یه که م دیدارمان له به غدای هه شتاکان بوو. ئه مه م وه کو خه ونی
 هه رزه کاریک له بیره که پروای نه ده کرد حه مه ی مه لا که ریم به
 چاوی خو ی ببینی و ئه وه نده ش پیاوکی ساکار و سنگفراوان

بىت. من چووبووم بۆ وەرگرتنى پاداشتى وتارىكم، لەسەر پۆمان و گرنگىيەكەى بۆ كورد، كە لە وەلامى وتارىكى مامۇستا كەمال غەمباردا نوسىبووم. ھىشتا لەوئى بووم كە ھەواليان دامى شىعريكم كراوھتە عەرەبى و بلاوئىش كراوھتەوھ. ئەمەيان لە وەرگىترانى كاك موكەپرەم رەشىد تالەبانى بوو، يان مامۇستا عەبدوپرەزاق بىمار. تەواو دۇنيا نىم. بەلام چۈنەكەمى بۆ بەغدا كرده شايى و دلم خۆش بوو. وا بزائىم لە پۆژنامەى ھاوکاری بوو، يان لە و نزيكانە بە خزمەت كاكە حەمە گەيشتم. ئەوئىش لە پاشكۆى پۆژنامەى (العراق) شىعريكى منى خوئىندبوو و ناسىمىيەوھ. گرنگى پىدام و لەگەل خۆى بردمى بۆ بارەگای كۆرى زانىارى، بۆ ژوورەكەى خۆى و لەوئى شتىكى ھەلگرت كە دەبوو بىنىرى و بزائىم بۆ عەبدولاپەشتوى شاعىر. كە لە بارەگای كۆر ھاتىنە دەر، ھەستمكرد دەبىت لە گەلدا راکەم، بەدەم راکردنىشەوھ بۆ گەيشتن بەو پاسەى كە ئىمەى پىدەرۆىشتىن، ئاورپى لىدامەوھ و بلىتىكى پىدام. ئاوا يەكەمىن دىدارى من و مامۇستا محەمەدى مەلا كەرىم دەستپىكرد. كە مرقۇئىك بوو زۆر لە ناوبانگى خۆى دلگەورەتر و سىنگفراوانتر و ھەرواش ماىەوھ..

لە دواى بەجىھىشتنى كوردستان، كاتى لە سالى ۱۹۹۱دا، بەشى يەكەمى (كتىبى نالى)م بە ناوى (چەمكى مىتۆلۆژيا و جىھانىبىنى نالى) لە دانمارك بلاو كردهوھ، نازائىم چۆن كاكە حەمە نوسخەيەكى بەدەست گەيشتبوو، يان ھەر لە دوورەوھ بۆيان باسكردبوو، بەلام نامەيەكى شىرىنى بۆ نووسىبووم و پەزامەندى خۆى دەربرىبوو لەسەر ناوهرۆكى كىتەكە. پىموايە ئەو نامەيەم لە رىگەى مامۇستا فەرھاد شاكەلىيەوھ بەدەست گەيشت، كە بۆخۆشى پىاوئىك بوو زۆر پىمەوھ ماندوو بوو و دەستخۆشى لىدەكردم و لە سوید

هه‌میشه له مالی خۆی میوانداری ده‌کردم. ئه‌مه‌یان باستیکی تروو بیگومان له شوینیکی تردا ده‌گه‌ریمه‌وه سه‌ری..

نامه‌که‌ی کاکه‌ حه‌مه، له‌وینه‌ی سرووشیک بوو له سه‌هرادا. ئه‌وه هه‌ر نامه‌یه‌کی ئاسایی نه‌بوو، به‌لکو له‌که‌سیکه‌وه بوو له‌خزمه‌ت مامۆستای موده‌پرپس و کاک فاتحدا، زۆرتین به‌شداری کردبوو له‌زیندووکردنه‌وه و ساخکردنه‌وه و نوێکردنه‌وه‌ی پیتووسی دیوانی شاعیره‌ کلاسیکه‌کانی وه‌ک نالی و مه‌حوی و مه‌وله‌وی و گه‌لێکی تر. نه‌وه‌ی ئیمه له‌ دوو توپی ئه‌و ته‌فسیر و لێدانه‌وانه‌ی ئه‌وانه‌وه ئاشنا‌بووینه‌وه به‌ میراتی پۆحیی خۆمان و ئه‌مه‌ش یاریده‌ی داین تا سه‌ر له‌نوی له‌ هزری پیکه‌یتانه‌وه‌ی شوناسیی مرویی و نه‌ته‌وه‌یی خۆماندا بین. ته‌نیا دانمارک و ته‌نیایی په‌لکێشی ناو جیهانی نالیان کردم و ته‌نیا ئه‌و نامه‌یه‌ی کاکه‌ حه‌مه‌ش دانیای کردمه‌وه، که به‌و بچکۆله‌ییی خۆمه‌وه، ده‌ست‌مداوه‌ته‌ کارێکی گه‌وره‌.

دوای گه‌رانه‌وه‌م له‌ دانمارک، سه‌ره‌تای سالانی دوو هه‌زار، کاکه‌ حه‌مه‌م له‌ ئاکرێ بینیه‌وه و به‌خزمه‌تی گه‌یشتم. ئه‌مه‌ش له‌ گه‌شتیکدا بوو که وه‌زاره‌تی پۆشنییری هه‌ریمی کوردستان و یه‌کیتی نووسه‌ران به‌هاوکاریی سه‌نته‌ری پۆشنییری ئاکرێ، پیکه‌یستبوو. له‌و گه‌شته‌دا، که ده‌بوو به‌شیکی به‌پایه‌ برۆین، من سه‌ره‌قالی سه‌رنجدان بووم له‌ دیمه‌نه‌ جوانه‌کانی ئاکرێ و ئه‌مبه‌راوبه‌ری، که هینده‌م نه‌زانی له‌ پێشمه‌وه، پیاویک به‌هێواشیی پووه‌و هه‌ورازی بازاری سه‌ره‌وه‌ ملی ده‌نا و پیک له‌و جیهی فروشیاره‌کان له‌ قه‌راخ شه‌قامه‌که، به‌ره‌مه‌ خۆمالیه‌کانیان له‌سه‌ر سندوق و نانه‌شانه و قرتاله‌ دانابوون، مامۆستا کاکه‌ حه‌مه‌م ناسیه‌وه. له‌ سنگه‌راوانی و ریز و خاکه‌پاییدا، هیه‌چ نه‌گۆر‌ابوو، به‌لام له‌ چاو ئه‌وه‌ی له‌ به‌غدا پێش ئه‌وه‌نده‌ سال چۆن له‌ پێشمه‌وه

رایدەکرد تا بە پاسەکان بگات و ئەمبەستاش گۆچانیکی بە دەستەوه، لە جەبری زەمانە تیگەیشتم. بۆیە پێشنیارم لە خەزمەتیا کرد، کە بچین و لە چاخانەیەک دابنیشین. نازانم چەندەش لەوئ ماینەوه، بەلام زۆرتەرینی کاتەکە ئەو پرسسیاری لێدەکردم و من بەدەم وەلامدانەوهوه سەرنجیم دەدا و لە دلی خۆمدا دەمگوت: ئەمە ئەو پیاوێهە کە لە زیندان و ئازادی و لە خانەقاوێه بۆ کۆپی زانیاریی، بۆ ئێمەئ نوسیوێه. سەرم دەسووپما لە توانای مەوقێک، کە سالاھابوو قەلەم و زمانی نووسینی بۆ پۆشنگەری و ساخکردنەوه و پەرخەنە و توێژینەوه تەرخانکردبوو. ئەمە ئەو پیاوێه بوو کە لە ھۆشی مینە و ماوتسی تۆنگەوێه بۆ حاجی قادری کۆیی و نالی و مەحوی و چەندانی تر، کاری کردبوو. ئەمە ھەر ئەو مەوقەش بوو کە پێشەکیی چەندین کتێب و نامیلکەئ بە وشەکانی خۆئ پازاندبوو و لانیکەم لەلای من، خۆشەوێستی کردبوون. پێشەکییەکەئ بۆ چامەئ نالەئ جودایی مامۆستا ھێمن و ھەروەھا دیوانی گۆران، بەلگەئ ئەم قەسەئەن..

بۆ من، کاکە حەمە لەوھتەئ ھەئە شەش خەسڵەئەئ لە کەسایەئەئ خۆیدا بەرجەستە کردووێه: یەکەمیان ئەو پێژە زۆرەئ لە کەسایەئەئ ھەئەئەئ و بەرزگرتنی کەسانێتر و سەنگفراوانییەکەئ، بەلام لە ھەمان کاتیشدا مشتومڕی ئەدەبی و نووسینی لەگەڵ زۆرێک لە کەسانی ھاوتەمەئەئ خۆیدا کردووێه، بەئی ئەوھئ سنوورەکە ببەزێئەئ و ھەر ئەمەش وایکردووێه کە ھەئارەکانیشی، پێزی لێبگرن..

دووھەمیان، بریتییە لە کوردایەئەئەئ و قۆشمەئییەکەئ، کە لێرەدا وشەئ قۆشمەئییەئ لە جیاتئ وشەئ ئایرۆنیک (Irony)، بەکار دەھێنم. کەسایەئەئ ئایرۆنیک، کەسایەئییەکەئ خۆگرە لەبەر دەم ناخۆشییەکانی ژیان و دەسەلاتی وەختدا. من لە مێژە دەزانم ئەم

پیاوه کانگایه کی دهوله مه ند و پری نوکته بازی و خوشسلیقه ییه و توانایه کی سهرسوورپه نهری هه یه له هه لگیراندنه وه ی ساته وه خته تراژیدییه کان، به ساته وه ختی کومیدی و گالته جارانه بو به رگه گرتتی ناخوشییه کانی ژیان و مانه وه له پیناوی به رده وامییدا. بئگومان، تیکه لیلی ئه و به جیهانی ره سه نی خانه قای کورده واری و کوری فه قی و مه لایان، له مه دا بیکاریگه ر نه بووه.

سیتییه میان: به رده وامییی ئه و له نووسیندا، ئه وه ش به دریزایی ساله کان و له سایه ی جوره کانی سانسور و لپیچینه وه دا. کاکه همه، هه میشه وه ک ماموستایه کی نووسین و خاوه ن ستاییکی تاییه تی دارشتن و په خشان مایه وه، که ناسینه وه ی ئاسانه و پره له دهوله مه ندیی و وشه ئارایی و وردبینی جوان، که هه ندیجاریش جیگه ی سهرسوورپمانه.

چوارهم: وه فاداریی بو باوکی: ئه و پیاوه ی وه ک تاکه که س ناویک بوو: مه لا عه بدولکه ریمی موده ریس، به لام له پرووی مه عنه وییه وه مرقفیک بوو سه ده ی نۆزده ی کولتووری مه عنه وی کوردی به سه وه به سه ده ی بیسته مه وه و پۆشنییری ئایینی ئه وه نده تیکه ل کرد به پۆشنییری و شوناسیی نه ته وه یی، که پیشتتر نمونه کانی مه گه ر له لای مه لای جه زیری و نه وره سی و حاجی کاک ئه همه دی شیخ، ببینینه وه. ئه و «دره وشانه وه یه ک بوو له ناو تاریکه سه لاتدا» و مرقفه بویره که ی ناو ئه شکه وتی ئه فلاتوونیی دنیای ئیمه بوو، که توانیی پۆشنیایی راسته قینه ی کوردبوون و برواداریی ئایینی بدۆزیته وه. کاکه همه، له سه رده می بیوه فایی بو باوک و چاخی باوککوژیی کورده کاندا، وه ک دلسۆزیک ی باوکی ره فتاری کرد و هه میشه وه ک کورپه بچکوله و وه فاداره که ی ئه م پیاوه مایه وه.

پینجه م: پابه ندبوونی به تیگه یشتنی «زانستیانه» له جیهان، که ئه م

تێگەشتنە زانستیەکانە بۆ کاکە حەمە و هاویران و هاوچاخەکانی، زیاتر مانایەکی چەپیانەی هەبوو، نەک زانست بە مانا پیشەیی و پسپۆرییەکی. کاکە حەمە لەبەرەوی ئەو نەوێی نووسەر و ڕۆشنبیرانی ئێمە، کە هەمیشە وەها جیهانبینی و ڕوونایی خۆیان دەخستە ڕوو، کە نایانەوێت بچنە بەرەوی گۆنەپەرستی و ئیمپریالیزم و سەرماوەدارییەتەوە. ئەم خستە ڕوو، بە پێویست ئەوانی نەدەخستە ڕۆشنبیرانی چەپی دۆگمایەو، بەلام بۆ ئەوان وشەی «زانستی و بەرەوی زانستی و بیرێ زانستی»، زیاتر میتافۆریک بوو بۆ شارەدەو و ناوێهێنانی بەرەوی چەپ و مارکسیزم و تەنانەت لینینیزمیش، وەک بیرمەندانێک کە لەسەر دەمی شەپی ساردا بە سەنگەری بەرگریکردن لە هەژاران و بەرەوی پڕۆلیتاریا حسابیان بۆ دەکرا.

خەسلەتی شەشەم، لە کەسایەتی کاکە حەمەدا بۆ من پرسیارێکە: ئایا ئەو نەریتخوازە یان مۆدێرنیست؟ یان تێکەڵێکە لە هەردووکیان؟ نووسینەکانی ئەم مەزگەرە پڕکارە، زۆر و جۆرە جۆن، چ لە ڕووی بابەتەکانیانەو و چ لە ڕووی شیواز و ژانری ئەدەبییەو. کاکە حەمە پڕە لە بابەتی نەریتخوازی ڕۆشنبیری کۆنی کورد و لە هەمان کاتیشدا هەمیشە چاویکی لە فۆرمە ئەدەبییە مۆدێرنیستەکان بوو. ئەو کاتێکی زۆری بە دیار کە شکۆ و دەستووس و سپارەوی گۆنەو بەسەر بردوو و لە هەمان کاتیشدا وەرگێڕی پۆشکین و دندەری شیعری نوێ کلاسیکی کوردییە، وەک ئەوێ لە لای هیمن موکریانێ دەبیین. کاتێک (پووشکین)ەکی بلالو بۆو، بە ڕوای من ئەمە ڕووداویک بوو لە بواری وەرگێڕاندا بۆسەر زمانەکان. نووسینەکانی پڕن لە ناوی کەلە نووسەری مۆدێرن و لە زۆرینەی بەرەمەکانیدا ناوی چەندین نووسەر و دانا دەبیین، ئەو، کە پێشەو

بوون له ئەدەبیات و جیهانی مۆدیرندا، چ له ئەوروپا و چ له یه‌کیته
سۆڤیتی جارن. ئەمەش له پال ئەو ئاوردانه‌وه به‌رده‌وامانه‌ی بۆ
شیعری شاعیرانی له‌بیرکراوی کورد، تا ئەو په‌ری ناودارانیان.
کاکه‌حه‌مه، وه‌ک هاوته‌مه‌ن و هاوخه‌مه‌کانی خۆی، ده‌یانویست به
نوو سین و پۆشنییری، هه‌م پردیک له‌ده‌ره‌وه بۆ ناو دنیا‌ی ئیته
دروست بکه‌ن و هه‌م له‌ناوه‌وه‌یش پۆشنییری کوردیی بینا و نوی
بکه‌نه‌وه.

من ئیتر به‌خزمه‌تی نه‌گه‌یشتمه‌وه. تا ئەو پۆژه‌ی له‌کۆیه‌ی حاجی
قادری نه‌مر، من کۆرپکم له‌سه‌ر چه‌مکی کات له‌شیعری حاجیدا
پیشکەش کرد. پاشان چووین په‌رده‌له‌سه‌ر په‌یکه‌ری سیوه‌ی
هونه‌رمه‌ند لایه‌هین. هه‌موو جارێ که به‌ویدا تێپه‌ر ده‌بمه‌وه، له‌لای
په‌یکه‌ره‌که‌ی (سیوه‌)وه، مامۆستایه‌کی هه‌ره‌گه‌وره‌ی بواری
نوو سینی کوردیشم بیر ده‌که‌ویتته‌وه: هه‌مه‌ی مه‌لا که‌ریم. وه‌کخۆ
به‌رێز، دلسۆز و پرکار و ساده‌ و سنگ‌راوان..

مندالیه کی نه مر له سه رده می رقدا..
له تیف هه لمهت:

سهره تا له پیگه‌ی بهر هه مه کانییه وه بۆ مندا لان، له تیف هه لمه تم ناسی و کاریگه ریه کی زۆری له سه‌ر دانام. هه‌ر گیز نه‌مبینیوو، سروو شتیم نه‌ده زانی و نااشنا به‌ سیمای. له‌ گه‌ل ئه‌وه شدا ئه‌ده به‌ که‌ی، له‌ و قوناغه زووه‌ی مندا لیمدا، که‌ تازه له‌ لادیوه هاتبووینه شار، کاریگه ریه کی زۆری له‌ سه‌ر دنیای ناخه‌کی من، دانا و له‌ پیگه‌ یشتن و بینا کردنه‌ وه‌ی مه‌ عنه‌ ویاتی پوو خاومدا، بینکاریگه‌ نه‌ بووه، ئه‌ گه‌ر چی ئه‌ مه‌ شتیک بوو پاشتر لیی تیگه‌ یشتیم. هه‌ر چه‌نده‌ هه‌ر له‌ و کاته‌ وه، که‌ میک لیی وه‌رس بووم که‌ له‌ جیاتی ئه‌ وه‌ی باسی مندا لانی وه‌ک من مه‌ حرووم و دی سووتاو و مندا لیی له‌ ده‌ سستاو بکات، زیاتر باسی مندا ل و خه‌ لکی فه‌ له‌ ستین و شوینه‌ کانیتیری ده‌ کرد. کاتیکی زۆری ویست، تا له‌ زمانی ناراسته‌ وخۆی ئه‌ ده‌ب به‌ گشتی و زمانی ناراسته‌ وخۆی شیعر ی له‌ تیف هه‌ لمه‌ ت تیگه‌م. به‌ لام ئه‌و شاعیریکی بوو، زۆر له‌ ژیا نمدا مایه‌ وه: له‌ گه‌ لم بوو بۆ ئیران و

لە ژێر بۆردوومانی گوندەکانی سەر سنوور و لە ژێانی ئاوارەیی و پاشان لە سوریا، لە مەساکین بەرزەیی شام و دواجار لە گەلم هات بۆ سەکنەندناڤیا و لەوێشەوێ پیکرا هاتینەوێ بۆ کوردستان. من باسی منداڵی خۆم دەکەم، بەشیک لە منداڵیم کە هەمیشە لە پێگەی شیعەرەکانی هەلمەتەوێ، بیرم هاتۆتەوێ و لە ونبوون و پەرتەوازەیی و پەشوکان پزگاریی بوو.

ئەو لەو شاعیرانەیە کە دەکری بە شاعیری فرە پەهەند ناویان ببەین، بەبێ ئەوێ پێوستییان بە خۆ مانیفیستکردن و خۆبەرجهستەکردن و خۆ زەهقکردنەوێ هەبێت. هەلمەت هەمیشە لە شیعەرەکانیدا بۆ من شاعیرتر بوو، وەک لە نووسین و مانیفیست و گفتوگۆکانیدا لەسەر شیعەر. ئەو شاعیری دیدگاگۆڕینی مەرووف و سەرنجراکێشانیتی بۆ زۆر شتی تاییبەت، کە مەرووف لە ژێانی ئاسایی و بە چاری خۆی بەو جۆرە نایانبینی. هەلمەت بە ئاگابوون لە پاستییەک، یان نەیتیی و پازیک، لەو دیو ژێان و ئەزموونی مەرووییەوێ، سەرنجمان پەلکێشی جیهانە شیعیریەکێ دەکات، کە پەرە لە ساتەوێختی سەرسووڕمان و کەشفکردن. ئەمەش ئەو شتێە کە هەندیک بە تەسەووف لەلای هەلمەت پێناسەیی دەکەن. بە برۆای من لەمەدا جۆری لە چوارچێوە و لە قالبدان هەیه، کە بۆخۆشی پۆلی لەو ویناکردن و لە چوارچێوەدانەیی شیعەرەکانیدا هەیه. شیعەر بەدەر نیە لە ساتەوێختی سۆفیانە، بەلام مەرج نیە سلوکی شاعیر، یان ئامانجی شیعیریانەیی شاعیر، سۆفیانە بیت. ئەوێ لەتیف هەلمەت لە فەزای سۆفیانە نزیکەخاتەوێ، هەولەدانی ئەوێ بۆ بەیانکردنی پاز و نەیتییەک، کە لە قوولاییەکانی ئیدراکی مەروویدا، پاش ئەزموونیکێ زۆری هەستەکی لە ژێاندا، دەمینیتەوێ و پۆنگ دەخواتەوێ و دواجار دەیهوێ خۆی بەرجهستە بکات لە زماندا بە پەنابردن بۆ دەستەواژە

و چه مک و گوزاره‌ی ئه‌وتو، که له به‌رجه‌سته‌کردنی زمانی سۆفیاڤه
و عاریفانیشتدا گرنگی خۆیانیاڤه‌یه:

مروڤ له زه‌وی بیزار ده‌بی

ده‌روا بۆ لای خوا

ده‌بی به‌ئەستێره‌ و

شه‌وان له‌ دووره‌وه‌

ته‌ماشای

ماله‌که‌ی جارانێ ده‌کا..

هه‌لمه‌ت ئه‌و زاته‌یه‌ که‌ من هه‌سته‌ده‌که‌م هه‌میشه‌ پۆنگی خواردۆته‌وه‌
به‌بی ئه‌وه‌ی ئه‌م پۆنگخواردنه‌وه‌یه‌ بیه‌یه‌ مایه‌ی بۆناخۆشی. چونکه‌
یه‌کیک له‌ به‌ده‌ئەنجامیه‌کانی پۆنگخواردنه‌وه‌، بۆگه‌ن کردنه‌ و له‌
نه‌وه‌ی هه‌لمه‌تیشدا ئه‌و جوړه‌ شاعیرانه‌مان هه‌ن، که‌ به‌ره‌مه‌
شعیرییه‌ کۆن و سه‌ره‌تاییه‌کانیاڤه‌ زۆر شاعیرانه‌ترن له‌ به‌ره‌مه‌
یه‌که‌به‌دوای یه‌که‌کانیاڤه‌، که‌ ئیتر به‌رامه‌ی شیعیرییاڤه‌ ده‌سته‌
داوه‌.

من راشکاوم: له‌ شیعردا، وه‌ستان شه‌رافه‌تمه‌دانه‌تره‌، له‌ به‌ردوامی و
پۆنگخواردنه‌وه‌ له‌ جوغز و گۆشه‌نیگایه‌کی وه‌ستاودا، که‌م به‌ره‌مه‌ی
شوختره‌ له‌ به‌ره‌مه‌زۆری بیتوانا بۆ خسته‌نه‌وه‌ی جیاوازی و فره‌
ره‌نگی. ئه‌و شاعیرانه‌ی مندالی خۆیاڤه‌ زوو به‌ جێده‌هێلن، شاعر
ده‌که‌نه‌ ئامرازیک بۆ به‌رده‌وامبوون له‌ پیناوی مه‌به‌ستی دیکه‌ی
نا شیعردا. ئه‌و شاعیرانه‌ی به‌رده‌وام مندالی خۆیاڤه‌ ده‌ژین،
هه‌میشه‌ شعیریان جیاواز، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر ئیتر له‌ نووسین بوه‌ستن.
له‌ که‌سایه‌تی هه‌لمه‌تدا، هه‌میشه‌ مندالییه‌کی پامنه‌کراو، نا‌ئارام و
مه‌حرووم هه‌یه‌، که‌ جارێ لاسار و ورکگره‌ و جارێ ئارام و
سه‌لار. ئه‌و وه‌فاداریکی هه‌میشه‌یی مندالییه‌کانیتی و شیعری ئه‌و، له‌

نيوان ئەم دوو پەھەندەدا دىت و دەچىت و كارنامەكەشى گەواھى
ئەم خويىندەنەوھىە دەدات. ئەو دوو جۆر بەرھەمى نووسىوھ: شىعر
بۆ مىندالان و شىعر بۆ گەورەسالان: بەلام لە ھەردووکیاندا پۆھى
مىنداللىكى گەورەتەبووى بىسنوور ھوشيار و دانا ھەيە، كە لە
ويناكرىدە باوھ مەزىيەكانەوھ بىر لە نىشتىمان ناكاتەوھ:

من دىمە ناو دلى تۆوھ
تۆش وەرە دلى منەوھ
ئىتر پىويست بەوھ ناكات،
مالمان ھەبى يا نىشتىمان..

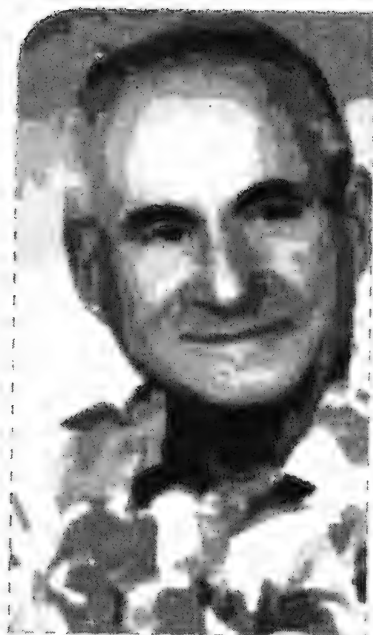
لەبارەى ھەلمەتەوھ زۆر شتم بىستووھ و بىستبوو. پىش ئەوھى
بىيىنم بە پىاويكى چوارشانەى وەك دەنگى ناو شىعرەكانىم دەھىنايە
پىشچاوى خۆم، كە چۆن بە گۆز نايەكسانىي و دەسەلاتەكانىدا
دەچىتەوھ. ئەو شىعەرىكى ھەيە بە بىرواى من بە تەنبا فىرگەيەكە:

با پاشاكان گۆى رابگرن
شاعىرىك دەيھەوئى بدوئى
با پەشەباكان پراوھستن
نيرگزيك دەيھەوئى بروئى
با تەفەنگەكان بىدەنگ بن،
مىنالىك دەيھەوئى بنوئى..

كاتىك بىيىنم، ئەوم وەك چلە وەنەوشەيەكى خامۆش ھاتە پىشچاوى،
كە گۆران وەسفى دەكا بە خامۆشىيەك لە ژىر سىبەرى تووترىكا.
شويىتەكە شەقامى سابوونكەران و كاتەكەش ھەنگامەى پەشەباى
بەس بوو لە سەرەتاي ھەشتاكاندا. ئەو بە شكۆيەكى بىدەنگەوھ،
لە كىتبخانەى ئەوقافى جاران دەھاتە خوارەوھ و مىش لە ويىستگەى

پاسه پڙوڻييه ڪاڻي ٿيستا، شووتيهي ڪي ڪه ميڪ له خوم بچوڪتر به باوه شهوه و چاوه پواني پاس بووم بمباته وه بڙ تووي مهليڪ. ٺهوسا به ديدى مندا لانم تووي مهليڪ برتتيوو له: ٺهوپه پري دنيا. رهنگه ته نيا به و زهيه له بيرڪردنه وهم له شيعره منالانه ييه ڪاڻي هه لمه ته وه بڙم دهات، توانيبيتم ٺه شووتيه گه ورهيه بمه وه مال!

هه تا له ڪوردستان بووم، هه لمه تم به قسه نه بيني و له هيچ ڪڙيڪيدا دهرفته تي به شدار يڪردنم نه بوو. به لام ته نيا دوايه وهى له ٺه وريا گه پامه وه، بڙ يه ڪه مجار له و شوينه ي ٿيستا باخچه ي (نالي) يه، به خزمه تي گه يشتم و ويستم خومي پيئناسينم. ڪه چي ٺه و ماچيڪردم و وهڪ ناسيا ويڪي له ميڙينه باوه شى پيداڪردم. ويرا ي ٺه وهش ڪه، من هه رگيز ٺه وهنده له هه لمه ت نزىڪ نه بووم، به لام هه تا له ولات بووم و دواي گه پانه وهشم، له ريگه ي ماموستا عه بدولا تاهير به رزنجييه وه، هه والي هه لمه تي ماموستام ده زاني. ٺه وان هاوپري ديڙينه ي يه ڪتر و نمونه ي وه فادارين، ڪه يه ڪه ميان ناراسته و خو و دووه ميان راسته وخو، ڪاريگه ربي له سه ر ناراسته وه رگرتني ٺه ده بيانه ي من هه بووه. ٺه م چيروڪه ش هه لده گرم بڙ دهرفته تيڪيتر.

ئەستىزەكى دوور،
دەرەوشانە وەھىەكى نزيك..
جەمال نەبەز:

پيش نه وهی بچمه ناو دنيای پوښنېرېيه وه، ناوی ماموستا جه مال نه به زم بهرگوئ که وتوو و کاتيکېش چومو نه و دنيایه وه، که هميشه سياسيانه و نائوميدانه بووه، به ناچاری و له پتويستېيه وه، يه کيک له و که سايه تيانه ی خومم له بهر ده مدا بينيوه ته وه، نه م مرقفه يه. رهنگه نه مه ش پيکه وتی کاتيکی کردبې، که نه و له ميژ بووبې، به قوناغی دوورخرانه وه جه برييه کانی بۆ ناوچه بيابانه کانی خوارووی عيراق، نه زموونی دوورخرانه وهی ناچاره کی باووباپيره کورده کانی پيشخوی دووباره کردبېته وه و سالانيکی له زيندانه کانی حکومه تگه لی عيراقدا، به سهر پردبیت و نه زموون کردبې. به مجوره ش، نه وهی من، کاتي به م مرقفه ئاشنا ده بېت، که نه و له زور پوه وه به سهر جهنگه ل و پرووباره کانی نه هامة تې کوردبووندا په پړيوه ته وه و هيشتا که ش کولی نه دا بېت، بۆ نه وهی پوحي پيشينه کان و باووباپيره کورده کانی خوی نائوميد نه کات.

پاشانیش لە هەشتاکاندا یەکەمین ئاشنایەتییه کانم لە گەڵ کتێبه کانییدا
پەیدا کرد و پاشتریش بۆم دەرکەوت کە یەکێکە لە توێژەرە ھەر چالاک
و داناکان بە زمانی کوردی، بە تایبەتی لە بواری زمان و زاراوەکان،
مێژوو و کولتورناسیی و لەناو ئەوانەشدا، ئایینزاناسییەکانی
ناوچە ی کوردستانی گەورە. کتێبه فیکری و سیاسییەکانیشی
بەجێی خۆی، کە ھەمیشە تیاياندا وەک داکۆکیکەرێکی بویڕ و
زانا بە پرۆسەی دروستبوونی نەتەوێی کورد و قوناغەکانی ئەو
مێژوو، خۆی بەرجەستە کردوو. ئەمە جگە لە ئەدەبیاتی نامە و
بیرخستەو و بەیاننامەکانی، کە وەک دەستەودامانبوون و تکا و
پارپانەوێی لە سیاسەتمەدارانی کوردی کۆن و نوێ، نووسیونی، بۆ
خۆبەدوورگرتنیان لە ھەر جۆرە دووبارەکردنەوێیەکی ئەو ھەلانی،
کە لە مێژوودا کوردیان پێو ناسراو، وەک ھەل لە دەستدان و
ھاوپیەمانیتی نابەجێ و خۆخۆری و ڕقی خێڵەکیانە و ناوچەچیتی
و دەستتەلگرتن لە مافەکانی خۆمان بۆ رازیبکردنی ئەوانیتەر و
شەرمینی سیاسیی و خۆ بە سووننە و شیعە و فارس و تورک
و عەرەب و عێراقی لە قەلەمدان، زیاتر لەوێ سوونە و شیعە و
فارس و تورک و عەرەب و عێراقییەکان، خۆیان ھەن.

ئەو زانایەکی مەزنە، چ وەک سەنگفراوانیی زانستیی و بەخشینی
بەردەوام، چونکە سەنگفراوانی و بەخشین، ئەخلاقیکی زانستیانە،
چ وەک شارەزا بەو بابەتانە ی کاری لەسەر کردوون لە بواری
سیاسەت و مێژوودا. نامیلکە یەکی ھەبە لەسەر ئەفسانە ی کوردی،
بۆخۆی شاکاریکە، من چەندجارێکم خویندۆتەو و سەرسام بووم
بە شیوازی شیبکردنەوێکانی لە بواری توێژینەو و پەچەلەکناسیی
پیشتەقلانی ھزری کوردەکاندا. زمانی یەگرتوو وەکەیشی شاکاریکی
ترە و ھەر خوینەر و توێژەرێک لە پرۆسە ی خۆدروستکردن و

خۆناسینی خۆیدا، پتووستییی به خویندنهوهیان ههیه. ئەو جگه له کاراکتەرە مەعنەویەکی لە بواری پۆشنییری و هزرین بە زمانی کوردی، هەمیشە و لە هەموو قوناغەکان و لە گەڵ هەموو کێشە مەرویی و سیاسی و نەتەواوەتیەکاندا، پۆلی بیرمەندیکی لە شەرقەیی سیاسی و میژوویدا بینووە و داکوکیکەرێکی هەمیشەیی بووە لە ئاست ئەو زولمانەیی لە کورد و مەروییبوونەکی کراون.

مامۆستا نەبەن، بەردەوام بە بۆچوونە میژووێیەکانی و توانا سەرسامکەرەکی بۆ شییکردنەو و پێکەو بەستەوێی پووداوەکان لە ئاستی هاوکاتی و میژوویدا، زەخیرەکی گەورەیی بۆ کوردەکان خستوو تا لە پێگەیەو بەرگری لە مەزلوومیەتی خۆیان بکەن. پڕۆسەی چیکردنی شوناس، بەرجەستەکردنی کەسایەتی کورد، زمانەکی، کاراکتەری سیاسی و مەرویی، لەلای ئەم زانا بیرمەندە، بە توێژینەوێکی میژوویدا تێپەر دەبێت، کە ئەمترین پەرچەکرداری پێوەدیاری و کردەیی بیرکردنەو، خستەپرووی فاکت و داتای میژووێی، ئەو فیلتەرەن کە ئەو لە میانەیاندا باسی مافی کوردەکان دەکات. کوردبوون لەلای ئەو، بوونیکی چالاکی و بوونیکە لە ژێر چەپۆک و چەوسانەویدا، بۆیە چالاکیەکی زۆرجار پتووستی بە داکوکیکردن و پەواندنەوێی تەم و غوباری ناحەزان هەیه، کە لە میانەیی میژوودا و یستویانە نەروێی بکەن. بۆیە کوردبوون لە بیرێ ئەودا کە مەتر نیه لە مەرقبوون لە بەرگی هەر جۆریکی دیکەیی شوناسی نەتەوێیدا. جەمال نەبەن، بە پێچەوانەیی هاوتەمەنەکانی خۆیەو، لە سیاسەتی پراکتیکیدا، هەرگیز خۆبەکەمزانسی و شەرمینی سیاسی نەکردە پیشەیی. هەرگیز بۆ پازیکردنی ئەوانیتر، پاشەکشەیی لە دواکارییی بۆ مافی کوردەکان نەکرد. هەرگیز کەمی نەچوووە دواووە بۆ ئەوێی ئەوانیتر

بەيتتە پىشەو ۋ ھەگىزىش بۇ داكۆكىگىردن لە كوردبۇونەكەي
نەكەوتە غەدر ۋ تۆمەت ھەلبەستىن بۇ ئەوانىتر ۋ لە ھەموو پىشى
گرنگىز: ھەرگىز خۆي بچووك نەكردەو ھە بۇ ئەو ھەي ئەوانىتر لەخۆي
گەورەتر بىكات.

بەلام بەداخەو، لەگەل ئەم ھەولە بەردەوام ۋ زۆرانەشدا كە قەلەم
ۋ ھزرى ئەم مەرقە بەتوانايە بەرھەمى ھىناون، زۆر بە دەگمەن
نەبىت گويى بۇ نەگىراو ۋ گويى لىنەگىراو، بەتايىبەتى لە كايەي
سىياسىي كوردىدا، كە بىگومان ئەو ھەش بىئاگايى، يان كەمئاگايى
ئەم كايە سىياسىيە لە ناو ھەپۆكى بەرھەم ۋ بچوونەكانى ئەو،
دەسەلمىنى.

رەنگە دوورى ئەو لە واقىيى كوردستان، رەتكردنەو ھەي بۇ ھەر
پۆست ۋ ئىمتىيازىك، يان ھەر بەلگەيەكى دىكەي نەزانراو، كە من
نازانم چىن، لە پشت ئەم ھەرامۆشكارىيەو ھە بن، بەلام بوونى ئەو
لە نزيكايەتى پىنتەكانى دەسەلات ۋ بەشدارىي لە گەلەكردنى
بۇچوونىكى كوردىانە ۋ مېژوويانە لە ئاست پروداو ھەكاندا، بە
توندى ھەستىيىدەكرىت. مامۇستا نەبەن، بەو پىوارە (غىابەي)
بۇشايىيەكى گەورەي لە فېكرى سىياسى، بە تايىبەتمەندىي كوردىانە
ۋ بە لەبەرچاوگرتتى رەھەندىي مېژوويى ۋ كولتورىي كىشە
سىياسىيەكان، چ لە پرووى پراكتىكى ۋ چ لە پرووى تيورىيەو
دروستكردو ھە.

من يەكجار لە كۆپنھاگن، لە سەرەتاي نەو ھەدەكاندا بە خزمەتى
گەيشتووم، كراسىكى نيوقۆلى گولگولوى رەنگ شىنى لەبەردا
بوو، دەنگىكى پروون ۋ تونىكى خۆشى قسەكردن. ئەو يەك جارە
بەس بوو، ھەگىز ئەم مەرقەم بىر نەچىتەو ھە، ئەگەرچى بە قسە
نەيگەيشتمى. بۇ گەنجىك لە ئەوساى تەمەنى مندا، گەر بىيەويت

ماموستا جه مال نه بهز وهک توئژهریکی ناوازه بناسیت، پئویسته کتیبهکانی له مه پ زمانی یه کگرتوو، توئژینه وهکانی له سهر ئایینزاکان و ئه فسانه ناسییه که ی و ئه و نامیلکه یه ی له سهر قوناغی ژیا نی له که رکوک، بخوینیتته وه.

هرچه نده ئه و له پووی ته مه نه وه، نابیت گله یی له پوژگار بکات، که نزیکیی خستوته وه له ته مه نی نوح، (چونکه نزیکبوونه وه ی مروقی کورد له هفتا سالی، بوخوی ته مه نیکیی نوو حیا نه یه)، به لام ئه و به به ره هم و کارهکانی، وه لامی پوژگاری داوه ته وه و هرگیز مروقیکی مشه خور نه بووه به سهر میژوو و سه رده مه که ی و مروقایه تیه وه. ئه م ئه سستیره یه هرچه نده له ئاسمانی غه ربیا یه تی تاراوکه بووه، به لام دره و شانیه وه ی راسته قینه ی له ئاسمانی کوردستاندا یه.

من نازانم (زامدار)
نیسته له کوییه..

ئەو یەکی بوو لەوانە ی خودا لە میژ بوو پەشیمانیی خۆی لە دروستکردنی دەربریوو. پەنگە ئادەمکی تر بوو بییت و نەک گوناھیک، بەلکە دەیانجار و یەک تەمەن مەروبوونی خۆی خستە مەترسییەوه بۆ ئەوێ سنوورەکانی مەروبوون تاقیبیکاتەوه. بەلام هەگیز ئەسەف و داخی بۆ بەهەشتیکی ونبوو نەخوارد، ئەو باش دەیزانی بەهەشت و دۆزەخ پیکەوه لێرەن، لەسەر عەردیکی بریندار و لە مەرویش تەنیا تر لە ژیر ئاسماناندا، هیچ ئاژەلێکی کۆلەوارتر دروستنەبوو. بۆیە لە دەرکردن و سزادان نەدەترسا.

ئەو بەهەلە وەک کورد هاتبوو دنیاو: زامدار مەرویشکی جەهەندەمی بوو، لە بەرە ی ئیبلیس و یاخیوون و بێ پیاوی. ئەو فریشتە ی ئەقلى مەرویی و یەکەمین گوناھەرەکی «کانت» بوو کە خۆی خستە بەردەم تاقیکردنەوه یەکی ئەبەدی، کە هیچکامێک لە نەوێ پیشخۆی و هاو دەمی خۆی و پاشخۆی نەیانوێرا تخونی بریارەکانی

بكهون. زامدار بۇخۇي بە تەنيا ھەوليرىكى كولتورىيى و مەعنەويى،
تايبەت بوو. ھەولير ھەوت ھەزار سالى تريش زامدارىكى ترى
وھكئەو بەخۇيەو ھەنابىنيت، بگرە كورد نايىبىنيتەو. من ئىستا كە ئەم
وشە سادانە بە پۇخىكى زامداريانەو ھە وەسفى ئەودا دەنوسم،
سەر لەسەر قازانىكى كۆننەى ناخى تايبەتى خۇم و سەر لەسەر
قابله مەيەكى پرى مېژوويى ھەلدەدەمەو، كە پرە لە كەسەر بۇ كۆچ
و تاقانەيى زامدار.

ھەموومان كاتى قسە لەسەر زامدار دەكەين، پر دەبين لە
ترستۆكىي خۇدەربرين و خۇسانسۇر كردن. ئەو ھەرگىز ئەمەى
نەكرد، ھەمىشە لە خۇدەربرين و قسەدا، بوپر بوو. ئەو لە يەك كاتا
كۆسمۇپۇلىتان و لە ھەمان كاتدا مەوئەكى لۇكالى و خۇمانەيى و
خاكىي و ھەوليرىيەكى تەمام ەييار. گەردوون و كوردبوون لەودا
يەكيان گرتبوو، ئەو لە پووبارەكەى ھىراكلىتۆسى فەيلەسووفى
پىشسوكراتى دەچوو، كە بەردەوام پەوان و بەردەوام دەگۇرا:
ھەرگىز ھەمان زامدارت نەدەبىنەو، زامدار لە گۇرانيكى بەردەوامدا
بوو. گۇران لەودا بەردەوامى و ھەموو ئىستايەكى ئەو ھەنگاويك
بوو بەرەو بوونىكى تر، يان بوون لە ئاستىكى تردا. ئەو يەكايەتتەك
بوو پر لە فرەيى و ئەو فرەيەك بوو لە تاقانەيى و يەكايەتتەك
ھەمىشە خودى خۇي بوو، ئەو لە پروسەيەكى بەردەوامى بوون
بەخۇيدا، زەحمەتتەين دۇخى بوونى مەويانەى خۇي ئەزمون
دەكرد. بەخودبوون لە پىنگەى ژيان و ئەو كولتورىيى زامدارى
تيا دەژيا، ئاسان نەبوو: كولتورىيى خود فرىدەر، بىرپىزىكەر بە
تاكايەتى، كولتورىيى تاكسەرەو، مېژوويەكى پر لە شوانپەرستى
و رەعتىبەخىكەر، بۇ ئاغا و خان و سەرۆك و پىشەوا و رابەر
ملكەچ، چۆن بە ئاسانى جىگەى خودىتى دانسقى مەوئىك دەكاتەو،

که هه موو پرووخساری رۆح و جهستهی له درکه کانی ئەم کۆمه لگا و میژوو هه لسووه و به برینداری دهیه ویت دانسقه و ئورگینال و بێنمونه بێت!

له ئەودا ئاشتبوونهیهکی مرۆف له گه ل گهر دوون هه بوو، ئاشتبوونه وهیه که له سه ر حسابی به خودبوونی مرۆف و چیژوه رگرتن له گهر دوون، نه ک سه رسامی و بوون به کۆیله و په ستیار و بچووکبوونه وه له به رامبه ر گهر دووندا. زامدار، نه یده و یست مرۆقبوون دابه زینتیه سه ر ئاستی په رستن و کۆیلایه تی، ئەو چیژبین و یاخی و ته نافبازیکی مه زن بوو، که نه یده و یست ده ست به هه چ په تیکی رزگار بوونه وه بگرئ، چونکه دهیزانی بابی ئەوه ی بۆ رزگار بوون په نا بۆ هه ر شتیک ببهیت، ئەوه ندهش ته سلیمی ده بیست و پێوه ی پابه ند. بۆیه که وتنه خواره وه و به ر بوونه وه به لاهه چیژ به خستر بوو وه ک له ژیا نی کۆیلایه تی و مانه وه به هه ر نرخی ک. ئازادی بۆ ئەو به دیلی نه بوو.

زامدار دهستی له هه موو شت به ردا بوو. له یاسا و ئەخلاق ی باوی کۆمه لایه تیه وه، ئەو شته ی هه موومان ملکه چ و له ئاستیدا بچووکین، ده ستپیکرد. ته نیا یه ک شت زامداری ده کرده وه به مرۆفکی ئاسایی: خویندنه وه. له خویندنه وه دا که س نه ی توانیوه بۆری بداته وه، به تاقیی ته نیا هینده ی یه ک نه وه، بیست ئەوه نده ی گشت مامۆستایانی زانکۆکان، سه دانجار له ئاپۆره ی گشت رۆژنامه نووسانی کورد، هینده ی خه باتی گشت سه ر کرده کورده کان و هینده ی موچه و سه رمایه کانیا ن، کتیب و وتار و نامیلکه ی خویندنه وه. ئەو له هه مووان ده ولمه ندتر بوو. زۆرجار به زمانی کتیبه کان ده دوا. ئەو کۆی گهر دوونی له کتیبه کاندایه چی نه کردبوو، ئەو له فیرگه یه کدا بوو که ته واو بوونی نه بوو. مرۆفکی هیرا کلیتۆسیی بوو، ده یو یست

خۆى لە لۆگۆس و ئەقلە بچووكەكەى مرۆڧبون پرزگار بكات و خۆى بگەيەنیتە ئاستى لۆگۆس و ئەقلى گشتى. ئەو دەيوسست نەخشەى جيهان و بوون لە دەستى خواكان بستینى و بیداتهوه دەست مرۆیهكان: پرۆمیسسیۆسى كورد بوو، ئاگردزىكى خانەدان و پیاویكى نەبیل و بە وىقار. ئەو جارئ وەك گلگامیش بۆ گىای نەمرى دەگەپا و بەسەر ئەنكىدودا شیوهنى دەکرد، ئەنكىدوى ئەو مەرگى جوانى بوو، مەرگى ئازادى تاکەكەسى. جارئكش وەك حامووپابى، بوونى لە یاسادا كورتدەكردهوه و بۆیاساش ملکهچ. تاقە شتى زامدارى هیشتهوه، وشە بوو، هەر وشەش كوشتیان و بردیانەوه بۆ جیهانەكەى خویان..

ئیمە ماوهى سى سال زیاتر هاوسى بووین. بە بیجامهوه دەمدى و لە مالهكەى خۆیدا، چەندجارىكى كەم سەردانىم دەکرد. هەمیشە خۆیندهوار و هەردەم پر قسە و پر مانا. بەلام سەرەتای سەرەتاکان، من لە بەغدا ناسیم، لە سەرەتای هەشتاكانى سەدهى رابردوودا، كاتى لە پێگەى خزمەكانى دایكەوه، لە خۆرەلاتى كوردستانهوه چەند دەستنووسىكى شیعرى (سەیفولقوزات)ى شەهیدى كۆمارى كوردستانم، بەدەست گەیشتن و بە تێگەیشتنى ئەوساى هەرزەكارانەم، ساخمکردنەوه و مانای هەندى لە وشەكانم لێكدانەوه لەگەل ژياننامەى شاعیرەكەدا، بردم بۆ زامدار، تا لە یەكێك لە گۆڤارەكاندا بلاویان بكاتەوه. هەرگیز چارەنووسى ئەوانەم لێتەپرسییهوه.

كە سالى دوو هەزار هاتمەوه هەولێر، زامدارم بینیهوه و چەندجارانىك لە خزمەتیدا دادەنیشتن و جارئكیش سەیرانمان كرد و چەندجارئكیش سەفەرى شاران لە بۆنە و فستیقالەكاندا، بە تەواوى لە زامداریان نزیکخستەوه. كاتىك بیستبووى من

لیکۆلینه وه کهم له سه ر نالی پیشکesh به و کردووه، سووپاسی کردم و ئیتر تا دههات، نیتوانمان خوشتر دهبوو. هه میسه که له کۆلانیی خۆمان به خزمهتی دهگهیشتم، به گهرم وگورپی باسی دوایین به رههم و نووسینی دهکردم که خویندبویهوه. وه کئه وهی نانیکی گهرمی به دهسته وه بیت و ئه مبه راوبه ری پیتکات، ئاوا باسی وتار و به رههمه کانی دهکرد. بۆ فه نتازیای خواردنه کهم، جاریک له سه ر جاده پری دامی و له گه ل جوینیکدا، تیر تیر ماچیکردم و گوتی: ئه وه شاکاره. جاریکیش، فیری کردم که هه گیز له و په راوپه پری میزی دانیشتن و خواردن و خواردنه وه، دانه نیشتم، چونکه: «ئه وه جیی که رانه».

زامدار له و دیو ئه زموون و ته مه نه وه، قسه ی دهکرد و هه رگیز هه ستت به خۆجیا کردنه وه و لوتبه رزیی نه دهکرد. جدییات و ره سمیات بۆ ئه و سانسۆریکی کوشنده بوو، زیندانییه ک بوو به ناوی ئه خلاقى باو و په سه ندکراوی کۆمه لایه تییه وه، که ئه و نه یده ویستت دهسته مۆی ئه م ئه خلاقه ببیت و بجیته ناو به ندیخانه ی کولتووره که یه وه. ئه و به ره سمیات بۆگه نی دهکرد، ئه و ره سمییاتی له پێ دهکرد.

من نازانم ئیسته زامدار له کوئییه! به راستی نازانم، ئه و له به هه شته یان له دۆزه خ. ئه گه ر چوونه به هه شت به دهستی کولتووره باوه که ی کۆمه لگای کوردی بیت له م هه ریمه دا، ئه وه له دۆزه خ بۆی بگه رێن! ئه وه تا له قه راخ میزیکسی ئاگرینه وه دانیشتووه و مه جلیسی گوناهاکارانی خوشکردووه و قاقایان ده گاته ئه و په پری دیواره کانی به هه شت. به هه شتییه کانیش هه موویان گوئیان به و دیواره وه ناوه بزائن ئه وه کیتی، خوشیی بۆ دۆزه خیش گێراوه ته وه. به لام ئه و هه رگیز بۆ به هه شت هه ولی نه دا، نه یده ویستت، چونکه به هه شتی راسته قینه ی ئه و لیڤه و له م سه رزه ویه ی نیشتمان

بوو. دانىشتنەکانى ئىئوارانى ھاوین، ئەویان سەرپا دەکرده شه پۆله
 دەنگیک و خاک و عەردى لە گەل خۆى دەجولاند. بەهەشتى ئەو ئێرە
 بوو، دۆزەخیشى ھەر ئێرە. بەلام ئیتر ئەو لێرە نیه، لە نیشتمان
 نیه و لە ھەولێریش نیه. بۆیە من دلنایام لە ھەر شوێنیک بیت، ئێستە
 بۆنى خوشی و قاقای پیکەنینى ئەوى لیدیت، ئەو شوێنەش ھەر
 جێیەک بیت، بەهەشتى راستەقینە و ئاوەدانیه. لەوێ دەیدۆزنەو،
 زامدار ئەو ھەتا لەو میژوو و یادەو ھەریانەدا کە پیکەنین و شادیمان
 بێر دەخنەو: بۆیە زامدار لە غیابى خویشیدا، ھەر خەمى ئێمەى
 بوو، نەیدەویست بە خەمبارى بمرین و تەنیا. ئەو پیکەنین و نوکەى
 زۆرى بۆ بەجێھێشتین تا ھەست بە تەنیاى نەکەین.
 من لە مەراسیمى مردنە کەیدا بەشداریم نەکرد، لێرەبووم و دەمتوانى،
 بەلام ویستم میتۆدى زامدار خۆى بەکار بهێتم و تەسلیم بە
 رێوڕەسمە ئایینى و کۆمەلایەتیهکان نەبم. یاخیبوون بۆ من بەشیک
 بوو لە میراتى ئەو، دەمویست لە گەل ئەودا تەنیا بم. ئەو بەراستى
 میژوویەک و پۆحیکى گەنج و مۆدێرنیستیکى تاقانە بوو. ئەگەر
 پۆژگار ئێ پەیکەریکى بۆ چیکرا، پێویستە ئەو پەیکەرە لە دەروازەى
 ھەولێر بیت، پێویستە ئەو پێشوازیی لە رێوواران و گەشتیاران
 بکات، چونکە تەنیا ئەو شایانى ئەم پیکەریە. ئەو بۆخۆى بەتەنیا
 شارێک بوو لە پیکەنین..

شار، له گیرانه و دی (مهنگوری) دا..

میرزا محمەد ئەمین مەنگورپی (۱۹۱۰-۱۹۸۰)، نووسەرێکی
 لەبیرچووی کوردە، خەلکی پەراویزی شار و بە ژيانیکی سەخت
 و ناهەموواری سیاسیدا تێپەریوە. ئەو رۆژە بەسەرھاتەکەیم
 خۆیندەو و چاوم پر بوو لە فرمیسک، دواچار فرمیسکەکانم
 کۆکردنەو و بەمجۆرە بۆی گریام. بۆ مرقئیک کە هەتا بلێی زەمان
 لەگەڵیدا دلرەق، کۆمەلگا دلرەق و سیاسەت دلرەق. بەس منیش
 وەک ئەو لە گوندەو و چوومە شار، ویستم لێرەو، لە گوشە
 منالییەو، یادیکی بکەمەو.

ئەو پێیواریک بوو ژیان خستیه بەردەم هەموو ناخۆشیی و
 تاقیکردنەو و هەکانی خۆی. لە شۆرشی مەهاباددا هاوکار و پشتیوان
 و لە نزیکیشەو دۆستایەتی لەگەڵ مەلا مستەفای پەحمەتیدا
 پەیدا دەکات و شیخ مەحمودی حەفید لە بەهەڵە لیکھائیبوونیکدا
 ویستویەتی بە خەنجەرەکەیی خۆی بیکۆژیت و حکومەتی ئێران

بەتاۋنگەلىك كە نەيكردوون، بۆي دەگەرپىت و لەناو پۆلىسخانەي
سلىمانىدا حزبىك دروستدەكات تا لەھەر كاتىكدا بىانەويت سنوور بۆ
ئەو دەسلەتاتانە دابىتىن، كە دەيانەوئ پۆحى كوردایەتى لە كۆمەلگای
كوردیدا بكوژن. لەلایەن ئاغاكانى قەلادزى و رانىەو دەبىتە مىرزا
و نازناوى مەنگورې ھەلدەگرئ، بەبى ئەوہى سوودىكى دىكەي
دەستبەكەوئ.

لەدواي شكستھىنانى باوكى لەكارى كشتوكالدا، ناچار بەكارى
تووتنفرۆشى روودەكاتە بەغدا و مەنگورې و دايىكى بە تەنیا
جىدەمىتىن. تا ئەو تەمەنە مەنگورې لە قوتابخانە و لەلای مەلا بە
ئاكامىكى ئەوتو ناكات و دووچارى گەلىك كىشە و سزا دەبىتەو،
كە ھىچيان لەگەل تەمەن و ئەزموونى ئەودا ناگونجىن. لە تەمەنى
چواردە سالىدا بە رەزامەندىي دايكى و بۆ سۆراخردنى باوكى، كە
بۆ تووتنفرۆشى چۆت بەغدا، بۆ يەكەمجار لە قەلادزىو سەفەرى
شارۆچكەي كۆيە دەكات و تووشى سەرسورمان دەبىت. ئەمە لە
سالى ۱۹۲۴دا روويداوە. لىرەشەو، شوپىنگۆرپكى بۆ ئەو مانا و
دەلالەتلىكى تايبەت وەردەگرىت و يەكسەر كارىگەرىي دەكاتە سەر
ناخ و كەسايەتیی و پرسىارى لەلا دروستدەكات:

(لەسەر رەزامەندىي دايكم چوم بۆ كۆيە. ھەر كە پىم نايە ناو
شارى كۆيە سەرم سورما، چونكە شارى وا گەورەم نەدىبوو. كۆيە
بە نىسبەت قەلادزە نىمچە لاھورىك بوو، لەبەر خۆمەوہ ئەم وت
توبلى ھىچ شارىك لە كۆيە گەورەتر بئ؟)

ئەم دىرە پرماناينەي لە كىتیبى (بەسەرھاتى مەنگورې)دا نووسىون،
كە بۆخۆي شاكارىكە لە بواری بەسەرھات نووسىندا. ئەو لەم
كىتیبەيدا ھەندى بەسەرھاتى گرنگ و مانادارى ھەلبژاردوون،
كە پرن لە ئەزموونى مروئى و ئەو پرۆسە مەعنەويیەي كە لە

میانه‌ی گیرانه‌وه‌کانیدا پئیدا تیپەر ده‌بین، مرقف تووشی تاسان ده‌کات. مه‌نگوری بی‌کوتا جوان ده‌نوسی و گوشه‌نیگای نزیک بۆ گیرانه‌وه‌ی پروداوه دورره‌کان هه‌لده‌بژیرئ و به‌مجوره‌ش خوینهر له‌ئه‌زموون و رابردوو نزیک ده‌خاته‌وه. ئه‌و نووسیاریکه کار له‌سه‌ر نزیک‌خستنه‌وه‌ی ئه‌زموونی تایبته و ئه‌زموونی گشتی ده‌کات..

شار بۆ مه‌نگوری جیگه‌ی چه‌په‌سان و دیارده‌یه‌کی نوییه. ئه‌و دوو وینه‌ی شارمان بۆ ده‌کیشی، که یه‌کیکیان شاری کویه و ئه‌ویتیاریان شاری به‌غدايه. له‌وه‌سفه‌کانی ئه‌ودا وینه‌یه‌کی سه‌ره‌تایی شار هه‌یه، که مایه‌ی تیرامانه و وه‌سفه‌کانی ئه‌و بۆ شار، نزیکن له‌ پوانگه‌یه‌کی دیارده‌ناسانه‌وه. له‌وه‌په‌ره‌گرافه‌دا له‌ پرووی ئه‌خلاقییه‌وه، پابه‌ندیتی خۆی به‌داییکیه‌وه ئاشکرا ده‌کات و تا کوتایی کتێبه‌که وه‌فادارانه باسی ئه‌و په‌یوه‌ندییه و دایکی ده‌کات.

شوین، له‌ نووسینی مه‌نگوریدا تایبته‌مندی خۆی هه‌یه و ده‌بیته جیگه‌ی سه‌ر سوپرمان و هه‌لگری ده‌لاله‌تی تایبته و ئه‌مه‌ش پرسپاری له‌لا دروستده‌کات. له‌لای مه‌نگوری شار شوینیکی نوییه و ئه‌و به‌سه‌ریدا ده‌که‌وی و ئه‌مه‌ش به‌قوولی ده‌یه‌ه‌ژینئ. لێره‌وه، له‌لای مه‌نگوری په‌یوه‌ندییه‌ک له‌ نیوان شار و بیرکردنه‌وه، شار و به‌راووردکردن و شار و خودیتی پێکه‌وه به‌رجه‌سته ده‌بن. په‌نگه‌ مه‌نگوری یه‌کیک بیت له‌وه‌که‌مین نووسه‌ره‌ کوردانه‌ی بۆ یه‌که‌مجار گوزارشینی مؤدیرن له‌ دیارده‌ی شار، ئه‌تمۆسفیری شار له‌ شیوه‌ سه‌ره‌تاییه‌که‌یدا ده‌کات، که بۆ من زۆر جیگه‌ی بایه‌خدان و بیرکردنه‌وه‌یه. مه‌نگوری به‌چاوی مندالێکی هه‌رزه‌کاره‌وه شار ده‌بینئ و سه‌رنجه‌کانی خۆی له‌سه‌ر تۆمار ده‌کات.

ئه‌و له‌ شاری کویه ده‌بیته مرقفینی تر، یه‌که‌مجار سه‌ری ده‌سوورمئ و زمانی پرسپاری ده‌پشکوئ. دووه‌مینجار، ده‌که‌وێته به‌راوورد

كردن و نرخاندن لە نىوان شار و ناشاردا، چونكە گەورەيى و شوين، لە شىۋەى شاردا بۆ ئەو دەبىتە پرسیار و (گەورەيى و قەبارە) لە بىچمى شاردا دەبينى و ئەمەش واى لىدەكات بەراووردى قەلادزە و كۆيە بكات و دووهميانى وەك نىمچە لاهوورىك، دىتە پىشچاو. لە دواى ئەو شار بۆ ئەو نىشانەى ناسىنەو و ئامادەيى دەولەت و دەسەلاتە: ئەو كە پىشتر پۆلىسى نەبينو، پۆلىسى لىدەبىتە نىشانەى دەسەلات و بە مرقۇگەلىكى (چارەقوورس)يان وەسەف دەكات و لە پىگەى وەسفکردنى پۆلىسەو، شتىكمان لەسەر جەبر و سەتمى دەسەلات لەلای كورد و لە روانگەى ئەم مىللەتەو بۆ پروندەكاتەو:

(كە چاوم بە پۆلىس كەوت، وەقەم وەرما، ئەمەوت ئەبى كەس بتوانى پتر لەم چارەقورسە ناشىرىنيانە بىروانى و زراوى نەچى. چونكە پۆلىسم نەدىبوو، زورىيان لى ئەترسام نەمدەويست بيانينىم بەتايىبەتى نىشانەى سىدارەكانيان شتىكى زۆر بەسام بوو).

بنەماى ناسىنى مەنگورى بۆ دەسەلات، كە لە هەمان كاتدا نىشانەكانى بنەماى گشتى ناسىنى مرقۇقى كوردى لەو قوناغەدا بۆ دەسەلات لە خۆى گرتو، تەماشاشا و بينينە. ئەو لە پىگەى تەماشاكردنەو وىنەيەكى ساىكولۆژى لەسەر دەسەلات بە وردبوونەو لە كەسايەتى پۆلىس، لە مېشك و زەينى خۆيدا دادەپىژىت و ترس لەلای دروست دەبىت.

ئەم وىنەيە بۆ دەسەلات، لەلای كورد تا رادەيەك وىنەيەكى جىگىر و گشتىتراو، كە مەنگورى لە شىۋە سەرەتايىبەكەيدا گوزارشى لىكردو. ئەو وەكو مەلكارىك، نايەوئ پۆلىس و نىشانەى سىدارەكانيان بىينى و لىزەشەو، شار پەهەندىكى بىزاركەرى خۆى بۆ ئەو ئاشكرا دەكات. مەنگورى لىرەدا بەيادەيتەرەو سوارەى

ئیلخانیزادهیه، بهلام وینهی مەنگووری بۆ شار، لەسەر بنەمای ویتاکردنی دەسەلاتەوهیه و بنەمای ویتاکردنی ئیلخانیزاده بۆ شار لەسەر وردبوونەوهی لە ماشین تەکنەلۆیا..

سێهەمین خەسلەتی شار لەلای مەنگووری، بریتیه لە قەڵەبالغی و شلوقی و جەنجالی. ئەو بە پەیسەر و سۆراخکردنی هاوڕێیهکی باوکیدا و لە کۆلانیکی کۆیهدا رینگای لیتیک دەچیت. ونبوون ئەنجامیکی شیاوی سەرلیتیکچوون و رینگا و نکرندی ناو قەڵەبالغیه. ئەمە ئەو ساتەوهختی منالیمان بیر دەخاتەوه، که هیشتا جەسته بە شوینی نوێ رانهاتوو و گونجان لە نیوان شوین و بکەردا دروستنەبووه. شوین بە جەسته نامۆیه و جەسته بەردەوام رووبەرووی سنوورەکانی شوین و شتەکان دەبیتەوه. ساتەوهختیکی بنیامینیانە لە وەسفیدا بۆ تەنیاپی مروڤ لە شار و رۆحیی گەپیده ئاسای، که هاوشانە بە سەرسوورمان و نامۆیی..

چوارەمین خەسلەتی شار، بریتیه لە فرەیی و جیاوازی و هاوکاری نێوانیان. مەنگووری لە گیرانهوهی بەسەر هاتەکانیدا، وینهیهکی فرە کولتووریانە و فرە تەوهیبیانە عێراق و کوردستانی ئەوسامان بۆ دەکێشێ بە هەموو پەهەندە ئەتینیکی و ئایینی و کولتوری و تەنانت جوگرافیاییه کانیشیه وه.

(بهیانی بههۆی (مالموک) ناویکی جولەکهی کۆبی که ئاشنای کاسبی بوو له گەڵ باوکما، تەلهگرافیکم بۆ باوکم لیتا..).

مەنگووری لە مانەوهیدا لە کۆیه، وەک یەکهەمین شار که ئەوسا و لەو تەمەندە بێنیویهتی، گۆرانی گەوره بەسەر که سایەتیدا دیت، که تەنیا شار دەتوانی لە مروڤدا دروستیبات. ئەو لە حوزنی دووری باوکهوه، لە پرووی سایکولۆژییهوه دەپەریتەوه بۆ چاوکراوهیی و تەماعی بینین و ئەزموونی زیاتر دهیگری. ئەو پیشتر بۆ هاتنه

کۆیه مۆلەت لە دایکی وەر دەگرێ، بەلام مانەوێ لە کۆیه بەرەو
جۆرێ لە سەر بەخۆیی و بێ یاردانی دەبات و ئازادانە بێ یار دەبات
بچیت بۆ بەغدا. ئەم سەفەرە لە پاشاندا و لە پرۆسەی نووسینی
مەنگوریدا، بە تاییەتی لە شاکارە کەیدا (گەشتی ئەستێرەیی مەریخ)،
پەنگدانەوێ خۆیان هەیه. مەنگورێ دوا ئەوێ گەشتەکانی لە سەر
زەوی لە شیوەی شوێن گۆرکیدا بە ئەنجام دەگەیەنێ، دەکەوێتە
کەلکەلێ گەشت بەرەو مەریخ، بەرەو ئەستێرەییەکی تر..

لە گەشتە کەیدا بەرەو بەغدا گەلیک پووداوی سەرسوور هێنەر، کە
هەموویان بە لگەن لە سەر سەرووشتی یاخیکەرانی و بەرگریکەرانی
و لە هەمان کاتیشدا درندانەیی مەرۆف، باس دەکات. لەویدا بۆمان
دەردەکەوێ، کە مەرۆفی ئەم دەقەرە لە قوولاییەکی پەگاژوووە،
کە سایەتی خۆی لە سەر بنەما عەقیدەیی و ئایدیۆلۆی و خورافییەکان
بێناکردوو و پق و بێگانە پەرستی و مەملانێی مەزەبێ و ملکەچی
و خۆ بەکۆیلەکردن، بە شێکی جیا نە کران لە کەسایەتی عێراقی.
لە گەل ئەوێ شدا، مەنگورێ بە نیگایەکی هەرزەکارانەیی پاکووە، کە
بە یاد هێنەرەوێ یەكە مجاری چوونە بەهەشتی مەرۆف، دەکەوێتەوێ
سەر باسکردنی دیاردە ناسانەیی شار، ئەمجاریان شاری بەغدا:

(ئێوارە یەك کتوپر گەیشتی نەو شاری ئەلئەعزەمیە. ئای لەو
سەیرانگە سەرسوور هێنەر، تۆ بلی ئێرە بەغدا بێ یان و پێنە
برسیتی ئەوێ نیشان ئەدا؟ خۆ ئێرە لە کۆیه گەرتر و خۆشتر،
بەم سەرسامییەوێ کەلەکەمان لە خوار نەخۆشخانەیی مەجیدیە
لەنگەری لادا، لە کەلەکە دابەزیم، ئەوێ هەوێ جارە کە چاوم
بە ئۆتۆمبیل و عەرەبانە ئەکەوێت. ئای بە خوا شتیکی سەیرن،
هەر ئەوێ دەم زانی لە ناکاو گۆپی ئەلەکتیریکی بەغدا داگیرسان،

به پراستی ئه و چاوه نندازه یه م به لاهه شتیکی سهیر بوو که وا وینهی گلپه کان له ناو ئاوی دیجله دا ئه تروسکانه وه، ئیره له کوئی و قه لادزه ی پر له وه حشیه ت و نه زانین له کوئی؟ ده مم بوو بوو به ته له ی ته قیو، هه رچه ندم ئه کرد نه مده زانی سهیری چی بکه م، لام وابوو له ژیر ئاویشا هه مان شار و کارخانه و ئه له تریک هه یه، نه مزانی که وا وینه ی کاره با و خانوو هه زه راتی سه ر زه وییه و ئینعیکاسی بو ئاو و هه واو شه پۆل کردوو و ئه یان جوولینی..).

ئه م دیرانه سه رسامبوونیک پیشانده دن له یه که م به ریه ککه وتنی سوژه ی کوردی له گه ل دنیای شیوه مۆدیرن و جیهانی مۆدیرنیزاسیوندا. جیهانیک که هاوکاته له گه ل له خۆتیگه یشتنیکی نوێ و دروستبوونی ههستی دواکه وتوویی و نامۆبوونی خود له گه ل واقعی خۆیدا. پهنگه ئه م دیرانه ی مه نگورێ گوزارشیکی دیکه ی هه مان هه سته کردن بن، که له کاتی خۆیدا و له پیش ئه ودا، هه ریه ک له نالی، حاجی قادری کوئی و پیره میرد له شام و ئه سته مبول و حیجان، پیندا تیه په یبون. گوزارشیک، که مرۆفی بیرکه ره وه ی کوردی له دنیای پیشمۆدیرن و کوگه راییه وه ده گواسته وه بو جیهانیک، که تیایدا خود هه ست به بوونی خۆی بکات و له هه مان کاتیشدا ئه زموونی له خود نامۆبوون ته ی بکات. مه نگورێ نووسه ری ساته وه ختیکی گرنگه له میژووی پۆحیی و بیرکردنه وه ی ئیمه دا، که تلاوتلی پوژگار رێی ئه وه یان لینه گرت، ته عبیریکی راسته قینه له خۆی و سه رده مه که ی بکات..

تازانم بو له بیرمان کرد
مه هدی خوشناو

پياوړېک بسو له پهيمن و کارکردن، له بهر نه وه هميشه پرېکار و ماندوو، له دوو شويڼي جياوازا دا کاري دهکرد: باره گاي پاريزگاي ههولير و باره گاي يه کيڼي نووسه ران، که پاشتر له و دوو شويڼه که ستر نه ي تواني جيگه ي بگريته وه و بگاته ئاستي نه و.

من له سه ره تا کاني سالي دوو هه زاره وه، مه هدي خوشناوم ناسي، به لام زور زياتر له ناسيني تايبه تي و له و پيگه يه ي نه و هه يبوو، له ريگه ي دکتور زه رده شتي کورپيه وه، خوشمويست. هه ردو وکيان بو من جيگه و پيگه ي تايبه تيان هه بسو، هه ردو وکيشيانم له کاره ساتيکي دلته زيني نه م شاره دا له ده ستدا. مه هدي خوشناو پياوړيکي ئيداري بو، که له پروي سياسي هه وه فاداري پارتی ديموکرات بو، به لام نه و بوخوي خوي په روه رده کردبوو. نازانم له ناخي خويدا چون بيری ده کرده وه، به لام من هميشه هه ستمده کرد ريزيکي زورم لیده گريست و نه مه ش دوو لايه نه بوو. جگه له وه ي

لە مالهە سەردانی دەکردم، ئاواش بۆ ھەموو كۆپ و بۆنەيەكى
يەكیتی نووسەران بۆخۆی بانگەشتی دەکردم و زۆرجاریش،
وێرای ئیلیتیزامە سیاسی و ئیداریەکانی، دلی خۆی بۆ دەکردمەو.
جگە لەوێ دلسۆز و بوێر بوو، ئەو شتیشی بە دەستەو دەهات،
قسە و بریاری یەك بوون و ئەگەر وەعدیكى پێدەدايت، جێبەجێ
دەکرد. جگە لە سەیرانەكان و كۆرەكان، چەند جارێك سەردانی
مالەوھییەم كرد و ھەرجارێ تەلەفونم بۆ كردبا بەو پەری
حورمەتەو پێشوازیی لێدەکردم، ئەمە جگە لەوێ بۆ ھەموو كۆپ
و چالاکیەكانم دەهات و تەنانەت دەمیستەو كە خۆی خەلكی بۆ
سەمینارەكانم بانگەشت كردووە. پێشئەوێ خۆشناوی پەحمەتی
بناسم، ھەرگیز نەچووبوو مە ناو پارێزگای ھەولێر، كاتیكیش كە
چووم ئەو حورمەت و ئەتەكییەت و كرانیەوێ لێدەباری. دواي
شەھیدبوونیشی، دوو جاري تر چوومەو، كە ھەرگیز نانوو سەم
بە چ مەبەستێك! ھۆكاریی سەردانەكەم ئاستەردنەوێ بوو لەگەڵ
كەسێك، كە مەن خۆشەوێست. دەمزانی كەسانێتر پێش مەن
چووبوونە ئەوێ و بە قسەیانێ نەكردبوو. منیش پێشئەوێ بچم،
پرسەم بە یەك دوو لە ھاوڕێكانم كرد و گوتیان بچۆ بە قسەي تو
دەكات. كاتی دانیشتیئەو، تەماشای قوولایی چاومی كرد و گوتی:
«دەزانم شتیكت لە دلدایە، تەنیا ئەو نەبیت، ھەموو شتیكتی تەرت
بە گۆی دەكەم». منیش گوتەم، «ھاتووم تا ئەوێ لە دلمایە بەھێنیتە
دی». چاییمان خواردووە و تەزبێحمان بادا و چەند تەلەفونێكى بۆ
ھات. قاتیكى خۆلەمیشیی لەبەردا بوو، قوومێكى تری لە چایەكەي
دا و كەمێك وەستا و ئەمجارەیان كەمێ جیدیانەتر تەماشای كردم
و ھاتە لامەو: «دلت ناشكێنم، بەلام ئەو ئەمە ناھێنێ...». مەن سالەھا
لەوێدوا تیگەیشتم، نەدەبوو ئەو تەكایەي لێكەم، ئەو كەسەكەي لە

من زۆر باشتر دهناسی و بهراستی ئهوهی نهدههینا.
 مههدی خوشناو مروفتیکی راشکاو بوو. شار و ناوچهی خۆی
 خوشدهویست، بهلام نهک لهسهه حسابی شار و ناوچهکانیتر. ئهوه
 یادوهرییهکی زۆر زیرهکانه و زیندووی ههبوو، خهڵکی دهناسی و
 ناو و شوینهکانی لهبیر نهدهچوون. لهگهڵ ئهوهشدا قسه له پوو
 بوو. له کاتی خۆیدا و دای سهبریکی زۆر و خو خواردنهوه
 و دانبهخوداگرتن و کوکردنهوهی بهلگه و دووبارهبوونهوهی
 ههلوسته چوونیهکهکان و ئهزمونه هاوشیوهکان لهسهه کهسیک،
 یان کهسانیک، ئهوجا بهسهریدا و بهسهریاندا دهتهقییهوه. زۆر کهم
 کهسم بینیه، له توورپیدا ئهوهنده یادوهریی لهکارا بیت و ئهوهنده
 به شیویهکی لوجیکیانه و ریزبهندیانه هۆکاریی توورپیهیهکی
 خۆی له بیر بیت و بتوانی دهبرپهریت و له هه مان کاتیشدا ئاگای
 لهو دهووبهههه خۆی بیت، که قسهی تیا دهکات.
 جارێکیان له شوین و کاتیکی تایبهتدا، خوشناو بهسهه یهکیک
 لهوانه دا تهقییهوه، که دوورمانیی و دوورپوویییهکی زۆری نواندبوو.
 ئهوه هه موو ئهوه حالهتانه و شوینانه و کهسانه ی وهبیر هینایهوه،
 که تیاياندا ئهوه شتانه ی کردبوو و گوتبوو، که نهدهبوو بیانکات و
 بیانلێت و خویان پێوه شیرین بکات و هیچیشیان راست نهبوون.
 من بارودۆخه کهم بهلاوه پهسهه نهبوو، گوتیشم نهدهبوو ئهوه
 پویدا بایه، بهلام مههدی خوشناو، ههنگاوێک گهراپهوه دواوه و
 ماچی کردم و هاته نیوان من و کابرای سهههکونهکراو و دهستی
 خسته سهههشانی ههردووکه مان و گوتی: «منیش ههزم نهدهکرد،
 بهلام ئهگهه یهک شت لهوانه ی بهم برادهههه گوتووه، راست نین،
 با بۆخۆی قسه بکات». ئیتر ههه لهو ی دلی نیشههوه و دامرکایهوه
 و داوای لیبووردنی کرد. نازانم خهڵک چۆن لێی تیدهگهیشتن و

دوایی چۆنیاں باس دەکرد، بەلام من ئەوم وەك مرقۇئىك دەبىنى
كە ئاسان ھەلدەچوو، بەبى ئەوھى ھىچ شتى لە دل بگرى و ھەرگىز
باكى نەبوو لەوھى دەمودەست دەستت لە مل بكات و بکەوئتەوھ
گىرانەوھى بەرسەرھات و نوكتە و قسەى خوش.

خوشناو پىزى ميوان و خويى لابیو. مرقۇئىك بوو دلنیاى
پىدەبەخشىت، لە پارتىيە کاربەدەستەکانى ھەولیزدا کەسىتريان
ھىندەى مەھدى خوشناو بۆ نووسەران و ئەھلى فیکر و قەلەم
راستگويانە و بویرانە و بەبى چاوەروانىی و جیاوازییکردن،
خزمەتى نەکرد. دەکرا حسابی لەسەر بکەیت و ھەمیشە ھەستت
دەکرد ئەوت لە کەنارەوھى. لە بۆنەکاندا بى فیز و لوتبەرزى،
لەوسەرەوھ دەھات و ئەملاولای ماچدەکردى و ھەمیشە بۆنخوش
و پىش تاشراو و پۆشتە و پەرداخ. زۆر گويى نەدەگرت، بەلام
ئاگای لیت بوو، ھىچ ھەلوئىستىكىشى بىر نەدەچۆو. زووش
خەلکى دەناسى و بۆى دەرەدکەوت بايى چەندن. ئەو ھەمیشە
وزەھىكى زۆرى لە برادەرایەتى نووسەران و شاعیران وەردەگرت،
بە کۆچکردنىشى ئەھلى قەلەم، نەك لە ھەولیز، بەلکو لە ھەرىمدا
پشتیوانىكى چالاک و بویر و دلسۆزىان لەدەست دا. مەھدى
خوشناو بوون بۆ مەھدى خوشناو خوش و ئاسان نەبوو: دلنیاىم
ئەو ئەوئەندەى بۆ کەسانىترى دەکرد، بۆخۆى ئەوئەندەى بۆ
نەدەکرایەو، ھەندىکمان تەنیا ئەوکاتە ئەومان بىر دەکەوتەو، کە
کیشەيەکمان بۆ پىشەدەھات، کەچى ئەو ھەمیشە ھەمووانى لە بىر
بوو. لەسەر وەختى لیدانى پڑیما، کە شار چۆل و ھۆل ببوو، من
بە خۆم و ریکۆردەر و جىب چىرۆکىيەکەمەو، دەھاتم و دەچووم.
زۆر بە دەگمەن خەلکم دەبىنى. کتیبفرۆشییەکەى (کاک خالید)
لەسەر شەقامى مەحکەمە، دەکرایەو و سەردانىم دەکرد. جارى

وا هه بوو له باره گاکانی پیتشمه رگه ی دهره وهی شار، پیتشمه رگه دهستیان لیزاده گرتم و دهیانگوت بمانبه ره وه بۆ هه ولیرئ. ئه وان له چاوه پوانیه کی بیهوو ده دا رۆژ دهکانیان تیده په پین. له سه ره تا وه گومانی ئه وه ده کرا، رژی م له توله ی که و تنیدا له به غدا و ناوچه کانیتیر، دهستی له ههریمی کوردستان بوه شینئ و کیمیایی بارانمان بکات. له و چاوه پوانیا نه دا، پیتشمه رگه کان تینووی دیدار و مال و خیزانیان بوون. له و سه ره وه ختانه دا بوو، رۆژنیکیان خوشناوی نه مر زهنگی بۆ لیدام، (ئه و کۆر هک تیه که و مه له و کاته دا فریشه بو)، خوشناو ته نیاییه که می شله قاند و زور خوشحال بوو به وهی له ناو شار ماوم. له ته له فونه که دا هاواری ده کرد: «چیت دهوئ له بۆت بنیرم، هه رچیت پیویست بوو به من بلئ..ها». دلسوزیی له گه رووی دهباری و من ده مزانی ئه و به چ سوور بوون و حه ماسیکه وه قسان دهکات.

من نازانم ئایا ئه و له بیر کراوه یان، نا؟ نازانم کی ئه وی له بیر کردوه و کی بیریی دهکات؟ به لام من دلنیا م ئه و له ژیا نی رۆشنییری و ئیدارییی و سیاسیشدا جیکه ی خالی و دیاره و که سیش نه بووه جیکه ره وهی. ئه و پیاویک بوو له دهره وهی گهنده لی و دزی و غه در. په نگه که سانیک به هه له له که سایه تی ئه م پیاوه تیگه یشتبن، به لام دلنیا م ئیستا به خشیویانه. من دلنیا م ئه و له ژیا ندا بمابایه، زۆرینه ی پرو داوه دلته زینه کانی سالانی پیتشووی ئه م شاره، ئاراسته یه کی تریان وه رده گرت، ئاراسته یه کی ئاشتیخوازان ه تر و مرقانه تر. دلنیا شم پار که کان جوانتر و عاشقانه تر ده بوون. زۆر حه زم ده کرد له گه ل دکتور زه رده شتی کو ریدا پیکه وه بیانینم، به لام دلته زین و ئازار به خش بوو پیکه وه شه هیدبوونیان و هه رکات بیرم ده که ونه وه، حه زده که م دهستم بخرمه ناو دهسته گه رمه کانی زه رده شت و

پوومەتە نەرمە بۆنخۇشەكانى خۇشناو ماچ بىكەم كە بەو لەھجە
تايىبەتەى دوو قسەى بە بناگویتا دەدا..

پیر کمال مودبه کی دانشقہ ..

مہسعود محہمہ د:

بیرکړدنه وه له زمانې کوردیدا مه ترسییه کی گه ورهیه: بیرکړدنه وه له م چوارچیوه کولتووری و زمانیه دا هتا ئیستاش نه ریتیکی په گاژووی دهوله مهندي نیه و ئه مهش وایکړدوه، بیرکړه وه کان له م کومه لگایه دا زیاتر گوشه گیر و به خودا رچوو و دووره په ریز بن. په نگه ئه مه سرووشتی بیرکړدنه وه ی جیدی خویشی بیت، نه ک سرووشتی بیرکړه وه خوی.

ئو پیاوړکی که م نه بوو، مرقییک بوو ناتوانیت به ئاسانی به لایدا تیپه ریت: پرواناکه م کوردیک له هریمه که ی ئو دا هه بیت و هاتیته ناو جیهانی پرواناکیرییه وه و پیویستی به وه نه بیت مه سعور محه مادی ماموستا و بیرکړه وه بناسیت. ئو که سایه تییه که، نه ده توانیت له دووره وه خوشتبوی و نه له نزیکه وه دوژمنایه تی بکه یت. نه به ئاسانی ده بیته دوست و نه ساکارانهش بوت هیه په تیبه یته وه. له هر دوو حاله دا پیویسته بیناسیت و هوشی خوت

بخەيتەكار. ئەو زمانىكى ھەيە دەربىرى ھۆشىك و بىرکردنەوھەيەكى تاييەتە.

ھەرگىز لە نزىكەوھ نەمبىنيوھ، جگە لە جاريك، كە لە ھوتيلينكا بە تەنيا و لەسەر كۆرسىيەك دانىشتبوو، كاتيكيش بەدوايدا چووم، پىيانگوتەم: چاوھروانىي كەسيك دەكات. ئەمە بووھ ھۆي ئەوھي رىگە بەخۆم نەدەم بچمە خزمەتى. بەلام لە ميژھ ئاشنايەتيەكى سادەم لەگەل نووسىنەكانيدا پەيداكردوھ، بگرە من لە خويندەوھي وتارەكانىيەوھ بە زمانى عەرەبى و لە سالى ھەشتاكاندا، كە زۆرىشم لىنەدەزانى، دەستم پىكرد. دواجارىش سەر لەنوئى لە ئەوروپا ھەندى بەرھەمى دىكەيم خويندەوھ، وەك بىرەوھريەكانى، حاجى قادەرەكەي و نالىەكەي.

وتارەكانى ئەو دريژ و بە عەرەبىيەكيش كە قورس بوو، دەينووسى. ئەمەش وەك گوتەم، دەگەرپتەوھ بۆ سەرەتاي ھەشتاكانى سەدەي رابردوو. بەلام ئەوھتەي ھەم، ھەر ئەوھندەم چاك كردوھ، كە بەوجۆرە لەگەل مامۇستا مەسعود مەمەددا ئاشنا بووم و پەيامىشم بۆ ئەو كەسانەي دەيانەوي ئەم مرقۇقە بناسن، ھەر ئەوھيە كە لە خۆيەوھ دەستپىكەن و بەرھەمەكانى بگرن و بيانخويننەوھ.

سالەكان و تەمەن فەريان كردم دوو مەسعود مەمەد لەيەكتر جيا بكەمەوھ: يەكەميان ئەو پياوھى بىرى دەكردەوھ و بىرکردنەوھەكانى بەو ستايل و زمانە دەنووسىنەوھ، كە لە بەرھەمەكانيدا ديارن و پىموايە پۆژگارەيك دىت پىويستىي پۆشنىبرىي ئىمە بە گەرانەوھ بۆ ئەم پياوھ، زياتر بىت.

دووھمىشيان مەسعود مەمەدىك بوو لەناو قسە و باسى شويئەكەوتوو و بروادارانيدا. من ئەمەي دوايان باش ناناسم و زۆرجارىش گەلىك بىروراي ئەو مامۇستايەم بەجۆريكى دى لە

زمانه وانه وه گوی لیټووه که شهیدای بوون و له نووسینه کانی
خویدا نه مبینون. ئاساییه مروفت تا سنووری شیتی و شهیدایی
ئاشقی نووسهریک بیت، به لام مه ترسیداره بو ته و نووسهره که
ئهوانیتر بیانه وی بیروړا و بوچوونه کانی خوین به و جوړه بخه نه
ړوو، که هی نووسهره که نه، نهک خوین. نووسهریک، هر ته نیا له
بیرو بوچوونه کانی خوی به رپر سیاره و پیوسته له چوار چیه وی ته و
شیناوه دا که پنی دهنووسی و ته و سیسته مه زار او هییه دا که بیر
تیدا کردو ته وه، هه لسه نگینری. هه لسه نگاندنی له بهر پو شنایی ته و
بیرو پایانه وی خه لکانیتر به و جوړه خستو ویانته ته ړوو، وه کئ وه وی
هی نووسهره که بن، کاریکی داده وهرانه نیه، به تایبه تی کاتی ته و
ئیتر بوخوی له ژياندا نه مابیت. خوینه ران وهک ئاوینه یهک وان، که
هه ریه که یان له ئاستی که سایه تی و تیگه یشتن و ته زمونی خویندا،
بابهت و که سایه تی و بیر کردنه وه وی نووسهران په رچ ده که نه وه و
رهنگدانه وه کان جیاواز دهن. ئاوینه کان جیاوازن، چ جای ته وه وی
راستگوش نین.

بویه من به رده وام ده که ریمه وه سهر ته زمونی خوم و ته وه وی
له ته نجامی خویندنه وه وه، له و مروفته تیگه یشتم. له م میانه یه شدا
به رده وام پر سیاریکم له خوم کردو وه، که دمه وی لیږده ته و
وه لامه نیوه ناچلییه ش بخه مه ړوو، که تا هه نووکه پنی که یشتووم:
چی له مه سعود محمه د دا هه یه بو ته میستاکه گرنگه و چون
نه وه وی داهاتوو بوی بگه ریته وه؟

مه سعود محمه د به ستایلیکی قورس دهینووسی، له بواری هزر و
بوچوونی فهلسه فیی و پر سیاری گرنگدا دهینووسی و دوورودیژ
دهینووسی و سهرچاوه کانیشی به دهگمن ناو دهردن. به لام
ته و به رده وام له قولاییدا مایه وه. داپشتن و ستایل و زمانه که شی

بەجاریک لەمەدا هاوکاری بوون و ئەو دەیتوانی هەمیشە وێنەی بیرکەرەوهیەکی جێدی و مەروڤیک کە ژیان بە ئاسانی ناگریت، لەسەر خۆی بەرھەم بهێنیت. بۆیە لە خۆتەر خانکردن بۆ شیوازی ئەو، ئەرکی خۆیتەر گران و کەم و ئاسان نییە. پێکردن لەگەڵ بەرھەمەکانی مامۆستایەکی وا گەورە و پەڕی بردن بە ناوەڕۆکی کارەکانی و دۆزینەوهی ھۆکاری ئەو تەرزە بیرکردنەوهیە، ئەرکیکە پێویستە خۆیتەر بێگریتە ئەستۆی.

مامۆستا مەسعود محەمەد، مەروڤیکە لەسەردەمی کدا ژیا و بیریکردەوه و نووسی، کە هیچ شتیک وەک ئەوێ پێویست بوو، نەدەنووسرا و ئەوێ بیریی لێدەکرایەوه، ئەو نەبوو کە دەنووسرا. دەسەلات و سانسۆر، خۆسانسۆری و یاخیبوون، زمانی ئاماژە و خۆلادان، وێناکردنی میتافۆریانەیی خۆیتەر کە خۆی تێدەگات مەبەستی نووسەر چییە، بەشیک بوون لە ناوەڕۆکی نووسینەکانی مامۆستا. ئەو ئەوێ مەجازیانەیی حاجی قادری کۆیی بوو، کە زۆری قسە لەدەلا بوو، بەلام لە بەختی کەچ و زەمانەیی زالم، هەمیشە نووکی خامە دەشکا.

بۆیە لە نیوان بەرھەمەکانی ئەم مەروڤە و خۆیتەردا، هەمیشە کەلێنێکی بەدھالیبوون و بەهەلە تیگەیشتن ئامادەیی، کە کات و سەردەمەکە لەناو تیکستدا بەرھەمی هیناوە. گووشاری کات و سەردەمەکە و سانسۆری باو، زۆریک لە بیرۆکەکانی مامۆستا کەمانی لە پێچ و دەورانی نووسینەوه، ئالاندوو و ئەوێ دەکرا زۆر بە ئاسانی و پووتر دەربدرابا، ئالۆز بوو و پێگای کورتی بۆ درێژکردوینەتەوه. ھاندەر و ئەنگیزەیی ئەمەش بالادەستی سانسۆر و تامەزرۆیی نووسەری بیرمەندە بۆ بەردەوامبوون.

وێرایی ئەو، مامۆستا مەسعود محەمەد بەردەوام شتیکێ پێتە لە

خۆمالییوون و رەسەنایەتی و دانسقەیی. بەردەوام ئاماژەیهکی
 ھەیە بەوەی کە بەپاستیی کوردستانی و کوردییە و خاکەرا و
 خۆمالی. چ لە زماندا و چ لە بابەت و ناوەرۆکی زماندا. ئەمە
 جگە لەوەی زۆرجار زمان بوخۆی دەبیتەوێ ناوەرۆکی خۆی و
 سەرئەنجام و وردبینی مامۆستاکەمانی لەسەر چڕ دەبیتەوێ، بەجۆری
 کە قسەکردن لەسەر زمان، وەک سەفەرێکی کۆلتوووری لێدیت
 بەناو میژوو و شارستانیەتی کوردا. زمان یەکیکە لە کێشە و بابەتە
 ھەرە گرنگ و چارەنووسسازەکانی نەوێ مەسعود محەمەد، کە
 ئەو بەخشین و زیادەیی زۆری خستە سەر.

مەسعود محەمەد، کورتکەرەوێ نەبوو، بێرکەرەوێیەکی مۆدیلخواز
 نەبوو، گرێی خستەنەرووی دوا مۆدیلەکانی فیکری نەبوو، بیروپای
 کتێبی کەسانیتری بەناوی خۆیەوێ کورت نەدەکردەوێ، وەگەڵەوێ
 ھەندێک کەسانی دی لە نەوێ پاش ئەو دیکەن و کردووینە.
 ئەو بیروپای کەسیتیشی کۆپینەدەکردە و دەرخواردی خوینەری
 بدات. ئەوێ کە ھەبێتی، مۆرکی بێرکردنەوێ خۆی، زمان و
 داپشتن و زاراوەسازیی خۆی پێوێ، پاش تیگەشتن و تێرمان.
 ئەو یەکدەستە و نوسینەکانی لە رەھەندی باش و خراپدا ھاوبەشن.
 ئەمە نیشانەیی ئەو مۆرکی کەسایەتی و شیوازە تایبەتەیی ئەو.

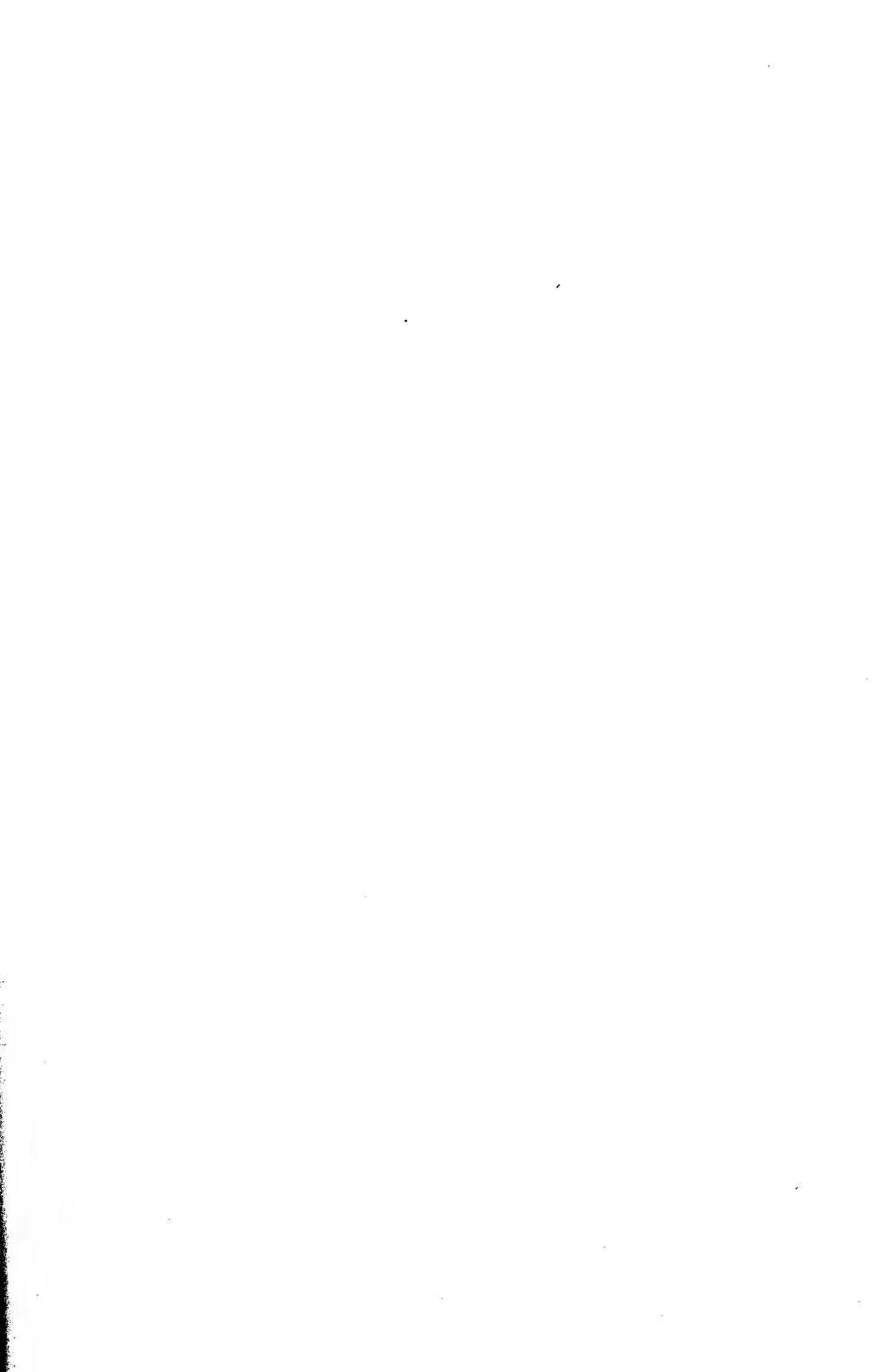
من بەلگەییەکی ئەوتۆم دەستەکەوتوو، کە بەشیوێیەکی
 سیستەماتیک بەرھەمی بیر و ھزری فەیلەسووفە خۆرئاواییەکانی
 خۆیندبیتەوێ، بەلام ئاگاداری بەشیکیان بوو و بەبێ سەرئەنجام
 رەخنەش بەلایندا تێپەر نەبوو. نە بێ زەینی لێداتاشیون و نە
 پێویستیەکیشی بەو ھەبوو بەھۆی ناوھینانی بەردەوامیانەوێ، پێگە
 و دەسەلاتی رۆشنیریی خۆی بەسەر ھاوتەمەن و ھاوکاتەکانیدا
 بەسەپیت. ئەو لەگەڵ مۆدیلی فیکری و مۆدەیی فیکریدا نەبوو و

نەبۆتە شوپىنكەوتەى ھىچ بىرمەند و فەيلەسووفىك، ئەگەرچى جاروبار بە رېزەوھە ناويان دەھىتى.

ئەو، بابەندبوو بە كۆمەلكاى كوردىيەو، چ لە رەھەندە مېژووى و ج لە رەھەندە رۆشنىرىيەكەيدا. بەرھەمەكانى، ھەم سەرنجدانىكى فراوانيان تېدايە لە ئاست گوزەرانى كولتورى و پۆشنىرى كوردەكاندا و ھەم چوارچىوھە مېژوويەكەى ئەوھى پەيوەندى بە ولاتى خۆيەوھە، لەبىر ناكات. نازانم بە تەواوى مانا مۆدىرن ويستبوو، يان نا، چونكە رەگەزى جۆر بەجۆر لە بۆچوونەكاندا ھەن و ستايشكەرانىشى وىنەيەكى تايبەتيان لەسەر دروستكردو، كە زياتر بۆنى پېرۇزكردن و بەدەر لە رەخنەى تېدا بالادەستە، بەلام ئەو ھەروەكچۆن مەيلىكى جەوھەريانەى تېدايە بۆ تىگەيشتن و حالىبوون لەو دياردە و بابەتانەى بىريان لىدەكاتەو و لەبارەيەو نووسىون، ئاواش برىواى بە جۆرى لە كرانەو و سىستەمىكى لىبرالىانە ھەيە. ئەو ياخيگەرىكى پارىزخوازە، زياتر لەوھى شۆرشيگىز بىت. شكۆى بنەمالەكەى و بوونى پۇچىكى نەبىلانە لە كەسايەتېدا، رېگەى نەدەدا ياخيگەرانە بنووسى، بەلام ياخيگەرانە بىرى لە سەردەمەكەى خۆى دەكردەو، ئەمەش تا ئەو سنوورەى كە بىروپراى گەلىك لە ھاوتەمەنەكانى خۆى و نەوھى دواى خۆى، وەرسى دەكرد.

ئەو، ئەنتى زانستى نەبوو، بەلام دژى خستەرووى سىستەماتىكيانە و بۆچوونى ئەكادىمىكيانە بوو، لەگەل ئەوھشدا ھەموو شتىكى زانستدا كورت نەدەكردەو. زانست بۆ ئەو تەنيا دەريچەيەك بوو، كەلن و دەلاقەيەك و بۆچوونگەلىكى لەسەر دنياى ماتەريالى بەدەست دەھىنا، بەلام ژيان و بوون بەلاى ئەوھە ھەر تەنيا كورت

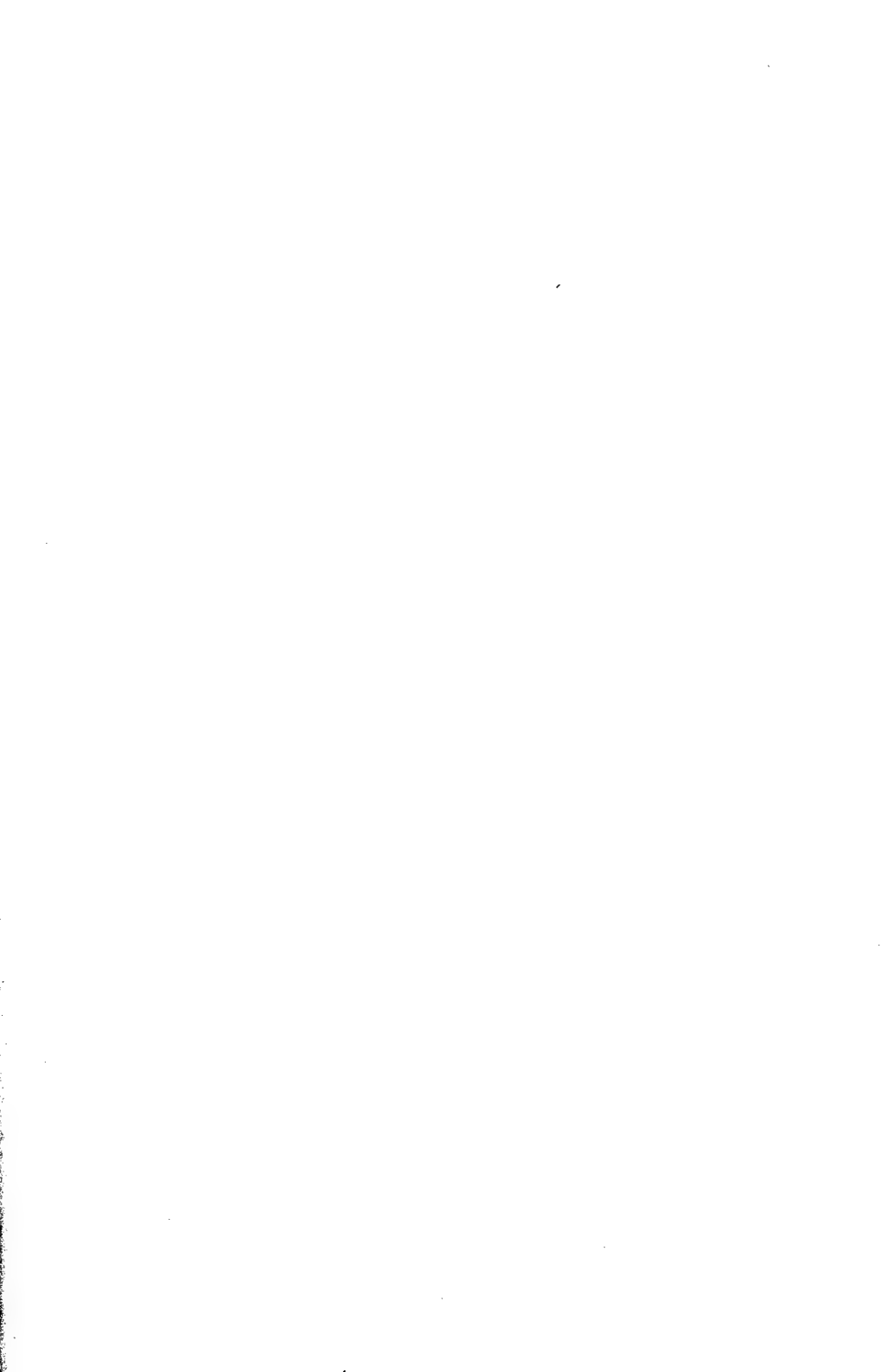
نه ده کرانه وه له ماته ریالیه تدا. بر وای ئه و فراوانتر بوو له ئه نجامگه لیکي
 زانستیانه و ئه کادیمیکیانه. ئه و به مکاره ی جیاکاره یه کی دیاری له
 نیوان خوی و نه وه ی پیشخوی، دروستکردبوو.
 زور زورم پینخوشه که له سه رده می ئیستادا نه ژیا و دوور له
 که شوه وای پوژانه ی کوردی عیراقه وه ژیا. ئه م که شوه وایه
 بو پوژنیری ری راسته قینه و بیرکروه ی شیلگیر، ژه هراویه و که م
 که س ده توانیت به حورمه تی خویه وه، له هرووژمی ناکه سان و
 لاساییکه ره وه و ده رویشانی هزر، بزگاری بیت. ئه گه ر وا نه یابه و
 ئه و لیزه و له که ش و هه وای شیوه ئازادانه و به ناو دیموکراتیانه ی
 هه ریمدا ژیا یا، ئیستا مه سعود محه مدیکمان نه ده بوو، که له که نال
 و میدیا و توپه کومه لایه تییه کانه وه، سوکایه تی پینه کرابیت.

پروفیسر گلبرگہ کی ڈیٹا:

پووناک خان..

پیش دہ سال، یہ کہہ مجار لہ سلیمانہ و لہ ئوفیسی کارکردنیدا ناسیم و بہ دیداری شاد بووم و ہہگیز بیرم ناچیتہوہ. سادہیی و حیکمہت و شہونخونی و دلسوزیم لہ سیمایدا بینییہوہ. ئہو خانمیکہ ریک و پیک و جوان، قسہ رہوان و بہ ویقار، بہ لام ہہر زوو زانیم چیتہر چاوہکانی ہاوکاری نین بؤ خویندہوہ، ئہگہرچی پتیاںگوتم کہ ہاوکارہکانی وتار و کتیبی بؤ دہخویننہوہ و ئہویش بہ وردی گوئ دہگریٹ. جگہرہ؟ نامہوئت باسی بکہم، چونکہ ئہو بہبئی جگہرہ ہہست بہ تہنیاہی دہکات. دلم نہہات پئی بلیم: لیی دوور کہوہ، چونکہ دہمزانی تہنیاہی ناخوشہ.

من باسی پووناک خان دہکہم، پووناک پہووف، یان دایکی دکتور بہرہم. سالانی سہرہتای دوو ہہزار بوو، گہرمہی خہباتی ژنان و دالہدان و دہیہی بہدہنگہوہچوونی ژنانی لہ عہشرہت و خیل و پیاو ہہلاتووان و دہیہی فہریدہرہسی ژنانی بیچارہ. ئہو لہ پیزی

ھەرە پىشەۋەى ئەو دالەدەرەنەيە، كە نەك ئىستە بەلكو سەدان سالىتر تەنسا لەبەر ئەو، نەك ھەزاران كارى تر كە كردوويەتى، ناوى بە درەوشاۋەى دەمىننەتەو.

دكتورەكانى چەندىنچار پىيان گوتبوو، پىويستە پشوو بدات و لە شويىنى قەرەبالغى دوور بکەوئەتەو. بەلام ئەو پشوو دان نازانیت و مال و ئۆفيسەكەى كردبوو شويىنى ئىشکردن و پىشوازيى لە خەلك: لە كۆنە ناسياوان و لىقەوماوان و خاوەن كىشە و ھەزاران. كارپايىكەر بوو، بە شەۋىش ھەر مالەكەى جەمەى دەھات..

زۆر لە مېژبوو سەفەرى دەرەۋەى نەكردبوو، بۆيە پىشنيارم پىكرد لە خەمەتيدا بچىنە بنارى سىۋەيل و شارباژىپ. ئەوئ دەناسى و بە ئاۋارەيى و كار لە رابردوودا ئەو ناۋەى بينىبوو. ھىچ دوودل نەبوو، يەكسەر بېريارماندا و ھەفتەيەك لەو دوا بە كاروانىكى دوو سەيارەيى بە رېكەوتىن. ئەو زۆر جوانپۆش و خانم بوو. ژنىك مەگەر بتوانىن بە دووھمىن خەسەخانى نەقىبى سلىمانى ناوى ببەين، بەتايىبەتى لە خۆنەۋىستى و ئامادەيى بۆ بەخشىن و ھىورکردنەۋەى بارودۇخە گرژەكان و بينىنى كىشەكان لە گوشەنىگاي ژنانە و دايكانە و كوردیانەو. زۆرجارىتر بە دیدارى شادبوومەو. ھىچ كاتىك لە ناسىنى ئەم كەسايەتەى كۆمەلگاكەمان، كە جىدەستى پۆژگار و ژنبوون و كوردبوون بە ھەناسەكانىيەو ديارە، پەشيمان نەبوومەو. زۆربەى جار و بە ھەمىشەيى ھەستەمكردوۋە پروناك خان، پروناكترمان دەكاتەو و پروبارىكە بۆ فیتنەكوژاندنەو و ھىورکردنەو. لەم پرووۋە بەرھەم سالىج جگە لە لىنھاتوويى خۆى، بەتەۋاۋى پەرۋەردەى ئەم ژنەى پىۋە ديارە، چ لە راستگوويى و چ لە راشكاۋى و چ لە پاكيدا. من ھەر زوو زانيم ئەم خانمە بۆ ھەمىشە دايكى ئەو سىياسەتمەدارەى و ۋەھام بە بىردا دەھات كە لە كۆى

ئەو پۆستانەى د. بەرھەم لەم دە سالەى دوايیدا پىی سپێردراون، پروناکخان وەک دایک و وەک راویژکار لەپەنایەو و ماوەتەو. من جێدەستى بیرکردنەو و ناشتیخوازەکانى ئەوم بە بریارەکانى ئەمیانەو و بینێو. ئەو نمونەى ئەو دایکانەى کە هەمیشە بەدواى رایکردنى کێشەکان و ئاشتەوايیدا دەگەرێت.

پیش ئەو وەى بەرىکەوین، لە چەندین شوینەو و تەلەفونیان بو کردبوو، لە ئەمەریکاوە و لە بەرىتانیاوە، ئاخۆ راستە گەشتیک دەکات و ئاخۆ ئەو سیحربازە کى بێت کە قەناعەتى پیکردووە بو ئەو گەشتە؟ کەس برىوای نەکردبوو، ئەو بچیتە دەرەو و کەمیک پیشوو بدات. بەلام ئەو برىارى داوو بچیت خزمەکانى ئەو بنارەى سیوھیل بەسەر بکاتەو. کاتى گەشتینە گوندیى (بارى بچووک)، ولاتەکەمان بە قوناغى وشکەسالییدا تێپەر دەبوو، بەلام لەو ناوچەى ئیمەدا، هاوینیکی فینک بوو، چونکە دەستى وشکەسالى نەگەشتى و درەختەکان کەسک و جوان دەیاننواند. سرووشت، سرووشتىکى تايبەت بەخۆى هەى و پىویستە لى تینگەین چونکە راستەوخۆ لە ژێر فەرمانى دروستکەرەکیدار دەکات.

ئەو دواى پىگوتم: هەتا نزیک و نزیکتر بووینەتەو و هەستى بەو کردووە قورسایىک لەسەر دلى لا ئەچى و هەست بە ئاسوودەى دەکات. بۆیە کاتیک گەشتینە ئەو، حەزى نەکرد بە جلى فەرمیەو و دانیشى و کردى بە مالى خۆى. ئەمەش ئەو ئەو نەندەى تر خۆشەویست کرد. حەوت دەرووناس هیندەى ئەو لە سایکۆلۆژىای مروڤى کورد نازان. سرووشتىکى ئەنتروپۆلۆژیانەى بەرزى هەى و لە هەموو شوینیکی و لەگەل هەمووان خۆى دەگونجینی و هەر زوو بریار دەدات تیکەل ببیت و بکەویتە قسەى خۆش و نەزىلە گیرانەو. هەرزووش فەرمووى، «من ئەم شەو لەم شوینەیا ئەخەوم،

لە ژێر ئەم كەپره‌يا، بە ساقە و بم». ئەم دەربرينه‌ی زۆر دووبارە ده‌كاته‌وه، بە ئەندازه‌یه‌ك ده‌توانم بڵێم هه‌چ كوردیه‌كی نه‌بینیوه‌ ئەگەر جاریك خۆی به‌ساقه‌ نه‌كردبێت! ئەو دایكه، دایه‌ك..

ئێوارێ، مه‌جلیسه‌كه‌ی هه‌تایه‌ پێكه‌نین. هه‌ر له‌سه‌ر سفهری ناخواردن یه‌ك دوو قسه‌ی ئەوه‌نده‌ خۆشی كرد، كه‌ هه‌موومان ئیشتیامان كرایه‌وه. هه‌چ ته‌شریفاتێ نه‌بوو، ساده‌ و كوردانه. لێره‌دا بۆ ئەو كه‌سانه‌ش ده‌یان‌ه‌وێ رۆژگاری كتێپێك و باسێك له‌سه‌ر خواردنه‌ كوردیه‌ كۆنه‌كان بنووسن و ئەو بۆنانه‌ بزانی كه‌ ئەو خواردنانه‌یان تێدا پێشكه‌شكران، پێویسته‌ ڕووناك خان بێنن و لێوه‌ی فێربن و زانیاریه‌ زۆر و ده‌گمه‌نه‌كانی بكه‌نه‌ سه‌رچاوه‌ی خۆیان. ئەو هه‌میشه‌ پشتی به‌خۆی به‌ستوو. كۆی ئەو كچانه‌ی له‌ ده‌ورووبه‌ری سوون و له‌گه‌ڵیا ژیاون ئەم خه‌سه‌له‌ته‌یان له‌وه‌وه‌ وه‌رگرتوو. هه‌چكاته‌ خۆی له‌ خۆی نه‌گۆراوه‌ و ئیشه‌كانی به‌ده‌ستی خۆی كردوون. هه‌چ پله‌وپایه‌یه‌ك ئەویان له‌ دایكایه‌تی و ساده‌یی و قسه‌حازری نه‌خستوو. هه‌چ سه‌ركرده‌یه‌ك نه‌یتوانیوه‌ گوێی لێنه‌گریت. ئەو هه‌میشه‌ ڕووناك بووه‌ و ڕووناکیه‌خش..

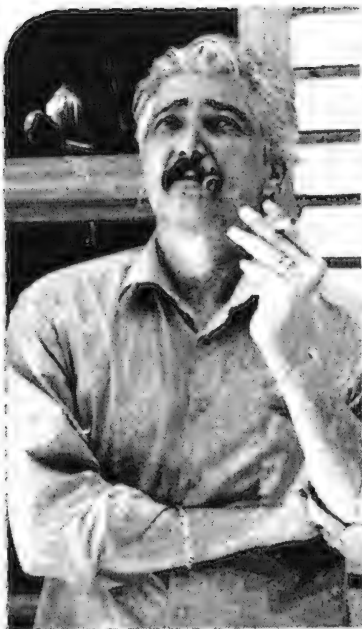
ڕووناكخان، ژنیکی زمانپاراو، هانده‌ر و ستایشكه‌ره. ئەو ستایشی ئەو كه‌سانه، به‌تایبه‌تی ئەو خانمانه‌ی ده‌كرد كه‌ له‌ هه‌رێمدا و بۆ به‌رژوه‌ندی ژنان كار ده‌كهن. بۆ ئەو ژن له‌ هه‌ر شوێنێك سته‌می لێبكریت وه‌ك یه‌كه‌ و هه‌ركه‌سیش هاوكار و پشتیوانی بێت، جێگه‌ی ڕێز. گه‌لێك له‌و خانمانه‌ی له‌ بوار و ژینگه‌ی كاره‌كه‌یدا ناسیم، ئەویان وه‌ك دایكیه‌كی نمونه‌یی و پشتیوانیه‌كی پۆلایینی ژنان له‌ ولاتدا ده‌بینی و خۆشیانده‌ویست. ده‌توانم بڵێم ئەو له‌ سه‌رده‌می دوو ئیداره‌یه‌شدا خه‌می ژنانی هه‌ولێر و ناوچه‌كانیتری هه‌بوو. هه‌ر بۆیه‌ش ئەوكاته‌ بوێرانه‌ سه‌نته‌ریان كرده‌وه‌ و به‌و په‌ڕی زرنگییه‌وه‌ كاری

خویان برده پیش. هەر زوویش لیڤه په یوه نندییه کانیان پته وکردن و خانمانی چالاکوانی بواری ژنانی له م شارهدا له دهوړ کۆبوونه وه. بیرکردنه وهی پرووناکخان پوښنگه رانه تره له وهی کومه لگای کوردستان په سهندی دهکات، به لام ئه و له جیاتی سازش له گه ل کومه لگادا، سووربوون و جهختکردنه وهی هه لده بژارد به خۆبه دوورگرتن له هه رجوره بارگرژییه ک. وام به بیردا دیت ئه گهر کیشیه ک هه بایه و به هیچ کهس چاره سهر نه کرابا، ئه و ئومیدیکی چاره سهر به خشی بۆ ده بینیه وه، نه ک به قسه به لکو به کرده وه. هیچ شتیک ئه وی هیندهی دواکه و تووی هزی کومه لایه تی و توندوتیژی ئازار نه داوه، به لام ئه وهش واقعیه که دواکه و تووی و نه ریتخوازیی کومه لایه تی له هه ر ئان و ساتیکدا به ره هه مده هینرینه وه.

دواى ئه و سه فهره له زور بۆنه ی تردا به دیداری شادبوومه وه. له کۆپیکى ئه وسای بزوتنه وهی پیراندۆمدا پنی گوتم: «حه زم نه کرد برۆم پیشه وهی گویم له سمیناره که ی تو بیت، به ساقه و بم..». دواجار، کاتی له ئاههنگی یه کساله ی گوڤاری (والاپریس) دا بینیمه وه، که مینک ماندوو بوو، به لام خه مه کانی کومه لگای کوردستانی بیر نه چوو بۆوه.

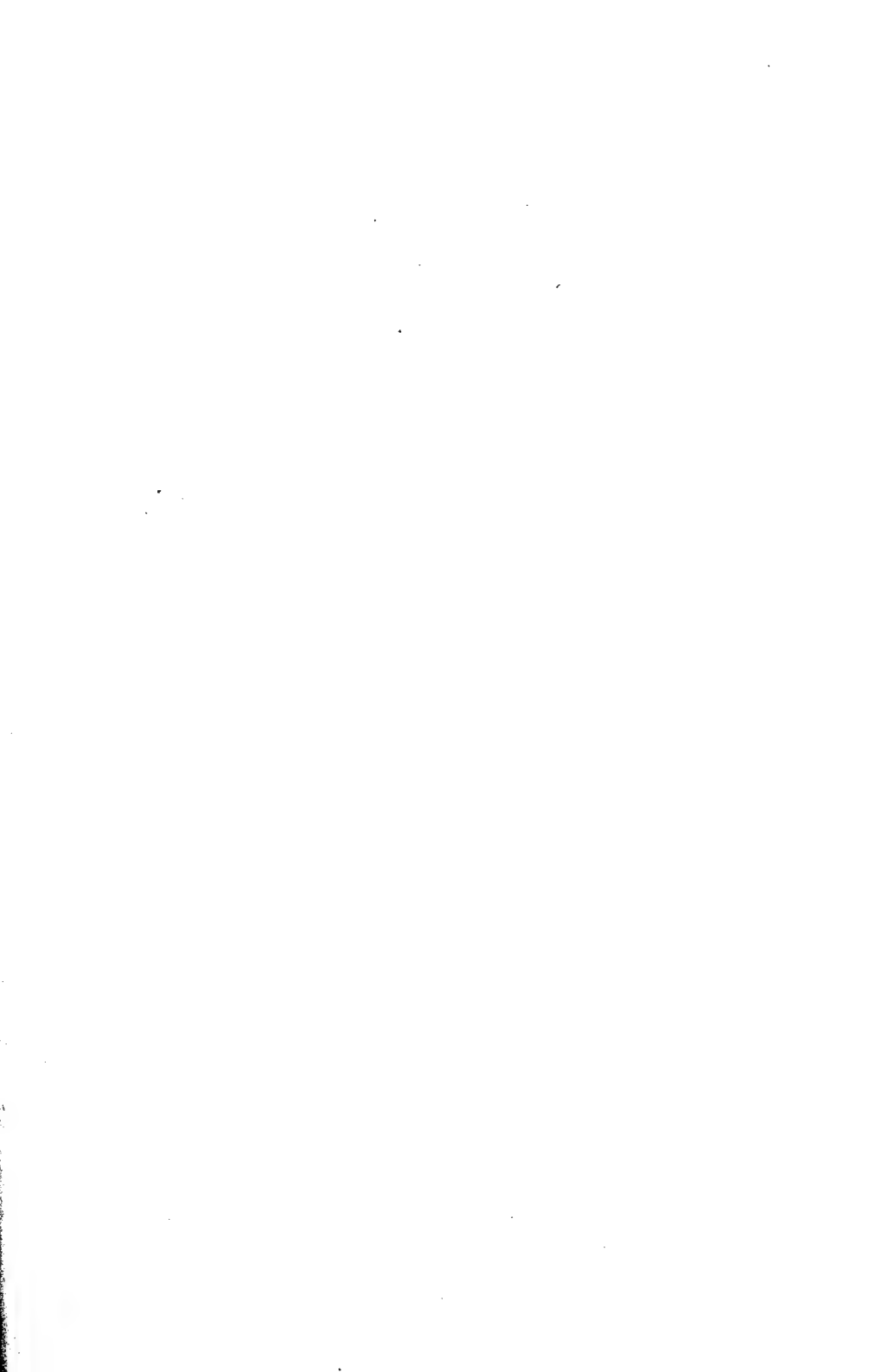
ئهو نمونه ی ئه و ژنانه ی کوردستانه، که له ئاواره یی و کۆره ودا پیی که و ته خۆره لاتی کوردستان و له ویش دوست و هاوریی دۆزینه وه، که هه تا ئیستاش به پیچه وانه ی زۆربه مانه وه، که چیتر میوانداریی و دالده ی کوردانی خۆره لاتی ولاتمان بیر نه ماوه، وه فاداره بۆ ئه وانه ی له خه میدا بوون. ئه میستا چاوه کانی کز بوون، به لام دلله که ی وهک هه میشه له جاران گه وهره تره. هیوادارم هه ر له ناوماندا بیت به له شى ساخ و ته مه نی درێژه وه، چونکه ئه و پرووناکیه بۆ ولاته که مان پتویسته. دایکم له سه ره تای ئه م به هاره دا، له

ئاوايىيەكەمانەۋە (بارىيى بچووك)، تەلەفونى بۆ كىردىم ۋە فرمودى تا
 بلىي ئىرە خۇشە، بۆچى رووناكخان بانگەيشت ناكەيت لە خىزمەتيدا
 بىين؟ ئەۋى مالى خۇيەتى، ھەركات ھەز بىكات با بفرمودىت، بەھار
 بەبى رووناكايى شىتىكى كەم دەبىت..

گەرانەوود بۆ:

حەممە عومەر عوسمان

زورجار که شتیکم له سهر که سیکي سرووشت توند و ته بیعت شه پانی خویندوتسه وه، یان کتینی نووسه ریکی تووړه و پر له هه راوهوړیام بهرچاو که وتووه، به دواي ئه ودا هه ستمکردوه شه پانییه توندوتیژی و هرچی گوزاره زمانیه کانی ئه و که لتووره ی ئه و نووسه رانه قسه یان لینه کردوه، له منیشدا شه پولی داوه و زوریشی ویستووه تاکو خومی لیږزگار بکه م و بیمه وه به مروفنیک، که له ساده یی خه یاله کانی خویدا، بۆ مانا جوانه کان و به های ژیان ده گه ریت. نازانم ئه وه په یوه ندیی به بوونی شه پانییه تیکی زگماکیانه ی مروفه وه هیه، یان به کاریگه ری خیرای توندوتیژی بۆسه رمان و زوو بیدار بوونه وه ی خرۆشانه دهر وونییه کان، که واده کات ئیمه له ئاست هیزه شه پانییه کاندایه ئه وندده زوو بیینه وه لام، یان په یوه ندیی به ترسه وه هیه له وشتانه ی سرووشتی و ئاسایی نین و وامان لیده کهن، به دوا یاندا

وئىل بىن بەنيازى ئاشكرا كىردن و رەواندەنە وەى ترسە كانماندا؟
 بە ھەر حالاً، قورسە پەرورە دە بوون لە كۆمەلگايەكى توندوتىژاوى
 و پىر لە تۆلە و رەقدا كە زمانىكى ئەلتەرناتىف نەبىت بۆ گەفتوگۆ و
 قسە كىردن لە سەر بوون و ژيان. لە وەش قورستر بوونى ئەدەبىيات
 و زمانىكى مىزاجىيانە يە لە ئەدەب و نووسىندا كە ئەم ناكۆكەى
 نىوان بوون و ژيان و نىوان تاكە مەروۇف و دەوروبەرى و نىوان
 ناخى كەس و خەيالەكانى قوولتر بكا تەو. ئەم جۆرە كۆمەلگايانە
 و كەلتورە توندوتىژاوى كەى ناويان، كاريگەرىيەكى سەرپاىي
 لە سەر پەرورە دە كىردنى ھەستەكانى تاكە كەس ھەيە و بە بىن ئەو ەى
 بە خۆمان بزانىن لە شتە نەرم و نىان و جوانەكان بە تال دەبينەو ە
 و پردەبين لەو شتانەى كە بۆ مەروۇقبوونى ئىمە و بەختە وەرىمان
 پىتويست نىن، ئەگەرچى مەروۇبين. لەم كۆمەلگايانەدا، ھەستى
 گويگرتن و بىستەن و تىگەيشتن زۆر لاوازە. ھەر وە كچۆن ھەستى
 بۆن كىردن و بىنىن و دەستىو ەدان ھەژار دەبن و مەروۇف لە چىژى ئەو
 جۆرە ھەستە كىردنە خۆى بىبەش دەكات. ئىمە ئىتر زۆر كەم باو ەش
 بەيەكتەردا دەكەين، زۆر كەم بە قووللى تەماشاي يەكتەردەكەين،
 ماچ و مووچ پۆى، زۆر كەم بۆنبەيەكتەر ەو دەكەين و ئىتر دەنگ و
 تون و مۇسقىاى ئاخاوتنە كانمان سەرنجمان پادەكىشن. توندوتىژى
 و ھەماسە، سىياسەت و كىيىركى و ناكۆكىيە يەكبەدواى يەكەكان
 بوارى پەرورە دە كىردنى ھەستە ورد و ناسكەكانى ئىمەيان كوشت.
 تازە ئىمە لە تەنبايى و رەنگە پاىيزىيەكان، لە پىياسەى شەوان،
 چوونە بەرباران و گويگرتن لە دەنگە سەرووشتىيەكان دەترسىن
 و خۆمانيان لىدەدزىنەو ە. پەيوەندىمان بە ژنەو ە زۆر سەنوردارە:
 چى دەربارەى مەينەيى ژن دەزانىن؟ ھىچ. لەمەدا زمانى ھەو ەس
 و داگىر كىردن بە سەر زمانى بۆن كىردن و بىنىن و گويىستىماندا بالا

دهسته. ټه گهر ژن به چوکلېټې بچوئین، ټیمه یه کسه ر ده پخوین به بې ټه وهی بونی بکهین و ههستی پینکهین و ببیین. که لتووری توندوتیژی به های هه موو شتی له دوو خالدا کورته دکاته وه: یا هه موو شتی به های مه سره فکردنی هه یه، به های خواردنی هه یه چونکه مانه وهی ټیمه ی له سره بنده. یان ټه وه تا هه ر شتی که سوودی بؤ مانه وهی ټیمه نیه، به های له ناو بردن و خاپوورکردنی هه یه. ټه گهر شتی شیاوی خواردن نه بیت، فرییده دهین. ټه گهر ژنیکمان بؤ داگیر نه کریت، پیسته که ی، جوانیه که ی، قژی، قاچی، جل و بهرگی، بؤن و بهرامه ی، رهنگی، ټاماده یی، که سایه تییه که ی، تاکایه تییه که ی، گهره ییه که ی، هه رام ده کهین. ویستی خاپوورکردن و نغوړکردن و له ناو بردن، له توندوتیژییه کی بیوه نه وه سه رچاوه ده گری، که زاده ی ژیان و که لتووریکه که شاعیرییه تی خوی له ده ستداوه.

ههروهک سه رده م و بارودوخی ټیستا، له هه شتاکانی سه ده ی بیسته مدا، که ټه وه دم، هه م من له سه رده تاکانی هه ولداندا بووم بؤ له خوټیگه یشتن و هه م له دنیا حالی بوون، پیویسیم به دهنگیک هه بوو، که بتوانم له ریگه یه وه که می دنیام له وه زیاتر خو ش بوئ، که خو شمه ویست و هه م شتیکیش هه بیت رامکی شته ناو زمان و خه یال و خو شه ویستییه وه، تا له ویدا پتر به خو م ټاشنابم، که جیاواز بیت له زمانی پرگرینی سیاست و توندوتیژی. هه مه عومه ر عوسمان دهنگی هه شتاکانی خو شه ویستی و سه دای هه می شه یی زمانی شیعره، که نمونه یه ک بوو هات و هه رگیز ټاوا نه بوو. له نه وه یه کدا سه رییه ټدا و بووه شاعیر و دهنگی گشت نه وه کانی پاش خوی. له شاریکه وه پهیدا بوو، دواتر بووه کوری شاران و له نامه ی عاشقانه ی گشت نه وه کاندا فرمیسکی بؤ خو شه ویستی رشت: ټه و

لە گەرمیانهوه بۆ کوێستان و لە دەشتی شارەزورەوه بۆ دەشتی
 بیتوین و بۆ قەلای هەولیری داگیرکرد. ھەمە عومەر عوسمان،
 دیدی زۆربەمانی لەسەر (گەلا) و (زەردیی) و (پاییز) و (جوانی) و
 (جودایی) و (لوورە ی گورگ) و (گفە ی با) و، (ئوارە) و (پیا سە)
 و (باران) و (دیدار) و (مەرگ) و (گورستان) و (کیل) و (زیوان) و
 (گۆر) و (چاوەروانی) و (پیا سە) و (دارستان) و (ئەستێرە) و (ھەور)
 و (ئاسمان) و بە گشتیی لەسەر سرووشت، گۆری و سەرلەنوێ
 ھەستەکانی ئێمە ی پەرورەدە کردنەو. ئەو لە شارێکەو پەیدا بوو،
 کەچی بوو کۆری گشت ئاوەدانییەکی ئەم نیشتمانە. لە ھەر شوێن
 دل ھەبێ و زیندوو بێ و عاشق بێ، ھەمە و شیعەرەکانیشی لەوین
 و نایەنەو. پاشان سنووری ولاتانی بەزاند و ھەر لە ھەشتاکانەو،
 لە کۆچی گەورە ی نەوە بریندارەکی سایە ی بەسەو تا کۆچی
 نەوە ئاومیدەکە ی دوای راپەرین، (لە غوربەتا) یان بەبای کۆچدا
 بردە ھەندەران و لەوێ نیشتمانیان پێدروستکردەو و لەوێشەو
 دیسانەو ھینایانەو نیشتمان. بەبێ ئەو، بەبێ ئەو ی ژەنرالیکت
 لە گەل بێ، شەری تەمەن و شەری غوربەت کوتایی نەدەھات.
 بەجۆری چیتەر ناوی ئەو، وەک ناوی نالی و حاجی کاک ئەحمەدی
 شیخ و مەولانا خالیدی نەقشبەندی و ھەردی، لە ناوی کوردبوون
 و غوربەتی ولات و حوزنی رۆح جیا ناکرێتەو. ھەمە لە پێگە ی
 شیعری خۆیەو، بۆ نەو ی نوێ ھەشتاکان، رێبازیکی رۆحیی
 و تەریقەتیکی مەعنەوی بوو زیاتر لەو ی تەنیا شاعیریکی بیت،
 شارەزا لە کێشی پەنجە و ھونەری چوارینە نووسیندا.

سەرەتای سەرەتاکانیم بیر نییە، بەلام کە بەیەکتەر ئاشنا بووین
 ھەردوو کمان نامۆ و ھەردوو کمان ماندوو و ھەردوو کمان وزە یەکی
 زۆرمان تیدا بوو، بەلام ئەو زۆر شاعیر و زۆر لە منیش بە

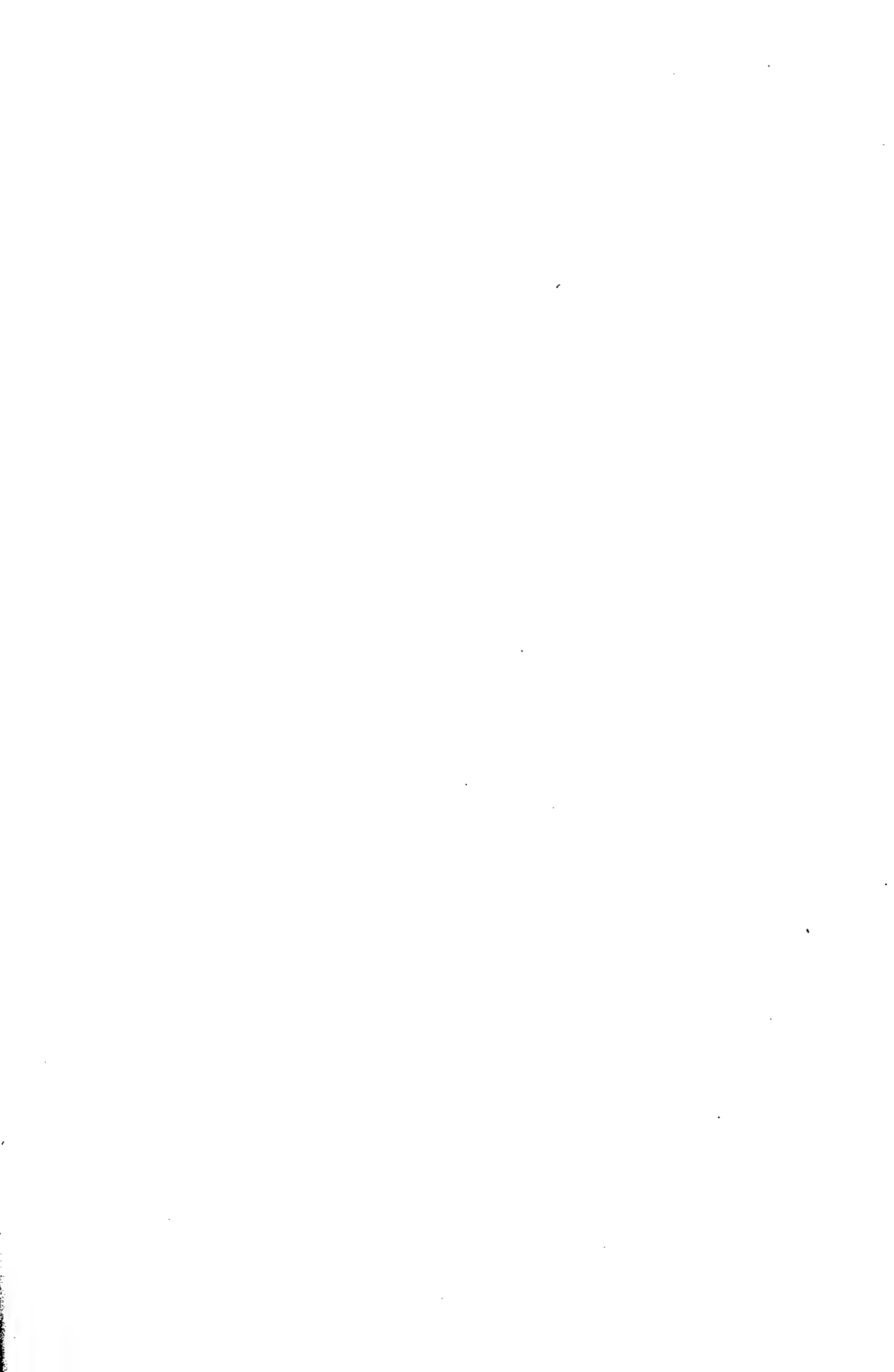
ئەزمونتر، لەگەل ئەو شدا سەرەتای پەيوەنديه کی هاوړييه تيمان دامەزراند که کتیب و شیعەر و هەندی وردەراز و گلله یی لە زەمانە و ناوێ زایه تییه کی زۆر لە دەسەلات، ناوەرۆکه کی بوو. حەمە عومەر بوخووی فیگەر و کەسایه تییه که، بەلای منەو ه لە شیعەرەکانی جیا ناکریتەو: زورجاران ئەوم بینووه، دەنگی هەلبريوه، توراوه، زویر بووه، هاواری کردووه، بەلام هەرگیز وەک مرقۆنکی توندوتیژپەرس و توندپەروخواز نەمناسیوه. ئەو تەلقینی گەلای زەرد دەدات و بانگ بەگویی گۆپکەدا ئەدات تا بوونە خونچە ی بیرخاتەو. ترسی لەباران و شەوانی تەنیایی و سەردانی گۆرستان و چوونەو ناو یادوهری و وینه کانی و بە بیرهێتانه وە ی نیگار و ئەزمونە خوش و ناخوشە کورتخایه نەکانی لەگەل یاردا نییه. حەمە عومەر هەمیشە پەرورده کەری ئەو بەشە ی هەستەکانی مرقۆه که کەلتووری شەڕانییه و توندوتیژی، دەیانسپرتەو و لەناویان دەبات. ئەو کەسایه تییه که، پنیوسته بەردەوام بگەڕینییه وە لای تا لەناو هەزاربەهەزاری زمانە نەرمة کی و موسیقا و کیشی شیعەر و وینه پاییزیه کانییه وە، هەستەکانمان لە هیزی لەبیرچوونەو و لەناوچوون رزگار بکهین.

لەسەردەمێکدا، که چ ئۆپوزیسیۆن و چ دەسەلات قسەیه کی خوشیان لە زمانی تۆلە و رق و کینه بو نەو ی نوینی گەنجان زیاتر پینه ماوه و کەلتووری هەستکوژی و توندوتیژی و نغزۆکۆدنی یه کتر و داگیرکردنەکان بلاو دەکەنەو، حەمە عومەر عوسمان شاعیری که بە بیرماندەخاتەو، که زمانی ئەلته رناتیقی ئۆپوزیسیۆن و دەسەلات، زمانی هەستپەرورەری و رۆچوونەو یه بەرەو دۆزینەو ی ئەو پەيوەنديه ناسک و ورد و هەستیارە ی نیوان تاکەس و دەروبەر و نیوان دیمەن و بینین و نیوان خود و یادوهری و نیوان ئەزمون

و كۆستكەوتن و بەردەوامىدا. ھەمە عومەر شارانگەرىكە سەر بە
 ھەموو كۆلانىكىدا دەكات و مالانگەرىكە لە ھەموو دلىكىدا مىوان.
 ئەو پتر لە ھەر سەرۆك و سەركرده و دەسەلاتدارىكى ئەم
 ولاتە، بە دەسەلاتتەر و خوشەويستەر، بەجۆرى كە ئەگەر لە ھەر
 ھەلبژاردنىكىدا خوى ھەلبژىرى، بۆرى ھەر ھەموويان دەداتەو.
 ھەمەگيان لە ھەركوى ھەي، ئەمجارەيان خوت ھەلبژىرە تا نەو ھەكان
 دەنگت بۆ بدەن، چونكە دەنگدان بە تۆ، دەنگدانە بە ئەو جوانيانەي
 كە ھەرگىز لە مەرۇفدا كۆن و ناشىرىن نابن: دەنگدانە بۆ "لىستى لە
 غوربەتا" ..

زمنی الهویه ری تاراو گهوه،
له دیکه نیکه نیشتمان..
نه زه ندبه گیخانی

هیچم له بارهیهوه نه ده زانی به لام ناوه که ی بۆمن سه رنجرا کیش بوو، که ناوی یه کێ له قاره مانانی به یته کوردیه کانی بیر ده هینامه وه. یه که مجار نازانم له کوی یه کترمان ناسی، به لام له بیرمه جاریک له شاریک له دانمارک، سالی ۱۹۸۹ یان ۹۰ له بازاری شاره که دا، یه کێ له هاوړیکانم ئاماژه ی بۆ خانمیک کرد و گوته: ئه وه (نه زه ندبه گیی خانی)یه.

ئهو شوخ و شهنگ و باریک، چاووبرو کورد، بالا بهرز. به لام من له یه که م نیگاوه خوشم نه ویست، چونکه وشکایه تیه کم تیدا به دیکرد و ئه مهش وایلیکردم هه زنه که م زیاتر بیناسم. من هه میشه له م بریارانه مدا به هه لدا ده چم و رهنگه له و دنیا به تایبه تی له سه ر ئه م کاره م، سزایه کی جه هه نده می بدریم که دیمه نه که ی به مجۆره ده بێت: من به رووت و قووتی به ته نافیکی باریکدا، که ره و په وه یه کی لێبه ستراره، سه ره ره وه خوار هه لواسراوم و ده ست

و قاچ بەستراو، هەموو ئەو خانمانەى بەوجۆره و لە ئەنجامى گەژەییەکانمەوه، حوکم بەسەردا داو، ریزیان بەستووه و یەکی قامچیک بەدەستەوه. بەهۆی رەورەوهکەوه، من بەبەردەمیاندا دیم و ئەوان تەماشایەکم دەکەن و یەکی یەک قامچیم بە ئارەزووی خۆیان پێدا دەکێشن. کاتی دەگەمە بەردەم هاوسەرەکەم، دلی نایەت و قامچیکە دادەنێ و بەئارەزووی خۆی باوەشیکم پیا دەکات و ئەمجا یەک زللەى قاییم بە لاقووندا دەکێشێت و ئەمەش دەبێتە هۆی ئەوهی بە خێرایى بەبەردەمی ریزی لەو ژنانەى بە قەمچییەوه بۆم وەستان، تێپەرم و دواچار لەبەردەمی نەزەنبەگیانیدا دەوهستەوه. ئەویش بزەیهک دەیگرێ و لەکاتێکدا قامچییەکەى بە شلیی گرتووه، پێمەلێ: قەیناکا، ریبوار گیان دەتەخشم. تۆ پیاویت و پیاویش نەزان!

بەمجۆرەش من بەو ئاسمانەوه، لە پیاو بوونی خۆم تەریقەبمەوه و لەوسەرەوه، خوای گەوره فەرمان دەردەکا: بیبەخشن، مادام ئەوان بەخشییان..

ئەو ئیوارەیه لەمالمان بوو، ئیوارەى خۆلبارینەکە. پێشتر تەلەفۆنیکرد و گوتی: لەگەل دوو میوان دینە مالتان، خواردنێکی خوشمان بۆ لێبێ. هەر لە حەوشەکە دانیشتین و تا درەنگانی بە گفتوگۆ و قسەکردن و پیکەنین، تیمان پەراند. لەبەر میوانەکان زۆربەى کات زمانى هاوبەشمان بە ئینگلیزی و دواى بە کوردی بوو. ئینگلیزیەکەى من جگە لەوهی دووکەل دەکا، ئاواش ئەوهی لە میشکمدایە بە زمانیکى وینەیی دەیکەمە ئینگلیزی بەبێ ئەوهی وشەى گونجاوى بۆ بەکار بهێنم. کاتی هەستەمەکرد خوشم باش نازانم ئەلیم چی، کەچی ئەوان بۆیان دەسەندمەوه و هەر بەو زمانە شیعرى و میتافۆرییەى من درێژەیان دەداى و قاقا پێدەکەنین و

منیش له ناخه وه به خوّم دهگوت: بزانه کوو تییاندهگه یه نی! ئەو هه ندی کات بیده نگ بوو. به لام هه می شه دهم به خه نده. قسه کانمان له باره ی مافی مروّف له هه ریم بوو. پاشان باماندا یه وه سه ر مروّف و ژن. ئیتر به رده وام بووین. من خه می ئەو هم نه بوو له گفتوگو که دا ده توانم به گری له بوچوونه کانم بکه م، یان نا، خه می ئەو هم بوو دوا یی له سه ر ئەو قسانه ی کردومن، دایکی منداران هه لو یستی چیی ده بیت. بۆیه هه ر له سه ره تاوه، ستراتیجی خیانه تکردنم له پیاو بوون داپشت، هه تا بتوانم هه م دنیا و هه م قیامه ت به رمه وه..

له دوا ی ئەو یه که مجار بینینه ی دانمارک، ئیتر نه مبینه وه، هه تا پاریس. به لام ئیتر هه ردوو کمان له گوّ قاری (یه کگرتن) دا، که هاوړ پیمان هه لکه وت عه بدولا و گه لاو یژ خان و زریان کاکه یی و لوقمان تاله بانی بلاویان ده کرده وه، ده ستمان به بلاو کرده وه ی به ره مه کانمان کردبوو. ئەو زیاتر شیعه ره کانی تیدا بلاو ده کرده وه و شیعه ره کانیشی سه رنجی منیان راده کیشا. به لام کاتی، هاوړ پیمان، ئەحمه دی مه لا وتاریکی له سه ر شیعه ره کانی (یه کگرتن)، نووسی، له باسی ستایلی شیعی نه زه ندبه گیخانیدا هه ندی شتی ئەوه نده جوانی نو سیبوو، که منی هاندا بو دووباره خو یندنه وه ی ئەو شیعه رانه ی. هیش تاش شیعه ری کیم له بیر، که ناوه رۆ که که ی باسی چوونه که نار ده ریایه ک ده کات، ئەو یاداشتیک له سه ر لمی که نار ده نووسی. شیعه ره که باسی پیکه وه بوونیک ده کات، که پره له ته نیایی. له مه شه وه تیگه ی شتم، که شیعی نه زه ندبه گیخانی پتر له وه ی له ریگه ی وینه کانه وه بدوی، له ریگه ی فۆرمیکی زمانیه وه ده دوی که به رجه سته که ری زه ینیه تیکی مینه ییه. زمان، له و شیعه رانه ی ئەودا به رجه سته که ری شوناسیکه، که پیشتر له شیعی کوردیدا نه بووه، یان زۆر لاواز بووه، ئەویش شوناسی مینه تی و چاره نووسی

ژنبوونە لە ولات و كولتوور يكدەكدا كە ميبوون، وەك كەمبى و لاوازىي و شكستىك ليكدەداتەو. نەزەند لەگەل ئەم شكستە لەدايكبوو، بەلام ھەرگىز ئەو ليكدانەو ھاو كۆمەلايەتى و كولتوورى و سياسىيەى بۆ ميبەنەى پەسەند نەكرد و خۆى نەدا بە دەستىيەو. ئەو و ھاو پرى كچەكانى، تا ئەندازەيەكى زۆر توانيان لەناو زمانى شيعيرى باوى كوردیدا، كە لە باشترين بارودۇخدا نوينەرايەتى ميبەنەى و ژنىتى دەكرد، زمانى ژنىتى و شوناسى ميبەنەى بەرجەستە بكەن.

سەرھەتاي نەو دەھەكان ئەنستوتى كورد لە پارىس، بە ھەولى فەرھاد پىربال، بورسكى خويندنيان بە من بەخشی، بەلام لە چاوپيڤكەوتنەكەدا بەو ھۆيەى لە دانمارك نيشتەجىم، بورسكى خويندەكەيان وەك ريزلينان بۆ كردم بە سالىك خويندنى زمان. من سوپاسم كرد و نەمويست. شەويك نەزەند بەگىخانى كە شۆينىكى دوور لە پارىس دەژيان، لەگەل پىربال داوھەتى كردىن. ئىمە درەنگ گەيشتىن و زوويش گەراينەو. بەلام نەزەند رىك پيچەوانەى ئەو دیدارەى دانمارك بىنى، كە رۆحى دايكايەتەكى مەزنى تیدا بوو.

لەگەل يەكەم دانىشتنى گۇفارى (رەھەند) پەيوەندىم پيۆەكرد، ئەو نەيوست بچىتە ھىچ گرووپىكەو. خودھووشيارىي ژنانەى رىگەى پيئەدەدا ببىتە بەشيك لە گرووپىك، كە بەلاى ئەو ھەو تەعبىرى لە شوناسى ئەو نەدەكرد. پاشان لە لەندەن چەندجارى يەكترمان بينىيەو و باشتر يەكترمان ناسى. لە ئاھەنگەكان و بۆنەكاندا بينىمەو و ھەميشە لە لاو گۇرانيان پيئەگوتم. بەتايبەتى گۇرانيەكانى ھەمەى ماملئ و عومەر دزەيى. ھەرچەندە ناوھەركىي ئەو گۇرانيانە بەدەر نىە لە مانا پياوسالارىيە ھاوھەكان و لە روانگەيەكى نىزانەو ھەسەى ژن دەكەن، بەلام ئيقاع و ميلودىي گۇرانيەكان كارىگەرييان

ههیه بۆسەر قوولاییهکانی بوونی مرویی ئیمه. ئەمەش ھۆکاری ئەو بوو کە ئەوان پێیانخۆش بوو، گوێیان لە گۆانیەکان بێت.. ئەو ئیوارەییەش لە مالی خۆمان داوای لێکردم گۆرانییان بۆ بلیم. من دەموست، بەلام بۆم نەدەگوترا. سەرەتا بەبی بیرکردنەوە، گۆتم، من لە وەرزی زستاندا زیاتر حەزم لە گۆرانیی گۆتنە. نەزەندەگیخانی یەکسەر گۆتی: لەو وەرزی تریشدا گویم لیتبوو! بەهەر حال من نەمگوت. ئیمە پیاو ھیتشتا نەگەشتووینەتە ئەو ئاستە کولتووریەکی کە تیایدا میوانداری بەمانا بەرزەکەیی بکەین. ئەتەکیەتی میوانداری پەییوێندی نە بە سفرەبلاوی و مەسرەفکردنەوە، پەییوێندی هەیه بە برۆابەخۆبوون و رازیکردنی دۆستان تا ئەوپەڕی چێژوەرگرتن لە کاتی پێکەووبوون. دلنایم ئەمجارە گەر بەسەر تەنافەکەو بەچمەو بەردەمی، لەسەر ئەو گۆرانی نەگۆتنە، قامچیەکی قاییم لێدەدا.. ئەو سالاھایە لەپال تەواوکردنی دکتورا و شیعەننوسین، خەریکی توێژینەوێە لە بارودۆخی ژنان و فۆرمەکانی توندوتیژی، دژی ژنان. من لە کابینەیی شەشەمدا زۆر بۆ ئەو دەچووم، بکریتە وەزیر، ئەو پوویندە، بەھەمان شیوە لە کابینەیی حەوتەمیشدا ھەمان چاوەروانیم ھەبوو. بەلام پوویندە. ئەمە پتر ماھییەتی ئەم حوکمە نێرانەییەمان بۆ ئاشکرا دەکات، نەک نەبوونی کەسی شیاو بۆ شوینی شیاو..

دوایار، کتیی (شەرەف)ی بۆ ھینابووم کە لەگەڵ کۆمەڵی توێژەری دیکەدا، نووسیویانە و بە بوودجەیی حکومەتی ھەریم چاپ و بلاوکراوەتەو. بۆ ئەمەیان دەبێت دەستخۆشی لە ھەمووان بکری. لەناو ژنانی ناواری ولاتەکەماندا، نەزەندەگیخانی کەمدووترینیانە، ئەو زیاتر کار دەکات، تا قسە. زیاتر پەییوێندی دروستکەرە تا ڕاگەییەنەری پەییوێندی. سرووشتی کارەکانی نەزەندە بێرخستەوێ

ئەو شتانهیە کە راگرتنی تای تەرازووی یەکسان لە نێوانیاندا، بۆ داهااتوو سوودبەخشن. تەنانەت لە نووسینەوێ میژووشدا، ئەو بە منی گوت، پێیویستە لە زنجیرە وتارەکەتدا لەسەر (رەهەندییەکان)، باس لە نایەکسانی جیندەری بکەیت. راستدەکات، منیش ئەوهم گوتوووە کە ئیمە ی رەهەندییەکان هەموومان لەو خێزانانەدا پەرورەدەکراوین، کە ئامادەیان کردووین بۆ ژيانیکی نیرانە.

نەزەند پێیەکی لە کوردستانە و پێیەکی لە ئەوروپا. بەشیکی لەناو فەزای ژيانی کۆمەڵایەتی و بەشیکیشی لەناو کەشی زانکۆیییدا. لایەکی ئەوەتا لە کۆلتووری مۆدیرن و لایەکی ئەوەتا لە باوەشی کۆلتووری نەریتخواز و پەيوەندییە نەسەییەکانی کۆمەڵگای کوردستاندا. ئەو لە یەک کاتدا، داییک و کورد و خۆرەلاتیە و لەهەمان کاتیشدا میبאוهر و فیمینیست، (لە جۆرە میانرەوەکە ی)، ئەکادیمی و تاراوگەییەکە. ئەو نمونە ی ئەو تاراوگە کراوانەییە کە زیاد لە شوناسیک و زیاد لە سیمایەک و زیاد لە پێگەییەکیان هەیە، بەلام بەهەمان جەهەری مرقوڤۆستی و خەمخۆرییەکی جیهانگەرایانەو.

لە لەندەنیش جاریک بۆ ئیوارەخوانیک بانگهێشتی کردمەو: خواردنە سەرەکیەکەم بێر نەماو، بەلام ئەو زەلاتیە ی دروستیکردبوو، زۆر سەرنجراکێش بوو: گەلای کاهوووەکە بەدەست لەتکراوو، بەبێ ئەوێ بژاکی. کاتی ھۆکاری ئەمەم لێرسی، گوتی: حەزم لە لەتوپەتکردن نیە! من سالاھە لەوێدوا بەبێ ئەوێ قسەکە ی ئەوم بێرمابی، ناخودئاگایانە لە شیعریکدا نووسیم:

پەنجەکانت رابینە،

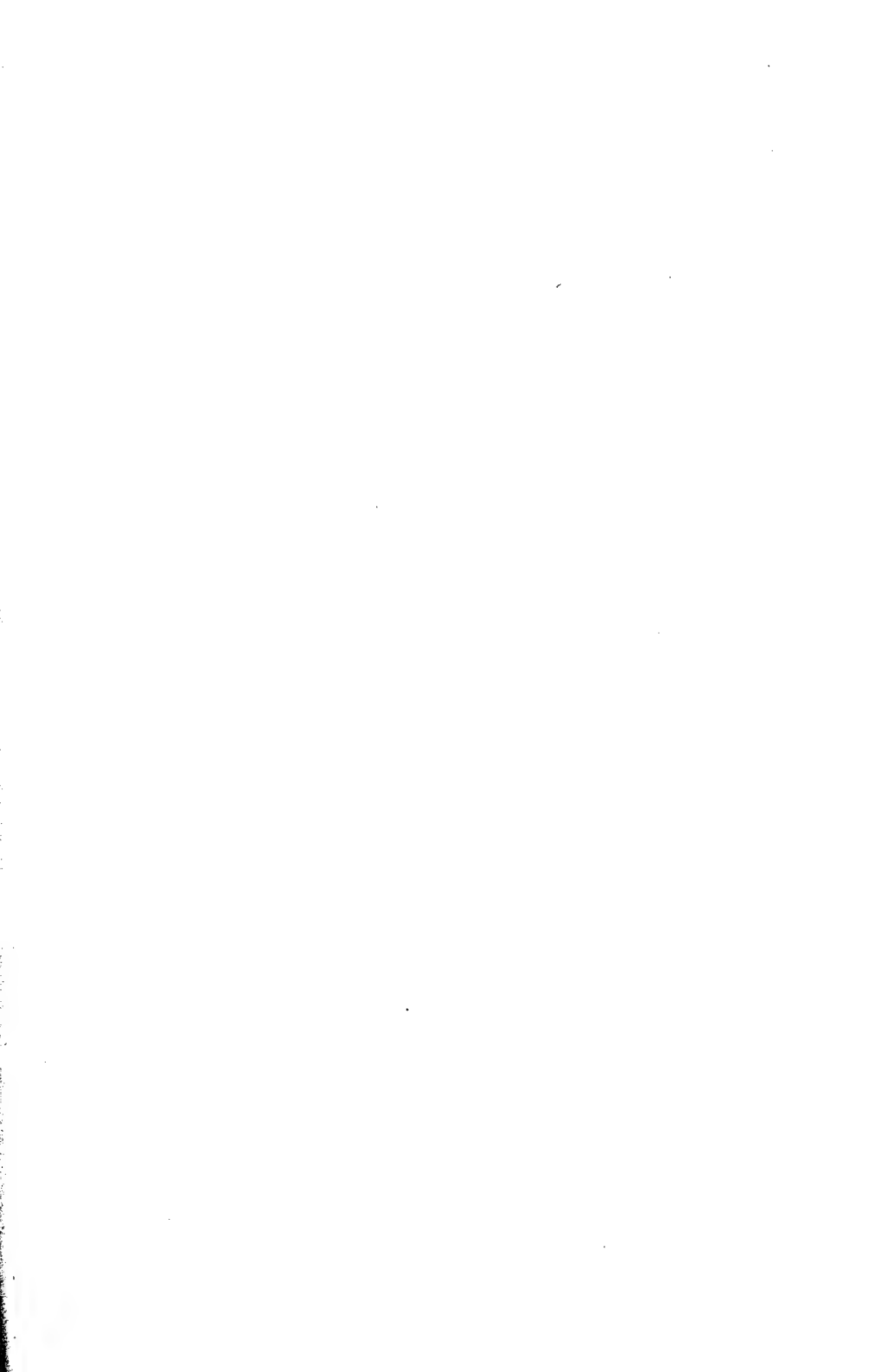
با کراسی سپیی کەلەم بکاتەو.

(کاتی بە لێو دەخوری کەلەم

رېبوار سيوهيلي | ۳۶۹

چ پټويستيمان به کارد هه يه بو جنين؟!)

۲۰۱۲

پروفیسور کامیل حسەن بەسیر
رانیست و کوردایهتی:

دهلین له کاتی خویدا ناویان ناوه تهها حسینی کورد. بیگومان نه گهر
 ئه مه راست بیت، له بهرزنوړپیان بو ئه و نووسه ره گه وزه یه ی
 میسر و له خو شه ویستیانه وه بو که سایه تی و داهیتانه کانی ئه مه ی
 خومان بووه. به لام له وه دا که به راووردکارییه که به راووردی
 که سایه تییه کی پیکراوه که له بواری خویدا هیچ له تهها حسین
 که مېتر نه بووه، غه دریکې بچو وکیان لیکردووه. په گینکی دیکارتیانه
 و ئه قلانییه تیکی میتودیک له هه ردو وکیاندا هیه، به لام پو شنیریه
 ئینسکلۆپیدیا ییه که ی تهها حوسین، له هاوشانه کورده که یدا، ده بیته
 پسپوړی و ورده کاری زانستیانه.

ئهو کاته ی له دانمارک بووم، په یوه ندیم له گه ل چه ند ده زگایه کی
 مه غریبی بو چاپ و بلاوکردنه وه ی کتیب، دروستکردبوو. هه ر
 چه ند مانگ جاریک به نامه دا بریک له و پاره یه ی کومده کرده وه

بۆم دەناردن و ئەوانیش بە ئەمانەتەووە بە رهچاوکردنی ئەوێ من قوتایی بووم و بە چاوپۆشین لە نرخێ کتیبەکان، زنجیرەیک کتیبیان بۆ دەناردم و کەمتر لە هەفتەیک بە دەستم دەگەشتن. منیش هەموو جاری لەگەڵ کردنەوێ کارتونی کتیبەکان، وتارەکی والتەر بنیامینم دەخویندەوێ، کە تیایدا باسی کوکردنەوێ کتیب دەکات. ئەم ئەخلاقێ داشکاندنەم لە کتیبفروشه کوردهکانیش بێنیهوێ، کاتی دەرزانن تو کتیبویستی، چاو پۆشیی لە نرخەکیان دەکەن و داشکاندنن بۆ دەکەن. هەندیکیشیان بە پیچەوانەوێ، بە چەند قات پێت دەفروشنەوێ، چونکە دەرزانن تو ناچاریت لەوانی بکڕیت، بەلام خویان گێل دەکەن لەوێ کە تو دەرزانیت بگەدرت لیکراوێ. هەمیشە حەز دەکەم لە دژی ئەمانە شوڕشیکی خۆینەرانی بەرپا بکەم و کتیبەکانیان لیوەر بگرمەوێ، کە ئەوان جگە لە نرخەکیان هیچ بەهایەکیتریان بۆ قاییل نین. ئەم دەستەیه لە بازرگانانی کتیب، هیچیان کەمتر نیە لەوانە ی سامانی ولات بەهەدر دەدەن، بەلام ئەمانە بەختیان هەیه کە کەس باسیان ناکات، جاری بەختیان هەیه. جاریک لەو جارانی کە خەریکی کردنەوێ پۆستی کتیبەکان بووم، ئەو کتیبەم بۆ هاتبوو کە لە لیستەکی خۆمدا داوایم کردبوو: توێژینهوێکانی رەخنە و فەلسەفە لەبارە ی چۆنیی گواستنهوێ پۆشنییری یۆنانی بۆ جیهانی مسوڵمان نشین، کە تیایدا وتاریکی دکتۆر کامیل بەسیری نەمری تیندا بوو، کە لەو کۆنفرانسەدا بەشداری پێکردبوو، لە شوێنێکی شیاوی کتیبەکەشدا بلاو کرابوو. بۆ من ئەمە دووجار خوش بوو، چونکە من کورد بووم و دکتۆری نەمریش شانازی پێدەبەخشیم کاتی وەک کوردێکی زانا لە کۆنفرانسیکی ئاوا ئاست بەرزدا بەشداری کردبوو. ئەم بەشدارییه ی ئەو، کەمی لەو هەستی خۆبەکەمزانیه ی کە لەو دەمدا کوردبوونی

منی داگیر کردبوو، که مکردمه وه به شانازی و متمانه به خو کردن پرده کرده وه.

شهیدایی من بو نووسینی ئەم مروفه به رزه زور پیشتر دهستیگیر کردبوو، ئەوکاتهی هیشتا میزدمنال بووم و له سلیمانی دهژیام و خولیای رهخنه‌ی ئەدهبی له سه‌رمدا بوو، کتیبه گرنگه‌که‌یم بینبوو به‌ناوی (رهخنه‌سازی: میژوو و په‌یره‌یکردن). به‌لام به‌بی ئەوه‌ی بتوانم زور لینی تیگه‌م، هینده نه‌بیت ده‌زمانیی له‌به‌رده‌م به‌ره‌مه‌میکي نه‌وعیی و باب‌ه‌تیکي گرنگدام، که ئەو وه‌ک قرتاله چینیووی و نه‌یه‌یشتبوو درزیکي زیاهی تیکه‌ویت.

له‌ساله‌کانی دواتردا، هه‌رگیز ده‌ستم له‌خویندنه‌وه‌ی به‌ره‌مه‌کانی به‌رنه‌دا، به‌تایبه‌تی ئەو کتیبه‌ی که پیشتر ناوم برد و به‌ره‌مه‌کانیتری. له‌م سالانه‌شدا کاتیک تویژینه‌وه‌کانی به‌ناوی (ویژهی کوردی و ره‌خنه‌سازی) به‌هه‌ولی هاوسه‌ره به‌ریزه‌که‌ی (دایکی گیان)، بلاوکرانه‌وه، به‌ته‌واوی تیگه‌یشتم له‌به‌رده‌م چ قه‌له‌میکي دانسقه و چ داهینه‌ر و ره‌خنه‌ناسیکي مه‌زنبی گه‌له‌که‌مدام.

نازانم ئەو خه‌لکی کویی و له‌کوی له‌داییک بووه و کئ په‌روه‌رده‌ی کردووه و چون ژیاوه و چونی خویندووه! ره‌نگه‌هیچکامیک له‌وانه‌ش بو ئەو گرنگ نه‌بیت، چونکه‌شوناسی ئەم قه‌له‌مه‌دانسقه‌یه وه‌کنه‌وه‌ی بو‌خوی ده‌ست‌نیشانی کردووه، له‌هه‌موو ئەوانه‌گوره‌تر و بنه‌مایه‌تره:

کوردم: ئەمه‌وی بلین کورد بووه
بو کوردایه‌تی موم و پرد بووه
ئه‌گینا هه‌رچه‌ند بانگم که‌ن زانا
بی وشه‌ی کوردی پووچه و بی مانا

ئەمە ئەو شیعەرەیه کە لە سەرەتای کۆتارەکانییەوه چاپ و بلاوکراوەتەوه و تیایدا کوردبوونی خۆی دەخاتە خزمەت کوردایەتییەوه تا وەک مۆم بسوتی و ڕووناکی بیهخشی و وەک پرد رایەل بێت و پەیوەندی دروست بکات. من کە ئەم پیاوه دەخوینمەوه، حەزم دەکرد باوکی من بێت و ئیستا شانازی بە دانایی و کۆی ئەو سیفاتانەیەوه بکەم، کە تێپەڕینی کات و لە بیرچوونەوهی بەرھەمەکانی لە پانتایی ڕۆشنگیری کوردیی و جیهانی ئەکادیمی ئیمەدا، نەیاننوانی درەوشانەوهی ئەم بیرمەند و مرفۆه گەورەیه مان بیر ببەوه. بە دلناییشەوه دەلیم: هەتا ئەم ساتەوهختەش لە بواری ڕەخنەسازی کوردیدا جیگرەوهیەکی دیکە پرۆفیسور بەسیرمان نیە، چ لە ناوهو چ لەدەرەوهی زانکۆکانیش..

ئەو پرد بوو، چونکە لە کۆی بەرھەمەکانیدا هێلیک ھەیە سی پانتایی و شارستانیەت پیکەوه دەبەستیتەوه و لە بەرزترین ئاست و بە شیوازیکی پوختی ئەکادیمیانه و زانستی، بیروپراکاتی خۆی دەخات ڕوو. ئەو سی پانتاییەش بریتین لە ڕەخنەسازی یۆنان و ڕۆمان، ڕەخنەسازی عەرەب و ڕەخنەسازی کوردی. بە درێژایی یەک تەمەن، ئەم مامۆستا گەورەیه لە ھەولی دروستکردن و مەحکەمکردنی ئەو پردهدا بوو بەو ئامانجەیی لە روانگەیی گەشتە زانستیەکانی و قوولبوونەوه لە بابەتەکانیەوه، ڕووناکی بخاتە سەر کوردایەتی بەھۆی شیکردنەوه و سەرنجدانی زمان و ئەدەبەکیەوه.

بۆیە لە ئەنجامی خویندنەوهی بەرھەمەکانییەوه، ھەر زوو دەگەینە ئەو برۆایەیی کە زمان و ئەدەبی کوردی بۆ پرۆفیسۆرەکەمان ھەلگری ماک و ھەوینی کوردایەتییەکی ڕەسەنە و ئەمیش لە میانەیی خەباتیکی دووردریژی بەراووردکاریانەو دەستنیشانکردن و بە

کیشهکردنی پرسیار و دروستکردنی گریماندا، لهو په یوه نډیه
 قووله ی نیوان شوناس و نه ته وه، خود و نه ویتړ ده کولیته وه.
 ناو نیشانی زور به ی بهر هه مه کانی ماموستا که مان هه لگر و نیشانه ی
 نهو پوانگه رخنه یی و فلسه فیهن که دانه رکه یان قسه ی لیوه
 دهکات: نهو له سه رتادا رخنه ی رخنه گرانی پیڅخوی له ریگه ی
 رخنه ی زانستییه وه وه لا دهخات و له هه نځای دوو همیشدا
 هه ولده دات بناخه ی رخنه سازییه کی تاییه ت، چ له ئاستی تیوری و
 چ له ئاستی نه وه ی خوی پییده لیت: په پره ویکردن، له ناو روشنبیری
 و به که رهسته کانی زمانی کوردی، دابمه زړینی. کتیه به که ی (زانستی
 نهو له و ته/ ۱۹۸۱) یان میتافور، په کیکه لهو شاکارانه ی که تیایدا به
 ته و او بی نه م پر ورژ ه ی هه له و شاننده وه و دوو باره سازدانه وه یه له
 ریگه ی که شتیکی شیکارییه وه به ناو رخنه سازی یونانی و رومانی و
 عه ربیی و نه و روپییه وه بو رخنه سازی کوردی رهنگیدا وه ته وه.
 کامل حه سن به سیر، ئاراسته یه کی تیوری و په پره کارانه ی رخنه ی
 ئیمه یه، که ته و او لهو گروپه ی نه کادیمیسینه کانی ئیمه جیا وازه
 که له قوتا بخانه ی سو فیه تی جارن و به پیی مهنه جی فیلولوژی
 خویندنیان ته و او کردو وه. به سیر، پسپوریکي دهگه مهنی زمان و
 خاوه ن ئاراسته یه کی رخنه یی شیکارییه له بواری رخنه سازیدا.
 نهو جگه له وه ی شاره زاییه کی وردی له نه ده بیاتی فلسه فی
 یونانیدا، به تاییه تیش بهر هه می نه فلا تون و نه رستوتالیسدا هه یه،
 ئاواش شاره زایه کی وردی رخنه سازی رومانی و عه ربیی نه م
 پیشینه میژو وییه ش له بهر هه مه کانیدا وهک ریچکه یه کی میتودیک،
 دریز ده بیته وه تا زمینه ی شیکردنه وه و رخنه کانی لهو میژو وه بو
 بره خسینی و پاشان به دوزینه وه ی بابته ی رخنه کاری له بواری
 په پره ویکردندا، په نا بو نه ده بیاتی کوردی کون و نوی ده بات و

چەمك و تيۆره و بۆچوونه زانستىيەكانى بەسەردا تاقىدەكاتهوہ.
ئەو بە شىنوازيكى پوون و لە دووتوئى زمانىكى تۆكمەى زانستى
و بە چىنىنكى ئەكادىمىيكانە دەنووسى، بەلام ھەمىشە بە قووللى و
وردى بىر لە بابەتەكانى دەكاتهوہ.

پروفىسۆر بەسىر، لە دووتوئى نووسىنە رەخنەيەكاندا ھىچ
رەھەندىكى سايكولوژيانە كە لەپشتىيەوہ، خۆھەلگىشان،
پىشەرەوايەتى، خۆبەھەمووشتزان، رەتكردنەوہى بى بەلگە و بى
ئامانج ناخاتە پوو. ئەو ھەمىشە لە گفتوگۆ و بەراووردكارىدايە و لە
ئەنجامى ئەمەشەوہ مەبەستەكانى خۆى دەباتە پىش و بەردەوامىش
بە لىكەنەوہى نوئ و زانستيانە، كە رەگىيان لە سەرچاوە كۆن و
نويكاندا داکوتاوہ، خوينەر بەسەر دەكاتهوہ. لە ستايلى بەسىردا،
توخمە ئەكادىمىيەكان بالادەستەن، بەلام بەبى وشكبوونەوہى مانا و
گوزارەكان.

شارەزايىيە زۆرەكەى ئەو لە ناوہ پۆكى بابەتەكانى و دەستنىشانكردنى
مىتۆدىي شىاوى شىكردنەوہ و ھىنانەوہى نمونەى زىندووى
پىويسىست و گونجاو بۆ سەلماندى بۆچوونەكانى و لە سەررووى
ھەموو ئەمانەيشەوہ، كوردىيە رەوان و دەگمەنەكەى، ئىستاتىكايەكى
تايبەتيان بە بەرھەمەكانى بەخشيوە، كە ئەم تايبەتمەندييانە لەلاى
نەوہى ئەكادىمىيەكانى سەردەمى خۆى و تەنانەت دوايئەويش،
دانسقەن.

لە كىتپى (رەخنەسازى: مېژوو و پەپرەويكردن/۱۹۸۳)دا،
پروفىسۆرەكەمان چەندە لە خەمى چەسپاندنى رەھەندىي تيۆرىي
باسەكەيدايە، ئەوئەندەش كۆشش دەكات بۆ ھاوسەنگكردنى نيوان
تيۆرىي و پراكتيزەكردنى رەخنەيى بەسەر دەقى ئەدەبىي كوردىدا.
ھەرچەندە ئەم كىتپەى بەسىر، لە رووى سەرچاوەى تيۆرىيەوہ،

چهند ټيکسټيکي مه زني په خنه ئه ده بېي وهک بهر هه مه کاني
 ئه ريسټوټاليس و هوړاس، له خوي ده گري، به لام هيشتا قه باره ي
 کتيبه که ده مانخاته بهردهم چاوهر واني سهرچاوه ي زياتر له
 نووسه ره که ي. له گهل ئه وه شدا، ئه م کتيبه نمونه ي هه ولدانيکي جيدي
 بيرمه نديکي کورده بو بناخه دارشټني بنه وانه کان و په گورپشه کاني
 په خنه ئه ده بېي و کردنيان به کوچه پټيهک بو قسه کردن له سهر
 په خنه ئه ده بېي له چوارچيوه ي زماني کورديدا. به سير کاتيک له
 شيعره که يدا ده لټت: (بو کوردايه تي موم و پرد بووه) مه به ستي ئه م
 په هه نده ي کارکردنيه تي، که چون له ريگيه وه هه موو دانايي و
 زانياريه ي که له که بوو ده خاته وه خزمهت کوردايه تيه که ي..

له شيوازي په خنه ي ماموستا نه مره که ماندا، خاليکي جه وه هري و
 له هه مان کاتي شدا ئا کاريانه ي په خنه هه يه، که بو ئه مړومان له هه ر
 کات زياتر سوود مهنده. له لايه که وه، ئه و په نج و کوششي ئه وانيتر
 ناخاته په راويزه وه و توورپان هه لنادات له بهر ئه وه ي شتگه ليکيان
 وتوه و نووسيوه، که هه له يه، يان به دلي ئه و نيه. ماموستا که مان
 له و تنه وه ي بيروري ئه وانيتردا بيلايه نانه و بابه تiane و راستگوiane
 زانياريه ي کان ده گويزتته وه و خوينه ر حالي ده کات که ئه وانيتر
 بوچوونيان له سهر بابه ته کان چيه و پاشان هه له کانيان ده سټني شان
 ده کات و دوايه وه ش گفتوگوي زانستiane يان له باره وه ده کات.

له لايه کيتره وه، بهر په رچه دانه وه ي ماموستا که مان بو په خنه گر و
 تويزه راني تر، ئاسټيکي پروفيشناليانه به خويه وه ده گريت، به جوړي که
 بوار به په هه ندي سايکولوژي ي تاکه که سيانه ي خوي و په رچه کرداره
 دهرونيه ي کان نادات سيته به سهر لوژيکي گوته و فورم و دارشټني
 پرسته کانيدا بکه ن. به مجوره ش به خویندنه وه ي بهر هه مه کاني به سير
 و به تايبه تيش ئه و نووسيانه يدا که په خنه کاري که سانتر ده کات،

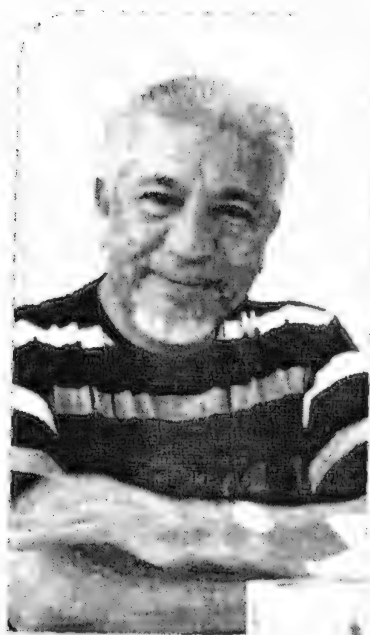
لە پروی سایكولوژییەو ناخروشین و نووسەرەكەیان لە ڕێگەی بەکارهێنانی زمان و وشەیی نەشیاوەو، هانمان نادات لەوسەرەو وەكو درندهیهك بێنە دەروە. ئەم تایبەتمەندیە لە کاری ئەم پیاو مەزەدا، ڕووكاری پەروردهیی و ئاكاریانەیی بیرکردنەو و نووسینی ئەومان بۆ ئاشكرا دەكات. ڕووكاریك، كە لە نووسینی پەخنەیی ئەم سەرەدەمە و زالبوونی زمان و دارشتنی فەیسبووكیانە بەسەر دەقی پەخنەیدا، تەواو نادیارە. ئەمە جگە لەوێ ساتەوختی پروفیسۆر بەسیر لە نووسینی ئەكادیمیانیەیی كوردیدا شایەتە بەسەر پەيوەندییەكی قوولی نیوان پەخنە و ئاكار، زانست و ئاكار و پەخنەیی زانستیی و جیاكردنەوێ لە پەرچەكرداریی سایكولوژی خودیی پەخنەگر و پەخنەلێگراو. بە ڕوای من هەموو ئەمەش لەو ڕیزە زۆرەیی بەسیری مامۆستاو بۆ خوێنەر، بە تایبەتیش خوێنەری كوردەو هاتوو.

دوایی پرسیار بە مێشكەدا دیت، ئەمەیه: ئایا مامۆستا كامیل بەسیر لە دوا ئەنجامدا، بە دوا چیدا ویل بوو؟ بێگومان ئەو پەخنەناسیكی ئەكادیمیک بوو. پەپرەویی لە شینواز و ڕەوتی ئەكادیمیانیەیی نووسین دەکرد، بنەماخواری پەخنەیی لە کاری ئەودا ئامادەیی تەواوی هەیه، بەتایبەتی كە لەسەرەتای باسەكانییەو، بە پێناسە و شیکردنەوێ زاراوەكان دەستپێدەكات. ئەو تەسلیمی ساتەوختە شپۆزەكەرەكانی پڕۆسەیی پەخنەگرتن نەدەبوو، ئەوێ بیری لێدەكردەو، دەیسەلماند، ئەوێ پەتیدەكردەو، قەناعەتپێكەر بوو، بەتایبەتی لەو نمونە بەرچاوەیدا، كاتی شەرحی زاراوەی ئاوەلوەتا لەبەرەمبەر خوارەدا دەكات، مەرقف دلخۆش دەبێت. هەموو ئەمانە بە ئاشكرا لە دووتویی نووسینەكانی ئەودا بەرجەستەبوون، بەلام هێشتا بەردەوام شتیك شاراوێه، نەگوتراو، نادیارە لە بەرەمەكانی ئەو بیركەرەوێهەدا.

ئەو شتە چییە؟

من لەو برۆایەدام ئەو هەمان هەسرەت و خەونی حاجیی قادیری کۆییە، کە لە لای بیکەس و قانعیش دووبارە بۆتەو: هەسرەتی ھوشیاری بەرامبەر بە دواکەوتویی میللەتەکەیی و دەرکردنی بە پیویستی بیرکردنەوی زانستیانه و دوورکەوتنەو لە بیرکردنەوی ھەرەمەکی لەبارە شتەکان و بابەتەکانەو. کامیل ھەسن بەسیر بە هەمان تیگەیشتنەو، لە بوارەکیدە قالدەبیتەو و بەئاراستەیی ئاسۆیی و ستنوونیدا، دیالۆگیک لە نیوان شارستانیەتە خاوەن نەریتە رەخنەییەکاندا دروستدەکات، بۆ ئەو دەستی شانی پێگە کورد و ئەدەبەکە لەو نیواندا بکات. ئەو لەسەر کاغەز کوردبوونی خۆی و ئینتیمای بۆ مرقایەتی لە رێگە رەخنەسازییەو، دروستدەکات و خۆی دەنوسیتەو. ئەو دەویست لە رێگە رەخنە ئەدەبیەو نەتەوێکە دروست بکات..

۲۰۱۲/۱۲/۱۸

شاعیر و نیانده رتالییه که!
قوبادی جه لیزاده!

ناویک بۆخۆی لە شیعەر دەچیت و کۆلەکە یەکی بارقورسیی شیعری نوێی کوردیە. کۆلەکە یەک بەتەنیا ھەلگری نەریتیکیە لە شیعری ئێمەدا کە ئەوەی کولتووری نێرسالاری قەدەغەیی کردبوو، ئەو لە دەروازەیی وشەوێ کردیەو بەناو مالهەکانی ھەست و پۆحدا و لەگەڵئیشیدا کۆی ئەو نەریت و ھەستە غەریزەیی و مرۆییانەیی ئێمەیی بەخشییەو بە مرۆفی کورد، کە سەرەتای بەرجەستەبوونیان دەگەڕیتەو بە یەکەمین ھەستەخۆکرنەکانی مرۆفی نیاندەرتالی.. ئەو مرۆفی نیاندەرتال بوو کە بۆ یەکەمجار بویری ئینسانیانەیی خۆی لەناو ئەشکەوتەکاندا نواند و لەگەڵ یەکەمین جووتبوون و ھێتەکی ھێتکی ئیروۆتیکیانەدا، ئێمەیی لیکەوتینەو. ئێمە لە ئەوەی ئەو بەریەککەوتنە جەستەیی و ئیروۆتیکییەین، کە لە ئەشکەوتەکاندا دەنگیی دەدا یەو و گەردوون و جیھانی پێکرد لە خۆشەویستی بۆ ژیان و مانەو. ئێمە ئەوەی ئەو جەستە رووتانەین، کە چیدی نیاندەتوانی

ترس بكهه پيوهر و به تيروكهوان و بهردى تيژ، بهرگرى له ئاست
 دپندهى جيهانى دهرهكى و وهحشيهى سرووشندا بكهه پيوهر بۆ
 مانهوه. قوباد پهيكهرسازى جهستهيهكه، كه دهبوو ههبيت و ژيان له
 مانا ئيرۆتيكهكهيدا نوشى گيان بكات. من ههر كاتى شيعرى قوباد
 دهخوينمهوه، يهكهمين بهريهكهكهوتنى مرويانهى دايك و باوكه
 ميژووييهكانم بير دهكهويتهوه، كه پاشان بووه دوژمنى سهرهكى
 كولتورى نيرسالارى و يهكهمين سانسورهكان و ستهمكارىيهكانى
 سهر جهستهى مرويان وهديهينا..

شيعرى قوباد، ههميشه شيعرى ئهو ههسته نهمرهى مروقه بۆ
 پيكهوهبوون و جووتبوون و ئهقين، كه پاشان ترسى ئايينهكان و
 كولتورهكانى له ئاست خويدا بئدار كردهوه و ئيرۆتيكاي له روژى
 پرووناكهوه، گواستهوه بۆ تاريكاييهكانى شهو و بهدزيكردنى كرده
 بهشى له ژيانى جهستهييمان و پيكهوهبوونى ژن و پياوى كرده
 كردهيهكى سيكسى رووت..

ليروهه له ههموو خوشهويستيهكدا بۆ شيعرى قوباد، تهههناى
 گهپانهوه بۆ ئهو ههسته پاكهى مروف و له ههموو پقيكدا له شيعرى
 ئهم شاعيره، ترسيكى كولتورى دهبينمهوه، هاوكات به درۆيهكى
 گهورهى مروف له بهتكدنهوهيدا بۆ ئيرۆتيزم و رووتبوونهوى
 جهسته، كه له ئيستادا ژمارهى ئهمانهى دوايان پيژهى ئهو
 شهپانييهته بهرجهسته دهكات، كه له كومهلگادا ههيه و بههويهوه
 كوئترۆلى كولتوره مرويهكهى دهكات. بهلام سوور دهزانم، ئهمه
 درۆيهكى گهورهى كولتورپهرستانى باوكسالاره لهگهه خويان
 و لهگهه كومهلگا، چونكه دهزانم ئهو ستايشهى قوباد له روژى
 پرووناكى ناو تيختهكانيدا بۆ جهستهى ميينه بهتاييهتى و مروف به
 گشتى دهيكات، له شهوى تاريكى نيرينهى كولتورخوازاندا، دهبيته

عیبادت و چوکدادان له بهردهم له شی ژن و نه دنامی مینه ییدا. قوباد، بانگ له کوله که دا نالیت، به لکو له مینه بری نه قین و خوشه ویستی بۆ ژنه وه، مه مک ستایش ده کات..

قوباد رقی له بهرزی و لوتکه و دووند و بلندییه، به مانا جوگرافیایی و توپوگرافییه که ی. له شیعی قوباد دا، بهرزی چیا و لوتکه ی شاخ و دوندی کتوانمان بیر ناکه و یته وه، به لکو ئیمه به خویندنه وه ی وشه ی بهرزی و لوتکه کانی قوباد جوانی و بالاو شکوی مینه ییمان بیر ده که و یته وه. هه ر بویه شه ئه م نه وه یه ی نیانده رتالییه کان، هه موو بهرزی و لوتکه یه ک وه ک گوی مه مک وینا ده کات.

لیزه وه، قوباد به تیکشکینه ری شهرمیک ده زانم که (گوران) ی شاعیر له شیعه ره کانیدا بۆ جوانی ژن، له سییه ری جوانی سرووشتدا، ده یشارده وه. قوباد به گوێزه ره وه ی ئه م شهرمه ی گوران له شیعی کوردیدا ویناده که م، که له جیاتی روانین بۆ ژن له نه نجامی روانینه وه بۆ سرووشت، ده کاته وه به روانین بۆ ژن خوی.

قوباد، گه مه ی شارده نه وه ی ژنی له بهرگی جوانی سرووشتدا واز لیهینا و نیگای ئیمه ی برده وه سه ر روانینه نیانده رتالییه نه مرکه بۆ ژن. ئه و به رووتی و به کوی ههسته مرویه سه ره تاییه کانه وه، ترسی ئیمه ی له ژن و جوانی مرویه نه ی شکاند و بردینه وه بهردهم تا فگه ی نه شه که وت و ژیر سییه ری دره خته کانی (ئاڤاتار). لیزه شه وه، عه شق و ئیروتیک له شیعی قوباددا، ویرای هه موو ئازاره کانی و تیکشکان و ره چاوکردنی سانسۆره کان، بۆ وه به به شیک له رۆح و نیگا و ههسته کانمان..

من، ئه و له (ته متومان) وه ده ناسم، به لام تا گه رانه وه م له تاراوگه، نه مبینی و نه بووه هاوړیم. به لام که مجار هه بووه به خویندنه وه ی شیعه کانی، یان به گوێگرتن له خوی، ساپیژنه بمه وه له ههستیکی

پاکیی مرقویی کە زۆر زیاتر لە ھەر شۆرشیک بۆ مانەو، پتوێستم
پنی نەبووبیت و ساختەیی ھەموو مانا شۆرشگیرییەکانی شۆرشم
بۆ دەرنەکەوتی. ھەر بۆیە شە کاتی شیعیریکی شۆرشگیرانەی قوبادم
خوێندبیتەو، رقم لێی ھەستاو و وامزانیو و ئەو بۆ رازیکردنی
پۆ ژگار و کولتوری باو، نوسیویەتی..

قوباد نە بە چەک و تفاقێ جەنگ و نە بە چوونی بۆ بەرەوی پێشەووی
جەبھە و تەسلیمبوونی بە ھەماسە شۆرشگیرانە و ئەدەبی
بەرگری، لە لای من شاعیر نەبوو، ھەروە کچۆن شاعیریتی ھەندێ
کە سیتیشم لە وشە پێزکردینادا بۆ جوانیی ژن، نەبینو، ھێندە
ئەو شۆرشی راستەقینەی قوبادم لە پووتوو قووتیی ئەودا
بینووەتەو، کاتی لە گەڵ زاماندا بۆ بەرجەستەکردنی جوانیی ژن،
کەوتۆتە جەنگەو. قوباد لە شینووی سەربازیکی بێ یم و خەنجەر،
بێ چەک، بێ مەتال و زرێ دەبینم، کە بە پووتیی سەرەتاییانە
نیاندەر تالیانەو لە ھەموو جەنگیکیدا بۆ ژیان و مانەو، ژنیکی لە گەڵ.
ژنیک، کە سەرچاوەی ژیان و مرقبوون و کوردبوونیەتی..

بەم دیدەگایەو، قوباد لە سەر دەمیکدا بەرجەستە دەبیت، کە مرقوی
کۆمەلگای ئێمە و بەتایبەتی نێرینە شۆرشگیری ئێمە، خۆی پێچەک
و تفاق دەکات بۆ چوونە جەنگ و خۆبەکوشتان و پێرۆزکردنی
شەھادەت. شیعری قوباد، پاکردنیکی بەردەوامە لەم شۆرشگیریتییە
بۆ ئەو شۆرشیکی تر بەرپا بکات، کە شۆرشە سیاسییەکان و
ھەماسە کوردایەتی، لە ئێمەدا چەپاندیان و خستیانە پەرەیانەو.
ھەر لێزەشەو، گرنگی شیعری قوباد بۆ من لەو دایە، کە ئەو
شۆرش لە ژبانی ھەستەویری ئێمەدا چەپاندیی و سەرکوتی کرد،
ھێنایەو ناو زمان و شعوری ئێمە، تا پاش ئەو ھەموو توندوتیژی و
ستایشی کوشتنە، زەخیرە کمان ھەبیت بۆ بوونەو بە مرقوف، نەک

چه قهه ستوویی له قالبی نیرییه تی و پیاو بوون و قاره مانبووندا..
 ئەدەبیی ئیمه هەرگیز دابر نه بووه له ئیرو تیزم و ئیشتیاق و
 سوینیوونهوه بۆ جهسته و لهش. فۆلکلور و شیعرى کلاسیکی و
 فۆرمه ئەدەبییه کانیتەر و به تایبه تیش گۆرانی کوردی، پر پر ن له
 ستایشکردنی رووتی و جوانیناسی رووتی جهسته. جیاوازی
 شیعرى قوباد له گهڵ به شیکی زۆری ئەو ئەدەبیات و فۆلکلوره دا
 له وه دایه، که له وه نه ریته و له زۆرینهی فۆرمه کانیدا، (ته ماشا) زاله
 به سههر (بینین) دا. ته ماشا میکانیزمیکی جهسته یه بۆ ویتا کردن و به
 بابته کردنی جهسته وهک شتیکی مادیی، که له ئەنجامی ئەمه وه،
 نیگای بینەر ده چیته سههر به شه وورووژینه رهکانی لهش، نهک
 ناوه وهی و جهسته وهک به شیکی له ئیدراک و بهرجهسته کهری
 بوونی مرۆیی.

له ته ماشا کردندا، ئیمه جهسته وهک چه ندپارچه یه کی میکانیکی
 ده بینین، که هه ندیکیان وورووژینه ر و هوکاری دروستبوونی
 ئالۆشن له له شی ته ماشا که ردا. بۆیه ته ماشا ئەو جۆری بینینه یه که
 چه زه غه ریزه ییه کانئ ئیمه بۆ ماوه یه کی کاتیی ده بزوینن و له گهڵ
 ته ماشا کردنی له شتیکی تر دا، ئەوانه ی پێشوومان بیر ده باته وه. رهنگه
 (نالی) ریزه پرێک بیت له م نیوانه دا. به لام شیعرى قوباد، شیعرى
 بینین و ئیدراکیی مرۆفه به جهسته وهک به شی له مرۆقبوونی
 مرۆف، نهک فۆرمی له شه کان به ته نیا. قوباد جهسته ده بینن و لهش
 فه رامۆش دهکات، له بهر ئەوه له گهڵ شیعرى قوباد دا ئیمه له جهسته
 به پارچه پارچه یی نابینن، به لکو وهک یه که یه کی پیکه وه به ستر او
 ده بینن و ده رکیی ده که یین. لیره شه وه، ئیرو تیزم و خو شه ویستی
 بۆ ئەو ویتەر، جیگه ی چه زلیکردن و ته ماعی داگیرکاریانه بۆ له شی
 ئەو ویتەر، ده گریته وه. به م مانایه ش، شیعرى قوباد له پهروه رده کردنی

هەستەكيانەي ئىمەدا كاريگەري خۇي ھەيە، نەك لە مەسرەفكردنيى
سېكسيانەيدا بۇ دامركاندەوھى ھەزە تېپەپيوەكان..

ئەو ژنانەي شيعرى قوباديان خوشدەوي و كاريگەري لەسەريان
ھەيە، بېر لە خەوتن و چوونە جيگا لەگەل شاعيرەكەيان ناكەنەو
تا لە وينەي دۆنژواندا ويناي بکەن. خوشەويستى ژنانە بۇ شيعرى
قوباد، دەگەرپتەوھ بۇ ئەو ھەستە قوولەي ئيدراککردني ژن وەك
مروڤيک. ئەمەش بوته ھۆكاري ئەوھى ئىمە بە ھەلە لە قوباد تېگەين
و وەك مروڤيکى تينوو، وينا بکري، نەك وەك عاشيک..

قوباد، بەر لە ھەموو شتيك عاشقە، بە پلەي يەكەميش عاشقى
ژن، بەلام نەك تەنيا بە شەوي تاريک و لە ژير ليفەوھ، بەلکو ئەو
بە روژى رووناك، بە ھەمان شيوھى باووباپيرە نياندەرتاليەکانى
ستاييشى ژن دەكات وەك بەشنيک لە ستاييکردني ژيان..

فہرہاد پیربال

پیشئه وهی له کوردستان بچمه دهره وه، ناویم له برادره کانه وه
 بیستبوو. وایزنام شیرزاد حه سه ن یه کیک بوو له وانیه ی پۆلی
 سه ره کیی هه بوو له ناساندنی پیربالدا به نه وه ی من. ئەگه رچی من
 ماوه یه کی زۆر ناوی فه ره اد و شاعیری غه زه لنووسی هه ولیری:
 پیرپال مه حموود که زۆربه ی کات له گوڤاری کارواندا شیعره کانی
 بلاو ده کرده وه و زۆر جوانیش دهینوو سین، تیکه ل ده کرد. له نیوان
 ئەم دوو پیرباله دا په یوه ندیی نه سه ییم دروستکردبوو، به لام دوا یی
 که بیستم شاعیره پیرباله که مان کوچی دوا یی کردو وه و کاتی
 له هاتنه وه شمدا به خزمه ت پیربال ی باوکی فه ره اد گه یشتم، بۆم
 ده رکه وت ساله هایه من به هه له له نه سه بی فه ره اد تیگه یشتووم.

به راست نه سه ب و ته باری فه ره اد پیربال له چییه وه په یدا بووه،
 که ئاوا به ناو ره وتی ساله کاندایه ریژبوته وه و بوته دیارده یه ک له

کۆمەلگای ئێمەدا بە جوۆری کە گرته قیدیۆییەکانی بەناو گەنجان و نهوهی نویدا بلاوبێنهوه و کەم دانیشن ههبنی بایسی ئەم فەرهادی تیا نه کریت و کەم بهرنامه و کۆر هه بیته ئه و تیایدا دانیشن توان و گوینگران و بینهران نه کات به دوو له تی تهواوه: له تیکیان قسهی پێدهلێن و له تیکیان ستایشی دهکهن!

ئەم دیاردەیه پیش هه موو شتیک ره گیکێ عاشقانهی ههیه بو زمان. مه به ستم له زمان ته نیا وشه و رسته کان نین، فەرهاد دهگمه نه نووسه ریکی کورده که توانیویه تی پانتایی زمان له چوارچیوه فراوان و ئاژهیی و ته نانه ت ناخودئاگایانه کهی خویدا به کار بهینی و ته نیا له ناو دهستووری زمانی نووسین و رسته کانداه تیس نه خوات. فەرهاد له مرووه وه عاشقی فورمه جیاوازهکانی خوده ربرین و عاشقی قه ده ری ئه فسانهیی خو یه تی: هیچ فەرهادیک نه، له تاقی بیستوونی کدا، شیرینی ک به رجه سته نه کات و خو ی نه کاته قوربانیی و دوا جار بو ئه وانیت و میژوو نه بیته نمونه. له مرووه وه فەرهاد له دیدی منه وه، هینده ی هه موو کابینهکانی حکومه تی هه ری می کوردستان خزمه تی به م کولتووره و به شاری هه ولیر کردووه و ئیتیر شوناسی ئه مشاره، به م قوناغهیدا ده ناسریته وه که فەرهاد پیربال تیایدا ژیاوه. ئەم قسهیه بو یه ده که م، چونکه تازه نه من پیویستم به وه یه مه دحی بکه م و نه ئه ویش له و ته مه نه بایۆلۆژییه دا ماوه، که تووشی غرووری بکات..

یه که مجار له تاران، له سه ره شه قامی ئینقلاب (شۆرش) بینیم و هه ردوو کمان برسی و هه ردوو کمان که م پاره و هه ردوو کمان له جیهانی ئۆستالیژیانه ی خو ماندا: به جه سته له تاران و به دل له کوردستان! به لام هه ردوو کیشمان عه ودال به دوا ی کتییی نایاب و شیعی مه زندا. من رۆمانی (سوور و رهش) بالزاک له جانتاکه مدا

و ئه‌ویش (فه‌روو غی فه‌روو غزاد). هه‌ردوو کیشمان هه‌تا ئیستاش له‌ نیوان واقیگه‌راییی بالزاکیانه و خه‌یا لگه‌رایانه‌ی فه‌روو غدا مایه‌وه. ئه‌و کاته‌ش پیربال ده‌ستپیشخه‌ر بوو: کات ده‌مه‌و نیوه‌پۆ و ده‌مه‌ی نانخواردن، ئه‌ویش له‌ من شاره‌زاتر. پیشنیاری چوونه‌ خواردنگه‌یه‌کی کرد و گوتی داوه‌ت ده‌که‌م. من شه‌رمی‌کم تیا‌بوو، ئه‌ویش بو ئه‌وه‌ی شه‌رمه‌که‌م بشکێنی، گوتی با پیشبرکی خواردن بکه‌ین. نیو کیلۆ قیمه‌ و هه‌شت هه‌لکه‌یان بو تیکه‌لکردین. فه‌ره‌اد بریدییه‌وه..

ئه‌وه‌یه‌که‌مجاری نه‌بوو میوانداریم بکات: له‌ پارسیش هه‌ر ئه‌و میوانداریی کردم و ماوه‌یه‌ک له‌ ژووره‌که‌یدا مامه‌وه و به‌فرخه‌ره‌که‌یم بو پاک پاک کرده‌وه. ئه‌و کاته‌ فه‌ره‌اد له‌ عه‌شقه‌وه هاتبووه و به‌ده‌ستی خالی. شه‌وانه‌ له‌ کافتريا ده‌مایه‌وه و به‌پۆژیش ده‌یخویند. پاریس بو ئه‌و نیشتیمانیکی تر بوو. هه‌ر له‌ پارسیشه‌وه ئه‌و نیشتیمانی خۆی خوشویست و یه‌که‌مین هه‌ست و هووشارییه‌ نیشتیمانویستییه‌کانی خۆی له‌ویوه‌هه‌ل‌رشته‌ زمانه‌وه: دیوانی (ئیکزیل)، یه‌کی له‌ کۆمه‌له‌ شیعریه‌ پووخته‌کانی..

من هه‌رگیز ئه‌و سه‌فه‌ره‌ی پاریسم بیر ناچیته‌وه، چونکه‌ هه‌ر که‌ گه‌یشتمه‌ ویستگه‌ی سه‌ره‌کی شه‌مه‌نده‌فه‌ر، له‌ کاتی ته‌له‌فۆنکردندا، پاره‌ و کارته‌کانیان، که‌ له‌سه‌ر سندوقی ته‌له‌فۆنه‌که‌ دامنا‌بوون و له‌گه‌ل فه‌ره‌اد قسه‌م ده‌کرد بو ئه‌وه‌ی ناو‌نیشانی ماله‌که‌یم بداتی، لێ‌دزیم..

فه‌ره‌اد له‌ مرقفه‌ سه‌خیی و ده‌ست‌بلاوه‌کانی ئه‌و ده‌می ناو ژیا‌نی هه‌موومان بوو. ئه‌و به‌ پۆحیکی دایکانه‌وه، که‌ سۆزی ئه‌وی بو کوردستان تیدا بوو، یه‌ک کرۆنی پینوایه‌ به‌ ته‌له‌فۆن هه‌والی ده‌پرسی‌ن و ده‌یویست له‌ سه‌لامه‌تی هه‌موومان دنیایه‌وه. من

چەندین جار لە تەنیا ییەکانی دانمارکدا، بە زەری تەلەفۆنەکانی
فەرھاد، مال و دلم ئاوەدان بۆتەووە و ئەوەندەم ئومید پڕاوەتەووە،
دل کە توانیۆمە بەردەوام بم..

فەرھاد یەکیکە لە نمونە کەسایەتیەکانی ناو پۆشنبیری ئیمە، کە
بەبروای من، هەمیشە لە هەولی بەرجەستەکردنی سۆژەییەکی
پارچەپارچە و خودیکی هەلاھەلادا بوو. کەس وەک ئەو،
شیوەژیانی کۆن و بەھا تەقلیدیەکانی توو پەرھەلندا و کەسیش
وێکۆ ئەو مۆدیرنیزمی ئەدەبی و ئیستاتیکی لە پۆشنبیری ئیمەدا
بەرجەستە نەکرد. ئەمەش زۆر گێچەلی بۆ ئاوەتەووە و هەرئەمەشە
وایکردوو کۆمەلگا لەسەر کەسایەتی و پەرھەلندا کانی فەرھاد بێت
بە دوو کەرتەووە. کەرتی وەک مەرقیکی زیادەپۆ و کەرتی وەک
نمونەییەکی یاخی تەماشای دەکەن. من بۆخۆم فەرھاد بەمجۆرە
دەبینم: مەرقی، سۆژەییەکی مۆدیرن کە دەییەوێت خۆی بێت. ئەو
بەرجەستەکەری ئەو جۆریە لە کەسایەتی کە دەییەوێت شیوەژیان
و ئەدەبەکە، کەسایەتی و نووسینەکانی، دەرکەوتە کۆمەلایەتی
و بەرھەمە کۆلتووریەکانی یەکسان و نزیکبختەووە. ئەو دەییەوێ
لە کۆمەلگایە کە ماسک و رووپۆشەکانی توو پەرھەلندا کە پەرە
لە ماسکپۆش و پووبەند لەسەری مەجازی.. ئەو هێندە پقی
ئیمە لەبەرەمبەر خۆیدا دەجووڵینی ئەوەندەش زیاتر پقی ئیمە لە
خۆمان و ترسەکانمان بێدار دەکاتەووە، کە حەز دەکەین وەک ئەو
بین و ناتوانین و ناویرین. فەرھاد ئاویەتی ناخودئاگا و نەستی
سۆژەیی کوردیی مۆدیرنە، کە لە نیوان ترسی لە یاساکانی باوک
و بەخودبووندا، لە نیوان ترسی لە کۆنترۆلی کۆمەلایەتی و
مەیلی بۆ بوونە خودی خۆیدا ئەمەیی دوا یی هەلبژاردوووە خۆی
لە پێتاودا بەکوشت دەدا، لانیکەم خۆبەکوشتدانی کۆلتووری و

کۆمه لایه تی.

پیربال، بهردهوام قوربانلی له پیناوی بهرجهسته بوونی سوژهیه کی
بیوه فا، پینه زان، سپله و ترسنوکدا دعات، که بویری بوونه
خودی لیسه نراوه ته وه. ئەم نووسەرمان ئاوینه ی پیشاندا نه وه ی
بی ئەخلاقیی پۆشنبیر نیه له کۆمه لگای ئیمه دا، هینده ی ئەوه ی
ئاوینه ی نومایشکردنی خودیکی بیکه سایه تی و ئاوینه بوو و
ملکه چی ئەو لینکه یه که دهیبه ستن به فهرمانه کۆمه لایه تیه کانه وه.
فهرهاد چه نده بهرجهسته که ری بیشه رمی که سایه تیه کی نوینه له
کۆمه لگای ئیمه دا، ئەوه ندهش زیاتر ئاشکراکه ری شهرم و ترستیکی
هه میشه یی تاکه که سه کانه له قهیدوبه نده کۆمه لایه تی و ئەخلاق
و ئایینه کانی ئەم کۆمه لگایه ی که دهیه وئ دیموکراسی بیت و
تاکه که سی دیموکراتی ناویت، دهیه وئ وه ک کۆمه لگایه کی ئازاد
خوی بنوینی و مروقی ئازادبووی ناویت. فهرهاد ئەم لینکه ی تا
ئهنده یه که پچراندوه و به بویرییه کی بیوینه وه، په رده له سه ر
مه یله شاراوه کانی مروقی کورد هه لده داته وه، سه ری چه پینراوه کان
و سه رکوتکراوه کان هه لده داته وه و داوه تمان ده کات بو ئەوه ی
خودی خۆمان بین. به لام ئیمه ده مانه وئ له سه ر درۆکردن بهردهوام
بین و به پاساوی ئەخلاقانه ی هه مه په سه ند و کۆمه لگا رازیکه ر،
پیربال دهرده هاویژینه دهره وه و یه ع و یه قی ده که ینه وه تا پینیلین:
ئیمه وه ک تو نین، نامانه وئ وه ک ئەو بین، به لام چه ز ئەکه یین
بتوانین وه ک ئەو بین. به مجۆره ش، ئەو له ناخی هه مووماندا یه، ئەو
له هه موومان ئەخلاقیت و بویرتر و خاوینتر و پوونتره، چونکه
هه ولده دات ریتنوما ییمان بکات بو ئەوه ی خودی خۆمان بین. ئەو
شۆرش به رپا ده کات، که زه مینه و قاره مانێ ئەم شۆرشه جگه

لە خودی خۆمان، کە هەراچکراوینە ناو بازارەکانی کۆمەلگا و کولتووڕە توندڕەو و ھەیکەییەو، ھیچتر نیە.

لە نیوان پیربالی ھەشتاکان و پیربالی پاريس و پیربالی ئیستادا ھیچ ناکوکیک نابینم: ئەو لە سەفەرێکی بەردەوامدا بەردەوام لە پەڕینەو و ھاوێشەو بە ھاوێشانیکەو ھەوێشانیکێ تر، بەجۆری لە ئیستادا فەرھاد وەکخۆی، وەک فیگەرێکی دیار، وەک جەستەیکەکی ناسراو، بۆتە کەسایەتیکەکی مەجازی، کە ھەمیشە مانایەک لە خۆی زیاتر، ئاماژەیک لەو دیو خۆیەو دەبەخشیت. ئەو لە کەسایەتیکەکی پۆستمۆدێرن دەچیت، بەبێ کولتووڕی پۆستمۆدێرن، بەبێ ئەو ھێ لە توافیکی ئەخلاقێ باو، نەڕیتی باو، یاسای باو، کەسایەتی باو، بوەستی...

باو کوشندە و بکوژی پیربالە، بۆیە لەو شوێنە باو بالادەستە، فەرھاد خەباتیکێ گەورە دەکات بۆ ئازادی و ئازادکردنی سووژە کوردی. ئەو لەو دیو دروشمەکانی ئەم کۆمەلگا و سیستەمە سیاسییە نەڕیتپەرستە کەییەو، عەودالی ئازادیی راستەقینەییە بۆ تاکەکەس. ئەو ھەلۆیست نانۆینی، ئەو ھەندە ھەلۆیست دروستدەکات و دەمانخاتە بەردەم ھەلۆیستی جیدی لە بەرامبەر خود و مەیلە تێرنەبوو و نەبراو ھەکانیدا بۆ ژیان. ئەو ھەموومانێ دووچاری فەتتازم کردوو بۆ ئەو ھەردەوام بمانەوێ لەگەڵ ئەو بەشە ژیاندا بچینە جیگاوە و پیکەو بەخوین، کە ھەزێ پێدەکەین، بەلام ناوێرین. بۆیە تەنیا دەستپەر و خەیاالی پێو ڵێدەدەین. فەرھاد لەو پێو بانگمان دەکات، کە جگە لە جیماعکردن و تیکەلبوون لەگەڵ ژیان و ھەنووکە، ھیچ شتیکی تر نەماو ەتەو. نە ترس، نە ملکەچی و نە باو. بەتەنیا خودی خۆمان. بە تەنیا چیژ و نوێبوونەو ھەمیل و ئارەزوو. فەرھاد بەم مانایە مەترسیدارە، چونکە بەردەوام ئەو بەشە بوونی کەسایەتی

خۆمانمان بیر دەخاتەو، که چه پاندوومانە و ترسەکانی ئیمە لە باوک و یاساکانمان بیر دەخەنەو. من ستایشی دەکەم..

جاریک لە رینگادا بەرەو مالی خۆیان، که هەموومان لە سەیارەکەیدا بووین: من و تەرزه و تنۆک و بۆدان، داوام لیکرد بوەستی و لە دووکانیک عەتریکم کړی بۆخۆم، بەلام ئەو که هیشتا لە سەیارەکەیدا بوو، زۆر بە گەرمییەو گوئی: پیوستی نەدەکرد پێیەگیان، بەلام چونکە هی تۆیە، لیت وەردەگرم. من بەخشیم، بەلام کاتی گەیشتینەو مال، عەترەکە ی بە شەرمەو و هاوکات بە بزەیهک که لەودیویەو پرمە ی پیکەنینیک هەبوو، بۆ هیئامەو و تەرزه پینگوتبوو، من بۆخۆم کړیو و ئەو بۆ تۆ نیە. لەو ساو هەر کات من بۆنی (سیگار) دەکرم، ئەو دیمەن و پیکەنینەم بیر دیتەو..

فەرهاد دواجار بیرخەرەو ی پیکەنینە لە کولتووریکدا که ستایشی مۆرە و خێسە و جوین دەکات. پیکەنین لە توورەیی باشتەر، چونکە توندوتیژی لێناکەوێتەو. بەمجۆرەش، فەرهادم وەکو پیرەمێردی شاعیر بیر دەکەوێتەو، که لە تاریکییدا مۆمی حیکمەت و پەندی پیشینانی زیندوو کردەو. ئەو بەشیکی شاکیڕ فەتاح و پوو خساریکی نەجمەدین مەلا و لایەکی حوزنی موکریان و تێدایە، هەر وەکو چۆن لە کورپێژگە یەکی ناو رشتە ی مرواری سەجەدیش ئەچی، کاتی که هەموام ماتەم گرتوونی، ئەم دەداتە قاقای پیکەنین. فەرهاد یەکیکە لە جیدترین نووسەرەکانی ئیمە، که پێوستە پەیکەریکی بۆ بکەین، چونکە توانی بەردەوامی بە پۆحیی ئەدەبی و ئیستاتیکی ئیمە بدات و چیژی ئەدەبی سەدە ی بیستەم ببەستی بەم سەدە یە شەو، که تیایدا ئەدەب بۆتە قوربانی تەکنەلۆژیا و پارە و قازانج..

دكتور محمدهد كه مال

من ناتوانم وهک هاوړی کونه کانی باسی بکه، چونکه نه وکاته ی
 نه و خو ی به فلهسهفه وه سهرقا لکردو وه، نیمه ومانان منالی لاکولان
 بووین، هرچه نده له بواری فلهسهفه دا به برده وامی پیره یه کی
 نه گوړ له منالی پیوښته. منالی و فلهسهفه جیابوونه و هیان نیه،
 نه ویش مندالیکې مه زنه.

له قوناغی تاراوگه دا ناسیم، له گوڅاری (ماموستای کورد)، کاتی
 وتاره کانی له وئ بلاو ده کړنه وه. سالی ۱۹۵۵ له بنه ماله یه کی
 ناودار و نیشتیمانیه روهر له داییک ده بیت، به یی نه وه ی که س بزانت
 پوژگار ده یخاته به رده م چ زنجیره تاقیکړنه وه یه ک. به لام نه و
 له تاقیکړنه وه کان ناترسیت، چونکه مروڅیکه نازانت شله ژان و
 په له پهل چیه. له مندالییه وه دوو خه سله ت له که سایه تیدا هه بووه،
 مروڅیکې شهرمن و له سهر خو و شهیدای فلهسهفه.

پاش ته و او کړنی خویندن له ناماده یی بازرگانی سلیمانی، له

گوندیکی نزیک هەلەبجە (ئاوەکەلە)، دەبێتە مامۆستا. کاتی کوردستان جێدەهێنیت، هیچ نیشتیما نیک نایگریتەوێ خۆی، بێجگە لە ژن و فەلسەفە! لە پاکستان بە هەردوکیان دەگات، لە ژبانی هاوسەری دوو منداڵ و لە فەلسەفەش چەندین کتیی نایاب دەخاتەوێ. ئێستا لە تاراوگەییە. هەرچەندە لە پروی پۆشنییرییهو، سەرەتای تاراوگەبوونی ئەو دەگەریتەوێ بۆ یەکەمین پرسیار: (پراستەقینە چییە؟) و بۆ یەکەمین کتیب کە لە هەرزەکاریدا دەخوینیتەوێ: (دەروازەیک بۆ فەلسەفە). ئەو لەو پرسیارە و لەو کتیبەوێ دەبێت بە داوی بیرکردنەوێ. نمونەی ئایدیالی سەردەکەمە، چەپیانە دەبێت، بەلام ئەو بوونخوازانە بیر دەکاتەوێ، تەنانەت داوی سەفەریکی دوورودرێژیش بەناو فەلسەفەدا، بوونخوازی هەر تیدا دەمینیت. هەرچەندە کاتی بیر لە یاخیبوون و خیرایی و مکووربوونی دوو لە بوونخوازە بەناوبانگەکانی وەک کیاکەگۆردی باوکی بوونخوازان و سارتهری دەروەستخواز دەکەمەوێ، لە هێمنی دکتۆر حەمەکەمال تیناگەم و هەستەدەکەم ئەم هێمنیە جەوھەریی بنەرەتی بیرکردنەوێ بیت، نەک ئاراستە و قوتابخانە فەلسەفیەکان..

هیچ فەیلەسووفیکم نەبینیوە هێندە محەمەد کەمال هێمنی و فەلسەفە ئاشت بکاتەوێ. ئەو لە سرووشتی فەلسەفی خۆیدا، بەوینەی ئیحسان نووری پاشایە لە کایەیی سیاسیدا. هیچ کەس هێندە یەکەمیان نازانیت هێمنی بۆ بیرکردنەوێ و هیچکەسیش هێندە دووهمین نەیزانیوە عەشق لە سیاسەتدا مانای چی. ئیحسان نوری پاشا بە درێژایی یەک تەمەن تاقانە سیاسیهکی عاشق بوو، کە ئەم عەشقهی لە ژبان، خەبات و ئاوارەیی و مەرگیشیدا ڕەنگیداوە. هیچ یەکی لەم ویستگا و قووناغانەیی ژبانی ئەم مەروێ نیه، کە تیایدا

جڼده ستي عه شق نه بينرته وه، ته نانه ت مردنه كه شي: (به يانيه ك
كاتي ده چيت بو كوليره كرڼ، ماتورپكي ساواك ليڼده دات).

له كاتيكا محمه د كه مال كه سايه تيبه كي نه وه نده له سه رخوي هه يه،
كه هيچ شونڼيكي فه لسه فه و به ره مه كاني نيه، هيمني بالي به سه ردا
نه كيشا بيت. خويندنه وه ي نه م مروقه، پر وسه و نه زمونڼيكي نه ك
هر زانيار يي و دانايي به خشه، به لكو ئاسووده به خشيش. بويه
بريارمدا به رگي يه كه مي كتيبي كه سايه تيه كاني ژيانم، به بي محمه د
كه مال تيبه نه بيت.

هيمني، بو ماموستا كه مان، چ هوكاري بيركردنه وه و چ پر وسه ي
بيركردنه وه و چ به ره مه مي بيركردنه وه يه. هيمني، وه كنه وه ي
ده يناسين دوڅيكي سايكولوژي، جه سته يي و هه سته كيانه ي روځ
له به ره. مروځ و نازه له كانيش هيمني له ژيان يي خو ياندا به ره جه سته
ده كن، چونكه هيمني جگه له ره ه نده ناخه كي و ده روونيه كه ي،
ره نگدانه وه ي جه سته ييشي هه يه، نه مه ويرا ي نه وه ي هيمني
زمانيكيشه كه به رسته كاني خوي ديته گو، هيمني، ده ربرينه له
ئاست و شونڼيكي قوول له بوون يي ئيمه دا. به م مانا ياش هيمني،
سه رچاوه يه كي له فه لسه فه ي ره واق يي و نه پيكور يدا هه يه، چونكه
په يوه سته به ئاسووده يي مرو ييه وه.

هيمني دوڅيكي ژيانه كييه، كاتي بوونه وهر هه ست به و دوڅه
ده كات و له به هاكه ي بو ئامانجي ژيان تيده گات، كه ئاسووده ييه.
هيمني به شيكه له ده روه ستي مرو يانه ي ئيمه له ئاست ژيان و
بوونماندا له گه ل نه وانيتر، چونكه به بي هيمني ئيمه يان له دوڅي
بي په يوه ندياين، يان له دوڅي گرژ يي و شه ردا. له بهر نه وه هيمني
پتويستيه كي بيركردنه وه به گشتي و بيركردنه وه ي فه لسه فييه

بەتایبەتی.

محەمەد كەمال، یەكێكە لەو مرقۆقە بێركەرەوانەى، كە پووتیکەینەو
لە هەموو سیفات و پێكهاوەكانى كەسایەتیی و هەر شتێك كە لەژانییدا
بەدەستى هێناو، دواجار هێمنى لێدەمیتێتەو، ئەو بێركەرەوێه
لە دۆخى سرووشتی بێركردنەو: هێمنیەكى دەریایی، هێمنى
ئێوارەیهكى گەردوونى، هێمنى وەك رستەیهك بۆ دروستکردنەو
گەردوون لە سەرەتاو.

بەم مانایە، ئەم پیاو لە دنیای كوردیدا فەیلەسووفىكى دەگمەن و
ناوازیه، ئەو بێركەرەوێهەكى راستەقینەیه كە خۆى لە فەیلەسووفە
پسپۆرەكان، یان فەیلەسووفانى ئەكادیمى جیا دەكاتەو، ئەو
فەیلەسووفىكى ئەكادیمى راستەقینەیه.

فەیلەسووفىكى ئەكادیمى كەسێكە پسپۆرییەكى ئەكادیمى هەیه
لە بواری فەلسەفەدا و رەنگە بەشیوێهەكى پروفیشنال لە بواری
فەلسەدا كار بكات و مووچە وەرگیرێت و سەرپەرشتى توێژینەو
و تاقیکردنەو قوتابیهكانى بكات. هەرچەندە زۆرینەى فەیلەسووفە
ئەكادیمیەكان هەلگری ناوێشانى فەیلەسووفن، بەلام ئەوان بۆ
خۆ جیاكردنەویان لە مانای فەلسەفە لە ناوەرۆكە پۆزانەیی و
باوەكەى، هەر خۆیان بە فەیلەسووفى ئەكادیمى ناوئوس دەكەن.
بەتایبەتیش كاتیك خۆیان لەبەردەم كەسانێكا دەبیننەو، كە
لەبواری فەلسەفەدا كار دەكەن، بەبێ ئەوێ پسپۆری فەلسەفەیان
هەبێت.

حەمە كەمال بەم مانایە فەیلەسووف نیه. بەم مانایەش پسپۆری
فەلسەفە نیه. ئەو فەیلەسووفىكى راستەقینە و ئەكادیمیەكى
فەیلەسووفە، بەبێ ئەوێ فەیلەسووفبۆنەكەى بكاتە قوربانى
ئەكادیمیبۆنەكەى و بەبێ ئەوێ ئەكادیمیبۆنەكەى وەك

گورزیک له وانه بوه شینی که له پله ی ئه کادیمی ئه ودا نین، یان هر ئه کادیمی نین. هر بویه شه من ئه و به فه یله سووفیکی راسته قینه، یان فه یله سووفیکی راسته قینه ی ئه کادیمی ناو ده ب.م. ئه گهرچی ئه و هرگیز ئه م ناوانه ی پیخوش نیه، چونکه خوی به فه یله سووف نازانیت..

ئه م پیاوه وهک فه یله سووف کئییه؟ که سی که به شیوه یه کی راسته قینه فه یله سووفه کئییه؟

فه یله سووفیکی وه ها که سی که بیرى ئیمه به ره و تیگه یشتن له بیر که ره وه مه زنه کان ئاراسته و رابه رایه تیی ده کات. بیرمه ند و فه یله سووفه گهره کانی وهک ئه فلاتوون، ئه ریس تو تالیس، دیکارت. هیوم، کانت، نیتشه، هایده گهر و سارته ر و زوری تریش، که ئارگیۆمه نت و تیۆرییه کانیان بوخویان و له خویاندا پیگه ی تاییه تیان هیه و بیروباوه ره کانیشیان بوته به شیک له که سایه تی و ناخی فه یله سووفه که مان.

مامۆستا حه مه که مال به و مانایه فه یله سووفیکی راسته قینه یه، چونکه فه لسه فه مه سرفه ناکات له پیناوی شتیکی ترده، به لکو فه لسه فیانه بیر ده کاته وه و فه لسه فیانه ش ده ژى. ئه و فه یله سووفیکی راسته قینه یه، چونکه ترس و ریز و خوشه ویستی هیه له ئاست ئه و دهق و تیۆری و کتیبانه ی له گه شته که یدا پتیان ئاشنا بووه و سنوور بو حه ز و مه یل و ئاره زووه کانی داده نین و له بیر کردنه وه شدا ئازادی ده کن. له هه لۆیسته کانیاندا سامیک له فه لسه فه ده بینیت وه، له زمانیدا ترس له ریکخستنی رسته کان و له کتیبه کانیاندا، سه دان کتیبی تر. ئیمه چاوه روانیمان له فه یله سووفی راسته قینه ئه وه یه، که دانا بیت، بیر که ره وه بیت، بیر تیژ بیت، له یهک کاتدا زانیارییه کی زوری هه بیت و له هه مان کاتیشدا خاوه ن سرووت و په یامی خوی

بەبێ ئەوەی بیرکردنەوێ وەک گریبەک، یان ئالۆزیبەک بخاتە روو. من کە بەرھەمەکانی ئەم مامۆستایە دەخوینمەوێ، بەخۆم دەلێم: ئای چەندە ئاسانە تیگەیشتن!

جگە لەمانەش، زۆرینەمان ئەو چاوەروانییەمان لە فەیلەسووفی راستەقینە ھەیە، کە خاوەنی کەسایەتییهکی تایبەت بێت، وەک خاوەنی توانایی بۆ تیگەیشتن لە کەسانێتر و خۆدانان لە شوێنی ئەوان و بیرکردنەوێ لەگەڵاندا. ھەروەھا فەیلەسووفی راستەقینە کەسیکی پاکژ و زاھید و دەستگیرۆییکەرە و ھەز دەکات یارمەتی ئەوانیتر بدات بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانیان لە تیگەیشتن و داناییدا، ئەگەر پێگاکانی عەوالبوون بەدوای داناییدا تەبەکن. وێرایی ئەمانە فەیلەسووفی راستەقینە کەسیکە لە رووی ئەخلاقییەوێ، خاوەن پەفتاری بەرز، وریا و ھەمیشە عاشقی دانایی. لە راستیدا ئەم کەسە لە خۆیدا ئارام و ئاسوودە، ھاوبەش نیە لە دروستکردنی کێشەکانی جیھاندا و بیردەکاتەوێ لەو ژیانەی دەژی و دەژی بەوجۆرەی بیر دەکاتەوێ، بەلام (مەحوی) گوتەنی: ئەو خەمی خۆی و غەمی ھەموو عالەم دەخوات..

ئەم چاوەروانییە بەرزانە لە فەیلەسووف، زۆر پێشتر لە کتێبی (کۆمار، بەشی شەشەم) دا، خراونەتە روو: زیرەک، ئازا، فێرکار، دلفراوان، ھاوڕێی باش، خۆشەویست، ئارام و بە سەبر، دادوەر و خاوەنی چەشە و یادوورییەکی باش. ھەرچەندە ئەم قسانە زیاتر لە دوو ھەزار سالە نووسراون، بەلام وەک سەرەمشقیکیان لێھاتووە بۆ ناسینی ئەو فەیلەسووف و ھیچ بەھای خۆیان نەدۆرانداوێ، ئەگەرچی زەحمەتە ھەمووکەس بتوانی وەدییان بەیئنی..

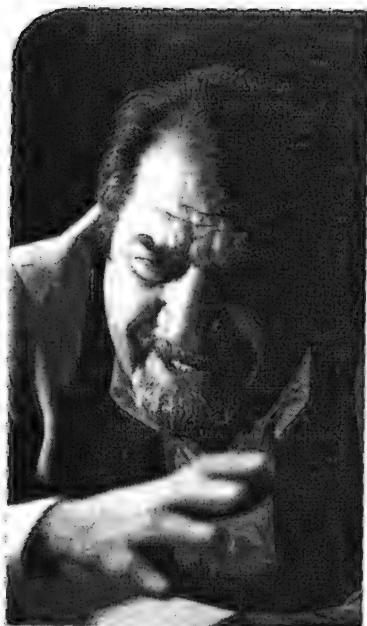
لێرەدا دەمەوێ ئەوەش روونبکەمەوێ، کە ھیچ دژوازییەکی پێویست لە نیوان فەیلەسووفی ئەکادیمی و فەیلەسووفی راستەقینەدا نیە.

ئەم جیاکردنەوہیە پیمان نالیت، کە فەیلەسووفی ئەکادیمی خراپە،
یان ساختەییە و فەیلەسووفیکی بەدکار و درۆزنە. فەیلەسووفی
ئەکادیمی بەشیکی گرنگە لە پانتایی و دیمەنی ئەکادیمی و دەتوانی
ئەو بابەتانە چارەسەر بکات، کە گرنگیەکی تایبەتیان ھەیە بۆ
خیزان و کۆمەلگا و تاکە مرقوف.

فەیلەسووفە ئەکادیمیەکان لە بواری تیوری و بەلگەھێنانەوہ و
شرۆفەکردن، پێناسەکردن، ڕیکخستن و ڕافەکردنی بابەتی گراندا
پرۆفە دەکەن و ئەمەش بڕیک ھەز و توانا و کاریکی زۆریشی
دەوێت تا بتوانن لە کایە فەلسەفەیی ئەکادیمیدا جیگیری بکەن و
بەھزیەوہ پلەیی زانسیی خۆیان و بەشەکیان و بواریەکیان ببەنە
پیش...

وەڵی فەیلەسووفی راستەقینە، ھەرچەندە پێویستە ڕەھەند و پێنمایی
و ڕیسا پسپۆرییەکان بزانیت و بە کارامەییەوہ سودیان لیۆر
بگریت، بەلام وێرای ئەوانەش پێویستە چەندین خەسلەتی خودیی
خۆڕسک و ڕۆشنییری تیدا بیت، کە ھەرگیز لە ڕێگەی خۆیندنی
ئەکادیمی و پسپۆرییەوہ بەدەست نایەن.

ھەرچەندە ئەو فەیلەسووفە ئەکادیمیەکانە من بینوم و ناسیوم،
فەلسەفەیان خۆشدەوێ و لە چەند بواریکیشدا تاییدا شارەزان، بەلام
دەکرا ببە ھەر شتیکی تر لە حیاتی بوونە فەیلەسووف. ھەندیک
لەوانە دەیاننوانی ببە پسپۆری فیزی، یان دادوەر، موزیکار، وتاریژ،
یان کەشتی دروستکەر، یاخود پزیشک. ھەمە کەمال، یەکیک لەو
دەگمەنانە، کە ناتوانم بزانم جگە لە فەیلەسووف، دەکرا ببوایەتە چ
شتیکتر. بەراستی ئەو فەیلەسووفیکی راستەقینە، چ ئەو کاتە لە
ناوہوہ تەعبیر لە بیروپرای فەیلەسووفەکانیتر دەکات و چ ئەوکاتەش
ناخی خۆی لە بەرھەمەکانیدا بەشیوازیکی فەلسەفیانە دەردەبڕێ.

شیرکو بیگهس:

هسته و هریکی جیهانگه را

کاتیک رۇژنامه يه کي ئيراني داوايان کردبوو، وتاريکیان له سسر بیکهس بۇ بنووسم، هینشتا ئیمه له پرسه ی ئەم شاعیره دابووین. به لام من ئەم داوايه م به به لگه ی سهرله نو ی ژيانه وه ی شاعیریکي مه زن لیکدایه وه، که ئیتر به ته نیا هی کورده کان نیه..

ئوه ی ئیرانییه کان و دوستانی فارس زمان ده توانن له شیرکو وه فیری ببن شیعرنووسین نیه، به لکو مرؤقدوستی و هاوستیوستی و خو شه ویستیه بۇ زمان و مرؤقایه تی و نیشتیمان. شیرکو له م پوه وه دیارده یه کی ناوازه یه له شیعر ی جیهان و دهنگیکي به رزه به ره و پرووی ناعه داله تی و سه رمایه داری و فورمه ئایدیولوژییه کانی چه وساندنه وه ی مرؤف، که پیده چیت هه مان ئەو دهنگه خهفه کراوه ی میراتی کولونیالیزم بیت به مجوره ئیستاتیکی و مرؤقدوستانه یه له ژیر خو له میشتی میژووه وه گه شاوه ته وه.

هه رچه نده هه میشه مایه یه کی نه ته وه خوازانه له شیعر ی شیرکو دا

ئامادەیی ھەيە، بەلام شيرکۆ ھەرگیز نەبوو بە داوی ناسیۆنالیزمیکى کۆیرانەو، ھیندەى ئەو ەى ئەو مرقۇدۆستانە و ئەویتروستانە باس لە ئازارەکانى مرقۇف دەکات و لەم پیناوەشدا مرقۇاندنى سرووشت، گیانداران، پووەک و خشۆکەکان وەک بەشیک لە پپۆژە مرقۇدۆستیهکەى ئامادەییەکی بەرچاویان ھەيە.

شیعەى شیرکۆ لە مالیک، یان ولاتیک دەچیت لەو کاتەدا کە لۆکالى و کوردیانە و دیارگەرایانەيە، لە ھەمان کاتیشدا مالیکە بەبى ھیچ دەرگایەک، سنووریک، یان دیواریک گشت مرقۇایەتى لیو ەى دەچیتە ژوورەو و خۆراکی پۇحى بۆ ئەزموون و ئازارەکانى خۆى بە دەست دەھینیت. ھەمیشە بۆ شیرکۆ قوورس و زەحمەت بوو لە پۆژگاریکدا بنووسیت کە پپە لە پەگەزپەرستى و لوتبەرزىی ناسیۆنالیستانە و کەچى ناسیۆنالیستیکى لوتبەرز نەبیت کە شانازى بە میژووى شکۆدار و زنجیرەى پاشایەتى و میرنشینە کوردییەکانەو بەکات بۆ سەلماندنى ھەنووکەى خۆى، (کاریک کە ناسیۆنالیستە پەرگیرەکان دەیکەن)، بەلکو ئەو ھەمیشە لە شیعەرەکانیدا ساتەوختى ھەنووکەى تیکۆشان و پەنجى مرقۇایەتى و نەتەو ەکەى دەکردە عەشقیک بۆ مانەو و سەلماندنى بوونى مرقۇی، وەک بوونیک لە تیکۆشاندا نەک بوونیکى زەلیلانە.

کاتیک دەروانیتە پانۆرامای شیعەى شیرکۆ بەباشى ھەستدەکەى پنیووست ناکات کورد بیت بۆ ئەو ەى ئەم شاعیرەت خوشبوو، چونکە ئەو لە ھەزاران شوناس و پوانگە لە بەرھەمەکانیدا، تەنیا یەک روانگەى کوردیانە و تاییەتە و ئیترو وەک ماسیە پەشە بچکۆلەيەکی ئازاد ھەموو بیرکردنەو و خەيالى خۆى بەناو دەھلیزی خەيالدا

له بهردهم مروڤایه تیی په خشده کاته وه. له م روانگه یه وه شیرکو داهاتوویه کی زور گه شاوهری هیه وهک له و ماوه کورته ی ژیا و ئاماده یی فیزیکیانه ی ئه و له کوردستان و شاری سلیمانی، سنووری بۆ جیهانبوونه که ی داده نا.

شیرکو، به بی ئه وه ی فه یله سووف بیت ئاراسته یه کی دیکه ی بۆ ئه ویتروستی و هاوسیته تی و هاوریته تی و ئه ویترناسی دیاریکرد. ئه و هه رگیز میراتیکی رقهه لگرتن له نه ته وه سه رده سته کانی بۆ جینه هینشتین، به لام به رده وام فیریکردین پیویسته محاکمه ی تاوانباران بکه یین، نهک ته نیا له سه ر مروڤکوشتن و ئینکاریکردنی بوونی مروییانه ی کورده کان، به لکو له سه ر ژینگه پیسکردن، قه لاچوکردنی زیرۆح و ژینگه ی مروڤایه تی. ئه و له پیش و هاوکات به فه یله سووفانی وهک لیقیناس و دیریدا و پاول ریکپور، هه سته وه ریکی قارپه یی (کونتینانتال) بوو، که به شیعر مه سه له گه لیک ی هیناوه ته پیش، که بونیادی فه لسه فی ئه م فه یله سووفانه پیکده هیتنی و سنووره کانی نیوان عیرفانی شه رقی و ئه قلانیه تی خورئاوایی لیکتر نزیکه خاته وه. ئه و له یهک کاتدا توانی له شیعر، چ له فورمه ته قلیدی و چ له فورمه مؤدیرن و کراوه کانییدا، هه مان کات ئامراز و ئامانجیک بدۆزیته وه که مروڤایه تی له سه ره تای هووشیاری و هه ستردنیه وه به بوونی خۆی، عه ودالی بووه.

شیعری شیرکو پیش هه موو شتیکی شیعری مانایه و ناوه رۆکه که ی مروڤانه و شورشگیزانه و ئازادیخوازانه یه. کوکردنه وه ی ئامراز و ئامانج، دروستکردنی هارمونی و هاوسهنگی له ئاستی مانا و ئیستاتیکادا، ئاشتکردنه وه ی فورم و ناوه رۆک، ته و اوکردنی رووخساری دهره کیی زمان به شه پۆله موزیکیه کانی ناوه وه ی، له

هونەرە ھەرە بەرزەكانى شىركۆ بىكەسن.

ئەو لە پووى عاتىفى و خەيال و ئاراستەى فېكرىيەو، لە شىعەرى كوردیدا تىكەلێكە لە (نالى) و (مەحوى)، لە ئەزموونى تاراوگەيى و پەرتبۇونى زمانىدا، پتر نالىانە و لە ئەزموونى پۇحىي و مەعنەويدا، لە مۇسقىقاي زمان و لە ھەلەكەسەماي وشەكانىدا پەگىكى قوولى (مەحوى)انەى تىدايە. ئەم شىوازە شىعەرى، درىژە پىدەرى ھەمان مۇسقىقاسازىيە لە زماندا كە لەلاى (مەولاناي پۇمى) و (حافزى شىرازى) و تەننەت (بىنەل)ى دەھلەوى دەبىنرىتەو و وشە لە چوارچىوہى بەيت و رستەدا كاژ دائەمالى و نوپىوونەوہى خەيال بەرھەمەكەيەتى و ئومىد لە ئاسۆيدا دەدرەوشىتەو.

ئەم شىوازە شىعەرى و درىژبوونەوہكەى لە شىعەرى مۇدىرنى شىركۆبىكەسدا، نىشانەى نزىكايەتى ئەزموونى ئىستاتىكى و مەعنەوى و پۇحىي و كۆژانى مېژوويى و لەمىژىنەى ئەم مىللەتانەيە پىكەو، كە دەكرىت لەسەر بنەماكانىوہ خوشەويسىتى مرويى و لىتووردەيى و پىكەوہژيان دابمەزرىت بە شىوازىكى جىاوازتر لەوہى لە خۆرھەلاتى ناوينى ئىستادا بەدى دەكرى. لە پووى ئىستاتىكىشەو، شىركۆ قوتابىيەكى (گۆران)ە بەلام ئىستاتىكاي گۆران لە ئاراستەيەكى سرووشتەو، لە رەھەندىكى پاسىقەوہ دەگۆرئ بۇ ئىستاتىكايەكى بەرگريكەرانە. ئەو وەك گۆران ھەستامىزى لەگەل دىناي دەورو بەرىدا ناكات، بەلكو يەكسەر دىناي دەورو بەر، خشۆك، گەلا، باران، دار، بەرد و خۆل و با و زريان، كات و شوين بە گشتى دەھىننىتە قسە و مرويانەى دەكات.

بەلاى شىركۆو، سرووشت بابەت يان ئۆبژەيەكى دابراو لە بكەرى ھەستەوہر نىە، بەلكو تەواوكەرى سۆژەى ھەستەوہرە و پىكەوہ لە گەفتوگۆيەكى راستەوخۆى زىندوودان.

له پوانگه‌ي ناوه‌پړۍ هاوچه‌رخانه‌ي شيعرييه‌وه، چ به ئاراسته‌ي ئاسوۍ و چ به ئاراسته‌ي ستووني و شافوولي، هه‌روه‌ک چوڼ له پروالته و بابه‌تدا، له ئاستي جيهاني و ناوچه‌بيدا، شيرکو تيکه‌ليکه له نيرۍدا، لورکاي مه‌زن، شاملوو، مه‌حموود ده‌رويش و ماغوت و چه‌ندانيتر.. به‌بي ئه‌وه‌ي تاييه‌تمه‌ندي خوۍ ونبکات. ئه‌مه‌ش واده‌کات به‌ره‌مه‌کانی شيرکو هه‌ويني چه‌ندين ليکولینه‌وه‌ي ئه‌ده‌بيي و ئيستاتيکي و فله‌سفه‌يي به‌راورد‌کارانه‌ي له‌خوياندا هه‌لگرتييت.. شيرکو له شيعر و زماڼي کوردیدا، وه‌ک قالیه‌کي په‌نگاو‌په‌نگي ده‌ستچني کچاني کرماشان و سڼه و سله‌يماني و دياربه‌کر و قاميشلوو، به‌ په‌نگ و تايه‌به‌تمه‌ندي خوۍ‌وه‌ ده‌مينيته‌وه و ده‌ناسريته‌وه ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر ناوه‌که‌شي ناديار بيټ.

من دلنيام نه‌وه‌ي دواړوژ له ئيران و ده‌ورو به‌ردا، که‌که‌متر گيرۍ‌ده‌ي چوارچيوه ئايدۍ‌لوژييه‌کانه و پتر به‌دواي شوناسي سوږه‌کتيفانه‌ي خویدا ويله و به‌ ديدۍ‌کي جيهانويسيستانه و گه‌ردوونگه‌رايانه‌وه‌ بۍ مروقبووني خوۍ ده‌روانيت، پتر به‌لای شيرکو‌دا دین، تا نه‌وه‌کاني پيش‌ووتر که‌ چاويلکه ئايدۍ‌لوژي و حوکه‌ پيش‌وه‌خت و ديدە نه‌ژادگه‌راکانيان نه‌يانده‌هيشت بابه‌ت و ناواخني شيعري شيرکو ببينن، که‌ له مروقايه‌تي و کورده‌کان و کوردستان زياتر نيه‌.

بو ئه‌وانه‌ي له به‌ر هوکاري زمان له شيعري شيرکو تيناگه‌ن، پيش‌نياريان پيده‌که‌م گوۍ له ده‌نگ و ريتمي موسيقيي ئه‌و بگرن، له‌ويدا هه‌ست به‌ به‌رزيي ئيستاتيکيانه‌ي ئه‌م مروقه‌ ده‌که‌ن، که‌ له ساته‌وه‌ختيکي هه‌ستيارد‌ا کوچي دوايي کرد و چووه‌ لای هاوړي شاعيره‌کاني خوۍ.. ئه‌و شاعيرانه‌ي نابيت ته‌نيا له يه‌ک ولا‌ت و

قەبرىستان بىنئىزىن، بەلكو پىۋىستە گۇرستانىكى گرىمانەكراۋ، يان
سىمبولىيى ھاۋبەشيان لە گىشت ولاتان و لەلای گىشت مىللەتانى
ئازادىخۋاز ھەيىت.

جه مال غه مبار:

غه سیک به کولی بارانه وه،

تک.. تک

ئەو له قۇناغى شەشى ئامادەيى بوو كه ناسيم و زانيم له ههمان
 گهړه كدا ده ژين، كه به بى ئەو ياد كړ د نه وهى بيتامه. مزگه وتى
 گهړه كه كهى ئيمه كه وتبووه دهره وهى شه قامى باز نه يى له
 تووى مه ليك. ئيمه له و به شهى شار بوين كه ده بوو زور جار ان
 بو سوار بوونى پاسه كان تا كار گه به رده كهى «عير فان» به پى
 برؤيشتينايه و له ويشه وه به پى بهاتينايه ته وه مال وه، دوايه وهى له
 شه قامى باز نه يى و ريك له ئاستى تانكيه ئاوه كهى تووى مه ليك
 بپه رينايه ته وه بو سهر جاده قوړه كه..

ئيمه هيشتا له به شهى قوړا يى شار بووين، كه بى زه بروزه نغيث
 نه بوو. زستانان غه مبارم ددى وهك بالنده يه كى سهر بر او كه هيشتا
 گيانى دهر نه چوو بيت، له كولانه كهى مالى خويانه وه به ره و ويستگه ي
 پاسه كان، به باله فره و له نجه ولار دهرؤيشت تا خوى له گولاوى
 قوړ و چلپاوه كان بپاريزيت. ئەو، ئەم سهر بر او ي و باله فرتييه ي

دوچار خستە ناو شیعەرەکانییەو. شیعری ئەو لە بالەندەییکی سەربراو دەچیت کە پیش گیانکیشان، لە دەستی چەقۆبە دەست، واقع، بزگاری بووبیت و بی ئامانج و ئاراستە، لەسەر ئەو خاکە خۆی بگەوزینی.

پاول سیلان، شاعیری گەورە فەرەنسا، شیعریکی بۆ جینۆسایدی یەهوودییهکان هەیە بەناوی (فۆگ)، کە تیایدا وەسفی گایەک دەکات بەر لە بردنی بۆ قەسەسابخانە بۆنی خوین دەکات و دەکەویتە سەمکۆل و خۆگەوزاندن، وەکئەوێ لەخاک بپرسیت: چۆنە ئەوەندە تینووی مژینی خۆینە!

من زۆرجاران بەو شیعەرە سیلاندا، کە سایەتی شیعری جەمال غەمبارم بێر دەکەویتەو. غەمبار بەرجەستەکەری غەمە لە شیعری کوردیدا و ئەمەش وایکردوو، شیعری غەمبار شیعریکی پاسیف بیت و شیعریک بیت ئەوەندە هوشیاری غەم بەرجەستە بکات، ئەوەندە شیعریک نەبیت کە بیهوێ لە دیدەگای غەم بپەریتەو.

نەوێ من، کاتی لە گوڤارەکاندا شیعریکی تازە غەمبارمان دەخویندەو، ئەمە وەک پووداویک وابوو، کە چاوەروانی پووداوەکانی پاشتری تیدا دروست دەکردین. ئێمە زوو تیگەیشتین کە شیعری غەمبار ئاسانیش خۆی نادات بە دەستەو و زمانی غەمبار ئەوسا، تەمومژاوتر بوو لە چاوشیاعر و قەسیدەکانی ئەم پۆزگارەیدا. ئەمەش هەم پەيوەندیی بە بارودۆخە رەشەکەو هەبوو، کە داوای لیدەکردیت بوونی خۆت لە سیبەر و تاریمایدا بسەلمیتیت، نەک بە پۆزی پووناک. دەبوو زمان هەمیشە تارماییەک، پەردەیک لە تەمومژ بە دەوری خۆیدا بگێژیت، بۆ ئەوێ گیرۆدە نەکری بە یەک مانایی و راستەوخۆگەراییهو.

لەلایەکی تریشەو پەيوەندیی هەبوو بە شارەزایی غەمبار لە

ئەدەبىيى كلاسىكى كوردى و زمانە بەرزەكەى، لەگەل شارەزايى و خويندەوہى بۆ ئەدەبىيى جىھانىيى لە رېگەى زمانى عەرەبىيەوہ. ئەو ھەمىشە بە چاوەروانىيەوہ دەينووسى لەبەر دەم نمونە بەرزەكانيدا..

ھىشتا نەچووبووہ تاقيکردنەوہ كانىي پۆلى شەشەمى ئامادىيەوہ، كە ناسىم. لە مزگەوتەكەى گەرەكى خۆمان، لە تووى مەلىك، كە ئىستا كەوتۆتە سەر ووى گوندى ئەلمانى و خوار شارى يارىيەوہ. مچىورى مزگەوتەكە رېگەى بە ئىمە نەدەدا بچىن بۆ ئەوى، بەلام كاتى غەمبار واسىتەى بۆ كردىن، ئىتر كىشەمان نەما. چەندجاريك پىكەوہ پىاسەمان كرد، دانىشتىن و كىتىم لىوەرگرت و بردى بۆ بازار و كەسانىترى پىناساندم و دلى دامەوہ. ئەو دەم ئىمە منالە وردكەبووين، بە غەمباريان دەگوت: ئەم منالە وردكانە چىن شوين خۆتيان دەخەيت! بەلام ئەو ھەمىشە كەسىك بوو لە نىوان شارىبوون و ئازارى گوندا مايەوہ، ئەو بەشىكى لەسەر جادەى قىر و بەشىكى لە قووردا بوو. ئەو لە ئىمە تىدەگەشت. بۆخۆيشى، ھەرچەندە شارىانە دەژيا، بەلام بە ئەسل خەلكى گوند بوو، بەلام بىرم نىە كاميان..

نازانم پىش وەرگىرانيى بوو لە كۆلىژى ياساى بەغدا، يان لەو كاتەدا بوو كە غەمبار عاشق بوو. ئەمە كەمىك لە ئىمەى دابرى، بەلام چاوتكى ھەر لىمان بوو. وردە وردە و تا دەھات لە لەگەل شىعر و عەشق و دىلاندا دەمانناسىيەوہ. ئەو بەبى دىلان نەدەژيا: زۆرجار تەرىي ھەوشەكەيان و بۆنى شىعر و دەنگى دىلان لە مالى ئەواندا تىكەل دەبوون و من غەمبارم بەوانەدا دەناسىيەوہ. داىكىكى ھەببوو، مېھرەبانتەر لەگەلاى درەخت، باوكىشى لە قەندى ميانداو شىرىنتر، ھەردوو كىشىيان لە كار و بىدەنگىدا: پاشا و لە لووتكەدا

بوون. جەمال لە بالادا سەر باوکی و لە حوزن و میهرەبانیدا سەر دایکی داوەتەوہ..

بۆخۆیشی جۆگەلەیک بوو ئێمەى دەبەست بە شار و شیعرەوہ. ئیتر گەرەبوونیش ھات، تا متمانەمان بە خۆمان زیاتر بیت و بۆیرین لەگەڵ غەمبار پیاسە بکەین! ئەوہ شانازی بوو، بەتایبەتى کە ئیتر تیگەیشتبووین ئەو سیاسەتیش دەکات. ئەگەرچی ھەرگیز نەمزانی چۆن و لەگەڵ کى، بەلام چەپایەتیەکی تیدا بوو، جۆرى لە ماتەریالباوەرى نا شۆرشگێرانه. من وا ھەستدەکەم ھەستە شیعرییەکەى و بروای غەمبار بە وشە و خەيال و ریکخستەوہى جیھان لە زمانى شیعردا، ھەموو باوەربوونیکیان (بە تیگەیشتە خۆرھەلاتییەکە)، لە شۆرش لیسەندبۆوہ. ئەو زیاتر پیاوی سولج و چاکسازیە، نەک شۆرش.. ئەگەر وا نەبوايە من بە دیوانووسین دەستمپێدەکرد، نەک بە شیعرنووسین.

لە یەکى لە پیاسەکانى ئیواراندا بوو، کاتى گەرانیەوہ مال، کە ئەمنەکان بەرھەر و پوومان ھاتن و چواردەوریان گرتین! مەگەر ھەر زمانى غەمبار و شێوازە ئەدەبیەکەى بیتوانیبا لە تەلەییەکی گەرە پزگارمان بکات. ئەدەب ھەمیشە پزگارکەر بووہ و دەبیت..

غەمبار ھەمیشە بە رینگاوہ بوو، بەتایبەتى لە ماوہى عاشقایەتیەکەیدا ھیچ حەجمینی نەبوو: لەمالى خۆیانەوہ بۆ مالى یار، لەویش دلى جیدەھیتشت و ئیواران دەھاتەوہ بۆ لای کتیبەکانى و دیلان. وەک ئەوہى عەشق وزیەکی بۆ سەفەر پێخەشیبوو، کە چیرۆک و بەسەرھاتى ئۆدیسیۆسى بیر دەھینایتەوہ. ئەو ھەمیشە وەک رۆحیکى ئۆدیسیۆسى شیعر مایەوہ. ھەمیشە لەسەفەردا و ھەمیشە عەودال، بەلام ھەمیشە پیرفیکت و دوور لە پەرپووتی شاعیرانە. ھەمیشە ریکپۆش، کراس و پانتۆل ئوتوو کراو، ھەمیشە

بۆنخۆش و پېش تاشراو، ئەگەرچی سەر دهمه که داریوشیانە بوو:
به بی پېش و سمیل مانات نه بوو.

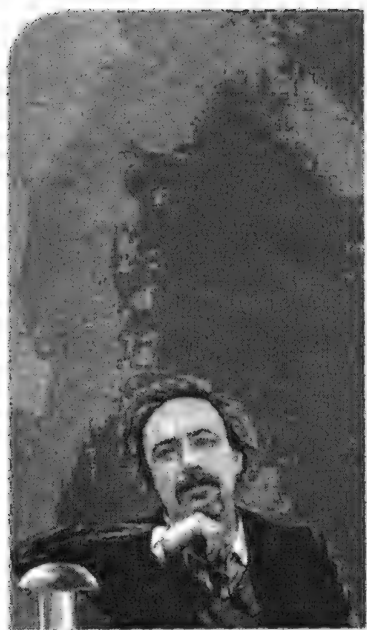
بی پېشیی ئەوهنده کاریگه ریی کردبووه سەر دهروونی ئیمه و
ههستی دواکه وتن له سەر دهمه که وای لیکردبووین، که هه موو
پوژئ به دزیی لهو مزگه و ته دا که غه مبار له لای مجنوره که ی
واسیته ی بۆ کردبووین، بچین سه عیی تیا بکهین، له ئاودهسته کانیدا
به له ته تیغیک و له به رده م ته لزمی ئاوینه دا، پېش و لاجانگمان داغان
ده کرد... غه مبار، لهو سەر دهمه داریوشیانیه دا، ته نیا غه مبارانه
شاعیر بوو، ده نا ژیانیکی باشتەر له قه یس و مه جنوون ده ژیا. ئەوه
ته نیا باشتەر بوو که شاعر ژیان ی زه و تکرد و بوو به غه میی ژیان ی.
غه مبار بۆ من له و کاته دا پتر له وه ی که سیکی واقعی بی، پهمزیک
بوو. پهمزی زمانیکی رهوانیژانه، که سایه تیه کی ئیستاتیکی و
له هه مان کاتیشدا به رگری و نیشتمانی په ره ری، ئەمه جگه له وه ی
په یوه ندیه کی بیئهن دازه جوان و پیزدارانه ی له گه ل نه وه ی ئەده بیی
پیشخویدا هه بوو. هه رچه نده خوی مودیر نیست بوو، به لام نه ریتی
ره ت نه ده کرده وه. ئەوه هه لگری ناکوکی بوو له خویدا، به لام
به شیوازیکی ئاشتیانه له گه ل ناکو ک و دژه کاند ده ژیا. به هره
زۆره کانی، فره ییان به که سایه تی ئەوه به خشیوو: شاعر و زمان و
رهوانیژییه کی ده وله مه ند، ده نگ و شیوازیکی شایسته ی خویندنه وه،
که نه وه ی ئەم سەر دهمه شی خستۆته ژیر کاریگه ریی خویه وه،
خوینده واریی و ته و او کردنی خویندن و له پاش هه موو ئەمانه ش:
خۆشنووسی، ئەوم ده بینی له چاپخانه و ئوفیسی سه رکه وتن،
چه ندین کاتژمیر له گه ل نووسینه وه ی کتیه کان به پتوه ده وه ستا.
غه مبار، «شاز» بوو، به زمانی شاری و لادیی و ژن و
منالی ده زانی و خۆشه ویست بوو. من وشه کانی: «دله که م»،

«پۇحه كەم»، «كەسەكەم»، «ئازىزم»، «سوپاس»، «شايانى نيه»
 و لە ھەمووشيان خۇشتر: «حەوبرا»، لەو ھەو ھەو ھەو، كە پاشان
 لەمەى دوايىندا لاسايشم دەكردەو.

ئەو بۇ ھەو ئىمە، رەمزيكى ئەخلاقىش بوو، كەسايەتەكى
 داوينپاك، بەدوور لە فېتتەگىرى و دەروەست بە نىشتىمانەو. من
 لە سلىمانىدا دوو كەس گيانى نىشتىمانپەرورەرييان تيدا جۇشدامەو،
 يەكەميان بە ھۆى مۇسقا و دووەميان بە ھۆى شيعرەو، يەكەميان
 مامۇستا دلير ئىبراھىم و بنەمالەكەيان، لە گەرەكى مەجى بەگى
 كۇتايى حەفتاكان و دووەميان جەمال غەمبار لە گەرەكى تووى
 مەلىكى ھەشتاكان. يەكەميان بە مۇسقا و ھاندانم بۇ خويندەو
 (داغستانى من)، كە پىموايە ئەو كىتتە بۇ ھەر كەسى بىھوئ
 نىشتىمانى خۇشبوئ بەسوودە و دووەميان بە شيعر و بەتايبەتەش
 شيعرى نالى، كە غەمبار يەكە بوو لەوانەى زوو سەرنجى بەلای
 چامەكەى نالى و سالمدا راكیشام و من پاشتر تىگەيشتم كە غوربەتى
 شاعيران لە نىشتىمانەو دەستپىدەكات و بەناو تەمەن و تاراوگەدا
 شۆر دەبىتەو بۇ ناو شيعر و وشەكان و نەمرى.

لە شيعرى غەمباردا كۆى چەپاندنى سستەمكارانەى ھەشتاكانى
 بەعس بەرجەستەبوو. شيعرى ئەو، زمان و شەتاوى وشەكانى،
 حوزن و قەھر و ئۇستالىژيائى ھەشتاكان بەيان دەكات. غەمبار، لە
 ھەشتاكاندا سزاي پۇحىي درا و لە تاراوگە و پاش ھاتتەو ھى بۇ
 نىشتان ھاوارى لىھەستا. ئەو بەيانكەرى چەپىنراوىكى پۇحىيە كە
 لەو دەيەى قەھردا نەدەكرا بەيان بكرى. غەمبار بەمكارەى، بەم
 خۆھەلگرتنەى توانىي زەمەنى سستەم و زەمەنى نائۇمىدىي پىكەو
 بىستىتەو. لىزەشەو، شيعرى ئەو بەيانكەرى كەمى بەدرەنگەو
 سستەمكارىي ھەشتاكان و كەمى بە شەرمەو ھى نائۇمىدىي ھەنووكەيە،

که له دواى راپه‌رینه‌وه دريژبوته‌وه بۆ ئیستا..
 ئه‌و ئیواره‌یه‌ی له مونه‌زه‌مه‌ی به‌ناو شه‌هید عوسمانه‌وه، به
 ئارپیجی و دوشکه‌ په‌یکه‌ری کاوه‌ی ئاسنگه‌ریان دایه به ریژنه،
 جه‌مال غه‌مبار له‌ناو ئاپوره‌ی خه‌لکه‌که‌دا بوو. سه‌ردانی هه‌له‌بجه
 و که‌رکووکى ده‌کرد و له سلیمانیدا فیگه‌ریکی دیار بوو. له دواى
 سالى هه‌شتاو پینچ، سالى قه‌ده‌خه‌ی چوونه‌ده‌ر، نه‌مبینیه‌وه تا
 گه‌رانه‌وه‌م له دووه‌زاردا، که ئیتر ئه‌و له ئاستانه‌ی جیه‌یشتنی
 نیشتماندا بوو. له دیداریکی کورتدا زانیم غه‌مبار ئاگاداری کۆی
 چالاکیه‌کانم بووه و ئه‌مه‌ش دلخۆشیی کردم. مالتاواييمان لیککرد
 و تا سالى، وابزانم ۲۰۱۱ نه‌مبینیه‌وه، که ئه‌و دهم هاتبووه بۆ ئه‌وه‌ی
 له هه‌ولیر کۆر بگيریت و شیعرى کاپتنه‌که‌ی بخوینیته‌وه. داواى
 لیکردم من پیشکه‌شى بکه‌م. ویرای ئه‌و وشانه‌ی که پنیویست بوو
 له‌به‌رده‌می ئه‌ودا بگوترین، ئه‌م دیره‌شم گوت:
 غه‌مبار تاوانباره به‌وه‌ی نه‌وه‌ی ئیمه‌ی په‌لکیشی ناو شیعر و
 ئه‌ده‌بیات کرد..

عه تا نه‌هایی..

بيري عه تا ده كه م،
عه تا نه هايي،
كه نازانم بوچي ئه و
نه بووه سهرؤك كؤمار،
تا له وه زياتر زمان،
ههست به بينيزي نه كات
له زاري ههركه سدا..

هيچكهس به قه د روماننووسيك،
هيندهي شاعيريك،
هيندهي حيرانبيژيك و
ته نانهت به قه د پاقله فرووشيكيش
كه هاوار ده كات:

پاقلە ی کولاو،
زمان و روح ئاشتاکاتەوہ..

هیچ کەس هیندە ی سیاسیه کیش
کە نازانیت بخوینیتەوہ،
ئافات نیە بۆ ولات،
بەلا نییە بۆ سەردەم..

ئەو، سیمبولی خوشەوێستی
لە ولاتیکدا

(بۆنی دەم دەکری
نەکا گوترایی: خوشمەوێی!)
پۆل پۆل گەنجانی دینەت و
شارەدی

لە دەووری ئەم کانییە دەنیشنەوہ
تنۆک، تنۆک

ئەو پلەوسکی پۆحە
دەدەباریتە مرقۆقبوونمانەوہ
وہکئەوہ ی کوردبوون
هەرچەندە ئازار بەخش،

پیوستییەک بیت بۆ مانەوہ
وہکئەوہ ی ئەم تابلۆی برینە
پەنگیکی بوێ لەسەر کیشی
(هەلالە)

وہکئەوہ ی ئەم مەرگە

دوايين ديمه نى فيلميك بى
له دهرهينانى په ريك گول
به ناوى
(ته ها كه ريمى) ..

عه تا نه هايى!
زمانت بڅمه سه سه رم
وهك نه وهى دوستيت تاجه و
دهستت پر له ميه ره بانيى
بو گه نجاني ولات،
چ په رجو ويكه (بانه)
نه و شاره ته نيايه ي نيوان
(سليمان به گ) و (ئاربه با)
نه م پيڅه مبه ره ي پيڅه خشين
كه له دهسته كانيه وه
شهر به ت و
له زمانيه وه شيرينيى
تك.. تك
وهك حه رفى قه ده خه كراو
ئازار، ئازار
ديته خوار
منيش ليږه وه،
بلند.. بلند
هه لده كشيڼم
توقه ن، توقه ن

بِالْأَمْرِ

مهْلُو، مهْلُو

کودہ بيمه وه

تالہ گشتیکدا فرہی

كۆكەمەۋە و

بمہوی پر بہ جیہان ہاوار بکہم:

بڑی ئازادی..

له بهرهمه کانی لیکه ی نورو سهر:

- رهځنه و لیکولینه وهی هزری و فلهسه فی:
 - دیارده گه رای تاراوگه، چاپی یه که م: ده زگای باران، سوید ۱۹۹۵. چاپی دووهم: ده زگای ئاراس، ههولیر ۲۰۰۲
 - سوفیسته کان، چ ۱ ستوکهولم ۱۹۹۸، چ ۲ ده زگای سهردهم، سلیمانی ۱۹۹۹، چ ۳ ده زگای توژیینه وه و بلاوکرده وهی موکریانی زنجیره ی کتیبه فلهسه فییه کان: ۲۰۰۹
 - دنیای شته بچووکه کان، ده زگای سهردهم، سلیمانی ۱۹۹۹، چاپی دووهم، رهنج ۲۰۰۵
 - کتیبی نالی، ده زگای موکریانی، ههولیر ۲۰۰۱
 - نه ته وه و حه کایه ت، بهرگی یه که م، ده زگای سپیریز، دهوک ۲۰۰۲، چاپی دووهم ده زگای موکریانی، ههولیر: ۲۰۰۸، هه وره ها یانه ی قه له م: ۲۰۰۹
 - قه فه سی ئاسنین، چاپخانه ی رهنج، سلیمانی ۲۰۰۳

- ھاوکاتی و ھاوشوناسی، دەزگای سپیریژ، دھۆک ٢٠٠٤
- لە پەییوەندییەوه بۆ خۆشه‌ویستی، دەزگای سپیریژ، دھۆک ٢٠٠٤، چاپی دووهم، کتێبخانەی سۆران، هەولێر ٢٠٠٤، چ ٣: یەکیتی ژنان، سلیمانی ٢٠١٠
- نووسین و بەرپرکاری (لیکۆلێنەوه)، چ یەکه‌م: ٢٠٠٦، چاپی دووهم بە دەستکارییەوه، چاپخانەی رەنج، سلیمانی ٢٠٠٦
- فەنتازیای خواردن: دەزگای چاپ و پەخشی خەندان، چ یەکه‌م، سلیمانی ٢٠٠٦
- زانکۆ لە مۆدیله‌وه بۆ واقع (وتار و گفتوگۆ لەسەر زانکۆ و پەرۆردە)، چاپی یەکه‌م: دەزگای گەنجان: سلیمانی ٢٠٠٧
- ترسان لە فەلسەفە. دەزگای توێژینه‌وه و بلاوکردنەوه‌ی موکریان، هەولێر ٢٠٠٩
- دیسکارت و ئەقلانییەت. دەزگای توێژینه‌وه و بلاوکردنەوه‌ی موکریان، زنجیرە‌ی کتێبە فەلسەفییەکان، هەولێر ٢٠٠٩.
- پێیەر بۆردیو و کۆمەڵناسی فەلسەفی: دەزگای توێژینه‌وه و بلاوکردنەوه‌ی موکریان، زنجیرە‌ی کتێبە فەلسەفییەکان، ژ. ١٥، هەولێر ٢٠١٠
- کتێبی ستایشەکان. (وتاری فەلسەفی). دەزگای چاپ و پەخشی سەرده‌م، سلیمانی، ٢٠١١
- میژووی هزری کۆمەڵایەتی، دەزگای زەریاب، هەولێر ٢٠١١
- پینش‌سوکراتییه‌کان، بەرگی یەکه‌م، فەلسەفەی یۆنانی دیرین، دەزگای زەریاب، هەولێر: ٢٠١٢
- گفتوگۆ:
- مەرووف وەک بەخشنده. چاپی یەکه‌م (بەرگی یەکه‌م) چاپخانەی رەنج، سلیمانی ٢٠٠٦

- ئۆپوزيسيون و دېسېلات: له چەند تېوهرېنكي جياوازدا. كتيبي گوفاري سڦيل، ژماره (٢)، چاپخانه ي پوكسانا، ههولير ٢٠١٠

- كومه لگاي شله قاو، ئاماده كردني له تيف حسين، دهزگاي والا، سليتماني ٢٠١٠

- زمان، فېلسېفه و شوناس. ئاماده كردني مهحمود شيرزاد. ههفته نامه ي كاكيشان، كوردستاني نوي، ٢٠١١، سليتماني.

■ بهرهمي ته ده بي:

- گورانپيهك بۆ گونده سووتاوه كان (شيعر)، كۆپنهاگن ١٩٨٩

- كۆپنهاگن! (شيعر)، كانونفرهنگ ايران، دانمارك ١٩٩٤

- زماني عه شوق، زهمه ني ئه نفال (شيعر) چاپخانه ي رهنج، سليتماني ٢٠٠٠

- من و ماره كان (چيروك) مه لېه ندي لاواني ميديا، سليتماني ١٩٩٩
- خويابه بۆ نه تكردم به قوخرۆش؟ سليتماني، چاپخانه ي سهردهم ٢٠١١

■ وهرگيران:

- ئه فسانه ي خوشه ويستي (سه مه د بيه رهنگي) ئه فسانه چيروك، چاپخانه ي سهركه وتن، سليتماني ١٩٨٣

- دهنگي پتي ئاو (سه راب سپهري) چ ١، ١٩٨٩، چ ٢ كۆپنهاگن ١٩٩٠
- درآمدي بر شعر معاصر كردي، (شيعري هاوچه رخي كوردی به فارسي)، كۆپنهاگن، ١٩٩٠

- پيدروپارامو (رومان)، خوان رولفو (به هاوكارى ئازاد به رزنجي) دهزگاي سهردهم، سليتماني ١٩٩٩، چ ٢، سليتماني ٢٠٠٩

- دهروازه كانى كومه لناسى (منوچهر محسنى)، به هاوكارى كومه لى وهرگير، دهزگاي موكرىانى، ههولير ٢٠٠٢، چ ٢ و چ ٣

- ئهلبوومى كيژى جنوكان (چيروكى مندا لان له دانماركييه وه)، دهزگاي

سەردەم، سلیمانی ۲۰۰۲.

- خۆبەكۆپلەكردن (ئەتىن دۆلابۆتى) بە ھاوكارى لەگەل مراد حەكىم.

دەزگای موكریانی، ھەولیر ۲۰۰۵.

- ژیان كورته (رۆمان)، یۆستین گۆردەر، دەزگای چاپ و بلاقردنەوہی

موكریانی، ھەولیر ۲۰۰۵، چ ۲ دەزگای سەردەم، سلیمانی ۲۰۰۹.

Person and experience

Some Persons in my life

Rebwar H. Armin Siwayli

kurdistan 2013

Person and experience

Some Persons in my life

Rebwar H. Amin Siwayli

لەدەردوودی پیشداوورییه هاوکاتیەکان لەسەر
کەسایەتیەکان، ئەم کتێبە دەیەوێت ئەزموونی
نوسەرەکەیی بکاتە پیووری قسەکردن لەسەریان بەبی
گویدانە رقی و خوشەوێستی زەمانە لەبارەیانەود.
ئەمە فۆرمیکی گیرانەودی بۆیرانەیه بۆ ئەودی هەرگیز
کەسایەتیەک کورتەکەینەود لەو پەیوەندیانەیی
بە دەسلالت و پیشداوورییهکانیەود دەبەستیتەود و
بجووکی ئەکەینەود لە هەلە و کەموکورییهکانیدا.
لەسەر کی نووسین لەم کتێبەدا هیندەدی چۆن
لەسەرنووسین گەرنگە و ئەمەش شیوازیکی گیرانەودی
سۆیژەکتیقانەیه تا هەرگیز کەسایەتیەکان لەیهک
روانگەود نەبینن..

دەرگازەرەریاب. Zeryab Publisher

بە هاوکاری گۆڤاری **سڤیل**